STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10965

GEKLIBENE VERK

Ivan Franko

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ДН ВУ

ІВ. ФРАНКО

ВИБРАНІ ТВОРИ

Переклад Д. Гофштейна
Вступ П. Колесника

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШОСТЕЙ УСРР
КИЇВ 1936 ХАРКІВ

אי. פראנקאָ

געקליבענע ווערק

ייִדיש — ד. האָפשטיין

מעלוכע־פארלאג פאר די נאציאָנאלע מינדערהייטן אינ אוסר״ר
קיִעוו 1936 כארקאָוו

פאראנטוואָרט. רעדאקטער — ל. מ י ש ק אָ ו ו ס ק י
טעכנישער רעדאקטער—מ. ז א ר ע צ ק י. קאָרעק־
טער—מ. ד ו ב י נ ס ק י.
9־טע רעפובליקאנישע דרוקערײַ אופקפ״ט. קיִעוו,
רויטער פלאצ 2a. באשט. 33 טיראזש 2 000 עקז.
9 דרוק־בויגנ. פאפיר 94 × 62 — 1/16 — 38 קג.
אינ 1 פאפיר־בויגנ 90 000 דרוק־צייכנס. באפול־
מעכט. פונ הויפטליט 5526. פארלאג־נומ. 32־Є.
איבערגעגעבנ אינ זאצ 9/I — 1936 י. אונטער־
געשריבנ צום דרוק 19/V—1936 י.

איוואנ פראנקאָ.

מיזרעכ־גאליציע, ווו עס האָט געלעבט אונ געארבעט פראנקאָ, איז געווענ איבערהויפט אנ אגראר לאנד אונ איז פארבליבנ א לאנגע צײַט איינע פונ די אָפגעשטאנענסטע פראָווינציעס פונ דער עסטרײַכ־אונגארישער אימפעריע, וואָס אינ איר באשטאנד איז זי ארײַנגעגאנגענ נאָכ דער צעטיילונג פונ פוילנ אינ 1772 יאָר.

די רעוואָליוציע פונ 1848 יאָר האָט אראָפגעשווענקט דאָס לײַבאייגנטומ, האָט פארשטארקט דעמ פראָצעס פונ דער קאפיטאליסטישער אנטוויקלונג, דערינ אויכ אינ גאליציע. אינעמ קאמפ פונעמ פויערטומ קעגנ דעמ דרוק פונ די פוילישע פריצימ אינעמ מײַרעוו־אוקראַיִנישנ דאָרפ פרוּווט זיכ די דאָרפ־בורזשואזיע, אופהייבנדיק הויכ די פאָנ פונ דער אזויגערופענער „נאציאָנאלער אופלעבונג", ארויסטרעטנ אינ נאָמענ פונ די „אייגענע אונטערשיכטנ".

כאראקטעריזירנדיק די בורזשואזע נאציאָנאלע באוועגונגענ, האָט דער כאוו. סטאלינ אינ 1913 יאָר געשריבנ: „דער קאפיטאליזמ, וואָס האָט זיכ ארײַנגעריסנ אינעמ רויִקנ לעבנ פונ די אָפגעשטויסענע נאציאָנאליטעטנ, טרייסלט זיי אופ אונ ברענגט זיי אינ באוועגונג". אונ ווײַטער: „דער קאמפ האָט זיכ אָנגעהויבנ אונ זיכ צעברענט, אייגנטלעכ, ניט צווישנ די נאציעס אינגאנצנ גענומענ, נאָר צווישנ די הערשנדיקע קלאסנ פונ די קאָמאנדירנדיקע אונ אָפגעשטויסענע נאציעס. דעמ קאמפ פירנ דורכ געוויינלעכ אָדער די שטאָטישע קליינ־בורזשואזיע פונ דער אונטערדריקטער נאציע קעגנ דער גרויס־בורזשואזיע פונ דער קאָמאנדירנדיקער נאציע (די טשעכנ אונ די דײַטשנ), אָדער די דאָרפ־בורזשואזיע פונ דער אונטערדריקטער נאציע קעגנ די פריצימ פונ דער הערשנדיקער נאציע (די אוקראַיִנער אינ פוילנ), אָדער די גאנצע „נאציאָנאלע" בורזשואזיע פונ די אונטערדריקטע נאציעס קעגנ דעמ הערשנדיקנ אדל פונ דער קאָמאנדירנדיקער נאציע (פוילנ, ליטע, אוקראַיִנע אינ רוסלאנד)" 1).

אינ קאמפ קעגנ דעמ דרוק פונ די פוילישע פריצימ אונ פונ דער אוקראַיִנישער שליאכטע אינ מיזרעכ־גאליציע צומ סאָפ 70־ער יאָרנ טרעט ארויס ניט קיינ גרויסע, אָבער א קעמפערישע גרופע ראדיקאל־דעמאָקראטישע יוגנט. זי פירט דורכ אנ ארבעט צווישנ די ארבעטער, האנטווערקער אונ פויערימ, זי ווערט פארכאפט מיט אידייענ פונ סאָציאליזמ, זי הייבט אופ איר שטימ פאר א פרײַער, אנ אָפגערייניקטער פונ פאָפאָווסטשינע וויסנשאפט, פאר א גרויסער, ווירקלעכ פאָלקישער מאסעווער ליטעראטור, קעגנ דער אויבערמאכט פונעמ שווארצמייעדיקנ קלעריקאליזמ, קעגנ דער פאָליטישער רעאקציע. צווישנ אָט דער יוגנט זעענ מיר אויכ איוואנ פראנקאָ.

* * *

אינ מעשעכ פונ עטלעכע יאָרצענדליקער איז פראנקאָ ארויסגעטראָטנ ניט נאָר ווי א פאָעט, א פראָזאיִקער, א דראמאטורג, אנ איבערזעצער, נאָר אויכ ווי א פובליציסט, א ליטעראטור־קריטיקער, עקאָנאָמיסט, היסטאָריקער אונ געזעלשאפטלעכ־פאָליטישער טוער.

1) י. סטאלינ — „דער מארקסיזמ אונ די נאציאָנאל־קאָלאָניאלע פראגע". פארטפארלאג. 1934 יאָר, זײַט 11.

אַלס געזעלשאַפטלעכ־פּאָליטישער טוער האָט פראַנקאָ אָנגעהויבנ אַרויסטרעטנ נאָכ אינ דער צווייטער העלפט פונ די 70־ער יאָרנ.

זוכנדיק א רעאַלע קראַפט, אַפ וועלכער מע זאָל זיכ קאָנענ אָנשפּאַרנ, פאַראינטערעסירט זיכ פראַנקאָ מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג. אינ די שטעט פונ מיזרעכ־גאַליציע (לוואָוו, באָריסלאַוו) זײַנענ פאָרגעקומענ אַרבעטער־שטרײַקנ, וואָס פלעגנ זיכ אָפט פאַרענדיקנ מיט צוזאַמענשטויסנ מיט דער פּאָליציי. שוינ אינ 1877 יאָר האָט דאָס אָנגעשראָקענע פונעמ „קאָמוניזמ“ מײַרעוו־אוקראַינישע בירגערטומ געהאָלפנ דער רעגירונג צו אָרגאַניזירנ א שרײַענדיקנ פּאָליטישנ פּראָצעס איבער די סאָציאַליסטנ, אינ וועלכנ ס'איז אַרײַנגעפאַלנ פראַנקאָ, אונ ער איז אָפּגעזעסנ אינ טורמע 9 כאדאָשימ.

דער ערעסט האָט אָפּגעשטעלט דעמ יונגנ פראַנקאָ אינ דער סאַמע געדיכטעניש פונעמ פּאָליטישנ קאַמפּ. אינ דער אויטאָביאָגראַפישער דערציילונג „מײַנ באַגעגעניש מיט אָלעקסענ“ (1878 י.) האָט פראַנקאָ געגעבנ אַזא אָפּשאַצונג דעמ פּראָצעס איבער די סאָציאַליסטנ: „זעט נאָר, דער אַלצווייסנדיקער אונ אַלמעכטיקער געריכט האָט אָבער אינדערעמעסנ מיכ אָנערקענט פאַר שולדיק, האָט ווירקלעכ דערשפּירט אינ מײַנ אָרגאַניזמ א טראָפּנ פונ אַזא בלוט, וואָס די פראַנצויזישע „אָרדענונג־רעטער“ האָבנ פאַרגאָסנ ביז רעשט אינ 1872 י., האָט דערזענ אינ מײַנע אויגנ א פונק פונ אַזא פײַער, וואָס קאָנ אונטערצינדנ די הײַזער פונ די „פרידלעכע בירגער“ ניט ערגער, ווי נאַפט“. אינ דעמ זעלבנ יאָר איז פראַנקאָ אַרויסגעטראָטנ מיט א ציקל פּאָליטישע לידער — „דומעס פונ א פּראָלעטאַריער“, צווישנ זיי מיט דעמ באַוווּסטנ ווערק — „די כאַווײרימ פונ טפּיסע“, וואָס האָט געהאַט נאָכ אַנ אַנדער נאָמענ — „באַמ באַגינענ פונ דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדע“.

פראַנקאָ ווערט אינ די פאַרדומפּטע באַדינגונגענ פונ מיזרעכ־גאַליציע דער פאָרגעשריטנסטער מענטש פונ זײַנ צײַט. ער אינטערעסירט זיכ מיטנ אייראָפּעיִשנ אונ מיטנ רוסלענדישנ פּאָליטישנ לעבנ. ער זעצט זיכ לייענענ סאָציאַליסטישע ליטעראַטור, ער ווערט פאַרכאַפּט פונ פילאָסאָפיע, געשיכטע, נאַטור־וויסנשאַפט, פּאָליטעקאָנאָמיע. ער מאַכט פּרוּוונ דאָס אַלצ ניט בלויז פּאָפּולאַריזירנ אינ דער פּרעסע, נאָר אויכ אַפ אַזעלכנ ניט איז אויפנ פּראַקטיש אָנווענדנ אינ דער אַרבעט צווישנ די אַרבעטער. אינ איינער פונ זײַנע אויטאָביאָגראַפיעס האָט פראַנקאָ געשריבנ: „אינ יענע יאָרנ זײַנענ מײַנע באַציִונגענ מיט די לוואָווער אַרבעטער געווענ גאַנצ לעבהאַפטיק. נאָכ אינ 1878 י. האָב איכ אָנגעשריבנ ניט קיינ גרויסנ „קאַטעכיזיס פונעמ עקאָנאָמישנ סאָציאַליזמ“, וועלכנ עס האָבנ אַרויסגעגעבנ די לוואָווער אַרבעטער. אינ די יאָרנ 1879—1880 האָב איכ צוזאַמענ מיט א באַקאַנטנ (א ייִדנ) אונטערריכט געזעלשאַפטלעכע עקאָנאָמיע אינ די אַרבעטער קרײַזלעכ פאַר זעלבסטבילדונג. אינ 1879 י. האָב איכ געהאַט אַרויסגעגעבנ ניט קיינ גרויסנ עלעמענטאַרנ לערנבוכ פונ געזעלשאַפטלעכער עקאָנאָמיע לויט מילנ, טשערנישעווסקינ אונ מאַרקסנ...“

איבער דעמ, וואָס די גאַנצע פּרעסע אינ מיזרעכ־גאַליציע איז געווענ אינ די הענט פונ די „נאַראָדאָווצעס“ אונ „מאָסקוואָפילנ“, די אַגענטנ פונעמ עסטרײַכישנ אונ רוסלענדישנ צאַריזמ, האָט פראַנקאָ מיט זײַנע כאַווײרימ אָרגאַניזירט אַנ אייגענעמ פּאָליטישנ אָרגאַנ. אָנשטאָט דעמ פאַרבאָטענעמ „דרוג“ וואַרפט פראַנקאָ צוזאַמענ מיט פּאַווליקנ „א הייסנ אַרויסרופ אינ פּאָנעמ דער געזעלשאַפטלעכקײַט“ מיטנ „הראָמאַדסקי דרוג“ („געזעלשאַפטלעכער פרײַנט“). נאָכנ פאַרבאָטנ אינ 1878 י. דעמ „הראָמאַדסקי דרוג“ גייט אַרויס דער „דזווינ“, דערנאָכ די זאַמלונג „מאָלאָט“. שפּעטער ווערט פראַנקאָ דער רעדאַקטער פונ דער פּוילישער אַרבעטער־צײַטונג „Praca“, ווו ער דרוקט א ריי אַרטיקלענ וועגנ דער עקאָנאָמישער לאַגע פונ די אַרבעטער. לעצטנס, אינ די יאָרנ 1881—1882 גייט אַרויס אויכ אונטער זײַנ רעדאַקציע דער זשורנאַל „סוויט“, אינ וועלכנ עס האָט זיכ געדרוקט די באַוווּסטע דערציילונג „באָריסלאַוו לאַכט“.

וועלכע־זשע זײַנענ פראַנקאָס פּאָליטישע פּאָזיציעס אינ די 70־80־ער יאָרנ, וואָס זײַנענ געווענ דער פּעריאָד פונ זײַנ העכסטנ אויפשטײַג?

צום אלעמ ערשטנ דארפ מענ פארצייכענענ, אז פראנקאָ פרווט ארויסטרעטנ מיט דער פאר־טיידיקונג פונעמ פילאָסאָפישנ מאטעריאליזמ, קעגנ אידעאליזמ אונ פאָפּאָוושטשינע. ער הייבט אופ הויכ די לערע פונ טשארלז דארווינ, שטרייכט אונטער זיינ רעוואָליוציאָנערע באדייטונג אינ דער אנטוויקלונג פונ די נאטור־וויסנשאפטנ. דאָכ אָבער, איבערגייענדיק פונ די נאטור־וויסנשאפטנ צו די סאָציאלע וויסנשאפטנ, הייבט פראנקאָ אָנ פלאָנטערנ. די לערע פונ מארקס—ענגעלס וועגנ דעמ קלאסנקאמפ, אלס דעמ באוועגער פונ דעמ היסטאָרישנ פראָצעס, בייט ער אונטער מיטנ דארוויניסטישנ געזעצ פונ קאמפ פאר עקזיסטענצ, „אונטערגעשטיצט” מיט לאנגעס מאלטוזיאנעריי. אפ מארקס „קאפיטאל” קוקט פראנקאָ מיט די אויגנ פונ לאנגע אונ ספענסער. אינ די קוועלנ קלייבט ער זיכ ניט פאנאנדער. ער זעצט איבער, רעפערירט, פאָפּוליאריזירט, פונ איינ זייט, „די קווינטעסענצ פונ סאָציאליזמ” פונעמ קאטעדער־סאָציאליסט שעפלע, „די ארבעטער־פראגע” פונ לאנגע, לימאנאָווסקיס „מאָרעלי, רוסאָ אונ מאבלי, ווי סאָציאליסטישע שרייבער”, אונ פונ דער צווייטער זייט—באזונדערע אָפּטיילנ פונ מארקס „קאפיטאל”, אונ אויכ ענגעלסעס „די אנטוויקלונג פונעמ סאָציאליזמ פונ אנ אוטאָפּיע ביז א וויסנשאפט”. ווענ מע זאָל נעמענ אזא טעאָרעטישע ארבעט פראנקאָס, ווי „געדאנקענ וועגנ עוואָליוציע אינ דער געשיכטע פונ דער מענטשהייט”, ווארפט זיכ גלייכ אינ די אויגנ די גוואלדיקע ווירקונג, וואָס עס האָט געהאט אפ פראנקאָן, צום אלעמ ערשטנ, די דערמאנטע ארבעט לאנגעס. פראנקאָ, כאָטש ער האָט געלייענט מארקסנ אונ האָט זיכ אָפּט אפ אימ פארופנ, האָט דאָכ אימ ניט פארשטאנענ. פונ דער אידיי „עקספּראָפּריִרנ די עקספּראָפּריאטערס” ליידיקט ער אויס איר גאנצנ רעוואָליוציאָנערנ אינהאלט. די שטירצונג פונ דער קאפיטאליסטישער אָרדענונג שטעלט ער זיכ פאָר ניט ווי א רעוואָליוציאָנערנ פראָצעס, נאָר ווי א פראָצעס אנ עוואָליוציאָנערנ. די רעוואָליוציאָנערע פראקטיק פארשטייט ער ווי דעמ קאמפ פאר געזעלשאפטלעכע רעפאָרמעס. לויט פראנקאָ קומט אויס, אז די פראָפּאגאנדע פונ סאָציאליזמ פירט ניט צו רעוואָליוציע, נאָר, פארקערט, זי מאכט אומעגלעכ א רעוואָליוציע.

פראנקאָ ווייסט, אז אינ דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט עקזיסטירנ קלאסנ. עס עקזיסטירנ עקספלואטאטערס אונ עקספלואטירטע. ער ווייסט, אז אינ דער געזעלשאפט איז פאראנ א שפאלטונג, אז אינ די מאסנ פונעמ האָרעפאשנעמ פאָלק זידט דער האס צו די פריצימ, קאפיטאליסטנ אונ זייערע אונטערלעקער, אָבער די גרויסע רעוואָליוציאָנערע באוועגונג, דעמ קלאסנקאמפ, לייקנט ער אָפּ. ער פאָדערט ענדערונגענ אינ די מאטעריעלע באדינגונגענ פונעמ לעבנ פונ די מאסנ, ענדערונגענ אינ די עקאָנאָמישע פארהעלטענישנ. אָבער אונטער דער ענדערונג פונ די מאטעריעלע באדינגונגענ פונ לעבנ פארשטייט ער ניט די פארניכטונג פונ די בורזשואזע פראָדוציר־פארהעלטענישנ, וועלכע (די פארניכטונג) ווערט פארווירקלעכט בלויז אפ א רעוואָליוציאָנערנ וועג אונ נעמלעכ דורכנ פראָלעטאריאט, נאָר בלויז אנ אדמיניסטראטיווע פארבעסערונג, אפנ גרונט פונ אייננהיטנ די בורזשואזע פראָדוציר־פארהעלטענישנ.

אינ א גאנצער ריי ארטיקלענ זיינע זאָגט פראנקאָ ארויס דעמ ריכטיקנ געדאנק וועגנ דעמ, אז די באפרייונג פונ די ארבעטער איז די זאכ פונ די ארבעטער גופע. אָבער דאָס אלצ פארבלייבט א פראזע, ווייל אינ טאָכ ארייננ האָט פראנקאָ געזאָרגט די גאנצע צייט וועגנ שאפנ קאדרענ „פאָרגעשריטענע” (לייענ—בורזשואזע) אינטעליגענצ, וואָס דארפ זיכ שטעלנ אינ שפיצ פונעמ קאמפ פונ די מאסנ. זוכנדיק „ראדיקאלע” מיטלענ, וועלכע זאָלנ געבנ א מעגלעכקייט אויסצוהיילנ די „מאקע” פונ דער קאפיטאליסטישער אָרדענונג,—די פראָלעטאריזאציע פונעמ פויערטומ, די עקספלואטאציע פונעמ ארבעטער,—שטעלט זיכ פראנקאָ אָפּ אפ דער לאנדווירטשאפטלעכער אונ קוסטאר־געווערבישער אסאָציאציע אָדער קאָאָפּעראציע. ווי מיר זעענ, זיינענ פראנקאָס „סאָציאליסטישע” אידייענ אינ טאָכ ארייננ געווענ אוטאָפּישע אונ רעאקציאָנערע.

פראנקאָס „סאָציאליזמ” האָט זיכ צונויפגעשטעלט פונ פארשיידענע ברוכשטיקער פונעמ פראנצויזישנ קליינבירגערלעכנ סאָציאליזמ (סיסמאָנדי) אונ פונעמ דייטשישנ, דעמ אזויגערופענעמ „עמעסנ” סאָציאליזמ, אויסגעמישט מיט אידייענ פונעמ רוסישנ פאָלקיזמ, פונ דראגאָמאנאָווער „הראָמאדיווסטוואָ” אונ לאסאליאנעריי. אינ אָט דער עקלעקטישער קאשע פונ פארשיידענע

„סאָציאַליזמענ״, אינ וועלכער עס איז ניט געווענ אפילע קיינ גראַם פונ מארקסיזם, האָט ניט געקאָנט זײַנ קיינ אָרט אויכ פארנ פראָלעטארישנ אינטערנאציאָנאליזם. פראנקאָ האָט לאנגע יאָרנ באהויפּטעט, אז די אינטערעסנ פונ די אוקראַינישע, ייִדישע אונ פוילישע ארבעטער אונ פויערים — זײַנענ געמיינזאמע אינעם קאמפ מיט דער ייִדישער אונ פוילישער בורזשואזיע אונ פריצים (וועגנ אוקראַינישער בורזשואזיע דערמאנט ער קימאט ניט). פונ אָט דער פּאָזיציע איז פראנקאָ גאנצ שארפ ארויסגעטראָטנ קעגנ די אוקראַינישע אונ פוילישע שאָוויניסטנ, קעגנ די אנטיסעמיטנ. אונ דאָכ האָט ער זיכ אינעם קאמפ, אשטייגער, מיטנ פוילישנ נאציאָנאליזם אָפּט אראָפּגעקײַקלט אפ די פּאָזיציעס פונ אוקראַינישנ נאציאָנאליזם. באזונדערס האָט דאָס זיכ אנטפלעקט אינ די 90־ער יאָרנ.

פראנקאָס אָנטייל אינ דער נאָכ ווייניק אנטוויקלטער באוועגונג פונ די ארבעטער אינ די 70־80־ער י.י. איז ארויסגערופנ געוואָרנ דורכנ קאמפ פונ דער בורזשואזיע קעגנ דעם דרוק פונ די פוילישע פריצים, וועלכער (דער קאמפ) איז דאַנ געוואָרנ לעבהאפטיקער אינ די דערפער פונ מיזרעכ־גאליציע. אָט פארוואָס, ווענ אינ די 90־ער יאָרנ האָט די ארבעטער־באוועגונג אָנגעהויבנ ארײַנגייִנ בעהאדראָגעדיק אינעם פעריאָד פונ איר רעוואָליוציאָנערנ אופשטײַג, איז גאנצ נאטירלעכ געווענ פראנקאָס איבערגאנג אפ רעכטע פּאָזיציעס, זײַנ איבערגעבורט אינ א טיפּישנ בורזשואזנ ראדיקאל.

אינעם 1890 י. ווערט פראנקאָ איינער פונ די אָרגאניזאטערס פונ דער בורזשואזער ראדיקאַלער פארטיי, ער גייט אינגאנצנ אָפּ פונ דער ארבעטער־באוועגונג. אינ דער מיט 90־ער י.י. קומט פאָר די שפּאלטונג פונ דער ראדיקאלער פארטיי, אונ פראנקאָ שטייט צו (כאָטש אפילע ניט אפ לאנג) צו די נאציאָנאל־דעמאָקראטנ אינ דער שפּיצ מיט גרושעווסקינ. אינ דער צווייטער העלפט פונ די 90־ער אונ אינ אָנהייב פונ די 900־ער י.י. הייבט ער שוינ אָנ אָנ אָפענעם קאמפ קעגנ דער סאָציאַל־דעמאָקראטישער ארבעטער־באוועגונג, ער טרעט ארויס מיט א „קריטיק״ פונעם וויסנשאפטלעכנ סאָציאַליזם פונ מארקס־ענגעלס, אָנשפּארנדיק זיכ אפ די פּאסקווילאנטישע אָנפאלנ קעגנ דעמ מארקסיזמ פונעם אנארכיסט טשערקעזאָוו, דערהייבנדיק דעם „סאָציאַליזמ״ פונ די ענגלישע פאביאַנער אונ פראנצויזישע פּאָסיביליסטנ, וואָס זײַנענ געווענ אָפֿענע דורכפירער פונעם אָפּאָרטוניזם, פונ דער בורזשואזער ווירקונג אפנ ארבעטער־קלאס.

אָט דער פּראָצעס פונ פראנקאָס איבערגעבורט פונ א קליינבירגערלעכנ סאָציאַליסט אינ א בורזשואזנ ראדיקאל אונ ליבעראל איז געווענ א קאָמפּליצירטער אונ א ווייטיקדיקער. ער האָט געשאפנ אינ זײַנ ליריק שטימונגענ פונ אונטערגאנג, פּעסימיזם. ער האָט ניט איינ מאָל ארויסגערופנ באמ פּאָעט דעמ ווילנ צו ענדיקנ מיט זעלבסטמאָרד. דאָס איז געווענ די טראגעדיע פונ פראנקאָ, אלס א ראדיקאלנ בורזשואזנ. דעמאָקראט, וועלכער האָט ניט פארשטאנענ די קלאסנ(בורזשואזע)־נאטור פונ דער דעמאָקראטיע, „... היסטאָריש א באגרענעצטער אינ איר נוצלעכקײַט, אינ איר נויטווענדיקײַט״ (לענינ, ווערק, ב. XXIII, ז. 292, אויסג. 3).

אָט פארוואָס פראנקאָס געזעלשאפטלעכ־פּאָליטישע טעטיקײַט איז בלויז אינ יענעם טייל געווענ פּראָגרעסיוו אונ אפילע רעוואָליוציאָנער, אינ וועלכנ זי איז געווענ געווענדעט אינ דער אָדער אנדערער מאָס קעגנ דעמ פעאָדאלנ דרוק פונ איינ זײַט, אונ קעגנ דער קאפּיטאליסטישער רויבערישער עקספּלואטאציע פונ מיליאָנענ ארבעטנדיקע מאסנ, — פונ דער אנדערער זײַט. ניט צופעליק האָט דאָכ די רוסלענדישע זשאנדארמעריע, דורכ איר אגענט אינ ווינ, שטרענג געשפּירט נאָכ פראנקאָס טעטיקײַט; ניט צופעליק האָט אויכ די עסטרײַכישע זשאנדארמעריע אזוי אָפּט געשלעפּט אים איבער טורמעס אונ עטאפּנ (די ארעסטנ פונ 1877, 1880, 1889 י.י.).

מיר האָבנ זיכ אָפּגעשטעלט אויספירלעכער אפ פראנקאָס געזעלשאפטלעכ־פּאָליטישע אָנשויונגענ אונ אפ זייער עוואָליוציע איבערהויפּט דערפאר, וואָס פארנ לעצטנ יאָרצענדליק האָבנ די נאציאָנאליסטישע פאלסיפיקאטערס פונעם טיפּ זעראָוו, כריסטיוק, פיליפּאָוויטש, מוזיטשקא, בערעזינסקי, יאוואָרסקי אונ אנד. פּאָפּוליאריזירט אינ א קאָלאָסאלנ שקוואל פונ פארשיידענע מאָנאָגראפיעס אונ ארטיקלענ די נאציאָנאליסטישע לעגענדע וועגנ פראנקאָס „מארקסיזמ״. בא פראנקאָס לעבנ

האָבן די נאַציאָנאַליסטן (גרושעווסקי, יעפרעמאָוו, שטשוראַט און אַנד.) אויסגעוואָרצלט אַלץ דאָס בעסטע, אַלץ דאָס וואָרטיקסטע אין דער טעטיקייט פונעם שרײַבער; בײַ די נײַע סאָוועטישע באַדינגונגען האָבן זיי זיך געפּרוּווט פּאָרשטעלן פראַנקאָן (פּונקט אַזוי ווי דראַגאָמאַנאָוון) פאַר אַ מאַרקסיסט, פאַר אַ דורכפירער פונעם מאַרקסיזם אין אוקראַינע. גלײַך בײַם ערשטן באַריר מיט פאַקטן צעפאַליט זיך אָפּ פיצלעך די דאָזיקע נאַציאָנאַליסטישע לעגענדע וועגן פראַנקאָ דעם „מאַרקסיסט". און אויך פראַנקאָ אַליין האָט קיינמאָל זיך ניט געהאַלטן פאַר קיין נאָכפאָלגער פונעם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם פון מאַרקס־ענגעלס.

* * *

פאַרשטייט זיך, אַז פראַנקאָס פּאָליטישע אָנשויונגען האָבן געלאָזט זייער שפּור אויך אויף זײַן קינסטלערישן שאַפן, זיי האָבן ניט געקאָנט ניט לאָזן אים. אָבער פראַנקאָ איז געווען אַ קינסטלער אַ רעאַליסט, און דעריבער האָט אַ גרויסע טייל פון זײַן יערושע אײַנגעהיט איר הויכע דערקענטעניש־ווערט.

נאָך בײַ די ערשטע שריט פון זײַן שרײַבערישער אַרבעט האָט פראַנקאָ אַרויסגעוויזן אַ טיפן אינטערעס צו דער קלאַסישער מײַרעוו־אייראָפּײַישער און רוסישער ליטעראַטור. שעקספּיר און סערוואַנטעס, הײַנע און געטע, באַלזאַק און זאָליאַ, שעווטשענקאָ און טשערנישעווסקי, נעקראַסאָוו און טאָלסטוי, גאָגאָל און שטשעדרין אאַוו. — אָט דאָס זײַנען יענע קינסטלער פון אַ וועלט־באַדײַטונג, מיט וועלכע עס האָט זיך אין די 70־80־ער יאָרן פאַרכאַפּט פראַנקאָ, איבערגעזעצט, פּאָפּוליאַריזירט זיי אין זײַנע קריטישע אַרטיקלען. אַ באַזונדער אינטערעס האָט פראַנקאָ אַרויסגעוויזן צו דער רעאַליסטישער ליטעראַטור, וועלכע האָט געגעבן ברייטע בילדער פון געזעלשאַפט־לעכן לעבן. אָט דער אינטערעס, דיקטירט דורך די נויטן פון זײַן געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישער טעטיקייט, האָט געהאַט אַ קאָלאָסאַלן באַדײַט אינעם פאָרמירן פראַנקאָן אַליין אַלס אַ שרײַבער אַ רעאַליסט. אין די באַדינגונגען פון מיזרעך־גאַליציע איז פראַנקאָ געוואָרן דער גרונטלייגער פון אַ רעאַליסטישער ליטעראַטור פון דער דעמאָקראַטישער ריכטונג.

... ניט באַיאַרד — דער אומבאַקעמפּבאַרער אַטלעט,
ניט דאָן־זשואַן, דער באַזיגער פון אַלע פרויען־הערצער,
איז דער העלד פון אונדזער צײַט, נאָר דער פּראָדוצענט, דער אַרבעטער.

עס איז ניט שווער זיך פאָרצושטעלן, וואָס פאַר אַ גוואַלד עס האָט אויפגעהויבן דאָס רעאַקציאָנערע בירגערטום קעגן אַזעלכע לאָזונגען אין דער ליטעראַטור. דאָך האָט פראַנקאָ געפונען אין זיך גענוג קרעפטן אויף אַרויסצוטרעטן קעגן די פוילע געשמאַקן פונעם בירגערלעכן „לייענענדיקן פּובליקום". אויסלערנענדיק דאָס לעבן פון די פּויערים, האַנטווערקער און אַרבעטער, האָט ער אין פילצאָליקע סקיצן, נאָוועלן און דערציילונגען פאַנאַנדערגעוויקלט אַ שוידערלעך אין זײַן עמעסדיקייט בילד פון דער באַלעגופיש־גאַלאַכישער באַרײַסערײַ אין די דערפער, אַ בילד פון אַכזאָרישער עקספּלואַטאַציע פון די אַרבעטער אין די שאַכטעס, וואַלד־געווערבן און נאַפט־געווערבן.

זײַנע סקיצן און דערציילונגען וועגן דער רויִנירונג פונעם מיזרעך־גאַליציאַנער דאָרף האָט פראַנקאָ געבויט אויף קאָנקרעטן מאַטעריאַל פון באַאָבאַכטונגען, אויף פאַקטן. בײַ אַן אָרעמען שאַכטיאָר קומט אום מיט אַ שרעקלעכן טויט אַ געליבטער זון („אַ שאַכטיאָר"); אַ שווײַגנדיקער, שטילער מוליער האָט אויפגעבונטעוועט, האָט שיר ניט דערהאַרגעט דעם אונטערמײַסטער, וואָס איז־דערקעוועט זיך איבער אים, און ער פאַלט אַרײַן אין די הענט פון פּאָליציי („אַ מוליער"); עס גייט אונטער דער הויז־געווערב פון די דאָרפישע האַנטווערקער, צעקוועטשט דורך די שטײַערן („אַ גוטער פאַרדינסט", „אַ הויז־געווערב"); עס קומט אום מיט אַ שרעקלעכן טויט אויף די וואַלד־געווערבן אַ קאַפּצן, וועלכער האָט זיך אוועקגעלאָזט אויף פאַרדינסטן, קעדיי אויסקויפן זײַן הײַזקע („אַליין דער שולדיקער"); עס קומט אום מיט אַ הונגעריקן טויט אַ פאַמיליע ציגײַנער, וואָס

עס פאַרפאָלגט זיי א זשאַנדאַרם („ציגײַנער”); עס שטאַרבט אין טורמע א מערדער, וועלכנ מע האָט פאַרורטײלט „אפ אײביקע יאָרנ און נאָכ אפ פיר יאָר” („אין טורמע־שפּיטאָל”); עס קומענ אום קינדער, וועלכע די נויט האָט ארויסגעוואָרפנ אפ דער גאַס („יאַנדרוסנ”, „Odi profanum vulgus“) א א וו. פונ די קלײנע און זײער אײנפאַכע סקיצנ שטײט אופ א שוידערלעכ בילד פונ קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע, פאַרווילדעטקײַט און אונטערגאַנג. איבער אָט דעם אַלעמענ הערט זיכ די ייִעשדיקע שטימ פונעמ אווטער: עס קומט אום דער מענטש.

קימאַט אין יעדנ ווערק זײַנעמ שטרײַכט דער אווטער אומבאַדינגט אונטער, אַז קוילערס, גאַנאָווימ, פּראָסטיטוטקעס ווערנ ניט געבוירנ, נאָר זיי זײַנענ א פּראָדוקט פונ דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדענונג, בא וועלכער אײנ מענטש דעמ צווײטנ איז א וואָלפ, בא וועלכער אַלצ איז געריכטעט דערצו, אַז עס זאָל זיגנ דער גוויר, און דער קאַפּצנ זאָל אומקומענ. די קאַפּיטאַליסטישע געזעלשאַפט דערמאַנט דעמ אווטער אַנ אומענדלעכע יאַמ־טיפענישׂ. בלויז „פונויבנ” זידט דאָס לעבנ, אונטנ אָבער, אפנ געזעלשאַפטלעכנ „דעק”, איז „טויטע וואַסער”, א בײסוילעמ, ווו עס קומענ אום צעקוועטשטע, ארויסגעוואָרפענע פונ דער געזעלשאַפט מענטשנ. פראַנקאָ ווײסט, אַז ווענ עס זאָל זיכ ענדערנ די געזעלשאַפטלעכע אָרדענונג, וואָלטנ פונ אָט די קלוימערשט אפּ שטענדיק פאַרפאַלענע „אָפּפאַלנ פונ דער געזעלשאַפט” ווידערגעבוירנ געוואָרנ נוצלעכע מענטשנ פאַר דער געזעלשאַפט. דער פאַרווילדעטער, דערדריקטער דורכ דער טפיסע באַטראַק באָוודור, וועלכער האָט שוינ אינגאַנצנ געקראָגנ א צורע פונ א כײַע, היט אופ אין זײַנ נעשאָמע א פונק מענטשלעכקײַט, וועלכער ווערט אָבער דאָכ צעטראָטנ ווערנ דורכ די שטיוול פונ די כײַיש־ווילדע טורמעניקעס „אפנ דעק”. אינ האַרצנ באַמ זעכצניאָריקנ ייִנגל יאָסל שטערנ, וועלכנ עס עקספּלואַטירט און ברענגט אומ דער אַרענדאַר, טליִעט א פונק פונ גרויסנ הומאַניזמ, וועלכער שלעפּט אימ פונ דער „טויטער וואַסער” פונעמ געזעלשאַפטלעכנ „דעק” — „צומ ליכט”, אָבער אָט דער פונק ווערט פאַרלאָשנ הינטער די הויכע ווענט פונ טפיסע („צומ ליכט”).

א באַזונדערע באַדײַטונג האָט דער אזויגערופענער „באָריסלאַווער ציקל” פונ פראַנקאָס ווערק, אינ וועלכנ עס איז געגעבנ א ברײטער באַווײַז פונ דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע פונ די אַרבעטער און פונ די ערשטע שריט פונ זײער רעוואָליוציאָנערנ קאַמפ. אינ אָט דעמ ציקל גײט אַרײַנ די סעריע באָריסלאַווער דערצײלונגענ („א נאַפט־אַרבעטער”, „א זינדיקער א באַל־כאַראָטע”, „אפ דער אַרבעט”, „יאַצ זאָלעפּוגאַ”, „דער שאַפער”, און אנד.) און די דערצײלונגענ „Boa Constrictor“ און „באָריסלאַוו לאַכט”.

אינ די פריִקע דערצײלונגענ פונ באָריסלאַווער ציקל שלאָגט זיכ דורכ דעמ עמעסדיקנ באַווײַז פונ דער נויט און לײדנ פונ די אַרבעטער א טענדענצ, וועלכע מע קאָנ פאָרמולירנ אַזוי: צוריק פונעמ קאַפּיטאַליזמ. אָט די רעאַקציאָנער־פּאָלקיסטישע טענדענצ ווערט ארויסגעשטויסנ דורכ דער ווירקלעכקײַט גופע אינ די ווײַטערדיקע ווערק, און באַזונדערס — אינ די דערצײלונגענ „Boa Constrictor“ און „באָריסלאַוו לאַכט”. אינ „Boa Constrictor“ גיט פראַנקאָ די געשיכטע פונעמ אופקומ און פאָרמירונג פונ א טיפּ פונ א קאַפּיטאַליסטישנ עקספּלואַטאַטער אינ דער פּערזאָנ פונ גערמאַנ גאָלדקרעמער. אינ דער דערצײלונג „באָריסלאַוו לאַכט” איז געגעבנ א ברײט און העל בילד פונעמ קאַמפּ פונ די אַרבעטער קעגנ דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע. פראַנקאָ באַווײַזט שריט בא שריט, וויִאַזוי דער דרוק פונעמ אונטערנעמער שמידט צונויפ די אַרבעטער, וועקט אופ אינ זיי דעמ גײַסט פונ קלאַסנ־סאָלידאַריטעט, וויִאַזוי עס ווערט געבוירנ די אידײ פונ א שטרײַק. אינ שפּיצ פונ די אַרבעטער שטעלט זיכ דער שטאָטישער אַרבעטער בענעדיאָ סיניצע און אָפּשטאַמלער פונ דאָרפישע גווירימ — די ברידער בעסאַראַבנ. סיניצע איז — דער באַגײַסטערער פונעמ שטרײַק, א פּרינציפּיעלער אָנהענגער פונ אָרגאַניזירטנ אַרבעטער־קאַמפּ; די ברידער בעסאַראַבנ באַשטײענ אפּ א טאַקטיק פונ „אנטשײדענע טאַטנ” אינ גײַסט פונ די בלאַנקיסטיש־נאַראָדוואָלישע פּרינציפּנ. אָביעקטיוו איז טאַקע סיניצעס ליניע געווענ רעוואָליוציאָנער. פראַנקאָ האָט דאָס ניט באַזיניקט, און, זײַענדיק אַלײנ א פּרינציפּיעלער קעגנער פונ רעוואָליוציאָנערע קאַמפּ־מעטאָדנ, האָט ער געמאַכט א פּרווו צו „אַנטקרוינענ” זיי דורכ באַווײַזנ די בעסאַראַבנ,

וועלכע האָבן גערופן צינדן און רויִנירן די שאכטעס. צולעצט, האָט פראנקאָ זיך אליין פארפלאָנטערט אין די קעגנזאצן, און ארויסגייענדיק פון זיי דורך א קאָנסעקווענטן צעוויקלען סיניצעס געשטאלט האָט ער ניט געקאָנט. אלע זײַנע סימפאטיעס זײַנען אף סיניצעס זײַט, אָבער גלײַך נאָך דעם ערשטן דורכפאל באם צוגרייטן דעם שטרײַק (די אונטערנעמער גאנווענען ארויס די קאסע) ווייסט ניט פראנקאָ, וווהין צו ריכטן די טעטיקײַט פון זײַן פּאָזיטיוון העלד, ער פארלירט זיך. דאָס ווערק איז אזוי טאקע פארבליבן ניט דערשריבן.

ניט געקוקט אף דעם אלעמען, פארבלײַבט די דערציילונג „באָריסלאוו לאכט" דאָס בעסטע ווערק ניט בלויז אין פראנקאָס שאפונג, נאָר אויך אין דער גאנצער אוקראַיִנישער ליטעראטור פון סאָף 19־טן י. ה. אין דער דערציילונג „באָריסלאוו לאכט" טרעט דער ארבעטער־קלאס ארויס צום ערשטן מאָל ניט בלויז ווי א קלאס אן אונטערדריקטער, נאָר אויך ווי א רעוואָליוציאָנערער קלאס. פראנקאָס טענדענץ איז געקומען אין א קאָנפליקט מיט דער ווירקלעכקײַט: זי האָט ניט געגעבן די מעגלעכקײַט פארענדיקן דאָס ווערק, אָבער זי האָט ניט דערהארגעט דעם רעאליזם.

דער רעאליזם האָט געגעבן א הויכע דערקענטעניש־ווערט פיל ווערק פראנקאָס פון די 90־ער יאָרן. נאָך דער ראָמאנטישער אויטאָפּיע „זאכאר בערקוט" (1883 י.) האָט פראנקאָ אָנגעשריבן צוויי זייער אינטערעסאנטע דערציילונגען „פארן היימישן ווינקל" און „דער פונדאמענט פון דער געזעלשאפט". אין דער ערשטער ווערט געגעבן א שארפע קריטיק פונעם פוילישן בירגערטום און אריסטאָקראטיע, און אין דער צווייטער — פונעם דרוק פון די פוילישע פריצים. פאָרזעצנדיק די ליניע פון זײַנע נאָוועלן פון 1880 יאָר („אפן בארגשפּיץ", „פון די שריפטן פון א כוילע", „אפן דעק") גיט פראנקאָ העלע בילדער פון אָט די „פּאראזיטן מיט א וואסערדיקן מויעך", וואָס רופן זיך אליין „דער פונדאמענט פון דער געזעלשאפט", און דאָס פאָלק — „פוילשטאָף", אף וועלכן עס וואקסט „די בלום" פון דער שליאכטישער ציוויליזאציע. צוזאמען דערמיט ווײַזט דער אויטער ארויס זײַנע סימפאטיעס צו יענע פוילישע רעוואָליוציאָנערן, אפילע פון שליאכטישער אָפּשטאמונג, וואָס „האָבן באטריפט די האלבקײַלעכן פון דער ערד מיט זייער בלוט", וואָס „זײַנען דורכגעלאָפן איבער דער לענג און ברייט פון אלע לענדער פון אייראָפּע", וואָס „האָבן פארפילט אלע ווינקלעך פון דער וועלט מיט זייערע ווייען און קלאָגעדישן, און לידער", וואָס זײַנען אומגעקומען „אין סיביר און אין קאזעמאטן", „זײַנען רויִנירט געוואָרן דורך אופשטאנד און טויזנטער פרײַוויליקע אָפּפערס".

צו א קריטישער, דעמאסקירנדיקער קראפט אינעם באווײַזן דעם דרוק פון די פוילישע פריצים אינעם מײַרעוו־אוקראַיִנישן דאָרף איז פראנקאָ דערגאנגען גראָד דערפאר, וואָס ער האָט זיך געסטארעט שרײַבן דעם עמעס, געסטארעט זיך זײַן עמעסדיק אינעם באווײַזן דאָס לעבן פון די מאסן. דאָרט אָבער, ווו פראנקאָ איז אָפּגעגאנגען פון די פאקטן, ווו ער האָט זיך געסטארעט דורכפירן זײַנע „פּלענער" פון געזעלשאפטלעכער טעטיקײַט, דאָרט האָט די ליבעראלע טענדענץ אומגעבראכט זײַן רעאליזם, זי האָט פארוואנדלט דאָס ווערק אין אָנצייניקער פּובליציסטיק, און די העלדן פון ווערק — אין גייענדיקע סכעמעס, נודנע און אומנאטירלעכע. אזוי האָט געטראָפן מיט די דערציילונגען „זיך־קרייצנדיקע סטעזשקעס", „גריץ און פאניטש" און אנד. און אין דער דערציילונג פון 1907 יאָר — „דער גרויסער גערויש" האָט פראנקאָ געענטפערט אפן דורכפאל פון דער רעוואָליוציע פון 1905 יאָר מיט א בורזשואז־ליבעראלער פריידיקונג פון קלאסן־„שאָלעם" צווישן דעם פויערטום און די פריצים.

מיט פראנקאָ דעם רעאליסט סײַ אין זײַן דיכטונג, סײַ אין דער פּראָזע, סײַ אין דער דראמאטורגיע האָט געטראָפן דאָס זעלבע, וואָס מיט אסאך רעאליסטן פון דער מײַרעוו־אייראָפּייִשער און רוסישער ליטעראטור פון 19־טן י. ה. שטייענדיק אף די פּרינציפּן פון עמעסדיקײַט אינעם באווײַזן דאָס לעבן פון די ארבעטנדיקע מאסן — ארבעטער און פויערים, האָט ער דערמיט אליין חויך אופגעהויבן די דערקענטעניש־ווערט פון זײַנע ווערק, פארברייטערנדיק די ראמען פון זייער סאָציאַלן רעזאָנאנס, פארטיפנדיק זייער קינסטלערישן אינהאלט. פראנקאָס רעאליסטישע שאפונג האָט, אזוי צו זאָגן, „אריבערגעוואקסן" זײַנע פּאָליטישע פּאָזיציעס, ארויסשטויסנדיק דעם לייענער

אפ רעוואָליוציאָנערע אויספירנ, — צי האָט דאָס געוואָלט דער אווטער, צי ניט. פראנקאָ דער קינסטלער־רעאליסט האָט געקוקט ווייטער, האָט געזענ טיפער, ווי פראנקאָ דער פאָליטיקער.

איצט זייַנענ די ארבעטער אונ פויערימ פונ מייַרעוו־אוקראַינע אונטערנ דרוק פונעמ פוילישנ פאשיזמ פארטריבנ אינ א נאָכ מער שוידערלעכנ יאָכ אונ דאלעס, בארייַסערייַ, פאָליטישע רעכט־לאָזיקייַט, איידער דאָס איז געווענ אינ פראנקאָס צייַטנ. אָבער זיי ווייסנ גוט, אז אפ מיזרעכ־אייראָפע עקזיסטירט א מעכטיק לאנד — דער ברידערלעכער פארבאנד פונ פרייַע פעלקער — ד ע ר פ ס ר ר, דאָס פאָטערלאנד פונ די ארבעטנדיקע פונ דער גאָרער וועלט, אז אינ יענעמ לאנד פונ לענינ־סטאלינ, דעמ לאנד פונ סאָציאַליזמ, ווערט געבויט א פרייַ, ליכטיק, פריידיק לעבנ.

אלע ברייטערע מאסנ ארבעטער אונ פויערימ פונ מייַרעוו־אוקראַינע באזיניקנ, אז דער איינ־ציקער וועג פאר זיי דאָס איז דער רעוואָליוציאָנערער קאמפ, צוזאמענ מיט די ארבעטער אונ פויערימ פונ פוילנ, קעגנ דעמ דרוק פונ דער כייַיש־ווילדער נאציאָנאליסטישער באנדע פונעמ פוילישנ אונ אוקראַינישנ פאשיזמ.

פעטראָ קאָלעסניק.

שטיינברעכער

איך האָב געזען אַ שײנעם כאָלעם. אַ פוסטער פלאַך
זיך שפרײט פאַר מיר. ס'איז אומגעהײער ווילד זײַן אויסזען.
אַ הויכער פעלדז דאָרט שטײַגט פון וויסטן דרויסן;
איך שטײ געשמידט אין קײטן פאַר דעם פעלדז דעם גרויסן —
ווי איך, דאָרט שטײען מענטשן טויזנטער אַסאַך.

מיט טרויער־קנײטשן שטערנס טיף פאַרצויגן,
אַ גלי פון ליבע ברענט בײַ יעדערן אין בליק.
די הענט האָבן קײטן ענג, ווי שלענג, אַרומגעצויגן,
בײַ יעדערן די אַקסלען נידעריק געבויגן,
ווײַל אַלעמען אַ גרויסע שווערע מאַסע דריקט.

אין יעדער האַנט אַן אײַזערנער, אַ שווערער האַמער,
און ווי אַ דונער פון דער הײך, אַ קאָל זיך טראָגט:
„איר שטורמט דעם פעלדז, צעברעכט די ווילדע צאַמען,
ניט שרעקט זיך פאַר קײן מי, פאַר אַלע שלעק צוזאַמען —
ס'איז אײַך באַשערט דעם פעסטן פעלדז צעשטערן: שלאָגט!"

ווי אײנער, אַלע האָבן מיר די הענט געהויבן,
און טויזנט האַמערס שווערע פאַלן אויף דעם שטײן.
פון טויזנט זײַטן מוז דער פעלדז זיך דרויבן,
אין שטיקער אָן אַ צאָל, אין ברעקלעך און אין שטויבן
געשווינד צעפאַלט זיך זײַן פאַראַקשנטער געבײַ.

ווי הילך פון שלאַכט און ווי פון וואַסערפאַל דאָס שלאָגן,
האָבן האַמערס אונדזערע געדונערט אײנס נאָך אײנס,
און טראָט נאָך טראָט מיר האָבן אָרט געקראָגן,
כאָטש פיל פון אונדז האָבן שטײנער שווער צעשלאָגן
און ווײַטער אַלץ געגאַן און ניט געבליבן שטײן...

ניט וויינען — ברעכן מויערן.
זאָל זײַן פאַר די קינדער,
אויב ניט פאַר זיך אַליין,
אויסקעמפן גליק מיט אייגן געביין.

אײביקער רעוואָליוציאָנער

שטרענגער רעוואָליוציאָנער —
גײַסט, וואָס רײַסט דאָס לײַב צום קריג,
רײַסט פאַר זיג פון גליק און פרײַהײַט, —
ניין, ער לעבט, ניט טויט איז ער.
ניט קיין פּײַן און ניט קיין צאָרעס,
ניט גאַלאָכים, ניט קייסאָרים,
ניט כאַיאָלעס צאַרישע ווילדע,
ניט האַרמאַטן אָנגעצילטע,
ניט שפּיאָניש פאַלשעס וואָרט,
ניט געריכט האָט אים פון אָרט.

ניט טויט איז ער, ער לעבט נאָך!
טויזנטער יאָר איז ער אַלט.
און ערשט נעכטן ווידער זיך צעבליט,
קרעפטן נײַע ער באַהאַלט
און שטײַגט, און שטאַרקט זיך שטענדיק,
אַהין, וווּ ס'טאָגט, ער וואַרפט זיך,
מיטן פעסטן וואָרט, ווי מיט טרומייטן,
מיליאָנען אים באַגלייטן,
און די וועלט נאָך אים אין פרייד שוין שפּרײַזט,
עס רעדט דער גײַסט.

אומעטום די שטים פון גײַסט:
אין פּויערישע שטיבער
און אין וואַרשטאַטן, אין גריבער,
אין ערטער פון דער נויט.
וווּ זײַן שטים טוט זיך הערן,
פאַרשווונדן ווערן די טרערן,
און עס ווערט אַ קראַפט געבוירן.

און יעדער האָט געוווּסט, אַז ס'וואַרט אַף אים קיין רום ניט
און ניט קיין אָנדענק צווישן מענטשן פאַר זײַן שווערער מי,
אַז דענסטמאָל אַף דעם וועג וועלן מענטשן קומען,
ווען מיר וועלן שאַפן אים און אויסגלײַכן אַרומעט,
און ביינער אונדזערע וועלן פוילן אונטער אים.

קיין רום קיין מענטשלעכן מיר האָבן ניט געוואָלט גאָר,
ווײַל ניט קיין העלדן זײַנען מיר און גאָר ניט גרויס.
אָ, ניין, זיך פרײַוויליק פאַר קנעכט געמאָלדן,
אַף זיך גענומען קייטן, פון פרײַהייט קנעכט געוואָרן,
אַפן וועג פון פאָרשריט שטיינברעכער מיר זײַנען בלויז.

און אַלע, אַלע גלייבן מיר, ווי איינער:
מיר וועלן אים צעשמעטערן, דעם שרעקנדיקן פעלדז.
מיט בלוט מיט אייגענעם, מיט לעכצנדיקע ביינער,
א נײַעם פּאַלאַץ בויען מיר פון נײַע שטיינער —
דאָס נײַע לעבן גייט — סע קומט א נײַע וועלט!

מיר האָבן דאָס געוווּסט, אַז ערגעץ אַף דער וועלט דאָרט,
וואָס מיר האָבן פאַרוואָרפן צוליב מי און לייד,
דאָרט מוטערס, קינדער, פרויען וויינען הייס און וועלקן,
אַז פּײַנט און פּרײַנט דאָרט בייז זיך צאָרענען און שעלטן
אי אונדז, אי אונדזער פרוּוו, אי אונדזער גרויסן שטרײַט.

מיר האָבן דאָס געוווּסט — די זעל האָט טיף געוויייטיקט,
דאָס האַרץ האָט זיך געריסן, און טרויער האָט געקלעמט,
נאָר ניט טרערן, ניט דער טרויער, ניט דער ווייטעק,
ניט קלאָלעס האָבן פון דער זאַך אונדז ניט באַזײַטיקט,
ס'האָט קיינער ניט אַרויסגעלאָזט דעם האַמער פון די הענט.

און אָט אַזוי מיר גייען — אייַן געשמידטע מענגע,
האַמערס אין די הענט, מיט איין געדאַנק אין בליק.
מע האָט פאַרשאָלטן אונדז, מע וויל אונדז ניט געדענקען,
מיר ברעכן דאָך דעם פעלדז, א וועג דעם עמעס שענקען,
אַף ביינער אונדזערע וועט קומען ערשט דאָס גליק.

אין טאָל א דערפּל ליגט

אין טאָל א דערפל ליגט,
א נעפל שוועבט און שטיקט,
אפּן בארג אין עק פון דאָרף
א קוזניע שטייט, א שמיד וווינט דאָרט.

דאָס הארץ באם שמיד איז צעגליט,
ער שמידט און זינגט א ליד:
„קומט, לײַט, פון הײַזער, פון פעלד,
עס שמידט זיך דאָ א נײַע וועלט.
קומט, לײַט, קומט אינדערפרי,
קומט פון ווײַט, קומט פון הי".

און די נעפּלען זיך שפּרייטן
איבער פעלדער ברייטע,
און פארדעקן פאר מענטשן די וועגן,
און פארהילן פאר מענטשן די שטעגן,
וואָס פירן צום בארג פון דעם טאָל,
צום שמיד, וואָס שמידט פון שטאָל
ניט קיין קייטן, נאָר געווער
פאר דער נײַער פרײַער ערד.

ס אָ ר ק ע.

כ'בין א ייִדיש קינד אַן אָרעמס,
ניט קיין שיינס, ניט קיין גראָטנס.
נידעריק, דערצו געבויגנ,
אונ דאָס פּאָנעם גאָר א צאָרע.
נו, ווי דענ געקאָנט האָט וואקסנ
פּראָסטע אויסגעדארטע סאָרקע —
אָנ א טאטע, אָנ א מאמע,
קליינערהייט שוינ צווישנ פרעמדע
פּאָלגנ גענג אונ גיינ שעליכעס.
צוואנציק יאָר אזוי געלעבט זיכ,
ניט געלעבט, נאָר אומגעשלעפּט זיכ,
פונ א קרעטשמע צו א קרעטשמע,
טאָג אונ נאכט אינ שווערער ארבעט.
די רענדארשע — פוילע קליפּע,
דער רענדאר—א פרומער גאנעוו,
אונ די געסט — ווי שמאטעס, קלעפּיק —
אלצ נאָר איינס אינ זיי אינ זינענ:
ארבעט אלצ דער דינסט פארגעבנ,
אלצ זי שטורכענע, זי קנייַפּנ,
אונ די דינסט זאָל גאָר קיינ פּיפּס טונ,
זאָל נאָר שמייכלענ גאָר באדארפנ,
כאָטש אינ הארצ ברענט האס אונ בושע.
צוואנציק יאָר אזוי געלעבט זיכ,
ביסקל איינמאָל רוימט דער קרעטשמער:
„קום באנאכט צו מיר, דו, סאָרקע,
ווענ עס פאָרט דאָס ווייַב אוועק נאָר!"
כאָטש בינ מיִעס אונ געבויגנ,
כאָטש געוואקסנ גראָב אונ נאריש,
נים קיינ ליינענ, ניט קיינ שרייַבנ,

און אינגאנצן קאָן ניט דאוונען, —
נאָר כ'האָב באלד און גלייַך פארשטאנען,
צוליב וואָס סע רופט מיך יודקע.
כ'האָב געטראכט: „איך מוז אנטלויפן
און דער קרעטשמערקע דערציילן".
נאָר זיך באלד באטראכט: „פארוואָס דען?
ס'לעבן מייַנס פארגייט דאָך סייַווי,
ווי דאָס וואסער אף דער בלאָטע,
אָן א פרייד, אָן גלוסט, אָן נאכעס.
שטארבן וועל איך און ניט וויסן
אָט דאָס גליק, וואָס אנדערע ווייסן.
און אין הימל אין פארשטאָפטן
נישטאָ קיינער, וואָס זאָל העלפן.
לאָמיך אויכעט, לאָמיך אויכעט
מייַנס אן אייגן קינד מיר האָבן.
ווי וועל איך עס ליבן, הארצן,
העטלעך, פיסעלעך די קליינע
קושן, קושן זיי, דערוואַרמען.
שענקען דעם דעם לעצטן ביסן,
אז די זעט זאָל דעם ניט פעלן.
שלאָגט מען מיך, נו, זאָל מען שלאָגן,
נאָר אבי מייַן טויב זאָל וואקסן,
גלייַך ווי אלע מענטשנס קינדער!"
האָב איך אָפט אזוי געטראכט זיך,
וואסער שלעפנדיק פון טייַכל,
שמאטעס יִדישע באם לאטען,
נ'קיך באם וואשן די געפעסן.
און געפילט האָב אונטערן הארצן
שטארקער אלץ און שטארקער רירט זיך,
הייבט זיך אלץ און דרייט זיך איבער.
אָפט פארכאפט מיר אוש דעם אָטעם,
גלייַך בין שיקער און פארקישעפט,
פון די הענט די ארבעט פאלט מיר,
זיץ מיט צוגעמאכטע אויגן,
כ'לעב שוין, אזויווי אין כאָלעם, —
א ראָזעווע, א קלייניטשקס,
א ווייכינקס אזא און א פוכקע,
זויגט עס די ברוסט בא דער מאמען,

שמיצט מיט די פּיסלעך, שמייכלט, —
כ׳וואָלט אַזוי יאָרן געזעסן.
כאַפּט זיך באַלד אויף די רענדאַרשע,
טוט מיר אַ רוק אין דער פּלייצע,
רוק און שטורך און צעשרייט זיך.
קום איך צו זיך פון מײַן כאָלעם,
קוק מיר אָפּ איר אָן פאַריבל!
אַז גאָר קיין קאַפּעלע פּײַנטשאַפט,
גאָרניט געווען אין מײַן האַרצן.
שטאָלץ אַזוי, שטאָלץ און געהויבן,
וואָלט איך געזאָגט אָט דער קליפּע:
„כאָטש ביסט די קרעטשמערקע רײַכע,
איך, נאָר די אָרעמע דינסטמויד,
פאָרט בין איך איצטער דײַן גלײַכן!
אַ מאַמע, אַ מאַמע! קליפּע!״
ווען בין געווען אָפּ דער צײַט שוין,
האָט די רענדאַרשע דערוווסט זיך.
אוי וויי! — די קלאָלעס, די גוואַלדן
האָט מיך פון קרעטשמע פאַרטריבן
סאַמע אין שניי און אין קרירע.
יודקע פאַר איר האָט געציטערט,
יודקע קיין פּיפּס ניט געגעבן.
פאָרט האָט ראַכמאָנעס געקריגן,
שקאַפּע געשפּאַנט אינעם שליטן,
אָפּגעפירט מיך צו׳ן אַ בובע.
שטיל מיר געשענקט אַ פּאָר גריוונעס.
„אָרעמע סאָרקע״, געזאָגט מיר,
ווינ באַ דער בובע וואָס לענגער,
כ׳וועל דיך שוין זען באַזאָרגן.
פאָרכט נאָר פאַר גאָט און דערצייל ניט,
זאָג ניט דער קרעטשמערקע מײַנער,
זאָג ניט, אַז איך בין דער טאַטע!
זי וועט מײַן לעבן פאַרסאַמען!״
גליקלעך געבוירן אַ יינגל,
געזונט און אַ שיינער — אַ מאַלעך!
כ׳וווינ באַ דער באָבע אַ כוידעש,
בין שוין אינגאַנצן אַ געזונטע.
יודקע נאָר ווײַזט זיך ניט, קומט ניט.

אלט איז די בובע און אָרעם,
האָט אויך אליין גאָר קיין ברויט ניט,
אָרעם און אָן שום כאיונע.
ווי ז׳מיר, וואָס הייבט מען אָן טוען?
זאָגט צו מיר איינמאָל די בובע:
„זעסטו דאָך, טײַערע סאָרקע,
דאָ איז קיין פּלאַן ניט צו בלײַבן,
מוז מען א נעסט זיך געפינען.
כ׳שליס אָפּ ווינטער מײַן שטיבל,
כ׳דינג זיך, באַם וויט*) מיר אַן אַלקער.
נעם־זשע דיר, סאָרקע, דײַן קינד מיט,
גיי, בידנע, גיי צו דײַן יודקען.
וועט דיך דאָס ווײַב זײַנס ניט וועלן, —
גיי ערגעץ, גיי צווישן מענטשן!"
דערמלט א פראָסט געווען — שרעקלעך!
שנײ איבער פעלד האָט געדרייט זיך,
איך — קימאַט נאַקעט און באָרוועס.
אַלץ וואָס געהאַט עפּעס וואַרעמס,
ס׳קינד מײַנס אין אַלץ האָב פאַרוויקלט.
און איך — פאַר זיך דאַרף ניט גאָרניט!
כ׳גיי צו דער קרעטשמע, צו יודקען.
קום איך אַהין, די רענדאַרשע
קוקט אָפּ מיר גלײַך א ביזווונדער!
(האַלט שוין א דינסט שוין אַן אַנדערע)
„וואָס דאַרפסטו?" — פרעגט די רענדאַרשע.
„כ׳האָב פינף יאָר געאַרבעט דאָ", זאָג איך,
„איצט נאָך מײַן לוין בין געקומען".
אַך, אַז א קוויטש געטאָן האָט זי:
„זאָג באַלד, דו, וואָרעם פאַסקודנער!
זאָג נאָר, דײַן קינד איז פון וועמען?!"
„מײַנס", זאָג איך, „און ניט קיינעמס!"
„זאָג ווער דער טאַטע דעם קינדס איז!
זאָג, אַניט קריגסטו קיין גראָשן!"
„דאָס וועל איך קיינמאָל ניט זאָגן!"
„מאַרש פון דער שטוב מיר! דו טראַנטיע!
כ׳זאָל דײַן געביין דאָ ניט זעען!
דיך און דײַן מאַמזער פאַסקודנעם!"

---

*) וויט — דער דאָרף־סטאַראָסטע.

„יודקעכע טײַערע", בעט איך,
„זעט, ס'איז אין דרויסן א קרירע.
איך — קימאט באָרוועס און נאַקעט.
ס'קינד איז בא מיר נאָך א קלײנינקס,
וווהין אין דער נאַכט זאָל איך גײען?"
וואָן דיר! פארשמוצ מיר מײַן שטוב ניט!
נ'דר'ערד ארײַן גײ, וווהין דו ווילסט זיך!"
האָט זי א שפּרונג געטאָן, כצופּע,
מיך פון דער קרעטשמע געשלײַדערט,
גלײַך אין דער ביטערער קרירע.
בין איך אוועק, ווי א דולע.
שווער אזוי, שווער אפן הארצן.
וווהין איז עס יודקע פארפאלן?
וואָס כאָטש קײן אויג ניט געוויזן?
כאָטש מיט קײן וואָרט ניט געהאָלפן?
ס'מויל ניט פארשטאָפּט אָט דער קליפּע?
ווו זאָל איך איצט זיך אהינטון,
וועמען א נאכטלעגער בעטן?
פינף יאָר געלעבט אין דער קרעטשמע.
כ'קען ניט און ווײס ניט דאָס דאָרף דאָ,
כ'קען ניט. די מענטשן, וואָס לעבן
דאָרט, אין די גרוי־גראָווע שטיבלעך,
זײַנען געווען פאר מיר שרעקלעך.
דאכט, זײַנען אלע דאָרט שיקער,
גרייט, דאכט זיך, שטענדיק צו שלאָגן,
זידלען א יידישע טאָכטער.
אוי, אזא שרעק מיך באפאלן —
גלײַך אין פינצטערן וואלד בין,
גלײַך ווי מיט וועלף. ס'הייבט אָן טונקלען.
באלד האָט דאָס קינד זיך צעכליפּעט.
פיל איך: כ'האָב מילך נאָך אין ברוסטן.
כ'זעצ זיך אין שניי בא א פּלויטל
זויגן דעם אויפעלע געבן.
האָט זיך א כאַפּ געטאָן קלײנינקס,
קרעפּטיק א כאַפּ געטאָן זויגן —
ביטערן פראָסט ניט דערפילט נאָך,
בעקעלעך נאָר זײַנען רויט שוין.
זויגט, און די אײגעלעך שווארצע

קוקן מיר גלײַך אינעם פּאָנעם.
קוקן אזוי מיט א קלוגשאפּט,
גלײַך אָט־אָט וועט עס א זאָג טון:
„מאמעלע, שרעק דיך ניט, מאמע!"
גוט אזוי, גוט מיר געוואָרן,
גוט אזוי, ליב אזוי, ליכטיק,
גלײַך ווי דער שניי וואָלט צעגאנגען,
ווארעמער ווינט וואָלט זיך צעבלאָזן,
צווײַגן און בליטן צעבליט זיך...
קוק איך און האלט אין איין קוקן
פּ׳טײַבעלע קלײנינקן מײַנעם,
וועלט און די צאָרעס פארגעסן...
פּלוצעם — א הונט האָט צעבילט זיך,
ווינט זיך צעפּײַפט אינעם אויער,
שניי מיר א שמיץ אין די אויגן.
כ׳האָב זיך א הייב געטאָן טײקעפּ.
פּיל איך — אוי, הענט און די פיס מיר
שוין גאָר פארגליווערט, ווי קריַעס,
ס׳קינד איז פארפרוירן און יאָמערט,
מיך נײגט דער שלאָף צו דער ערד גאָר, —
אומגליק, מיר ווערן פארפרוירן!
איז מיר אדורך א מאכשאָווע
גיך, ווי א בליץ, אינעם קאָפּ מיר:
„וואָס־זשע פארפרוירן, נאָך בעסער!
ווערט עס א סאָף צו דעם פּלאָגן".
קינד אָבער יאָמערט, שטילינקס,
שנײַדט עס מײַן הארץ, ווי א מעסער,
יאָגט אָפּ די מיִעסע געדאנקען.
„ניין, ניין, אליין זאָל איך שטארבן,
וואָס זאָל דאָס קינד, נעבעך, לײַדן?"
טו איך א נעם זיך מיט קויכעס,
באָברע ארויס פונעם שניי זיך,
וואָס שוין ביז האלב האָט פארשיט אונדז.
נעם איך און טוליע דאָס מײַנס.
כ׳וואָלט אין עק וועלט איצט געלאָפן,
האָב איך קיין קויעך ניט, וויל איך
קינד מײַנס מײַן אָרעמס דערווארמען, —
האָב איך קיין ווארעמקײַט מער ניט.

װעג איז פארשיט, איז פארװײעט,
פיס אין פארװײעניש זינקען,
װינט אין די אויגן פליאָסקעט...
זע איך און פלוצעם דערזע איך:
שטײט זיך א שטיבל; א שװאכינק
פײַערל פינקלט פון פענצטער.
האָב איך א טראכט געטאָן טײקעפ:
דאָרטן איז פלויט אונטער פענצטער,
װעל איך מײַן קינדעלע לאָזן.
שלאָפן דאָרט, שלאָפט נאָך ניט קײנער,
קינדערש געװײן װעט מען הערן,
װעט מען עס נעמען דערװארעמען.
איך אין דער װעלט װעל זיך לאָזן,
ביז ס'װעט דער שנײ מיך פארשיטן".
לאנג ניט געטראכט און געטאָן.
ס'פענעמל שיר ניט פארפרוירנס,
שטארק עס געקושט, זיך געזעגנט.
אָפּגעקלאפט אלץ, װו נאָר מעגלעך,
שנײ, װאָס פארשנײט עס אינגאנצן.
און אינעם פלויט, װו קײן װינט איז,
אונטערן פענצטער געלײגט עס.
איך, א צעדולטע און שלעפעריק,
לאָז זיך אין שנײ איבער פעלדער.
ביטער געװען איז דער װעג מיר!
יעדער מײַן שפאן, האָט געדאכט זיך,
שװער איז, א פודיקע מאסע,
ציט מיט א קױעך צו דר'ערד מיך.
װינט אין די אויגן מיר פליאָסקעט,
פײַפט, דאכט זיך, קלאָרע דיבורים.
װערטער, דאכט, הער איך: „דו אויסװורף!
מיעסע דו סאָרקע, װאָס טוסטו!"
שטעל איך זיך אָפּ... און אין הארצן
שטעכט עפּעס, שטעכט, װי מיט נאָדלען.
הער איך זיך אײַן צו די שאָרכן,
דאכט זיך מיר אויס, אז איך הער דאָרט:
ס'פּיפּסעט א קינד און סע קלאָגט זיך.
האָבן די בײזע מאכשאָװעס
קריכן אין קאָפּ מיר גענומען:

„עפּשער שוין שלאָפן דאָרט אַלע,
יאָמערט דאָס קינד, נאָר מע הערט ניט.
אוי מיר, סע קאָן נאָך פאַרפרוירן!
טאָמער דערשמעקן גאָר הינט עס,
פרעסן עס לעבעדיקערהייט אויף!"
כאַפּ איך זיך אויף אַ פּאַרווייטע,
טו זיך אַ דריי, און מיט קויעך:
„ראַטעוועט!" רייס איך זיך, שריי איך:
„ס'קינד מיינס! מיין קינד! ס'קינד מיינס! מיין קינד!"
פּוסט אָבער טויט איז אַרומעט,
ווינט נאָר די האָר מיר צעטרייסלט...
גלייך ווי אַ פערד פון די דישלעס,
האָב זיך אַ וואָרף געטאָן לויפן,
ווידער צום דאָרף צו. אָן קויכעס
פאַל איך, שטיי אויף און פאַל ווידער,
שריי איך און וויין, נאָר אומזיסט אַלץ!
לויף איך און לויף, הוילע צאָרעס,
דאַכט, אַז אַ שאָ און אַ צווייטע,
דאַכט שוין, אַז יאָרן אַ גאַנצע,
נאָר ס'איז קיין שטוב ניט צו זען,
אַלץ עפּעס סקירדעס און ווערבעס,
הינט ערגעץ בילן אין ווייטן.
עפּעס ווי גראָבנס גוואַלדראָוונע,
פּלויטן, נאָר שטיבלעך — קיין איינס ניט!
האָט מיך פאַרכאַפּט אַזאַ יִיעש,
שרעק די נעשאָמע געלעכערט.
לויף איך, אַזויווי אַ דולע,
יאָמער און וויע, און קוויטשע.
פּלוצעם, מע כאַפּט מיך פונהינטן...
„וואָס טוסטו דאָ עפּעס?" — פרעגט מען.
קוק איך זיך אום — אַ זשאַנדאַרם,
בלאַנקט אים ביקס אויפן אַקסל,
ס'לויכט אויפן פּאַס אַ לאַמטערן.
כאָטש ווען אין קרעטשמע געווען נאָך,
האָב פאַר זשאַנדאַרמען געציטערט
(נאָכמער פלעגן יודקע זיך שרעקן!),
איצט האָב איך גאָר אויף קיין האָר ניט
פאַרן זשאַנדאַרם זיך געשראָקן.

כ׳בין צו די פיס אים געפאלן,
ווי צו מײַן פרײַנט, מײַן דערלייזער.
„פּאָרעצ, אוי", זאָג איך, „כ׳בין סאָרקע,
וואָס האָט געדינט אין דער קרעטשמע.
כ׳גיי צו דעם קינד מײַנס א קוק טון!"
און אלצדינג־אלצדינג דערציילט אים.
נעמט דער זשאנדארם פאר דער האנט מיך,
פירט מיך אזוי צו דעם דערפל,
ביז ס׳האָט גענומען שאריִען.
„אידעס די דאָזיקע כאטקע?"
„כ׳ווייס נישט, פאנ, איכ׳ל א קוק טון."
ב׳יז שוין געטראָפן... א קלאָג מיר!
ס׳איז טאקע די שטוב, די זעלבע,
נאָר ס׳איז דאָרט דאָס קינד ניטאָ מער!
איך בין א טויטע געבליבן.
ס׳קינד איז ניטאָ שוין — א בראָך מיר!
סע לײַכט זיך אין שטוב דאָרט, סע ראשט זיך...
אָנגעקלאפט באלד... און ארײַנגעגאנגען...
און אפ טיר שוין דערהער איך,
א קינד שרײַט. „טאטעניו מײַנער!" —
האָב נאָר געקאָנט א געשריי טון
און אין כאלאָשעס געפאלן.
נאָכדעם איז ווייס איך ניט גאָרניט.
ווי דורך א שלאָף נאָר, געדענקט זיך,
כ׳ליג אינעם פויערשן שטיבל,
ווארעם און זויבער און ליכטיק.
א באבעשע זיצט לעם מיר דאָרט,
שאָקלט דעם קאָפּ אירן גרויען.
שטילינקערהייט אלץ זי טײַנעט:
"נארעלע איינע, דו סאָרקע!
נאָר באדארפט דעמלט א קלאפ טון.
מיר זײַנען דאָך ניט, ווי דער יודקע
און ווי זײַן ווײַב. מיר, מיר זײַנען מענטשן!
גוט נאָך, וואָס בינ ניט געשלאָפן,
וואך נאָך געדרייט זיך... דערהער איך:
עפּעס אין דרויסן באם פענצטער,
גלײַך ווי א קעצעלע מיאוקעט..."
כ׳ווייס ניט מער גאָרניט... ערשט נאָכדעם

האָבֿ איכ דערוואכט אינ שפּיטאָל שוינ.
אינ טורמע, דרייַ, זאָגט מענ, וואָכנ
בינ איכ געלעגנ אינ פֿיבער.
מיכ, זאָגט מענ, מישפּעטנ וועט מענ.
זאָל מענ מיכ מישפּעטנ, מיילע!
ס׳ארט מיכ ניט זייער געריכט מער,
זייער באַשטראָפֿנ מיכ רירט ניט.
די שווערסטע שטראָף בינ אדורכ שוינ,
דורכ שוינ דעם מישפּעט דעם ערגסטנ —
יענע אָט שרעקלעכע נאכט דאָרט.
וואָס סע וועט ווייַטער זייַנ, ארט ניט.
כ׳האָבֿ ניט קיינ מוירע פֿאר ארבעט,
כ׳שרעק מיכ אינערגעצ פֿאר גאָרניט.
אויבֿ נאָר דאָס קינד מייַנס מיט מיר איז,
גרייט פּאר דעם אלצדינג צו אויסשטיינ!
לייַדנ... מע זאָגט, מ׳האָט געוואָלט עס
צונעמענ, ס׳קינד, פֿונ מיר דעמאָלט.
נו, האָט א גליק מיכ געטראָפֿנ:
כ׳האָבֿ ניט דערלאָזט דערצו דעמלט!
כ׳האָבֿ, זאָגט מענ, שרעקלעכ געדרייט זיכ,
דול זיכ געקלאפּט אונ געשריגנ
אלצ נאָר דאָס קינד מייַנס געזוכט עס,
ביז ס׳האָט דער דאָקטער געהייסנ:
„גיט איר דאָס קינד צו זיכ, וואָרעמ
כ׳בינ פֿאר איר לעבנ ניט אָרעוו!״
איצט איז דאָס קינד שוינ א גרויסינקס,
לאכנ אפֿילע שוינ קאָנ עס.
זעט, ווי סע שפּילט, ווי סע דריגעט,
כאפּט זיכ מיט הענטלעכ פֿאר ברוסטנ!
דו, דו, מייַנ גוטס, דו, מייַנ וווּנדער!
ליבינקס מייַנס, כ׳עס דו מייַנער!

ב ר ו י ט   א פ   פ א נ ש ט ש י נ ע

געווען איז עס ווינטער אָנהייב 1890 יאָר. נאָכן יאריד אין פּערעמישל האָבן מיך איַינגעלאדן די אָרטיקע לייענער, באַזונדערס דער אָרטיקער מיטגליד פון סיים נאָוואקאָווסקי, כ'זאָל פאָרן מיט זיי קיין טאָרקי. כ'האָב שוין לאנג געוואָלט זיַין אין טאָרקי און כ'האָב מיט פרייד אָנגענומען דעם פאָרשלאג. א צווייטאָגיקע רייַזע אין א שליטן איבערן שניי באַ שיַין פון דער לעוואָנע איז פאר מיר געווען מער אנגענעמען, ווי שרעקלעך. מיר איז אויסגעקומען זיצן אין דעם שליטן פון דעם אַלטן פּויער אנדריי קריצקי, מיט וועלכן כ'האָב זיך אפן יאריד באקענט ווי מיט א מענטשן, וואָס מע קאָן זיך מיט אים גוט דורכשמועסן. אונטערוועגס האָב איך אים נאָך בעסער דערקענט ווי א דערציילער. צוַיט אפּ ריידן האָבן מיר געהאט, און קריצקי איז ניט מיד געוואָרן דערציילן. אין דאָרף האָט ער געקענט אלעמען, ער האָט געוווסט די געשיכטע פון יעדער כאטע, פון יעדן ווינקל, און כאָטש זיַין זיקאָרן האָט דערגרייכט ניט ווייער ווייַט, נאָר פאָרט אפּ א פּאָר יאָר פאר 1848. וועגן די לעצטע יאָרן פון פּאנשטשינע זיַינען זיַינע דערציילונגען געווען די אינטערעסאנטסטע און זיַינען טיף ארייַנגעדרונגען אין מיַין זיקאָרן. עפּשער וועט זיך מיר אמאָל איַינגעבן זיי אלע באשריַיבן (קריצקי לעבט נאָך, און גיב אים גאָט לעבן אסאך יאָרן!). און אצינד גיב איך איבער פון זיקאָרן איין טייל פון זיַין דערציילונג, ניט בוכשטעבלעך, נאָר אזוי, ווי זי האָט זיך אויסגעפּאָרמירט אין מיַין זיקאָרן.

— כ'בין נאָך געווען יונג, ווען מ'האָט אָפּגעשאפט די פּאנשטשינע, — האָט דערציילט קריצקי, — בלויז דריַי יאָר האָב איך געארבעט אפּ איר. נאָר די דריַי יאָר וועל איך געדענקען, וויפל כ'וועל לעבן. ביטערע ציַיטן זיַינען געווען, פּאני! די איצטיקע יוגנט, דאנקען גאָט, האָט אפילע ניט קיין פאָרשטעלונג וועגן דעם, וואָס ס'האָט זיך דעמלט געטאָן. און לאָז זי ניט האָבן. זי דארף זי ניט האָבן, נאָר עפּעס וואָלט זי באדארפט וויסן. דאָס וואָס איר האָט איבערגעגעבן אין איַיערע „פּריצישע שפּאסן", איז עמעס, נאָר ס'איז נאָך ניט דער גאנצער עמעס. איר, פּאניע, האָט דאָס ניט געקאָנט גוט וויסן, ווייַל איר זיַינט דעמלט נאָך אפּ דער וועלט ניט געווען. און ווער ס'האָט עס ניט געזען מיט

זײַנע אויגן, דער קאָן עס זיך אזוי לײַכט ניט פאָרשטעלן. גיט נאָר א קוק אף אונדזערע פעלדער, פאניע! די ערד איז, גאָט צו דאנקען, א געבענטשטע, אפילע דער אָרעמסטער קאָן לעבן, ווען ער האָט נאָר א פאָר געזונטע הענט און פלײַס צו דער ארבעט. דעם עמיגראציע־פיבער ווייסן מיר דאָ נאָך ניט. מיר עסן אָדער ווייצענעם, אָדער קאָרענעם ברויט, די פערד האָדעווען מיר מיט האָבער, הונגער לײַדן מיר ניט. מיר האָבן אונדזער שלעפ־פי, געקאָוועטע וואָגנס, מיר האָבן אין דאָרף א שול, א לייענשטוב, א געזעלשאפטלעכן לאגער. דערפאר האָבן מיר ניט קיין איין פראָצענטניק. מיט איין וואָרט — מיר שטייען אף אייגענע פיס, אף וויפל א כלאָפ קאָן שוין אין גאַליטשינע שטיין אף אייגענע פיס.

און פרעגט מיך ניט, וויאזוי דאָ האָט אויסגעזען פארן 1848 יאָר! גענוג אײַך זאָגן, אז אין גאנצן דאָרף איז ניט געווען קיין איין וואָגן. נאָר בא דעם פאן זײַנען געווען וואָגנס, און בא די כלאָפן נאָר שליטנס. מיט שליטנס האָט מען זומער געפירט טוועע אין די שײַערס און היי אין די סטויגן, מיט שליטנס האָט מען ארויסגעפירט מיסט אין פעלד, מיט שליטנס, סײַ זומער, סײַ ווינטער, האָט מען צום בייסוילעם געפירט אויך די געשטאָרבענע.

נו, נאָך דעם געשטאָרבענעם איז אלציינס. און וויאזוי האָבן די לעבעדיקע געלעבט! כ׳וועל בלויז וועגן זיך זאָגן. מײַן טאטע האָט געשטאמט פון מעהיקע, געהאט צוויי ברידער, אלע דרײַ זײַנען געווען יאטן גוטע, פייקע. האָט גענומען דער פאן איינעם צום הויף פאר א מעשאָרעס, אוועקגעפאָרן מיט אים קיין בראָד און דאָרט אים פארשפילט אין קאָרטן צו אן אנדער פאן. נאָך ביז איצט איז דאָרט אין בראָדער געגנט דאָ א פאמיליע קריצקי — דאָס זײַנען אונדזערע קרויווים. איז געקומען דער פאן אהיים, גענומען דעם צווייטן ברודער אין הויף, אוועקגעפאָרן מיט אים קיין ווארשע און ווידער אים ערגעץ פארלאָרן. זעט מײַן טאטע, אז ס׳ווארט אף אים דאָס זעלבע, האָט ער גענומען און אנטלאָפן אהער קיין טאָרקי. ס׳איז קלוימערשט אונטער איין פאן געווען, נאָר פאָרט איז דאָס ווײַטער פון אים, און אזוי איז דאָס אים גלאַט אָפגעגאנגען. געבידעוועט האָט דער טאטע זייער, כאסענע געהאט פאר אן אָרעמער, ניט געווען פון וואָס צו לעבן, און דאָ טרײַבט מען אף פאנשטשינע. איך בין נאָך ניט אלט געווען קיין צוועלף יאָר, האָב איך אויך געמוזט גיין אף פאנשטשינע. אוי, האָב איך זיך אָנגעליטן באליידיקונגען פאר די דרײַ יאָר! באהיט גאָט זיך דערמאנענען!.. נאָר ניט וועגן זיך וועל איך אײַך דערציילן.

געווען איז בא אונדז אין דאָרף אן אָרעמער און אומגליקלעכער מענטש, אָנאָפרי האָט ער געהייסן. ער איז טאקע בעעמעס געווען אן אָרעמער און אן אומגליקלעכער. איצט, דאכט זיך, זײַנען נאָך אָרעמערע פאראן און מע לעבט אף דער וועלט. כאלופניקעס, אָן א שפאן־פעלד, אפילע קאמירניקעס, שכײנים בא יענעם, זעען אויס, ווי מענטשן. דעמאָלט איז ניט אזוי געווען. אָנאָפרי האָט געהאט זײַן כאטע, א גאָרטנדל, א שמאָל פאסיקל ערד. א פערטל דעסיאטין פעלד. איצט וואָלט

ער געהייסנ א שטיקל באַלעבאָס, אונ דעמלט איז עס געווענ א קאַפּצעדרײַלע. ווי איצטער זע איכ אימ! אײַנגעהויקערט, מיט אײַנגעפאַלענע אויגנ, אונ דאָס פּאָנעמ זײַנס האָט געהאַט א קאָליר פונ הוילער ערד. זומער אונ ווינטער באָרוועס, אָנ א קאַפּעליוש אונ אָנ א היטל. כ'האָב קיינמאָל ניט געזענ, אז זײַנ קאָפּ זאָל זײַנ מיט עפּעס צוגעדעקט; די העמד א גראָבע, פונ זאַק־לײַוונט, שוואַרצ, ווי די סטעליע אינ א פאַרויכערטער שטוב; איבער דער העמד אַנ אַלטע פונ אונטנ אָפּגעפּוילטע צעשליסענע רעדנע, אונטערגעבונדנ מיט ליקע אָדער מיט א שטרויענעמ גאַרטל. אָט דאָס איז געווענ זײַנ גאַנצ אָנטונ, סײַ ווינטער, סײַ זומער. ער איז שטענדיק געגאַנגענ אײַנגעבויגנ, פּאַמעלעכ, קאַמ געקראָכנ, אַלצ עפּעס געקײַעט אינ מויל אונ שטענדיק הונגעריק געווענ. מיר, יאַטנ, וואָס האָבנ געפּאַסעט דעמ פּאַנס שעפּסנ אָדער געטאָנ עפּעס אַנ אַנדער אַרבעט, האָבנ ניט איינ מאָל געלאַכט פונ אימ, אימ גערייצט. ער האָט זיכ קיינמאָל ניט געבייזערט, ניט געשריגנ אונ אַלצ עפּעס אַזוי נאָכגעביק, מיט אַזא מינ דערנידערטער אונ צוגעטויבטער שטימ אָפּגעענטפערט:

— אַזוי, קינדערלעכ, אַזוי! שפּאַסט אײַכ, געזונטערהייט. אונ א שטיקעלע ברויט גיט, אויב איר האָט, ווײַל גאָט ווייסט, אז כ'האָב נאָכ קיינ הייליק שטיקעלע ברויט אינ מויל ניט געהאַט...

— אונ וואָס קײַעט איר שטענדיק, אָנאָפּרי? — פלעגנ מיר פרעגנ.

— עט, — פלעג ער ניטווילנדיק ענטפערנ, אָנגעבויגנ דעמ קאָפּ אונ שווער א קרעכצ געטאָנ.

— אָנאָפּרי מאַלעגיירעט, מאַלעגיירעט! — פלעג אויסשרײַענ עמעצער פונ די פּאַסטעכער. אַגדרע כאַפּנ אונטער. א געלעכטער קלינגט איבער דער לאָנקע, אונ אָנאָפּרי אַרט עס ניט, ער קערעוועט זיכ אָפּ אונ שלעפּט זיכ אַוועק צו זײַנ אַרבעט. נאָר איינמאָל האָב איכ געזענ, ווי ער האָט שטילערהייט, קיינער זאָל ניט זענ, אָפּגעווישט זײַנע אויגנ מיטנ קויטיקנ אַרבל פונ זײַנ רעדנע.

די פרוי איז בא אימ געווענ א בייזע, אַזוי האָט מענ גערעדט אינ דאָרפ. אָפּנ אויסזענ אירנ האָט מענ עס ניט געקאָנט דערקענענ, ווײַל דאָס ווײַבל איז געווענ א שיינע, א געזונטע, א רויטע אונ א פריילעכע. ערשט שפּעטער האָב איכ פאַרשטאַנענ, וואָס פאַר א שלעכטער גוירל האָט זיי בײדע צונויפגעפירט. אָנאָפּרי איז לאַנג געווענ א באָכער — געדינט באַמ הויפ, קיינ אייגנס האָט ער גאָרנישט ניט פאַרמאָגט. אונ איינמאָל הייסט אימ דער פּאַנ: כאַסענע האָבנ פאַר מאַרטע. דאָס איז געווענ זײַנ אומגליק, ווײַל מאַרטע האָט אימ גענומענ אינ די הענט, אימ דערנידעריקט, דערשלאָגנ, געפּײַניקט מיט הונגער. מע האָט אפילע געזאָגט, אז זי פלעג אימ שלאָגנ אינ די אָוונטנ אונ אַליינ איז זי געלאָפנ צו די הויפ־דינער. מיט אַזא מינ פרוי איז אָנאָפּרי גיכ געעלטערט געוואָרנ, זיכ אײַנגעהויקערט, איז געל געוואָרנ, פאַרוועלקט אונ איז געוואָרנ אַנ עמעסער שלעפּער, ווי מ'האָט געזאָגט אינ דאָרפ.

כ'ווייס שוינ ניט לויט וואָס פאַר אַנ אינווענטאַר, אָבער ס'איז גענוג צו

זאָגן, אַז אָנאָפּרי האָט זיך געערכנט פאַר קלוימערשט א באַלעבאָס, ניט קיין נײַמיט, און דאָך איז ער טאָג נאָך טאָג געווען אױף דער פּאַנשטשינע. דאַכט זיך, אַז די פּרוי האָט אים געטריבן אױף דער אַרבעט מער, ווי ער האָט גע־דאַרפט, אױף געצאָלטע טעג. נאָר וואָס פאַר אַן אַרבעט האָט ער שוין געקאָנט טון? דער אומגליקלעכער האָט קײן קויעך ניט געהאַט, און ווען אַנדערע פלעגן אים ניט אונטערהעלפן אין זאַהאָן אָדער אין שײַער, האָט דער אַטאַמאַן ניט געזשאַלעוועט די נאַהײַקע, מע האָט אים געשלאָגן, געטראָטן מיט די פיס, אַז די ביינער האָבן געטרישטשעט בײַ דעם אַלטן. און ער האָט געליטן און קיין וואָרט ניט געזאָגט. און אָט א כידעש, ניט איין מאָל האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט ניט אויפשטיין נאָך די שרעקלעכע אומענטשלעכע קלעפּ, אַז אַלע ביינער זײַנען בײַ אים איבערגעבראָכן. נאָר ניין! ער פלעגט אָפּליגן א ביסל, שטיל אָפּקרעכצן און ווײַטער אויפשטיין, און ווידער אָנהײבן ביסלעכווײַז זיך פאָרען, ווי ער טוט עפּעס, ניט גיכער און ניט בעסער, ווי פאַר די קלעפּ.

איינמאָל — ווי אַצינד געדענק איך עס, און ביזן טויט וועל איך עס ניט פאַרגעסן, — ס'איז געווען האַלב טאָג.

די צײַט, ווען מע האָט געשניטן ווייץ. מע האָט אַרויסגעטריבן א מענגע מענטשן אױפן פּאַנס פעלד, און אָט האָט מען שוין איין פּאַס אָפּגעשניטן. מ'האָט באַדאַרפט איבערגיין צום צווייטן, וואָס איז געווען אין צווייטן עק פעלד פון יענער זײַט שליאַך. איר, פּאַני, מיינט ניט, אַז ס'איז אַזאַ פּאָשעטע זאַך צו איבערגיין פון איין פעלד צום צווייטן. דאָס איז איצטער גייט מען עס איבער פון איין פעלד צום צווייטן מיט בלישטשענדיקע סערפּן, מע אָטעמט מיט דער פולער ברוסט, מע גלײַכט אויס די ביינער, מע רופט זיך איבער, מע באַגריסט זיך, מע שפּאַסט אָדער מע פרעגט איינס ס'צווייטע וועגן געזונט. דעמאָלט איז געווען ניט דאָס. די פּאַנעס האָבן אַלץ אַרײַנגעטײַנעט אין זייערע דינער: איר קאָנט ניט האַלטן קיין אָרדענונג, איר פאַטערט אַסאַך צײַט ביז, איר קריכט איבער פון איין פּאַס צום צווייטן. און די דינער, וואָס אַרט עס זיי? אױף די פערד און מיט די נאַהײַקעס אין די הענט...

ווי נאָר איין פּאַס איז אָפּגעשניטן, באַלד שרײַט מען:

— אַנו, באַלד אױפן צווייטן! ווײַטער!

און געלאָזט די פערד אין האַלאָפּ, און אַלע שניטערס אין א היץ, אין א ספּעקע, אין שטויב, צי אין רעגן, — מע טרײַבט זיי פאָרויס. מיד פון שווערער אַרבעט, ניט באַוויזן אָפּרוען, לויפן די מענטשן. און די, וואָס קאָנען אַרויס־שפּרינגען, די יונגע און די שטאַרקע, די לויפן פאָרויס, שרײַען, פּילדערן, לאַכן, אַזוי אַז פונווײַטן וואָלט זיך געקאָנט דאַכטן, אַז סע יאָגט איבערן פעלד עפּעס א צעטומלטע איבערגעשראָקענע כאַסענע. אָבער די שוואַנגערע פרויען, די אַלטע לײַט און די קינדער קאָנען ניט אָניאָגן. זיי בלײַבן פונהינטן. אוי, ביטער איז זייער גוירל! דער אַטאַמאַן אױפן פערד נאָך זיי, ער שלאָגט מיט דער נאַהײַקע, ער פרעגט ניט, ער שלאָגט איבער די אַקסלען, איבער קעפּ. זיי,

נעבעך, לויפן, פאלן אין ריוו און אין די בייטן, און ניט איין מאָל אונטער דעם פערדס קאָפּיטעס. אוי, פאני, שוין וויפל מאָל האָב איך געזען, ווי שוואַנגערע פרויען פלעגן אזוי פאלן, און ווען זיי פלעגן אופשטיין, פלעג זייער העמד זײַן פארשריבן מיט רויטע פאסן! דאָס האָט די נאההײַקע דורכן לײַוונט דורכגעהריזעט דאָס לײַב.

האָט מען עס איינמאָל געטריבן אזוי די הראָמאַרע פון איין ערדכייעק אפן צווייטן. די מענטשעלעך זײַנען געלאָפן מיט דער פעלד־סטעזשקע, פארסאפּעט, רויט, באשאָטן מיט שטויב, די אויגן זײַנען אָנגעגאָסן מיט בלוט, ווײַל א ספּעקע איז געווען א גרויסע. איך בין געשטאנען באם וועג, איך האָב געפּאסעט דעם פאנס פערד באם ראנד וועג. פריער זײַנען פאר מיר דורכגעלאָפן די יינגלעך. דערנאָך די מיידלעך, נאָך זיי די מענער און דערנאָך די אלטווארג, טופענדיק מיט די פיס. און אָנאָפּרי איז געווען צווישן זיי, ער איז אָבער אין סאמע עק געבליבן. ס'איז צו זען געווען, ווי זײַנע קניִעס ציטערן און דאָס צעעפנטע מויל באמיט זיך פארכאפּן וואָס מער לופט. אָבער ווו, ער קאָן, נעבעך, ניט נאָכלויפן, און דער אטאמאן אפן פערד יאָגט זיך נאָך אים. נאָך א רעגע, און עס גיט א הילך א געשריי:

— גיכער, דו כאם, גיכער!

און איינצײַטיק האָט א סווישטשע געטאָן די נאהײַקע, זי האָט א בלישטשע געטאָן, ווי א שווארצער שלאנג, און האָט זיך ארומגעדרייט ארום אָנאָפּריעס פיס, וואָס זײַנען געווען אנטבלויזט ביז די קני. א גרינגער קנאל, ווידעראמאָל האָט א בלישטשע געטאָן אינדערלופטן די נאהײַקע און ווידער האָט זי זיך ארומגעדרייט ארום די נאקעטע פיס פון דעם אלטן. ער האָט נאָר אן אויקע געטאָן און איז אנידערגעפאלן אפן דער ערד. און אף די פיס זײַנען באלד ארויסגעטראָטן צוויי ברייטע רויטע פאסן, און פון זיי האָט אָנגעהויבן ביסלעכווײַז ארויסטרעטן דאָס בלוט.

דער אטאמאן האָט אָפּגעשטעלט דאָס פערד.

— שטיי אוף, דו גאנעפּעצ! — האָט ער געשריגן צו אָנאָפּריען. יענער האָט זיך פאמעלעך, שווער אָנגעהויבן אופהייבן. אין דער זעלבער רעגע האָט די נאהײַקע נאָכאמאָל ארומגעכאפּט זײַנע אקסלען. ער האָט זיך א וואקל געטאָן, ווי אן אײַנגעבויגענע לאָזע, און אין יענער רעגע איז עפּעס א שווארצס און א הארטס ארויסגעפאלן בא אים פון דער פאזוכע און האָט זיך אוועקגעקויקלט צום ריוו. אָנאָפּרי האָט געפּרווט מיט דער האנט א כאפּ טון דאָס ארויסגעפאלענע, אָבער ער האָט ניט באוויזן עס כאפּן אינדערלופטן.

— וואָס איז עס? — האָט א געשריי געטאָן דער אטאמאן, באמערקנדיק זײַן באוועגונג.

— א... א... אזוי! — האָט געשטאמלט אָנאָפּרי.

— הייב עס אוף און דערלאנג עס אהער! — האָט געשריגן דער אטאמאן.

א צונויפגעהויקערטער און א ציטערנדיקער איז אָנאָפּרי צוגעקראָכן צום

דיוו, האָט אופגעהויבנ און דערלאַנגט דעמ אטאמאנ דאָס, וואָס איז ארויסגע־
פאלנ בא אימ פונ דער פאזוכע. דער אטאמאנ האָט זיכ לאַנג צוגעקוקט צו
יענער זאכ, אונ אָנאָפרי איז געשטאַנענ פאר אימ אָנ דער היטל, די הענט צו־
נויפגעלייגט אפ דער ברוסט, ווי פארנ געבעט. איכ האָב ניט צוגענומענ די
אויגנ פונ זײַנע פיס. זײַנע קניִעס האָבנ אלע מאָל געציטערט, ווי בא א מענטשנ,
וואָס איז שטארק פארפרוירנ, אונ פונ די רויטע פאסנ אפ די דארע אונ שוואַר־
צע ליטקעס איז אָפגעשווומענ דאָס בלוט אינ האָט זיכ באלד אײַנגעזאפט אי־
נעמ גרויענ שטויב פונ וועג.

— וואָס איז עס? — האָט ענדלעכ א פרעג געטאָנ דער אטאמאנ בא אָנאָפריענ.

— דאָ... דאָ... דאָ... דאָס איז ברויט. — וואָס? ברויט?

— נו, יאָ, מײַנ ברויט. איכ עס אזא ברויט. בא אנדערע מענטשנ איז עס
מאקוכע, אונ בא מיר, פאנאָטשקע, איז עס ברויט.

דער אטאמאנ האָט נאָכ א רעגע געהאלטנ אינ די הענט אָנאָפריעס ברויט,
האָט עס באטראכט, געשמעקט, אונ דערנאָכ האָט זײַנ האנט עפעס מאָדנע אָנ־
געהויבנ ציטערנ, ער האָט דאָס ברויט א שלײַדער געטאָנ ווײַט אינ פעלד, אפ־
גיכ ארויסגעכאפט פונ קעשענע א טיכעלע אונ גענומענ אָפווישנ די אויגנ.
אפילע ער האָט אָנגעהויבנ וויינענ.

איר ווייסט, פאני, מע דערציילט, אז ערגעצווו האָט דער הער גאָט גע־
מאכט אזא נעס, ער האָט שטיינער געצווונגענ וויינענ. ווײַזט אויס, אז יענער
נעס איז געווענ פונ גאָט. נאָר נאָכ א גרעסערער נעס איז געווענ, מיינ איכ,
זינדיקער, ווענ אונדזער אטאמאנ האָט זיכ צעוויינט, דערזעענדיק אָנאָפריעס
ברויט. כ'בינ א קליינער געווענ דעמלט. פערצנ יאָר אלט געווענ, נאָר ווענ
כ'האָב דערזענ זײַנע טרערנ, די טרערנ פונ יענעמ מענטשנ, וואָס איז געווענ
צו אונדז, ווי פײַער, ווי א ווילדע כײַע אָנ א הארצ, האָט מיר ווי עפעס מיט
א מעסער א שטאָכ געטאָנ אינ הארצנ. ביז יענער רעגע האָב איכ גאָרנישט
ניט פארשטאַנענ, כ'האָב זיכ נישט פארקלערט: מע האָט געזאָגט ארבעטנ, האָב
איכ געארבעט, מ'האָט געשלאָגנ, האָב איכ געליטנ, ווײַל כ'האָב געזענ, אז
אלע אנדערע טוענ דאָס זעלבע. כ'האָב אפילע ניט געטראכט, אז ס'קאָנ זײַנ
אנדערש. כ'האָב אפילע ניט פארשטאַנענ, צי איז עס גוט, צי שלעכט. פאר־
קערט, מ'האָט מיר ניט איינ מאָל געזאָגט, אז אזוי דארפ זײַנ, אז אזוי האָט
דער הער גאָט עס באשאפנ: דער כלאָפ איז א פוילער, אונ מע מוז אימ טרײַבנ
צו דער ארבעט... נאָר אָט יענע טרערנ פונ דעמ אטאמאנ האָבנ אלצ איבער־
געקערט אינ מײַנ נעשאָמע. כ'האָב זיכ דערוווסט, אז ס'איז, ווײַזט אויס, א
שרעקלעכע קריוודע אפ דער וועלט, אז אפילע אזא ווילדע כײַע דארפ איבער
דער קריוודע זיכ צעוויינענ.

דער אטאמאנ האָט א ווײַלע געשוויגנ, נאָכאמאָל אָפגעווישט מיטנ טיכעלע
די אויגנ אונ נאָכדעמ ארויסגענומענ פונ טײַסטער עפעס א מאטבייע אונ א
וואָרפ געטאָנ זי אָנאָפריענ אונ געזאָגט:

— אָט האָסטו! גיי אין קרעטשמע און קויף דיר ברויט. און קום גיך ארויס צו דער ארבעט.

און ניט ווארטנדיק מער, האָט ער א קנאַק געטאָן דאָס פערד און זיך געלאָזט נאָך די שניטערס. און אָנאָפרי, אָנגעבויגן דעם קאָפּ און ניט קוקנדיק אויף זײַנע פארבלוטיקטע פיס, האָט אָנגעהויבן טופּען אפּן וועג צום דאָרף. און ווען ער איז ווײַט אָפּגעגאנגען, האָב איך אויפגעהויבן זײַן ברויט און באהאלטן אים אונטער דער פאזוכע. פריער האָב איך אַף געלעכטער געוואָלט באווײַזן אים די אנדערע פאסטעכער, זיי זאָלן א קוק טון, וואָס פאר א קײַעכטס עס מאַלעגיירעט יעדן טאָג דער אלטער אָנאָפריע, נאָר ווען כ'האָב גענומען די מאַקוכע אין דער האנט, האָט מיך אזא טרויער דורכגענומען, אז כ'האָב דאָרט אינמיטן פעלד בא דעם פאנס פערד זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד. און ווען כ'בין פראנאכט געקומען אהיים, האָב איך באהאלטן יענע מאקוכע אין א ווינקל אונטער דער סטריכע, און איך האלט זי ביז איצט און כ'וועל מײַנע אייניקלעך עס לאָזן אַף אָנדענק.

דאָס זײַנען געווען די לעצטע טעג פון שניט אַף דער פאנשטשינע. צו פייסעך צו האָט מען אָפּגעשאפן די פאנשטשינע, און פויערים האָבן דעם פרײַלינג דורכגעפירט אַף דעם אייגענעם פעלד. דער אלטער אָנאָפרי האָט זיך נישט געפרייט, ער איז געווען דער זעלבער.

— וואָס איז שוין איצט פאר מיר די פרײַהײַט? — האָט ער געקרעכצט. — זײַט זיך פרײַ, און מײַנס איז שוין פארפאלן.

איינס האָט ער נאָר געוואָלט: פארזוכן זײַן אייגענעם קאָרענעם ברויט...

— אָט ווען איך עס אויף א קאָרן ברייטל פון מײַן אייגן פעלד! — האָט ער ניט איין מאָל געזאָגט. — עפּשער וועל איך דעמלט דערפילן די פרײַהײַט.

די צײַט פון שניט האָט זיך דערנעענטערט. דאָס קאָרן איז געראָטן אַף כידושים, העכער פון מענטשן־וואוקס, און דער זאנג, ווי א לעקעך.

דער אלטער אָנאָפרי פלעג יעדן טאָג גאנצפרי ארויסלויפן אַף זײַן פעלד, האָט זיך אײַנגעקוקט אין זײַן קאָרן, מיט שרעק געשפּירט נאָך יעדער כמארע; ער פלעג אָפּרײַסן א זאנג, אויסלישטשען די זוימען, צי מע קאָן שוין שנײַדן. ער האָט זיך דערוואַרט, ס'זײַנען ענדלעך הארט געוואָרן די זוימען, דאָס שטענגל איז געל געוואָרן און האָט זיך אָנגעבויגן אראָפּ. קיינער האָט זיך נאָך ניט געקליבן שנײַדן, און דער אלטער אָנאָפרי האָט אין איינעם א טאָג גענומען דעם סערפּ און איז אוועק אין זײַן פעלד.

— כ'וועל צוויי־דרײַ סנאָפּעס אָפּשנײַדן, די זוימען אויסדרעשן, אַף די מילשטיינער עס איבערמאָלן, אבי א פּרוּוו טון דעם הייליקן ברויט.

ס'איז געווען פארנאכט. איך מיט איינעם א ייִנגל האָב זיך אומגעקערט פון פעלד, פון דעם היי. גייען מיר מיט דער סטעזשקע צווישן קאָרן, רעדן צווישן זיך. פלוצעם פון פאָרנט קריכט עפּעס און שעלעשטשעט. מיר לויפן אונטער נעענטער — דאָס איז דער אלטער אָנאָפרי. ער האָט אָנגעשניטן דרײַ

סנאָפּעס קאָרנ, האָט אוועקגעלייגט איינעם אפנ קאָפּ, דעם צווייטנ אפנ אקסל, דעם דריטנ אפנ צווייטנ אקסל, זיכ איינגעבויגנ אינצווייענ אונ קריכט אזוי אהיימ. די סנאָפּעס זיינענ גרויסע, ווייל דאָס קאָרנ איז געראָטנ, אזוי אז די זאנגענ שלעפּנ זיכ אזש איבער דער ערד. גייענ מיר נאָכ אימ, רעדנ אונ שפּאסנ, אונ אָט איינער, אָט דער צווייטער, ווי ניט אומיסטנ, טרעטנ אָנ אפ א זאנג. אונ בא אימ איז ווייניק קויעכ אפילע אפ אָפּרייסנ דעם זאנג פונ שטענגל; נאָר יעדער מאָל שטעלט ער זיכ אָפּ, אונ ניט אויסקערעווענדיק זיכ, זאָגט ער מיט א טרויעריק־רויקער שטימ:

— היי, יאטלעכ, לאָזט מיכ צורו! ס'איז דאָכ דער הייליקער ברויט.

מיר האָבנ ראכמאָנעס געהאט אפ אימ אונ האָבנ אופגעהערט אימ שטערנ אונ איכ האָב געזאָגט:

— גיט, טאטוס, וועל איכ אייכ אָפּטראָגנ די סנאָפּעס צו דער כאטע.

— ניינ, זונ, כ'וועל שוינ אליינ.

מיר האָבנ אימ באגלייט אזש ביז דער כאטע. זיינ ווייב איז נישט געווענ אינדערהיימ. די טיר איז געווענ פארשפארט פונ אינעווייניק. ביז מיר האָבנ געפונענ דעם הילצערנעמ שליסל אונטער דער סטריכע, ביז מיר האָבנ אופגעשלאָסנ די טיר, איז אָנאָפּרי געשטאנענ אונ אלצ געהאלטנ אפ זיכ די סנאָפּעס, אונ ווענ די טיר האָט זיכ געעפנט, האָט ער זיכ עפּעס פלוצעמ א וואָרפ געטאָנ אינ שטוב, נאָר זיכ אויסגעגליטשט אפנ שוועל אונ איז איינעמ מיט די סנאָפּעס שטיל געפאלנ אפ דער ערד, גלייכ ווי ער וואָלט זיכ צוגעזעצט. אונ שטיל. די סנאָפּעס האָבנ אימ פארדעקט.

— וואָס איז אייכ, טאטוס? — פרעגנ מיר פונ דרויסנ.

ער האָט ניט געענטפערט. מיר זיינענ אריינגעלאָפנ אינ הויז, האָבנ אראָפּגעוואָרפנ פונ אימ די סנאָפּעס, אונ ער ליגט אפ דער ערד מיטנ פּנעמ אראָפּ שוינ א טויטער.

— ניט דערוואַרט זיכ פארזוכנ דעמ פרייענ ברויט!..

1896 יאָר.

צו שײַנ

1

געלערנטע נאַטורוויסנשאַפטלער זאָגנ, אַז די שיכטנ וואַסער, וואָס ליגנ אַפנ סאַמע גרונט פונ די טיפסטע יאַם־טיפענישנ, זײַנענ עמעסע „טויטע וואַסערנ". דער אומגעהײַער גרויסער טײַל איבערשטע שיכטנ, וואָס דריקט אַפ יעדנ טײַל פונ יענעמ נידער, שאַפט דאָרט אָפּ אַוועלכע עס איז באַוועגונג, לעבנ. די זונענשײַנ דערגײט אַהערצו ניט, קײנע לעבעדיקע באַשעפענישנ געפינענ זיכ דאָרט ניט, קײנע וואַסער־שטראָמונגענ, קײנע שטורעמ־ווינטנ, קײנע ערד־ציטערנישנ האָבנ דאָ קײנ מינדסטנ אָפּקלאַנג ניט. די אײנציקע באַוועגונג, וואָס מ'קאָנ דאָ יאָ באַמערקנ, איז דאָס אײביקע אונ אומופהערלעכע פאַלנ פונ מיליאָנענ טויטע קערפּערס אונ געבײנער פונ לעבעדיקע באַשעפענישנ, וואָס האָבנ פריער, אָפּטמאָל טאַקע גאָר אַמאָל געלעבט אונ פאַרבראַכט דאָרט, אינ דער הײכ, געפרײט זיכ קעגנ דער זונ, זיכ געבאָדנ אינ וואַרעמקײַט, זיכ געהוידעט אַפ די מעכטיקע יאַם־כוואַליעס. זײַנענ זײ אומגעקומענ, פאַלנ זײ לאַנגזאַמ, לאַנגזאַמ אַראָפּ, באַזונדערס יענע פּיצינקעלעכ פאָראַמיניפערנ, דיאַטאָמײענ *) אונ אַנדער קלײנוואַרג, וואָס שאַפנ די הויפּטמאַסע פונעמ יאַם־לעבנ. לאַנגזאַמ לאָזנ זיכ אַראָפּ זײערע טויטע קערפּערלעכ אינ וואָס ווײַטער אַלצ געדיכטערע אונ אַלצ גרעבערע שיכטנ, רײַכע מיט זויערשטאָפ אונ קוילנזויער, זײ ווערנ פאַנאַנדערגעפאַלנ, פּונקט ווי זײ ווערנ איבערגעבערענט, אונ נאָר אינ אַ צײַט אַרומ דערגרײכנ זײ דעמ יאַם־דעק אונ לײגנ זיכ דאָרט אויס אינ אַנ אומגעהײַערער צאָל, ווי מיקראָסקאָפּישע קײַלעכלעכ אונ פּיצינקעלעכ, קעדײ אַמאָל, אינ טויזנטער יאָרנ אַרומ, שאַפנ אַ קרײַד־פעלדז.

שווער אונ אומעטיק, ווײַזט אויס, איז יענע נידעריקע וואַסער־שיכטנ אײביק צו גליווערנ אונ שטײנערנ אַפנ טויטנ דעק, אינ דער מוירעדיקער פינצטערניש, אונטער דעמ ניטגעהערטנ דרוק, נאָר צווישנ טויטע קערפּערס. ס'איז זײ שווער אונ אומעטיק, באַזונדערס ווענ ס'ווערט זיכ אינ זײ אינ פאַרבאָרגעניש אָפּרופנ יענע אײביקע ניטפאַרפאַלענע קראַפט, אָנ וועלכער ס'איז ניט פאַראַנ קײנ אײנ אַטאָמ אינ דער נאַטור. אינמיטנ אַ לעבעדיקע ניטפאַרפאַלענע קראַפט, אונ אַרומ־אונ־אַרומ אַ פינצטערניש, אַ מוירעדיקער דרוק אונ

---

*) פאָראַמיניפערנ, דיאַטאָמײענ — דאָס זײַנענ פּיצינקעלעכ וואַסער־באַשעפענישנ אונ געוויקסנ, וואָס מיטנ געוויינלעכנ אויג קאָנ מענ זײ ניט זענ.

א גרענעצלאָזער בייסאַלמנ. און ווען אינ יענע אומגליקלעכע, אפּ אייביקנ טויט פארמישפּעטע אטאָמענ וועט זיכ ווענ ס'איז, איינמאָל אינ טויזנטער יאָרנ, א רודער טונ א גרינגער אָפּגלאנצ פונ דענקענ—מיינט איר אוואדע, אז ס'איז ניט מעגלעכ? נו, און אונדזער דענקענדיקער מויעכ, וואָס איז ער דענ, אויב ניט קיינ פארבינדונג פונ די זעלבע אטאָמענ זויערשטאָפּ, קוילנשטאָפּ און אנדערע עלעמענטנ, — איז שווער און ביטער מוז אָט דער געדאנק זייַנ! מוטער נאטור! פונוואנענ־זשע איז געקומענ אפּ אונדז אזא ניטגערעכטיקייַט? צי זייַנענ מיר דענ ערגער פונ יענע, וואָס פארברענגענ אינ דער הייכ איבער אונדז, הוידענ זיכ און שפּילנ זיכ אינ דער פראכטפולער ליכטיקייַט? און פארוואָס זאָלסטו ניט אייַנשטעלנ קיינ ריי, פארוואָס זאָלסטו אונדז כאָטש אפּ א שטיקל צייַט ניט לאָזנ אהינ, אינדערהייכ?

די מוטער־נאטור ווייסט אָבער ניט פונ קיינ סאנטימענטאליטעטנ, זי הערט זיכ ניט צו צו קיינ פאנטאזיעס.

— אָט באלד וועל איכ זיכ מיט אייַכ, נאראָנים, צערעמאָניענ!—ברומט זי. — אויב איר פילט אינ זיכ א קראפט, טאָ פרוווט אלייַנ זיכ ארויסרייַסנ אינ דער הייכ! איכ זאָל ניט האָבנ קיינ ארבעט אייַכ אונטערצושטופּנ!

טאקע, פרוווט זיכ אלייַנ ארויסרייַסנ!

ס'איז אייַכ ניט אויסגעקומענ צו זענ אזעלכע געשעענישנ אינעם מענטש־לעכנ לעבנ? אוי, מייַנע טייַערע, האָט זיכ אזעלעכס געטראָפנ, ווענ עמענ אשטייגער איז ניט אויסגעקומענ אזעלעכס צו זענ! און פונ יעדנ אזא פאל האָט אייַכ פארקלעמט באמ הארצנ, און ביז אצינד פארקלעמט דאָס נאָכ, ווענ איר פרוווט זיכ נאָר איבערטראָגנ מיטנ געדאנק אינ דער לאגע פונ יענע אָרעמע לעבעדיקע אטאָמענ פונ דער מענטשלעכער געזעלשאפטלעכקייַט, וואָס זייַנענ פארורטיילט געוואָרנ דורכנ גורל מאזל אפּ אייביקער פינצטערניש, אפּ טעמ־פּער ניטרירעוודיקייַט, אפּ פארגעסלעכנ טויט. צי זייַנענ מיר ניט אלע—צי זייַנענ מיר ניט דער זעלביקער אונטערשטער שיכט צווישנ די פעלקער? צי פילנ מיר דענ ניט אפּ אונדזער פאָלק־אָרגאניזמ יעדע שטארקע, געזונטע באַ־וועגונג פונ יענע פרייַע און גליקלעכע פעלקער, ווי א וויטעק, ווי א שטורכ, ווי א דרוק?

און יעדערער פונ אייַכ, וועמענ ס'איז נאָר אויסגעקומענ דורכ גרויסער אָנשטרענגונג און אפנ כעזשבנ פונ ניט איינעמ פונ אייַערע נאָענטע מענטשנ זיכ ארויסצורייַסנ פונ יענעמ פינצטערנ אָפּגרונט כאָטש אפּ אנ עטוואָס העכערנ שטאפל, צי האָט ער ניט געפילט אומגערנ קיינ שרעק און קיינ וויטעק, ווענ ער האָט דערמאנט זיכ וועגנ יענעמ אָפּגרונט און וועגנ דעמ, אז ווענ ס'זאָלנ ניט געוועג זייַנ די אָדער יענע גליקלעכע אומשטענדנ, וואָלט ער, קאָנ זייַנ, ביז איצט זיכ גע־פלאָגט אינ דעמ נידער, א פינצטערער, אנ אומבאהאָלפענער, קיינעמ ניט באוווּסט, ניט קיינ מענטש, נאָר א טייל פונ דער מ ע נ ט ש נ ־ מ א ס ע? און צי טוט אונדז דענ ניט ווי דאָס הארצ, ווענ מיר דערמאנענ זיכ וועגנ אסאכ אזעלכע

טויזנטער, וואָס האָבן, פּונקט ווי מיר, זיך געפּרוווט ארויסרײַסן פון יענער פינצטערניש, זיך געצויגן צו דער שײַן, זיך געריסן צו דער פרײַהײַט און ווארעמקײַט — און אלץ אומזיסט? און צי כאַפּט אונדז דען ניט אָן קיין שווידער, ווען מיר דערמאנען זיך וועגן לעבן און וועגן סאָף פון אזעלכע קיינעם ניטבאוווסטע דערשלאָגענע, ניט איין מאָל צעטראָטענע און פארשפּיגענע איינסן, ווען ס׳ווערט אונדז קלאָר, אז ניט איין מאָל האָט בלויז א נארישער אומשטאנד, א בלינדער צופאל, א מיספארשטייעניש, א שפּאס, א שלעכט וואָרט, א שטויבעלע זיי ארויסגעשטויסן פונעם וועג און אף אייביק צוריק ארײַנגעוואָרפן אין יענער פינצטערניש, פון וועלכער זיי האָבן זיך קימאט ארויסגעקליבן אף דער ליכטיקער פרײַהײַט?..

אָט אזעלכע געדאנקען האָבן געפּײַניקט מײַן מויעך און פארטריבן דעם שלאָף פון מײַנע אויגן אין די לאנגע־לאנגע נעכט און טעג, וואָס כ׳האָב פארבראכט אין טורמע. מײַנע אומגליקלעכע כאווײרים, בא וועלכע ס׳האָט אויך געפּיקט אינווייניק, האָבן פאר מיר ניט געפונען קיין טרייסט־וואָרט, — פארקערט, כ׳האָב געזען, אז זיי אליין האָבן נאָך מער פון מיר געפאָדערט אזא וואָרט, וואָס זאָל זיי היילן. קעדיי ניט מעשוגע ווערן פון אָט דעם אומגליק, האָבן מיר געשמועסט צווישן זיך, דערציילט איינער דעם צווייטן — ניט וועגן זיך, נאָר וועגן אנדערע, ווײַטע, און פאָרט וועגן אומגליקן. איינע פון די דערציילונגען, וואָס האָט מיך געערגערט מער פון אלע איבעריקע, דערלאנג איך דאָ די לייענער. דער, וואָס האָט זי מיר דערציילט, איז געווען, — כ׳רעד דאָ ניט וועגן זײַן „פאך“ *), — א יונגער באָכער, פול מיט קראפט און געוואגטקײַט, פארמאָגט א גוטן מילד־מענטשלעכן געפיל, דערצויגן אפן קליינבירגערלעכן שטייגער, ער האָט געענדיקט א פאָלק־שול, זיך געלערנט א מעלאָכע, — מיט איין וואָרט, ניט ווייניק קרעפטן און געלט האָט ער געפּאטערט, קעדיי ער זאָל זיך ארופדראפּן אין דער הייך, ווערן א מענטש, — נו, און ארויסגעקומען... נאָר ניט וועגן דעם גייט עס איצט!

שוין דאָס זעקסטע מאָל איז ער געזעסן אונטערן שלאָס און האָט שוין געוווסט די גאנצע ארעסטאנטן־פּראקטיק, קימאט די גאנצע געשיכטע פון יעדער קאמער: ווער ס׳איז אין איר געזעסן, פאר וואָס, אף וויפל איז ער געווען פארמישפּעט, וויאזוי מ׳איז זיך פריִער באגאנגען מיט ארעסטאנטן, און וויאזוי מ׳באגייט זיך איצט א. אז. וו. דאָס איז געווען אן עמעסער כראָניק־שרײַבער פונעם ארעסטאנטישן לעבן. די אופזעער האָבן אים געהאלטן פאר א מענטשן, וואָס זיצט ניט אײַן אף קיין אָרט, און האָבן אים דאָס געגעבן צו פילן מיט אָפטע דיסציפּלינארע שטראָפן. ער איז אָבער ניט אנשוויגן געוואָרן און האָט ארויסגעשאָסן, פּונקט ווי פולווער, אבי ער האָט נאָר געזען, אז עפּעס טוט זיך ניט ווי ס׳דארף צו זײַן, — אז מ׳קריוודעט די ארעסטאנטן. באזונדערס אָפט האָט ער געהאט צוזאמענשטויסן מיט די וועכטער, וואָס גייען אום אונטער

*) ספּעציאליטעט.

די טורמע־פענצטער און גיבן אכטונג, אז די ארעסטאנטן זאָלן ניט ארויסקוקן דורך די פענצטער און זאָלן ניט ריידן איינער מיטן צווייטן. וויפל מאָל האָט דער וועכטער אים געדראָט, אז ער וועט שיסן, אויב ער וועט ניט אראָפּגיין פון פענצטער, נאָר ער איז זיך געזעסן רויִק, גאָרניט ניט געזאָגט און ערשט דעמלט, ווען דער וועכטער האָט אָנגעהויבן צו קלינגען מיט דעם שלאָס פון דער ביקס, איז ער אראָפּגעשפּרונגען פונעם פענצטער און האָט געשריִען:

— נו, נו, כ׳ווייס דאָך, אז דו וועסט ניט וואגן צו שיסן.

— און פונוואנען ווייסט איר דאָס? — האָב איך אים איינמאָל געפרעגט.

— וואָס הייסט, פונוואנען איך ווייס דאָס? כ׳בין אליין געווען אַן איי־דעס, כ׳האָב אליין געזען.

— וואָס האָט איר געזען?

— ע, דאָס איז א גאנצע געשיכטע, איבער וועלכער מ׳האָט פארבאָטן די וועכטער צו שיסן. אָט וועל איך אײַך בעסער דערציילן, זאָל זיך דאָרט דער אָרעמער רעקרוט ניט ערגערן. ער, נעבעך, מוז דאָך אויך טון דאָס, וואָס מע הייסט אים.

2

— צוויי יאָר איז שוין אוועק פון יענער צײַט, — האָט ער אָנגעהויבן, — פּונקט צוויי יאָר. כ׳בין געזעסן דעמלט אין אָטאָ דער גרוב אונטער דעם פארהער. אינצווייען זײַנען מיר אין דער קאמער געווען — איך און עפּעס א פּאָרעצל, זשורקאָווסקי האָט ער געהייסן. וואָס פאר א מענטש דאָס איז געווען, און פארוואָס איז ער אהער אָנגעקומען, דאָס געדענק איך שוין ניט.

איז אָט, איינמאָל אפּדערנאכט, שוין נאָך דעם אפּדערנאכט־וויזיט, מיר האָבן זיך שוין אויסגעטאָן און געלייגט שלאָפן, מיטאמאָל הערן מיר די טריט פונעם וועכטער און דאָס קלינגען פון די שליסל. אָט שליסט ער אָפּ און לאָזט ארײַן א סנאָפּ געלע שײַן פון זײַן לאמטערן. אין דער שײַן זעען מיר עפּעס א צונויפגעקאָרטשעטע, האלב־נאקעטע, דארע פיגור. ער האָט זי א שטופּ געטאָן פאָרויס און זי ארײַנגערוקט אין דער קאמערע, ווײַל זי, ווײַזט אויס, האָט עס אליין ניט געקאָנט טון געשווינד.

— אָט האָסטו דיר א רעדנע און א לײַלעך, — האָט ער א געשריי געטאָן און האָט ארופגעוואָרפן די זאכן דער פיגור אפן קאָפּ, קימאט ביז דער ערד זי צוגעבויגן. — לייג זיך און שלאָף! א שיסל וועסטו מאָרגן באקומען.

און מיט די ווערטער האָט דער וועכטער פארשלאָסן די טיר און איז אוועק. אין קאמערע איז געוואָרן פינצטער, ווי אין א קעלער, און שטיל, ווי אין א טרונע. נאָר צײַטנווײַז הערן מיר א קלאנג, ווי מ׳וואָלט מיט א האק־מעסער אײַנהאקן פלייש — דאָס קלינגט אונדזער כאווער מיט די ציין. פאר־שטייט איר, ס׳איז שוין געווען שפּעטער הארבסט, צוויי וואָכן נאָך אלע הייליקע, א קעלט אזא, אז ניט אויסצוריידן.

— ווער ביסטו?—פרעג איך בא דעם פארגליווערטן כאווער, ניט אופ־שטייענדיק פון געלעגער. איך האָב זיך שוין אויסגעוואַרעמט, און ס'האָט זיך מיר ניט געוואָלט אופצושטיין. און אין קאַמער איז געווען גאַנץ קאַלט, ווײַל דער פענצטער איז איבער דער שטיקעניש באַטאָג און באַנאַכט אָפן געווען.

אונדזער כאַווער שווײַגט, ער קלינגט נאָר מיט די ציין, און דורך דעם קלאַפן זײַנעם הערט זיך אַן אומופהערלעכ כלימפען. איך האָב ראַכמאָנעס גע־האַט אַפּ דעם יאַט, ווײַל איך האָב בא זיך שוין באַשטימט, אַז דאָס איז נאָך גאָר אַ גרינער „פרײַער" *), בין איך אופגעשטאַנען און האָב טאַפּנדיק אין דער פינצטער אים אויסגעבעט דעם געלעגער.

— נו, נו,—זאָג איך,—גענוג, שטיל, ווײן ניט, טו זיך אויס און לייג זיך שלאָפן

— כ'קאָ...קאָן... ניט...—האָט ער קאַם אַרויסגערערט.

— פאַרוואָס?

— ווײַל... ווײַל... איך... בין שטאַרק פאַרפרוירן.

כ'גיי צו צו אים, ער איז אינגאַנצן, ווי א ביין, דורכגעפרוירן, מיט קיין האַנט, מיט קיין פוס קאָן ער קיין ריר ניט טון. וויאַזוי ער איז צו דער קאַמער געקומען, קאָן איך ניט פאַרשטיין. דאָס פּאַרעצל איז אויך אופגעשטאַנען. מיר האָבן אַראָפּגענומען פון אים די שמאַטעס, אים אויסגעטאָן ביז נאַקעט, גוט אײַנגעריבן, פאַרוויקלט אים אין אַ לײַלעכ און אין אַ קאָלדרע און אים אוועקגעלייגט אַפן בעט. אין אַ פערטל שאָ אַרום הער איך — ער זיפצט, ער באַוועגט זיך.

— נו, ס'איז דיר גרינגער?—פרעג איך.

— גרינגער.

— די הענט און פיס זײַנען דיר אָפּגעגאַנגען?

— ניט אינגאַנצן, נאָר ס'איז שוין גרינגער.

— און פונוואַנען ביסטו?

— פון סמערעקאָוו.

— דיך האָט, געוויס, אַ זשאַנדאַרם געבראַכט?

— ווער דען? ער האָט מיך געיאָגט פון אינדערפרי אָן קימאַט אַ גאַנצן דורכן פראָסט. צען מאָל בין איך געפאַלן אין וועג, ווײַל כ'האָב ניט געקאָנט גיין. ער האָט מיך געשלאָגן מיט אַ רימען, האָב איך געמוזט גיין. ערשט אין דער זבויסקער קריטשמע האָבן מיר אַ ביסל אָפּגערוט. דער ייִד האָט מיר גע־געבן אַ ביסל בראָנפן.

— און ווי רופט מען דיך?

— יאַסקע שטערן.

— א! ביסטו אַ ייִד?

— פאַרשטייט זיך, אַ ייִד.

— זאָל דיך דער רועכ כאַפּן! האַרגע מיך אוועק, וואָלט איך פון גע־שפּרעך ניט דערקענט, אַז דו ביסט אַ ייִד, אַזוי ריין רעדסטו אַפּ אונדזער שפּראַך.

*) פרײַער — אַפּ דעם גנייווישן לאָשן אַ לאָוקאַטש, אַ מאַלאָדעץ.

— וואָס דען, פּאַני, איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף, צווישן פּויערים, כ'בין א פּאַסטעך געווען.
— און וויפל ביסטו אַלט?
— זעכצן יאָר.
— און פאַרוואָס האָט מען דיך אהער אין טורמע געבראַכט?
— אוי, פּאַני, איך ווייס ניט! דער זשאַנדאַר האָט געזאָגט, אז מײַן באַלעבאָס האָט זיך אָפּ מיר געקלאָגט פאַר א גאַנייווע מיט אַן אויפבראָך. אָבער איך האָב, גאָט איז אַן איידעס, גאָרניט געראַבעוועט, אַחוץ מײַנע פּאַפּירן, אָפּ מײַן וואָרט, מײַנע פּאַפּירן!
און ער האָט אָנגעהויבן כליפּען און שרײַען, ווי א קינד.
— נו, נו, באַרויִק זיך, נאַר איינער, — זאָג איך צו אים, — דאָס אַלץ וועסטו מאָרגן זאָגן דעם ריכטער, און צו מיר האָט עס קיין שײַכעס ניט. איצט שלאָף.
— אוי, פּאַני, דער זשאַנדאַר האָט געזאָגט, אז מע וועט מיך פאַר דעם אויפהענגען. — האָט יאַסקע אַלץ געכליפּעט.
— ביסט משוגע! — האָב איך א געשריי געטאָן. — לאַך זיך אויס! ווו האָסטו געהערט, אז פאַר אזעלכע קלייניקײַטן זאָל מען הענגען?
— און מײַן באַלעבאָס האָט געזאָגט, אז מע וועט מיך פאַרשיקן אָפּ צען יאָר אין טורמע.
— נו, נו, זאָרג ניט, — זאָג איך, — וועסט ווי ס'ניט איז איבערקומען, גאָט איז א טאַטע. שלאָף אײַן, און מאָרגן וועלן מיר מיט דיר שמועסן.
מיר זײַנען אַנשוויגן געוואָרן, און באַלד טאַקע בין איך אַנשלאָפן געוואָרן, — דאָס איינציקע גליק אין טורמע איז, וואָס כ'שלאָף זיך אויס, ווי א האָז אין קרויט.

3

ערשט אָפּן צווייטן טאָג האָבן מיר געקאָנט גוט באַטראַכטן דעם נײַעם פאַרשוין. ס'איז מיר אוש קאָמיש געוואָרן, וואָס כ'האָב נעכטן אין אים ניט דערקענט קיין ייִדן. א רויטער, מיט פּייעס, די נאָז אויסגעבויגן, ווי בא אַן אַלטן שפּאַרבער, די פיגור אײַנגעקאָרטשעט, כאָטש לויט זײַן עלטער איז ער ניט געווען מאָגער, און געהאַט א שיינעם וווקס. און נעכטן, ווען מיר האָבן אים אינדערפינצטער אײַנגעריבן און געהערט זײַן שטים, האָבן מיר זיך אין דעם אפילע ניט אָנגעשטויסן.
ער האָט מיט פּאַכעד אָנגעהויבן באַטראַכטן די קאַמערע, ווי אַן איבערגעשראָקענע מאָנאַשקע. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווען איך און דער פאָרעץ זײַנען נאָך געלעגן, האָט זיך אַרומגעוואַשן, פאַרבעט דעם געלעגער, האָט זיך געזעצט אָפּן עק בעט. ער זיצט און שווײַגט, ווי א פאַרשאָלטענער.
— ביסט הונגעריק? — פרעג איך אים.
שווײַגט ער און קאָרטשעט זיך נאָך מער אײַן.
— נעכטן האָסטו עפּעס געגעסן? — פרעגט דער פאָרעץ.

— יאָ... נעכטן... ווען דער זשאנדאר האָט מיך שוין געוואָלט פירן, האָט דעם סטאַרעסטעס ווײַב מיר געגעבן א ביסל באָרשטש און א שטיקל ברויט.

— אהא, איצט ווייסן מיר שוין, — האָט א שמייכל געטאָן דער פּאָרעץ און האָט אים געגעבן איבערבײַסן א היפּש שטיקל ברויט און א נעכטיקן קאָטלעט.

דאָס ייִנגל האָט נעבעך אָנגעהויבן ציטערן. ער האָט געוואָלט באַדאַנקען, ער האָט אָבער ניט געקאָנט, טרערן האָבן זיך אים געשטעלט אין די אויגן.

און נאָך איין אומדערוואַרטעטע אייגנשאַפט האָט פאַרמאָגט דאָס ייִנגל. א שטילער, א געהאָרכזאַמער, אָן א ברעקל באַרימערײַ, ניט קיין באַלן אסאך צו ריידן, אָבער ווען מע האָט אים געזאָגט, ער זאָל עפּעס טון, פלעגט ער זיך א שלײַך טון, ווי א פונק. ס'איז געווען עפּעס נאַטירלעכס, ייִנגלשס אין זײַן אופירן זיך. און ווען ס'איז ניט געווען וואָס צו טון — וואָס פאַר אַן אַרבעט קאָן שוין זײַן בא אונדז אין קאַמערע! — פלעגט ער ליב האָבן זיצן שווײַגנדיק אין א ווינקל, צונויפגעקאָרטשעט, מיט די הענט אַרומגעכאַפּט די קני און מיטן קין זיך אָנגעשפּאַרט אין זיי, נאָר די אויגן בלישטשען פונעם פינצטערן ווינקל, ווי בא א נײַגעריק מײַזל.

— נו, דערצייל־זשע אונדז, וואָס פאַר א שרעקלעכן פאַרברעכן ביסטו באַגאַנגען, וואָס דער זשאַנדאַרם האָט דיך געשראָקן מיט דער טליִע? — האָט אים איינמאָל דער פּאָרעץ געפרעגט, ווען ס'איז שוין קלאָר געווען, אַז דאָס ייִנגל איז צו זיך געקומען און איז געוואָרן היימישער.

— אוי, פּאַני, — האָט יאָסקע געזאָגט און אופגעציטערט מיטן גאַנצן קערפּער, — ס'איז אסאך צו דערציילן און ווייניק וואָס צו הערן. ס'איז זייער א נאַרישע מײַסע.

— נו, נו דערצייל, מירן אויסהערן. קיין בעסערס האָבן מיר דאָך דאָ סײַווי ניט וואָס צו טון, איז מעג מען א נאַרישע מײַסע אויך אויסהערן.

— כ'בין געוואַקסן בא מאָשקען, דעם סמערעקאָווער אַרענדאַר, — האָט יאָסקע אָנגעהויבן, — כ'האָב זיך געשפּילט מיט זײַנע קינדער, מאָשקען האָב איך גערופן „טאַטע", און די מאָשקעכע — „מאַמע". איך האָב געמיינט, אַז זיי זײַנען מײַנע עלטערן. גיך האָב איך אָבער באַמערקט, אַז מאָשקע קויפט זײַנע קינדער שיינע פּעלצלעך, און מאָשקעכע גיט זיי יעדער פרײַטיק ווײַסע העמדלעך, אין דער צײַט ווען איך פלעג אַרומגיין א שמוציקער און אַן אָפּגעריסענער. אַז איך בין אַלט געווען זיבן יאָר, האָט מען מיר געהייסן היטן די גענדז, זיי זאָלן ניט גיין אין שאָדן. די מאָשקעכע האָט ניט געפרעגט, צי ס'איז קאַלט, צי ס'גייט א רעגן, צי ס'איז א היץ — געיאָגט מיך פונדערהיים אַפ דער טאָלעקע און יעדער מאָל אַלץ ווייניקער עסן געגעבן. האָב איך געליטן פון הונגער, ניט איין מאָל געוויינט אַפ דער טאָלעקע, אָבער ס'האָט ניט געהאָלפן. די דאָרפישע ייִנגלעך זײַנען געווען בעסער צו מיר — זיי האָבן מיר געגעבן ברויט קעז, צוגעלאָזט מיך צו זייערע שפּילן. איך בין צוגעוווינט געוואָרן צו זיי און שפּעטער זיי געהאָלפן היטן די גענדז. איך בין פאַר מײַנע יאָרן געווען א

קרעפּטיקער און א געשיקטער, האָבן די דאָרפישע באַלעבאָסטעס אַליין אָנגעהויבן מיר געבן פּאַסען, פריִער גענדז, דערנאָך אויך קעלבלעך, ווען זייערע קינדער האָבן געדאַרפט גיין אין שול. פאַר דער אַרבעט פלעג איך בא זיי קריגן ברויט, א וואַרמעס אמאָל איבערכאַפּן, און ניט איין מאָל, אין א יאָנטעוו, אויך א פּאָר קרייצערס. די מאָשקעכע איז געווען זייער א קאַרגע, איז זי געווען צופרידן, וואָס איך האָב אינדערהיים ניט געבעטן קיין עסן. אָבער ווען מאָשקעס קינדער האָבן זיך דערוווּסט, אַז איך עס פרייערשע מאכאָלים, האָבן זיי מיך אָנגערופן טרייפניאַק און האָבן זיך גערייצט מיט מיר, און שפּעטער האָבן זיי מיך אָנגעהויבן אויסמײַדן. אין אָנהייב האָט עס מיך ניט געאַרט, אָבער גיך האָב איך די פײַנטשאַפט דערפילט גאַנץ שאַרף.

מאָשקע האָט געדונגען א באַהעלפער פאַר זײַנע יינגלעך, ער זאָל זיי לערנען לייענען און שרײַבן. דאָס איז געווען אום ווינטער. איך האָב אויך געהאַט פרײַע צײַט, אָבער ווען איך בין צוגעגאַנגען צו די יינגלעך, קעדיי זיך אויך לערנען, האָבן זיי אָנגעהויבן שרײַען, שטופּן און ציפּן מיך, און דערנאָך מיט געוויין געזאָגט דער מוטער, אַז אײַנעם מיט א טרייפניאַק וועלן זיי זיך ניט לערנען. כ׳זע, אַז מאָשקעכע אַליין האָט זיי אָנגערעדט, ווײַל זי האָט מיך שטאַרק פײַנט געהאַט, די מעכאַשייפע, כאָטש איך ווייס ניט פאַרוואָס. ווי נאָר די קינדער האָבן אויפגעהויבן א געשריי, איז זי געקומען צו לויפן און האָט מיך שטאַרק צערודערט, זאָגנדיק, אַז דאָס לערנען איז ניט פאַר מיר, אַז זיי זײַנען אָרעם און האָבן ניט פאַר וואָס צו האַלטן קיין לערערס־באַהעלפערס פאַר שלעפּערס. האָב איך זיך צעוויינט. אָבער וואָס וועסטו טון? כ׳גיי מיר אין דאָרף, שפּיל זיך מיט די דאָרפישע קינדער, כ׳קוק זיך צו, ווי עלטערע פויערים מײַסטרעווען עפּעס בא א וואָגן, בא א שליטן אָדער בא אַן אַנדער געצײַג. ניט איין מאָל פלעגן מיר, א גאַנצע כאָפּטע יאַטן, לויפן צום קאָוואַל. די קוזניע זײַנע איז געשטאַנען אפן ראַנד פון דאָרף, און דאָרטן פלעגן מיר שאָענלאַנג זיך צוקוקן צו דער אַרבעט. און ווײַל איך בין געווען דער קרעפּטיקסטער פון אַלע יאַטן, פלעג דער קאָוואַל ניט איין מאָל מיר הייסן אַרבעטן מיטן בלאָזאַק, אָדער א קלאַפּ טון מיטן האַמער, אָדער דרייען דעם שאַרפשטיין. אוי, בין איך דעמלט גליקלעך געווען! ווי הייס האָב איך געגאַרט, אויב שוין דאָס לערנען איז ניט פאַר מיר, זאָל איך כאָטש האָבן א מעלאָכע אין די הענט.

פרילינג־צײַט פלעג איך זיך ווידער אומקערן אַף דער טאָלעקע צו די גענדז און צו די קעלבלעך, וועלכע מאָשקע פלעג צונויפקויפן אין די אַרומיקע דערפער, און אויסהאַלטנדיק זיי א צײַט, דערנאָך זיי אָפּפירן קיין לעמבערג פאַרקויפן. סמערעקאָווער טאָלעקע איז א גרויסע, ערטערווײַז פאַרוואָקסן מיט קאָרטשעס, האָב איך ניט געדאַרפט אַסאַך אַרומלויפן. זיצ איך מיר אַזוי אַף א בערגל, שאַרף אָן דאָס מעסערל און נעם זיך שנײַדן, דויבען, מײַסטרעווען פאַרשיידענע זאַכן פון האָלץ. פריִער קליינע לייטערלעך, אַקערלעך, באָראָנעס, שפּעטער — שטײַגן, ווינטמילן, וואַסערמילן. אין א יאָר אַרום בין איך שוין

געװענ אזא מײַסטער, אז כ'האָב איבערגעשטײַגט אלע דאָרפישע יאטנ. כ'האָב אָנגעהױבנ פראָדוצירנ סקריפּענדיקע שרעקערלעכ אפ אָפּצוטרײַבנ שפערלעכ פונ דער װײצ, פונ פראָסע, פונ קאָנאָפּליע, אונ האָב פארקױפט א פּאָר אזעלכע שרעקערלעכ צו צענ קרײצערס. אינ א קורצער צײַט ארומ האָב איכ פארדינט אזױפיל, אז איכ האָב געקאָנט קױפנ סטאָליער־געצײַג — דאָלעטעס, בױערס א. ד. גל. איכ פלעג זיכ נעמענ פאר אלצ גרעסערע אונ גרעסערע זאכנ, װײַל איכ האָב גרױס כײשעק געהאט צו דערצו. װאָס איכ זאָל ניט זענ, װיל איכ אלצ מאכנ. אומ װינטער פלעג איכ פארברענגענ די גאנצע צײַט באמ טסאָליער, אָדער באמ קאָװאל, זײ געהאָלפנ אונ אלײנ דערװײַל זיכ צוגעװױנט צו דער ארבעט. איכ בינ שױנ זעכצנ יאָר אלט געװענ, אונ מאָשקע טראכט אפילע ניט פונ מיר עפּעס מאכנ; געמאכט פונ מיר א פּאסטעכ, אונ װאָס װעט װײַטער זײַנ — ארט אימ גאָר ניט. איכ האָב אפילע ניט געװוּסט, װער איז מײַנ פאָטער געװענ אונ־פונװאנענ איכ שטאמ. אינ דאָרפ האָט מענ נאָר געװוּסט, אז מאָשקע האָט מיכ א קלײנעמ פונ ערגעצ געבראכט, אז איכ בינ א זונ פונ מאָשקעס א קאָרעװ, װעלכער האָט נאָכ זײַנ טױט איבערגעלאָזט מיר אלײנ א גרױסנ מאיאָנטעק, אונ מאָשקע האָט אימ פארײגנט.

— ס'איז א שאָד, יאָסקע—האָבנ ניט אײנ מאָל געזאָגט צו מיר די פּױערימ,— דו ביסט אזא לעבעדיקער באָכער, אונ צו א מעלאָכע ביסטו פײַיק, אָבער װאָס װעט פונ דיר זײַנ?

— װאָס דארפ דענ זײַנ? — האָב איכ געענטפערט. — ס'װעט זײַנ א פּאסטעכ פאר דער געמײנדע.

— אױ, נײנ, מאָשקע האָט קײנ געװיסנ ניט, װאָס ער באציט זיכ אזױ שלעכט צו דיר!

— ער זאָגט, אז ער איז אָרעמ אונ האָט ניט פאר װאָס, — האָב איכ געזאָגט.

— גלײב ניט אָט דעמ אלטנ ציגײַנער! ער האָט געלט, אונ ניט װײניק, נאָר ער באהאלט זײ פאר זײַנע קינדערלעכ.

פונ אזעלכע װערטער האָט מיכ אזש אופגעטראָגנ, כ'האָב אלײנ אָנגעהױבנ טראכטנ װעגנ זיכ.

— אינדערעמעסנ,—טראכט איכ מיר, — אפ װאָס װעל איכ זיכ דאָ דערװארטנ? אומזיסט ארבעטנ אפ מאָשקענ װעל איכ דאָכ שטענדיק קאָנענ. װענ איכ זאָל כאָטש א גוטע מעלאָכע זיכ אױסלערנענ, װאָלט איכ אנ אײגנ שטיקל ברױט געהאט אינ די הענט. אָבער װיאזױ זאָל איכ דערגײנ דערצו, װיאזױ זאָל איכ זיכ באפרײַענ פונ מאָשקענ? װוהינ טוט מענ זיכ אהינ אפ דער װעלט? באזונדערס דאנ, װענ איכ װײס ניט פונװאנענ איכ שטאמ, װער איז געװענ מײַנ פאָטער, אונ צי זײַנענ ערגעצ דאָ מײַנע אײגענע?

אונדזער קרעטשמע איז געשטאנענ באמ װעג, אָפט פלעגנ אהינ ארײַנקומענ זשאנדארמענ, מײנסטנס מיט צונױפגעשמידטע ארעסטאנטנ, װאָס זײ האָבנ זײ

געפירט קיין לוואָוו אָדער קיין זשאָווקווע. צום אָנהייב האָב איך שרעקלעך מוירע געהאַט פאַר די געזונטע, גרויזאַמע כלאָפּעס אין טונקלע אָנטון, מיט קאַראַבינען אויף די פּלייצעס און אין קאַפּעליושן מיט אַ קוטעס פון בלישטשענדיקע פּעדערן פון אַ האָן.

מיט אומרו און ציטער, צונויפגעקאָרטשעט אויפן ראַנד פון אויוון, האָב איך ניט איין מאָל זיך צוגעהערט, ווי זיי רעדן מיט מאַשקען אָדער מיט די דאָרפישע באַלעבאַטים. זיי האָבן גערעדט געווייגלעך וועגן שרעקלעכע זאַכן, וועגן סרייפעס, גאַנאָווים, שלעפּערס, און אין די געשפּרעכן האָב איך זייער אָפט געהערט דאָס וואָרט: פּאַפּירן. „אויב ער האָט קיין פּאַפּירן ניט, דאַרף מען אים באַלד פאַרהאַלטן". „עהע, איך זע, זײַנע פּאַפּירן זײַנען ניט אין אָרדענונג". „כאָטש איין גוט פּאַפּירל זאָל ער האָבן, וואָלט איך אים אָפּגעלאָזט". „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאַפּירן, האָב איך ניט איין מאָל געטראַכט וואָס האָבן אַזאַ מאַכט, אַז איין פּאַפּיר קאָן ראַטעווען אַ דורכגייער פון אַ זשאַנדאַרם מיט אַ קאַראַבין און מיט פּעדערן? אָבער אויף דער פראַגע האָב איך קיין ענטפער ניט געקאָנט קריגן, און דערפאַר טאַקע האָט מיך אַלץ מער געשראָקן דער געדאַנק וועגן אָט די פּאַפּירן. וויאַזוי וועל איך אַוועקגיין אין דער וועלט, ניט האָבנדיק קיין פּאַפּירן? דער זשאַנדאַרם וועט דאָך מיך אויפן צווייטן שפּאַן פאַרהאַלטן און אָפּפירן אויף גאָט אַליין ווייסט וואָס פאַר אַ ליידן! טראַכטנדיק אַזוי, האָב איך געציטערט מיטן גאַנצן לײַב.

וואָס אָפטער איך האָב געטראַכט, ווי צו באַפרײַען זיך פון מאַשקען, אַלץ אָפטער האָבן זיך אָט די פּאַפּירן מיר געשטעלט פאַר די אויגן. די פּאַפּירן האָבן זיך מיר אַפילו געכאָלעמט — אַלטע, געלע, מיט גרויסע שטעמפּלען; מיט אַ פאַרקנייטשטן פּאָנעם האָבן זיי אויף מיר געקוקט אָדער געלאַכט פון מיר מיט אַן עסלעכן אָנצייניקן מויל. זייער אומגליקלעך בין איך דעמלט געווען. מענטשן, וועלכע איך האָב געפרעגט, האָבן באַשטעטיקט, אַז אָן פּאַפּירן קאָן מען זיך ניט לאָזן אין וועג, און אָן זיי וועט מיך קיין שום באַלמעלאָכע ניט נעמען צו זיך לערנען. און פונוואַנען זאָל איך זיי נעמען אָט די פּאַפּירן? דער קאָוואַל האָט מיר געייצעט פרעגן וועגן זיי בײַ מאַשקען: ער האָט דאָך געוויס באַקומען עפּעס פּאַפּירן נאָך מײַן פאָטערס טויט.

יאָ, פרעגן בײַ מאַשקען! ווען ס'זאָל מיר זײַן גרינג בײַ אים צו פרעגן. פריִער, ווען איך בין געווען אַ קליין קינד, איז ער געטרײַער געווען צו מיר; אָבער אַז איך בין אונטערגעוואַקסן, האָט ער מיך איבערגעגעבן אין די הענט פון זײַן פרוי דער מעכאַשייפע, ער האָט מיט מיר קימאַט קיינמאָל ניט גערעדט. כ'האָב באַמערקט אַפילו, אַז ער מײַדט מיך אויס. פון דער צײַט, ווען מענטשן האָבן מיר געזאָגט, אַז ער האָט פאַרייגנט מײַן טאַטנס גוטס, האָב איך אָנגעהויבן אויפמערקזאַם נאָך אים שפּירן. האָב איך פאַרשטאַנען, אַז מײַן אַכטונג געבן לאָזט אים ניט צורו. ער האָט זיך עפּעס אומרויִק אַרומגעדרייט, ווען מיר פלעגן בלײַבן אַליין אין צימער, ווי ס'וואָלט אים עפּעס געגאַנגט.

„און וואָס, טראַכט איך מיר, ווען עס טרעפט, דאָס ווײַב זאָל ניט זײַן אינ־דערהיים, קאָן מען אָפּ אים אומדערוואַרטעט אָנגרײַפן, עפּשער וועל איך זיך עפּעס דערוויסן.‟ האָב איך טאַקע באַשלאָסן בא א געלעגנהײַט אַזוי צו טון.

אַזאַ געלעגנהײַט האָט זיך טאַקע אײַנגיכן געמאַכט. מאָשקעכע איז אַוועק־געפאָרן קיין זשאָווקווע. אין קרעטשמע איז אַכוץ מאָשקען קיינער ניט גע־ווען, בין איך טאַקע צוגעגאַנגען צו אים און זאָג:

— רעב מוישע, מענטשן זאָגן, אַז נאָך מײַן פאָטערס טויט זײַנען בא דיר איבערגעבליבן עפּעס פּאַפּירן.

מאָשקע האָט זיך אַ וואָרף געטאָן, ווי אַ בין וואָלט אים אַ ביס געגעבן.

— און פונוואַנען ווייסטו עס?

— מענטשן זאָגן.

— וואָס פאַר אַ מענטשן?

— אַלע, דאָס גאַנצע דאָרף.

— ניין, און צוליב וואָס דאַרפסטו די דאָזיקע פּאַפּירן? דו קאָנסט דאָך אַפילע ניט לייענען!

— יאָ, און פאָרט וואָלט איך געוואָלט וויסן. הייסט עס, דו האָסט זיי?

— איך האָב, איך האָב די דאָזיקע בעטלערישע פּאַפּירן! — האָט מאָשקע אַ געשריי געטאָן אין כּעס, ווי איך וואָלט אים, ווער ווייס, וואָס פאַר אַן אומ־אָנגענעמלעכקײַט געזאָגט. — אַ שלימאַזל איז ער געווען, דער פאָטער דײַנער, גע־פּאַטערט דעם מאַיאָנטעק, און צו די צאָרעס דיך איבערגעלאָזט אויף מײַנע הענט. וואָס קאָן איך פון דיר האָבן!

— ווייסטו וואָס, רעב מוישע, — זאָג איך, — גיב מיר אָפּ די פּאַפּירן, וועל איך זיך אַוועקגיין, אויב דו דאַרפסט מיך ניט.

— וואָס? — האָט מאָשקע אַזש אַ פּישטשע געטאָן. — דו ווילסט אַוועקגיין? און וווהין וועסטו גיין, דו נאַר איינער?

— איך וואָלט זיך ערגעץ פאַרדינגען אַ מעלאָכע זיך אויסלערנען.

מאָשקע האָט זיך צעלאַכט אויפן גאַנצן קאָל.

— גיי, גיי, דו נאַרישער קאָפּ איינער! מיינסט, עמעצער וועט דיך צו־נעמען? פאַרן לערנען דאַרף מען צאָלן, און כוץ דעם דאַרף מען קענען ליי־ענען און שרײַבן, אי דאָס ניט אויף יידיש, נאָר אויף גויִיש.

בין איך געבליבן שטיין, ווי אַ סטויפּ, אין אַ מינוט אַרום בין איך ערשט אימשטאַנד געווען אַרויסזאָגן:

— איז באַווײַז מיר כאָטש די פּאַפּירן, איך וויל זיי אָנקוקן.

— טפו! — האָט מאָשקע אויסגעשריגן, — זיך צוגעטשעפּעט צו מיר, ווי אַ שטעכלקע צו אַ פּעלץ! נו, קום, כ׳וועל דיר באַווײַזן דײַן גוטס! דײַן גליק, וואָס איך האָב זיי ביז איצט נאָך ניט פאַרברענט.

דאָס לעצטע וואָרט האָט, ווי אַ מעסער, פאַרוווּנדעט מײַן האַרץ. און ווען מאָשקע זאָל טאַקע אָפּדערמעסן געווען פאַרברענען מײַנע פּאַפּירן? וואָלט איך

דערפֿילט געווענ אײנער אַלײנ אפֿ דער גאַנצער וועלט, ווי א בלעטל, וואָס איז פֿונ בוים אַראָפּגעפֿאַלנ... אונ ניט איכ אַלײנ וואָלט ניט געוווּסט מײַנ אָפּ־שטאַמונג, קײנער וואָלט עס ניט געוווּסט. איכ וואָלט ניט געקאָנט אוועקגײנ פֿונ דעמ אָרט, איכ וואָלט אפֿ אײביק געווענ צוגעשמידט צו מאָשקעס באַנק, ביז סאַמע טויט וואָלט איכ געווענ א קנעכט. א ציטער האָט מיכ דורכגענומענ בײַ דעמ דאָזיקנ געדאַנק, ס'איז מיר פֿינצטער געוואָרנ אינ די אויגנ. מיט א גרויסער אָנשטרענגונג האָב איכ זיכ אַלײנ בײַגעקומענ אונ בינ רויִק נאָכגעגאַנגענ נאָכ מאָשקענ אינ קעמערל.

דאָס קעמערל איז געווענ א הילצערנס, צוגעבויט צו דער קרעטשמע, אונ דער אַרײַנגאַנג איז געווענ פֿונ פֿאָרהײַזל. בלויז אײנ פֿענצטער האָט עס געהאַט, א קלײנס, איבערגעשלאָגנ מיט אײַזערנע פּרענטעס. דאָרט פֿלעג מאָשקע צונויפֿלײגנ פֿאַרשײדענע זאַכנ. דאָרט זײַנענ געווענ אַסאַכ פֿעלצנ, שמויסענע היטלענ, שטיוול. אינ קאַסטנ זײַנענ געלעגנ קאַרעלנ, מ'האָט געזאָגט אפּילע, אַז דאָרט אפֿנ דנאָ פֿונ קאַסטנ ליגנ אַלטע דוקאַטנ אונ טאַלערנ. א פּאָר מאָל האָבנ גאַנאָווימ געפּרוּווט זיכ אַרײַנ אינ קעמערל, אָבער ס'האָט זיכ זײ ניט אײַנגעגעבנ, ווײַל ס'איז געווענ פֿעסט געבויט, דאָס דאָזיקע קעמערל, כוץ דעמ האָט מאָשקע געהאַלטנ גוטע הינט. די טיר אינ דעמ קעמערל איז געווענ א נידעריקע אונ א שמאָלע, מאָשקע האָט זיכ געמוזט אײַנבײגנ, בײס ער איז אַרײַנגעגאַנגענ. נאָכ אימ בינ איכ אויכ אַרײַנ.

— אונ דו וואָס טוסטו דאָ? — האָט ער זיכ אַרופֿגעוואָרפֿנ אפֿ מיר.

— וואָס הײסט וואָס, האָסט דאָכ מיר געהײסנ גײנ נאָכ דיר!

— אָבער ניט דאָ! וואַרט צו אינ פֿאָרהײַזל!

— ס'איז אַלצײנס, — זאָג איכ, — כ'וועל דאָ צוואַרטנ. כ'וועל דאָכ בײַ דיר גאָרניט אויפֿעסנ.

מאָשקע האָט אויסגעטאַרטשעט די אויגנ אונ האָט זיכ אײַנגעקוקט אינ מיר, ווי ער וואָלט מיכ זענ דאָס ערשטע מאָל אינ לעבנ. איכ ווײס ניט, וואָס איז אימ אינ מיר ניט געפֿעלנ געוואָרנ. ער האָט א שפּײַ געטאָנ אונ זיכ אָפּגעקערעוועט. דערנאָכ אַרופֿגעקראָכנ אפֿנ קאַסטנ אונ דערלאַנגט פֿונ א פּאָליצע, צוגעשלאָגנ בײַ דער סאַמע סטעליע, א פּאַק צונויפֿגעדרײטע געלע פּאַפּירנ.

— אָט זײַנענ דײַנע שמאַטעס! — האָט ער א בורקע געטאָנ אונ באַוויזנ די פּאַפּירנ פֿונדערווײַטנס.

— גיב, איכ וויל זײ באַטראַכטנ, — זאָג איכ אונ שטעק אויס די האַנט.

— נו, וואָס וועסטו דאָרט זענ, נאַר אײנער, — האָט מאָשקע געענטפֿערט, — אונ צוליב וואָס דאַרפֿסטו עס? זיצ בײַ מיר, אויב ס'איז דיר גוט, אונ זוכ ניט קײנ צאָרעס!

אונ ער האָט אוועקגעלײגט די פּאַפּירנ צוריק אפֿ דער פּאָליצע.

— קומ פֿונדאַנענ, — זאָגט ער — איצט קאָנסטו זײַנ רויִק. אונ דאָס, וואָס מע...שנ

האָבן דיר וועגן מיר געזאָגט, — איך ווייס דאָך, אַז מענטשן האָבן לאַנגע צונגער, — איז גלייב דעם ניט. דאָס אַלץ איז אַ ליגן!

— וואָס איז אַ ליגן? — פֿרעג איך.

— עט, מיט דיר ריידן, דאַרף מען זיך פֿריִער אָנעסן! — האָט מאָשקע אַ בורקע געטאָן און קימאַט אַרויסגעשטופּט מיך פֿון דער קאַמער, דערנאָך פֿאַרשלאָסן זי אַפֿן ריגל און אָפּ אַ שליסל און אַוועק אין קאָרטשמע.

4

יאָסקע איז אָפּ אַ מינוט אַנשוויגן געוואָרן. פֿאַן זשורקאָווסקי, וואָס האָט אויפֿמערקזאַם געהערט זײַן דערציילונג, האָט אַ שמייכל געטאָן און זאָגט:

— נו, האָסט געזאָגט, אַז ס'וועט זײַן אַ נאַרישע מעשׂה, און אָט, דו דערציילסט, ווי פֿון אַ ביכל.

— ע, פּאַני, בײַזדאַנע איז ניט געווען קיין נאַרישע מעשׂה, אָבער איצט וועט שוין זײַן אַ נאַרישקייט. און וווּנדערט זיך ניט, וואָס איך דערצייל אַזוי גוט. אין דאָרף האָב איך זיך אויסגעלערנט מעשׂיות דערציילן. אַ זיקאָרן האָב איך אַ גוטן, און ס'איז מיר גענוג איין מאָל הערן אַ מעשׂה, ווי איך קאָן זי שוין איבערדערציילן פֿיל בעסער און אינטערעסאַנטער, איידער דער פֿון וועמען איך האָב זי געהערט. פֿאַראיאָריקן ווינטער האָט מען מיך פֿאַר די מעשׂיות אַזוי ליב געקריגן אין דאָרף, אַז אָן מיר איז ניט פֿאָרגעקומען קיין איין דאָרפֿישע צונויפֿקומעניש.

— הע, ווי איך זע, ביסטו אַ מײַסטער אָפּ אַלץ, — האָט דער פּאָרעץ געזאָגט.

— אוי, פּאַני, — האָט יאָסקע געענטפֿערט מיט אַ זיפֿץ, — איך ווייס ניט, וואָס דאָס הייסט, נאָר איך מיין, אַז דאָס איז טאַקע מײַן אומגליק. אויב איך זע, אַז איך דאַרף עפּעס טון, אַז איך קאָן זיך עפּעס אויסלערנען, איז ברייט עס מיך אַזוי אינעווייניק, עס מוליעט מיך, עס מוטשעט מיך אַזוי, אַז איך רו ניט קיין מינוט, ביז איך וועל עס ניט טון, זיך ניט דערוויסן, זיך ניט אויסלערנען. טאַקע נאָר דאָס האָט מיך געבראַכט אין טורמע אַרײַן.

— נו, נו, דערצייל!

דאָס מאָל האָט יאָסקע אָבער ניט געקאָנט פֿאַרענדיקן זײַן דערציילונג, ווײַל פּונקט אין יענער מינוט האָט זיך געעפֿנט די טיר פֿון אונדזער קאַמערע. יאָסקען האָט מען גערופֿן צום פּראָטאָקאָל.

— דאָס איז אַן אויסערגעוויינלעכער יאַט, — האָט דער פּאָרעץ אַ מורמל געטאָן און האָט אָנגעהויבן פֿאַרטראַכט אַרומגיין איבער דער קאַמערע.

— און איך מיין, אַז ער טראַכט אַסאַך אויס, — זאָג איך, — ער האָט זיך אויסגעלערנט די פּויערים מעשׂיות דערציילן, דערציילט ער אונדז אויך אַ מעשׂה.

— דו מיינסט, אַז ס'איז גאָר אַזוי?

— נו, וואָס דען, עס קאָן דען אזוי ניט זײַן?

— געוויס קאָן עס אזוי זײַן, אָבער דער פּאָנעם זײַנער איז זײַן גוטער איידעס. מיר וועלן דאָך סײַוויסײַ האָבן צײַט זיך איבערצײַגן.

אפשר פּראָטאָקאָל איז יאָסקע לאַנג ניט געזעסן, ניט מער פון א האַלבער שעה. ער האָט זיך אומגעקערט פיל פרייליכער און רויִקער, ווי ער איז אוועק.

— נו, וואָס,— פרעג איך בא אים,— ער האָט דיך ניט אופגעגעסן דער ריכטער?

— ע, וואָס זאָגט איר, דער ריכטער איז א גוטער מענטש,— האָט געזאָגט יאָסקע.— דעם עמעס זאָגן, האָב איך פאר אים פריִער מוירע געהאַט. איך דאַרף האָט מען מיר געזאָגט, אז דאָ שלאָגט מען ביז מע איז זיך מוידע, אז מע בריט די פעדעשוועס מיט צעגליטע אײַזן.

— כאַ־כאַ־כא!— האָב איך זיך צעלאַכט.— איצט ווייס איך שוין, פארוואָס דו דרייסט זיך און שרײַסט פון שלאָף יעדע נאַכט! דיר כאָלעמט זיך געוויס, ווי מע בראָט דיך מיט צעגליטע אײַזנ'!

— אוי, איך בעט אײַך, לאַכט ניט. מיך כאַפּט אָן א שרעק, ווען איך דערמאַן זיך נאָר אין יענע כאָלוימעס, אזוי האָב איך זיך פון זיי אָנגעליטן. און אַלץ אומ־זיסט. דער ריכטער איז אזא גוטהארציקער, ער האָט גערעדט מיט מיר, ווי סע באַדארף צו זײַן, ניט געשריגן, ניט געזידלט און האָט מיך ניט געשלאָגן, אזיוווי דער זשאנדאר.

— דער זשאנדארם האָט דיך דען געשלאָגן?— האָט דער פאַנ זשורקאָווסקי געפרעגט.

— אוי, פאני, כ'האָב געמיינט, ער וועט די נעשאָמע פון מיר ארויס־יאָגן. גיט נאָר א קוק אף מײַנע אקסלען.

און יאָסקע האָט אראָפּגענומען דאָס העמדל. מיר זײַנען פארציטערט גע־וואָרן. דעם ייִנגלס אקסלען זײַנען געווען אינגאנצן באדעקט מיט סיניקעס און מיט שטיקער פארטריקנט בלוט.

— נו, און וועגן וואָס האָט דיך דער ריכטער געפרעגט?— האָט זשור־קאָווסקי דער ערשטער געזאָגט.

— וועגן דער דאָזיקער אומגליקלעכער רויבערײַ. ווי איז עס פאָרגעקומען.

— נו, וואָס?

— וואָס זאָל זײַן? איך האָב אים דערציילט, ווי עס איז געווען, און א סאָפ. האָט ער פארפולט דעם פּראָטאָקאָל און געהייסן מיך אָפּפירן.

— נו, דערצייל איצט אויך אונדז, ווי עס איז פאָרגעקומען.

— ווי עס איז פאָרגעקומען? איר ווייסט דאָך שוין, וואָס פאר א לעבן איך האָב געהאַט בא מאָשקען. האָב איך ניט געוואָלט מער בא אים בלײַבן, און צודעם האָב איך מוירע געהאַט, אז אויב איך וועל אים דערמאַנען וועגן די פאפירן, וועט ער זיי אינגאנצן פארברענען, האָב איך באַשלאָסן אליין זיי צוגאַנווענען. מיר איז דאָך גרינגער זיך פארקלײַבן אין קעמערל, איידער א

פרעמדנ גאנעוו. אי די הינט קענענ מיכ, אונ אליינ ווייס איכ אלע גענג אונ אלע פירונגענ אינ שטוב. אינ אָנהייב האָב איכ געוואָלט ארויסגאנווענענ בא מאָשקענ די שליסל, אָבער ער האָט, ווײַזט אויס, דערשמעקט עפעס אונ האָט געטראָגנ די שליסל מיט זיכ, אָדער ער פלעג זיי אזוי באהאלטנ, אז איכ זאָל זיי ניט געפינענ. נאָר האָב איכ נאָר בא זיכ באשטימט, אז איכ מוז ארויסגאנ־ווענענ די פאפירנ, האָט מיכ שוינ געגעסנ דער פיבער, האָב איכ וועגנ גאָנריט ניט געקאָנט טראכטנ אכוץ דעם, ווי צו קריגנ די פאפירנ. אונ וואָס האָב איכ געהאט צו טראכטנ? איינמאָל באנאכט האָב איכ אָפגעשניטנ דעם צאפנ בא איינ סטויפ—דאָס קעמערל איז געווענ געבויט אפ סטויפעס,—מיט דער דאָלעטע אונטערגעהויבנ דעם באלקנ אונ ארײַנגעקראָכנ אינ קאמער, גענומענ מײַנע פאפירנ, אונ דערנאָכ ארײַנגעשטופט דעם באלקנ אפ זײַנ אָרט. דאָס איז אלצ.

— א קליינינקײַט! — האָט דער פאָרעצ א בורקע געטאָנ.

— אונ וויבאלד איכ האָב באקומענ די פאפירנ אינ די הענט, האָב איכ זיי אפילע ניט איבערגעקוקט, ניט צעבונדנ דאָס שנירל, מיט וועלכנ זיי זײַנענ געווענ איבערגעבונדנ, נאָר גלײַכ זיי אײַנגעוויקלט אינ א שמאטע. אונ באהאלטנ אינ בוזעמ. נאָכדעם האָב איכ גלײַכ פארלאָזט מאָשקעס קרע־טשמע. „ווהינ גייט מענ איצט?” האָב איכ א טראכט געטאָנ. דער שרעק האָט מיכ נאָכ ניט אינגאנצנ פארלאָזט. אונ אויב מאָשקע האָט מיכ אָפגענארט אונ מיר באוויזנ עפעס נארישע פאפירנ אָנשטאָט מײַנע! אונ עפשער האָב איכ אינדערפינצטער גענומענ ניט יענצ פעקל? כ'וואָלט געדארפט מיט עמעצנ זיכ אויסייצענענ, וואָס צו טונ אינ דעמ פאל. האָב איכ איבערגענעכטיקט אינ דעמ ערשטנ סטויג היי אונ זיכ גלײַכ געלאָזט צום קאָוועל נאָכ אנ אייצע. איכ האָב אימ אלצ דערציילט. האָט ער מיכ באלד אָפגעגאָסנ מיט קאלטער וואסער.

— שלעכט האָסטו, יינגל, געטאָנ, — זאָגט ער, — גיי באלד צום סטאראָסטע, דערצייל אימ אלצ אונ גיב אימ אָפ די פאפירנ.

ס'האָט מיר פארכאלעשט דאָס הארצ פונ אָט די ווערטער. אָבער וואָס קאָנ מענ טונ? כ'זע, אז ס'איז א קלוגע אייצע, בינ איכ אוועק. כ'קומ צום סטא־ראָסטע, אונ נאָכ פונ דעמ הויפ זע איכ דורכנ פענצטער, אז לעבנ דעמ טיש זיצט אפ א באנק א זשאנדאר. האָט מיר באלד עפעס ווי א שעפטשע גע־טאָנ, אז דאָס איז מײַנ טויט. בינ איכ פארהילצערט געוואָרנ, ניט געקאָנט ווײַטער קיינ טראָט טונ. עס האָט מיר א בלישטשע געטאָנ א געדאנק אינ קאָפ: אנטלויפנ! ס'איז אָבער שוינ געווענ שפעט. דער סטאראָסטע האָט מיכ דערזענ אונ צופרידנ א געשריי געטאָנ:

— אָט איז ער אליינ! מע האָט אימ נאָר דערמאנט, אונ ער גייט אינ דער האנט. אהער קומ, נעענטער!

כ'זע, אז אלצ איז שוינ ארויסגעשווומענ, מע פרעגט זיכ אפ מיר. האָב איכ זיכ אײַנגעשטעלט אונ בינ ארײַנ אינ כאטע.

— ווי רופט מען דיך? — פרעגט מיך דער זשאנדאר.
— יאָסקע שטערן.
— פונוואנען ביסטו?
— כ'ווייס ניט.
— אהא, הייסט עס, א שלעפער.
כ'בין צום אָרט צוגעוואקסן. ניט איין מאָל האָב איך געהערט דאָס דאָזיקע שרעקלעכע וואָרט, געהערט אסאך שרעקלעכע מײַסעס וועגן דעם, וואָס די זשאנדארמען טוען מיט די שלעפערס, און פאר דעם האָב איך מער פון אלץ מוירע געהאט. און דאָ, נא דיר, פון דער ערשטער מינוט גלײַך אין אזא מײַסע ארײַנגעפאקט זיך.
— אָבער איך בין דאָך א היגער. — האָב איך א קרעכץ געטאָן. — דער פאנ סטאראָסטע קען מיך.
— איך? דיך? — זאָגט דער סטאראָסטע. — זאָגסט א ליגן, ליבינקער! איך קען דיך אפן אויסזען, איך ווייס, אז דו הייסט יאָסקע און אז דו דינסט בא מאָשקען דעם ארענדאר. אָבער ווער דו ביסט און פונוואנען דו האָסט זיך גענומען, דאָס ווייס איך ניט.
— אהא, הייסט עס, ער זאָגט א ליגן גלײַך אין די אויגן! — האָט דער זשאנדאר א געשריי געטאָן און עפעס פארשריבן בא זיך אין ביכעלע. — קום נאָר אהער, — האָט ער צו מיר געזאָגט. — נעענטער! קוק מיר אין די אויגן!
און אין דער מינוט, ווען איך האָב אים אופגעהויבן די אויגן, האָט ער מיט זײַן שווערן קולעק מיר דערלאנגט א זעץ אין פּאָנעם. אזוי, אז איך בין גלײַך אומגעפאלן און זיך מיט בלוט באגאָסן.
— שטיי באלד אוף! — האָט דער זשאנדאר צו מיר א געשריי געטאָן. — און זאָלסט זיך ניט דערוועגן שרײַען, וואָרעם וועסט נאָך מער באקומען! און איצט זאָג דעם עמעס און ענטפער אף אלץ, וואָס איך וועל דיך פרעגן! דו דינסט בא מאָשקען?
— יאָ.
— דו האָסט אים באגאנוועט?
— ניין.
— וואָס הייסט ניין?
האָב איך נאָכאמאָל א קוק געטאָן אפן זשאנדאר, אָפּווישנדיק דאָס בלוט פון פּאָנעם, און ווידער האָט א שטארקער זעץ מיך אומגעוואָרפן אף דער ערד.
— פּאני זשאנדאר, — האָט זיך דערופ אָפּגערופן דער סטאראָסטע, אין דער צײַט ווען איך האָב זיך באמיט אופהייבן, — איך אלס נאטשאלניק פון דער געמיינדע קאָן ניט קוקן אף אזא באהאנדלונג מיט ארעסטירטע. איך מוז זײַן נאָר, בייס מע פארפילט דעם פּראָטאָקאָל, און דאָס וואָס קומט פאָר פארן פּראָטאָקאָל, האָט צו מיר קיין שײַכעס ניט... אויב איר ווילט אים לערנען, וואָס ער דארף זאָגן, איז קלײַבט זיך אויס אן אנדער אָרט. בא מיר דאָ טאָר מען עס ניט טון.

דער זשאנדאר האָט פארביסנ די ליפנ, אונ ניט זאָגנדיק קיינ וואָרט, אופ־געשטאנענ פונ באנק, ארויסגענומענ פונ זײַנ טאָרבע א קייט, פארשמידט מיכ אונ אוועקגעפירט צו מאָשקענ אינ קרעטשמע. וואָס מע האָט דאָרט מיט מיר געטאָנ, וויאזוי מע האָט מיכ געלערנט ריידנ, דאָס וועל איכ ניט דערציילנ. בייס אָט דעמ לערנענ בינ איכ א פאָר מאָל כאלאָשעס געבליבנ. אונ ניט אומזיסט זײַנענ זיי אינ קאס געווענ — איכ האָב זיי א גרויסנ שאָדנ אָנגעטאָנ. מאָשקע האָט אינ דער ערשטער מינוט געזאָגט דעמ זשאנדאר, אז איכ האָב צוגעגאנ־וועט אסאכ געלט, וואָס איז געווענ אײַנגעוויקלט אינ די פאפירנ. ער האָט געמיינט, אז וויבאלד דער זשאנדאר וועט מיכ כאפנ אונ ברענגענ אינ קרע־טשמע, וועט ער די פאפירנ צונעמענ אונ וועט זיי פארברענענ, אונ איכ וועל אפ אייביק פארבלײַבנ זײַנ קנעכט. דעריבער טאקע, ווי נאָר כ׳בינ ארײַנ אינ קרעטשמע, איז די ערשטע פראגע געווענ:

— ווו איז דאָס געלט?

— איכ ווייס ניט. קיינ שום געלט האָב איכ ניט גענומענ.

— אונ ווו זײַנענ די פאפירנ?

— איכ האָב זיי באהאלטנ.

— ווו האָסטו זיי באהאלטנ?

— איכ וועל ניט זאָגנ.

ער האָט מיכ אָנגעהויבנ אײַנברעכנ פריִער מיט געשלעג, דערנאָכ מיט גוטנ, אונ איכ האָלט זיכ בא אייגס: — די פאפירנ האָב איכ גענומענ, ווײַל זיי זײַ־נענ מײַנע, כ׳האָב אפילע ניט ארײַנגעקוקט, צי איז עפעס אינ זיי פאראנ. איכ האָב זיי באהאלטנ אונ איכ וועל זיי קיינעמ ניט באווײַזנ, נאָר דעמ סטאראָסטע.

מאָשקע איז שיר פונ זינענ ניט אראָפ. פונ קאס געהייטנ אראָפרײַסנ פונ מיר די שיכ אונ דאָס אָנטוג, וואָס איכ האָב אפ זיכ געהאט, אונ מיר געגעבנ אָט די שמאטעס. צומ סאָפ האָט מענ מיכ א געשלאָגענעמ אונ קימאט א נאקעטנ אוועקגעפירט צומ סטאראָסטע. דאָרט האָט מענ מיכ נאָכאמאָל גע־פרעגט וועגנ די פאפירנ. אָדער איכ בינ ניט קיינ נאר. ערשט דעמלט, ווענ איכ האָב דערזענ, אז אינ כאטע זײַנענ אסאכ איידעס, בינ איכ אוועק אינ פאָרהײַזל אונ ארויסגעשלעפט די פאפירנ פונ א שפאלט אינ וואנט. באמ סטא־ראָסטע איז דאָס פאָרהײַזל געווענ א פינצטערס, א גרויס. ארײַנגייענדיק אינ כאטע, ווו איכ האָב געזענ דעמ זשאנדאר, האָב איכ מײַנ פעקל ארײַנ־געשטופט אינ א שפאלט, מע זאָל עס בא מיר ניט צונעמענ. ווענ מאָשקע האָט דערזענ דאָס פעקל באמ זשאנדארמ אינ די הענט, האָט ער זיכ א וואָרפ געטאָנ צו אימ ווי א וואָראָנע, שרײַענדיק, אז דאָס איז זײַנ געלט, מע זאָל עס אימ אָפגעבנ.

— הא, האָ, פאני מאָשקע, — האָט געזאָגט דער סטאראָסטע, — אזוי גייט דאָס ניט. מיר מוזנ דאָס אלצ צושטעלנ דעמ געריכט. דאָ וועלנ מיר מאכנ א

פראָטאָקאָל. און ווען דאָס ייִנגל וועט זיך מודיע זײַן, אַז ער האָט דאָס פּעקל באַ אײַך צוגעגאַנוועט, וועט שוין דער געריכט וויסן, וואָס מיט דעם ווײַטער צו טון. מיר וועלן עס פאַרשטעמפּלען אַלץ, ווי סע איז, מיט דעם געמיינדע־שטעמפּל, און דער פּאַן זשאַנדאַרם וועט עס צושטעלן אײַנגענעמ מיטן אַרעסטאַנט קיין לוואָוו. און איר וועט שוין אין געריכט זוכן דעם עמעס.

מײַן מאַשקע האָט זיך אָפּ די רייד אַזוי פאַרקרימט, ווי ער וואָלט אויס־געטרונקען אַ קאָרט אייגענעם בראָנפן. אָבער קיינער האָט אָפּ דעם קיין אַכט ניט געלייגט. דער זשאַנדאַר האָט זיך געזעצט שרײַבן דעם פּראָטאָקאָל. און ווען אַלץ איז שוין געווען פאַרשריבן, האָט די סטאַראָסטיכע מיר געגעבן עפּעס איבערבײַסן, דער זשאַנדאַר האָט מיך ווידער פאַרשמידט, און מיר האָבן זיך געלאָזט אין וועג קיין לוואָוו. איך האָב געמיינט, אַז כ׳וועל אומ־קומען פון ווייטעק און קעלט אין אָט דעם וועג. ביז איצט ווייס איך ניט, וויאַזוי איך האָב אויסגעהאַלטן. אוי, פּאַני, ווי מיינט איר, וואָס וועט איצט מיט מיר זײַן?

— עס וועט גאָרניט זײַן, — האָט פּאַן זשורקאָווסקי געענטפערט, — וועסט אָפּזיצן אַ ביסל און וועסט אַרויסגיין אָפּ דער פרײַהײַט. און ווער ווייסט, עפּשער וועט אָט די גאַנצע געשיכטע דיר אָפּדינען אַ גוטע דינסט.

— וויאַזוי איז?

— מירן זען. דער מענטש ווייסט קיינמאָל ניט פאָרויס, וואָס אָפּ אים וואַרט.

5

אין אַ צוויי אָדער דרײַ טעג אַרום רופט מען יאָסקען אַרויס, אָבער ניט צום געריכט, נאָר צום דאָקטער. וואָס זאָל עס באַטײַטן? — טראַכט איך מיר. — ער האָט זיך דאָך ניט געקלאָגט.

— ער האָט זיך אַליין ניט געקלאָגט, — דערציילט מיר פּאַן זשורקאָווסקי, — און ווען ער זאָל זיך אַפילו יאָ קלאָגן, וואָלט עס אים אויך ניט געהאָלפן. דאָס האָב איך וועגן אים געזאָגט. זונטיק בין איך געווען באַם פּרעזידענט פון טורמע און האָב געבעטן, ער זאָל הייסן באַטראַכטן יאָסקען. דאָס איז דאָך אַ שרעקלעכע זאַך, וואָס עס טוט זיך דאָ! ווײַטער טאָר עס אַזוי ניט זײַן.

אַזוי איז עס טאַקע געווען — דער דאָקטער האָט געהייסן יאָסקען זיך אויס־טון און האָט צונויפגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל. צי איז פון דעם עפּעס גע־וואָרן — ווייס איך ניט. אין אונדזערע געריכטן גייען אַזעלכע איניאָנים זייער פּאַמעלעך, און ניט יעדערער האָט דאָס גליק, ער זאָל זיך דערוואַרטן אָפּן רעזולטאַט.

איינמאָל זאָגט אַזוי פּאַן זשורקאָווסקי צו יאָסקען:

— הערסט, ייִנגל, דו ווילסט, איך זאָל דיך אויסלערנען לייענען?

יאָסקע האָט אויסגעסטאַרטשעט די אויגן אָפּן פּאַן.

— וואָס קוקסטו אזוי? אויב דו ווילסט נאָר, ווּעסטו אין צוויי טעג ארום שוין קאָנען לייענען. און אויב איך וועל זען, אז דו נארסט מיך ניט און האָסט טאקע א גוטן זיקאָרן, וועל איך שוין פאר דיר אזוי מאכן, אז מ'וועט דיך צונעמען אין האנטווערקשול, וועסטו זיך אויסלערנען א מעלאָכע, אוועלכע דו ווילסט.

— אוי, פאני! — האָט יאָסקע א געשריי געטאָן, זיך א וואָרף געטאָן צום פאַנס פוס און זיך פארגאָסן מיט טרערן. מער האָט ער גאָרניט ניט געקאָנט זאָגן, ער האָט נאָר געקושט די הענט באַם פאָרעץ.

אפן צווייטן טאָג האָט מען דעם פּאָרעץ געבראכט אַן אלעפבייס, און ער האָט גענומען לערנען יאָסקען לייענען. אין צוויי טעג ארום האָט דאָס ייִנגל שוין געקאָנט דערקענען און צונויפלייגן די אויסיעס, און אין א וואָך ארום האָט ער קורצע זאצן געלייענט קימאט פליסיק. כ'זע, אז ער וואָלט געלייענט באטאָג און באנאכט, אָבער באנאכט האָבן מיר קיין שיַין ניט געהאט. צום עסן האָט ער זיך קאַם אפּ א מינוט אָפּגעריסן פון ביכל. און אז עס פלעג טונקל ווערן, פלעג יאָסקע זיך זעצן אין עק פון זיַין מאטראץ, די פיס אונ-טער זיך, מיט די הענט זיי ארומגענומען, און זיצנדיק אזוי איַינגעבויגן, פלעג ער אָנהייבן דערציילן מעַיסעס, זיי געפלאָכטן אָן א סאָף. און כאָטש מ'האָט געזען, אז ער כאזערט איבער די זעלבע וווּנדער און געשעענישן, דאָך פלעג ער זיי יעדער מאָל אנדערש אויסלייגן, אנדערש דערציילן. און אָפט האָט מען גלייך געזען, אז ער שפינט פאר אונדז אין דער מעַיסע זיַינע איי-געגע טרוימען. ער פלעג דערציילן וועגן אַן אָרעם ייִנגל, וואָס אינעם שווערסטן אומגליק באגעגנט ער א ווילטעטער א קישעפמאכער, נעמט בא אים איבער די צויבערווערטער און די שפּרוכן און לאָזט זיך אין דער וועלט זוכן גליק און אנדערע מיטהעלפן. מיט פּאָשעטע, אָבער דורכדרינגלעכע ווער-טער האָט ער געמאָלט זיַינע איבערלעבונגען און פּאסירונגען, זיַינע באגעגע-נישן מיט די זשאנדארמען, זיַין קנעכטשאפט באַם ארענדאר. ניט איין מאָל פלעגן ער אינטערעסאנט צונויפמישן דאָס, וואָס די מעַיסעס זאָגן, מיט דעם, וואָס ער אליין האָט איבערגעלעבט.

כ'האָב קיינמאָל ניט געזען, אז א ייִנגל זאָל זיך אזוי צוכאפּן צו ביכער, אזויווי אָט דער, יאָסקע. ס'איז קלאָר געווען, אז אין אָט די פּאָר וואָכן וויל ער אָניאָגן אלץ, וואָס ער האָט אָנגעווירן אין מעשעך פון היפשע יאָרן. מער פון אלץ האָט ער זיך געערגערט דערפון, וואָס די הארבעסטיקע טעג זיַי-נען אזוי קורץ און אין קאמערע ווערט פרי פינצטער. דאָס איינציקע פענצ-טערל אונדזערס, געווענדעט צו מיַירעוו צו און וואָס האָט זיך געפונען קימאט אונטער דער סטעליע, האָט אפילע באטאָג קארג דורכגעלאָזט די שיַין, און פון פיר אזייגער אָן האָט מען שוין ניט געקאָנט לייענען. און יאָסקע וואָלט גערן פארלענגערט דעם טאָג אין צוויי מאָל. ענדלעך האָט ער א דערפרייטער אויסגעשריגן:

— אָט וואָס! איכ וועל לייענענ באמ פענצטער. דאָרט טאָגט פריִער, און זענ קאָנ מענ דאָרט שפּעטער ווי אינ קאַמערע.

— ס'וועט דיר זײַנ ניט באקוועמ צו לייענענ, שטייענדיק אפ דער רישטע־וואניע, — זאָג איכ אימ, — און כוץ דעמ איז עס צו הויכ פאר דיר.

— איכ וועל זיצנ אזוי הויכ, ווי איכ וויל! — זאָגט ער.

— וויִאזוי וועסטו עס מאכנ?

— איכ וועל צובינדנ דעמ לײַלעכ מיט ביידע עקנ צו די גראטעס, אינעמ לײַלעכ ארײַנלייגנ די צונויפגעדרייטע רעדנע, און זיכ זעצנ אפ איר, ווי אינ א זאָטל.

דער אופטו איז אפדערעמעסנ געווענ זייער פראקטיש, און פונ יענער זײַט טוענ אלע אזוי אינ דער טורמע. עטלעכע טעג האָט יאָסקע פּאָשעט אָנ־געקוועלט פונעמ פענצטער. ער פלעג אופשטיינ זעקס אזייגער, מיט באגינענ, געמאכט זײַנ רעשטאָוועניע, ארופגעקלעטערט אפ איר, און מיט אָנשטרענ־גונג געלייענט אינ דער פינצעטער, צוגעשפּארט דעמ קאָפּ צו די גראטעס, קעדיי מער ליכט פארכאפּנ. איכ מיטנ פאנ האָבנ נאָכאנאנד געהיט לעבנ דער טיר, ווענ דער וועכטער פלעג גיינ צו דער קאמערע, און באצײַטנס געוואָרנט יאָסקענ, ער זאָל אראָפּקריכנ און אראָפּנעמענ די רעשטאָוואניע. ווײַל זיצנ באמ פענצטער איז די ארעסטאנטנ שטרענג פארווערט. האָט זיכ אונדז שטענ־דיק אײַנגעגעבנ אויסמײַדנ די שטראָפ. און ס'קאָנ זײַנ, אז דער וועכטער האָט דעמ פאנ זשורקאָווסקי אויכ א ביסל געאכטעט און ניט אזוי שטרענג נאָכ־געקוקט נאָכ אונדזער קאמערע.

צומ אומגליק איז די שטראָף אויסגעפאלנ פונ אנ אנדער זײַט.

אכוץ די היטער אינ קאָרידאָר האָבנ מיר נאָכ איינ וואכ: אונטער די פענצטער פונ טורמע גייט ארומ א וועכטער א סאָלדאט מיט א קאראבינ. ער האָט א שטרענגנ באפעל אכטונג געבנ, אז די ארעסטאנטנ זאָלנ ניט ארויס־קוקנ פונ די פענצטער, און באזונדערס זיי זאָלנ דורכ די פענצטער צווישנ זיכ ניט ריידנ. די מיליטער־געזעצנ הייסנ אימ אינ פאל פונ ווידערשטאנד אפילע אָנווענדנ געווער. עמעס, ביז איצט האָט זיכ אזא צופאל ניט געטראָפנ. עס האָט געדארפט געשענ עפּעס גאָר אנ אויסערגעוויינלעכס, קעדיי דער וועכ־טער זאָל אראָפּגיינ פונ זײַנ אָרט און גיינ זאָגנ דעמ וואכקאָמענדאנט, אז פונ דעמ אָדער דעמ פענצטער האָט מענ ארויסגעקוקט אָדער זיכ איבערגערעדט. די עלטערע סאָלדאטנ זײַנענ שוינ געווינט געוואָרנ פארשטייג, אז איינ זאכ איז א באפעל און גאָר אנ אנדער זאכ איז אויספילנ אימ, און האָבנ געוויינלעכ ניט זייער שטרענג אָפּגעהיט דעמ באפעל. ניט איינער האָט דערלויבט זיכ איבעריידנ, געווענ מאסקימ אפ אלצ. אנ אנדערער האָט ניט בייז דערמאנט, אָדער געבעטנ די ארעסטירטע, זיי זאָלנ אימ לאָזנ צורו. ערגער איז אָבער געווענ, ווענ אפ דער וואכ איז געשטאנענ א סאָלדאט, וועלכער האָט מוירע געהאט פארנ קאפראל מער ווי פאר פײַער. דער דאָזיקער האָט אויסגעפילט יעדער וואָרט פונעמ באפעל. אויב מע האָט אימ אָנגעזאָגט „שטרענג שפּירנ“,

האָט ער דאָס פארשטאנען אזוי, אז יעדער ארעסטאנט, וואָס וועט באוויַזן זיַן קאָפּ אין פענצטער, דארף מען אים זידלען מיט די לעצטע ווערטער, דער־ציילן וועגן דעם דעם קאפּראַל אָדער זיך נעמען אפילע פארן קאראבין. אין אזעלכע סאָלדאטן האָבן זיך די ארעסטירטע נויקעם געוועז דערמיט, וואָס ביים זיַן וואך, באזונדערס אפּדערנאכט, פלעגן זיי אופהייבן די גרעסטע געשרייען לעבן די פענצטער, אזוי אז דער נעבעכדיקער רעקרוט פלעג שיר פון זינען ניט אראָפּ. אפּ יעדן געשריי פון פענצטער רעכנט ער פאר זיַן הייליקן פליכט ענטפערן אמוויַניקסטן מיט פונקט אזא הויכן פארדריסלעכן אויסגעשריי. אָבער אזויווי ארעסטאנטן איז פאראן עטלעכע צענדליקער און ער איז איינער, פלעג ער נאָך עטלעכע מינוט גענעם־ארויסשריַען, מוזן אנשוויגן ווערן, און ניט קאָנענדיק זיך געבן קיין אייצע, פלעג ער זיך כאפּן פארן קאראבין. פאר־שטייט זיך, אז גליַיך אין דער מינוט פלעגן די פענצטער אנטקעגן אים פּוסט ווערן, און די געשרייען פלעגן זיך אָנהייבן אין אן אנדער עק פון לאנגן ארעס־טאנטן־מויער. און דער וועכטער, ווי א געיאָגטע כיַיע, פלעג לויפן און ווידער דראָען מיטן קאראבין, פארשטייט זיך, מיט דעם זעלבן רעזולטאט.

אזעלכע געשרייען פלעגן געוויינלעך פאָרקומען אין די אפּדערנאכטן, אָבער ניט איינמאָל פלעג עס פאָרקומען אויך באטאָג. אזוי האָט דער אומגליק גע־וואָלט, אז איינמאָל, פון דריַ ביז פינף אזייגער באטאָג זאָל אפּ דער וואך שטיין אזא שלימאזלדיקער סאָלדאט. אין אָנהייב האָט ער געזאָגט עפּעס א גראָב וואָרט אן ארעסטירטן, וואָס האָט געקוקט אין פענצטער. האָט מען גע־געבן א צייכן, מע זאָל מאכן דעם סאָלדאט א קאצן־יאָמער. פון אלע עקן פון ארעסטאנטן־הויז, פון פארשיידענע שטאָקן, פון העכער א צענדליגג פענצטער האָבן זיך באלד א שאָט געטאָן געשרייען, אויסרופן, פּיַפעריַ און גרילצנדיקע מיאוקען. דער רעקרוט האָט אויך געשריגן, איז ארומגעלאָפן אונ־טער די פענצטער, אָבער קיינעם ניט געקאָנט דערזען. דערפירט ביז ווילדן קאס, איז ער אנשוויגן געוואָרן און האָט זיך אָפּגעשטעלט אפּ אייג אָרט, זיך אָפּרוען. אין א פּאָר מינוט ארום האָט זיך דער קאצן־יאָמער אויך געענ־דיקט. ס׳האָט זיך געדוכט, אז ס׳האָט זיך איַנגעשטעלט א פולע רויִקיַט. אין קאמערע איז שוין טונקל געוואָרן, האָט יאָסקע געמאכט זיַן רעשטאָוואַ־ניע, און מיטן בוך אין די הענט איז ער צוגעפאלן צום פענצטער. ער האָט קאם דורכגעלייענט א פּאָר ווערטער זיך אונטער דער נאָז, ווי דער וועכטער האָט אים באמערקט, איז צוגעשפּרונגען און זיך געשטעלט אנטקעגן דעם פענצטער.

— מארש, גאנעפ איינער, פון פענצטער! — האָט ער אויסגעשריגן צו יאָסקען.

יאָסקע האָט דאָס ערשטע מאָל ניט געהערט אפילע דעם געשריי, אזוי איז ער פארכאפּט געווען מיט דער מיַסע וועגן א בושעל און א פיש, וואָס ער האָט געלייענט.

— מארש פון דעם פענצטער! — האָט דער וועכטער העכער א געשריי געטאָן,

— וואָס ווילסטו פון מיר? — האָט יאָסקע געענטפערט, — איך שטער דיר ניט. דו זעסט דאָך, אז איך לייען. אין קאַמערע איז פינצטער, ביז איך ארופ־געקראָכן צו שיין.

— גיי אוועק, ווייל איך שיס! — האָט דער וועכטער א רעווע געטאָן, און איידער יאָסקע האָט באוויזן אראָפּקריכן פון זיין רעשעטאָוואַניע, האָט א הילך געטאָן א שאָס פון קאראַבין. — אוי! — האָט א געשריי געטאָן יאָסקע, און ווי א סנאָפּ, אראָפּגעפאלן פון דער רעשעטאָוואַניע אפן געלעגער, וואָס איז געשטאַנען אונטערן פענצטער. די פיס האָבן אים געצאפלט, און די הענט, וואָס האָבן געהאלטן דאָס ביכל, האָט ער צוגעדריקט צו דער ברוסט. פון אונטער די בלע־טער פון בוך האָט געשלאָגן דאָס בלוט. די קויל האָט געטראָפן גלייך אין ברוסט.

— וואָס איז דיר? וווהין האָט ער דיר געטראָפן? — האָבן מיר ביידע א געשריי געטאָן און זיך א וואָרף געטאָן צו יאָסקען. ער האָט אָבער גאָרניט געענטפערט, נאָר די שווארצע אויגן זיינע האָבן געבלישטשעט, ווי צוויי צע־גליטע קוילן, אזעלכע שרעקלעכע אף דעם פּאָנעם, וואָס איז בלייך, ווי בא א טויטן.

אין הויף אונטער אונדזער פענצטער און אין קאָרידאָר הינטער אונדזער טיר האָט זיך איינגעציטיק אויפגעהויבן א געפילדער. דאָרט איז די מיליטער־וואך ארויסגעלאָפן אפן שאָס, און דאָ האָט דער קליוטשניק מיט די עלטסטע געזוכט די קאַמערע, אין וועלכער מע האָט געשאָסן. זיי האָבן געטראָפן צו אונדז.

— אהא, ס'איז דאָ! — האָבן זיי אויסגעשריגן, דערזעענדיק דעם ליגנדיקן יאָסקען. — נו, גאזלענע איינער, האָסט געקריגן דיינס?

יאָסקע האָט זיך נאָך געוואָרפן און שטיל געקרעכצט און מיט ביידע הענט אלץ צוגעדריקט דאָס ביכל צו דער ברוסט, ווי ער וואָלט וועלן פארשטעקן דערמיט די טויט־וווּנד.

— וואָס האָט ער געטאָן? — האָט בא מיר געפרעגט דער עלטסטער.

— איך... איך... נאָר... צו שיין...

ער האָט נאָך עפּעס געוואָלט זאָגן, ס'האָט אים אָבער ניט געסטייעט קיין אָטעם. מיט דער לעצטער באוועגונג האָט ער אָפּגעריסן די הענט פון דער ברוסט און באוויזן זיין פארבלוטיקטן אַלעפבייס.

— ער האָט געלייענט באַם פענצטער! — האָב איך דערקלערט.

אין דער זעלבער מינוט איז פון געריכט געקומען א שאַליעך מיט א פאר־אָרדענונג. ער האָט געזוכט דעם קליוטשניק.

— פאן קליוטשניק, — זאָגט ער פון קאָרידאָר, — ווו זיצט דאָ יאָסקע שטערן? דאָ איז פאראן א פּאַפּיר פון געריכט, מע זאָל אים באפרייען.

יאָסקע איז אָבער שוין פריער מיט א מינוט געוואָרן פריי.

ד ע ר ב ל ײַ ע ר

איך בעט אײַך, איר זאָלט בעשומו־פּנים ניט מיינען, אז איך דערצייל עפּעס אַן אויסטראַכטעניש אָדער דאָס קעפּל פון דער דערציילונג איז עפּעס א מעטאפאָרע. ניין, די זאַך גייט טאַקע וועגן א בלײַער און ניט וועגן א גאַנצן בלײַער, נאָר וועגן א שטיקל, אָט אזוי, לאָמיר זאָגן, בא דרײַ ווערשאָק די לענג, און מיט די, וואָס וועלן זאָגן, אז דרײַ מיט א האַלבן ווערשאָק, וועל איך אויך ניט גיין צום סטאַראָסטאַ זיך לאָדן. אָבער דאָס ווייס איך גוט, אז קיין פיר ווערשאָק האָט ער נישט געהאַט. דאָס וואָלט איך געקאָנט, ווי ס׳זאָגן עס די ריכטער, „באַשטעטיקן מיט א שבועה" אָדער ווי ס׳זאָגן עס אונדזערע יאסעניטשאנער, „זיך אָפּשווערן אף וואָס די וועלט שטייט". דרײַ מיט א האַלבן ווערשאָק ניט מער, אָט דאָס איז געווען די לענג פון דעם העלד פון דער דאָזיקער דערציילונג. כאָטש ס׳איז שוין אַסאַך יאָרן דערין, זײַנט מיר האָבן זיך דאָס לעצטע מאָל געזען מיט אים, דאָס הייסט איך האָב א׳ם געזען, ווײַל צי דען קאָן ער מיט זײַן פאַרשפּיצטן נעזל מיך זען? ער איז אָבער גאַנצע אָנדערהאַלבן טעג געלעגן אין מײַן שול־זעקל, אונטער די ביכער, טאַקע אין דער טיפער פינצטערניש! כ׳זאָל קיין ליגן ניט זאָגן, איז דערין דאָ ניט ווייניקער ווי זעכצן יאָר — א היפּש שטיקל צײַט, מע קאָן אפילע א בעסטן פרײַנט פאַרגעסן. איך האָב אין אים פונדעסטוועגן ניט פאַרגעסן, ניט פאַרגעסן וועגן דעם שטיקל בלײַער, וואָס האָט געהאַלטן דרײַ מיט א האַלבן ווערשאָק אין דער לענג, אײַנגעפּראַוועט אין טונקל־ברוינעם האָלץ, זעקס־קאַנטיק, אָפּגעפּאָליטורט אין א געלן קאָליר און מיט א זילבערנעם געשטעמפּלטן אופשריפט „Mittel" אפן טעמפּן עק; פון דער צווייטער זײַט איז ער געווען פאַרשפּיצט ניט צו שאַרף און ניט צו טעמפּ — פונקט אזויווי ס׳איז נייטיק פאַר א דאָרף־שילער.

אין אזא צושטאַנד איז ער געלעגן אפן שניי אין איינעם א ווינטער־פרימאָרגן אין הויף פון דער יאסענער שול, פונקט לעבן דער סטעזשקע, וואָס די שילער האָבן שוין פון אינדערפרי אויסגעטאָפּטשעט. ס׳איז געווען א שיינער, וווּנדערבאַרער פרימאָרגן. דער פראָסט האָט מעשוגענערווײַז געדריקט. אינדערלופטן זײַנען אַרומגעפלויגן קליינע שניייעלעך; זיי זײַנען געווען אינגאַנצן דורכזיכטיק. מע האָט זיי געקאָנט זען נאָר אַדאַנק דעם גלאַנץ, וועלן ס׳האָבן זיך דורכגעבראָכן אין זיי די זונען־שטראַלן. דער בלײַער איז נישט געלעגן

טיפ אינ פאַרפרוירענעמ פינקלענדיקנ שניי, נאָר אינגאַנצנ פונויבנ. זײַנ געלע פאַליטור האָט געגלאַנצט אַפ דער זונ, די זילבערנע אויסיעס „Mittel“ האָט מענ געקאָנט זענ נאָכ פונדערווײַטנס. ווײַזט אויס, עפעס א שילער האָט זיכ בעײַלט אינ שול אונ האָט אימ פאַרלוירנ. ער איז טאַקע אַזוי געלעגנ אויסגעצויגנ, זײַנ פאַרשפיצט נעזל צו די ווענט פונ שול, ווי ער וואָלט זיכ באַמיט זאָגנ יעדנ פאַרבײַגייער, אז דאָרט איז זײַנ אָרט. ער האָט ווי געבעטנ מיט זײַנ זילבערנעמ בליק, מע זאָל אימ ארויסנעמענ פונ דעמ שיינעמ אָבער שטאַרק קאַלטנ געלעגער אונ ארײַנטראָגנ אַהינ אינ שול, פונוואַנענ ס'האָט זיכ איבערנ דאָרפ פאַנאַנדערגעשפרייט דער טומל פונ די יאַטנ, וואָס האָבנ געוואַרט אַפנ פראָפעסער *).

זאָגט-זשע אַפ אײַער נעמאָנעס, וואָס וואָלט איר געטאָנ, ווענ אײַכ קומט אויס צו זענ אַזאַ מינ „Mittel“ אונ נאָכ אינ אַזאַ צושטאַנד, וואָס האָט אימ אינגאַנצנ ניט געפאַסט? איכ רעכנ, אז 90% פונ אײַכ וואָלט אינ קאָפ ניט אײַנגעפאַלנ, אז דער דאָזיקער בלײַער קאָנ זײַנ א העלד פונ א דערציילונג צי אַפילע זאָל זײַנ פונ א צײַטונג-נײַעס אָדער פונ א נישטיקנ אַנאָנס. זיי וואָלטנ אימ אופגעהויבנ אונ ארײַנגעלייגט אינ קעשענע. אונ די אַנדערע 10% וואָלטנ זיכ זיכער ניט אָנגעבויגנ צו אימ.

איכ אָבער, כ'בינ זיכ מודה, האָב געהערט צו די 90%. איכ האָב ניט געזענ קיינ שומ בייז אינ דעמ בלײַער, כ'האָב זיכ אָנגעבויגנ צו אימ, אונ אַזויווי כ'האָב ניט געהאַט קיינ שומ קעשענע, האָב איכ אימ ארײַנגעלייגט אינ דעמ לעדערנעמ שילערזעקל, ווו ס'האָבנ זיכ געפונענ מײַנע ביכער. אָבער וואָס ס'איז שוינ דאָ געווענ ניט אינגאַנצנ געוויינלעכ, איז דאָס, וואָס איכ האָב זיכ זייער געפרייט איבער דעמ געפונענעמ. איכ בינ געווענ אַנ אָרעמ דאָרפיש ייִנגל אונ האָב נאָכ אַפ מײַנ לעבנ ניט געהאַט קיינ בלײַער. כ'האָב אַלצ געמוזט שרײַבנ מיט אַט דער פאַרפלוכטער געגנדזענער פעדער, וואָס האָט אַלצ געקאַפעט אונ געפאַרסקעט אונטער דעמ דרוק פונ מײַנ האַנט. אונ דאָ האָב איכ פלוצעמ געפונענ א בלײַער! אונ נאָכ אַזאַ שיינעמ בלײַער! עמעס, כ'האָב אימ געזענ נאָר א ווײַלע, ווענ ער איז נאָכ געלעגנ אַפנ שניי, ווײַל דערנאָכ ווענ כ'האָב אימ א כאַפ געטאָנ אינ דער האַנט, האָב איכ אימ שנעל ארײַנגעשטופט אינ זעקל, ווי איכ וואָלט מורא געהאַט, אז די זונ, וואָס האָט אַזוי העל געלויכטנ, זאָל אימ ניט ארויסגאַנווענענ פונ מײַנ האַנט. אונ נאָכ אינטערעסאַנט איז געווענ דאָס, אז מיר איז אינ קאָפ ניט אײַנגעפאַלנ, אז עפעס א שילער האָט אימ געקאָנט פאַרלירנ. איר הערט, ס'איז מיר אינ קאָפ ניט געקומענ. ווו אונ וויאַזוי? וואָס פאַר א שילער בא אונדז פאַרלירט גאָר בלײַערס! דאָס האָט עפעס אַנ אומבאַקאַנטער הער געמוזט קומענ צומ פראָפעסער, האָט ער, ווײַזט אויס, אַפ עפעס א וואונדערבאַרנ אופנ פאַרלוירנ דעמ בלײַער. אונ עפשער איז עס געווענ יענער קרעמער, וועלכנ דער פראָפעסער האָט פאַראַיאָרנ פאַרקויפט א קו. ס'קאָנ זײַנ, אז דער בלײַער ליגט נאָכ דאָ פונ פאַראַיאָרנ אונ

*) לערער.

קיינער האָט אים נעבעכ ניט געזענ. אונ עפּשער איז ער באַנאַכט אראָפּגעפאַלנ פונ הימל צוזאַמענ מיטנ שניי. די באָבע האָט דאָכ דערציילט, אז ניט איינ מאָל פאלנ זשאַבעס פונעם הימל; פאַרוואָס־זשע קאָנענ בלײַערס ניט פאלנ? אזוי האָב איכ געטראַכט, גייענדיק איבערנ הויפ פונ שול. וואָס איז, א זעקס־יאָריקער יאַט טאָר דענ ניט אזוי טראַכטנ? אונ עפּשער נײַנ! מיר איז שטאַרק געפעלנ דער בלײַער. איכ האָב געהאַלטנ די האַנט אינ זעקל, אונ ער איז געווענ אינ מײַנ האַנט. כ׳האָב אים געדרייט מיט די קאַנטנ הינ אונ צוריק, כ׳האָב געוואָלט טרעפנ ווי גראָב ער איז, געוואָלט באַנײַענ אינ מײַנע אויגנ זײַנ אויסזענ, מיט איינ וואָרט, מײַנ פאַנטאַזיע האָט, ווי א זומער־פייגעלע לעבנ א בוים זיכ געדרייט אונ געטאַנצט ארום בלײַער. זי האָט, מיט גרויס שווע־ריקײַט אָפּגעטריבנ יעטווידנ געדאַנק, אז דער בלײַער קאָנ געהערנ עפּעס א שילער אונ אז מיר וועט, הייסט עס, אויסקומענ אים אָפּגעבנ דעם אייגנטימער.

דער קלאַס איז שוינ געווענ כול מיט שילער. אייניקע זײַנענ געזעסנ אַפ די בענק אונ האָבנ געכאַזערט דאָס פאַרגעבענע, פונ צײַט צו צײַט האָבנ זיי מיט שרעק געוואָרפנ בליקנ אַפ דער טיר, צי עס גייט ניט דער פּראָפעסער. אנ־דערע, מער דרייסטערע, זײַנענ ארומגעגאַנ איבערנ קלאַס, זיכ געשלאָגנ — זיכ געשטופּט צווישנ די בענק, מיטנ קרײַד געמאָלט אַפנ טאָוול פאַרשיידענע זאַ־כענישנ, דערנאָכ אַפּגיכ עס אָפּגעווישט מיט דער נאַסער שמאַטע, וואָס האָט געדינט אָנשטאָט א שוואָם. וועגנ בלײַער האָט קיינער נישט געפרעגט, אונ איכ האָב אַפּגיכ, ווי ביגנייווע, זיכ אוועקגעזעצט אַפ דער צווייטער באַנק אַפ מײַנ באַשטענדיק אָרט. ווענ כ׳האָב ארויסגענומענ דאָס ביכל, וואָס כ׳האָב באַ־דאַרפט צו דער צווייטער לעקציע, האָב איכ דערהערט, ווי דער בלײַער האָט אינ זעקל א קלאַפּ געטאָנ אינ דעם לעדער, אונ איכ האָב אופגעציטערט. כ׳ווייס נישט צי פונ פרייד, צי פונ עפּעס אנ אומקלאָרער שרעק.

אָט איז שוינ דער פּראָפעסער געקומענ. ס׳האָט זיכ אָנגעהויבנ דער לימעד גאָרנישט! אָט איז שוינ אוועק א שאָ, דער פּראָפעסער איז ארויסגעגאַנ, ס׳האָט זיכ ווי שטענדיק אופגעהויבנ א ראַש אונ א טומל. וועגנ בלײַער עמעצער זאָל עס א וואָרט דערמאַנענ. איכ זיצ, איכ באַטראַכט די ארומיקע אונ איכ ציטער ווי א גאַנעוו איבער דעם צוגעגאַנווענטנ. איכ האָב מוירע, אז אָט־אָט וועט עמעצער אָנקומענ אונ וועט באַ מיר א פאָדער טונ דעם בלײַער.

אָבער קיינער פאָדערט ניט דעם בלײַער, די שילער גייענ אום איבערנ קלאַס אונ לערנענ, שטיפנ אונ טומלענ, ווי שטענדיק.

כטעפּאַנ לעסקיוו, מײַנ גוטער באַקאַנטער, דערנעענטערט זיכ צו מיר.

— א, ווײַזט אויס, דו קענסט הײַנט נישט קיינ כעזשבנ! אָט וועט מענ דיכ נעמענ אינ דער ארבעט! אונ אז דער פּראָפעסער וועט מיר הייסנ דיכ שלאָגנ, איז האַלט זיכ, דו אומגליקלעכער!

וואָס פאַר א צולאָכעסניק ער איז, אָט דער סטעפּאַנ! ער ווייסט, אז כעזשבנ איז מײַנ שוואַכ אָרט, אונ האָט ליב זיכ מיט מיר א רייצ טונ. אָבער איכ ווייס

גוט, אַז ער שפּאַסט; כּוץ דעם האָב איך היינט ניט קיין מוירע פאַרן פּראָפעסער, ווייל כ'האָב זיך שוין אויסגעלערנט כעזשבענען (שרײַבן ציפערן ביז 100), אָ, נאָך וויאַזוי האָב איך זיך אויסגעלערנט! ווער האָט עס נעכטן אַ גאַנצן טאָג געשריבן ציפערן אַף די שויבן פון פענצטער, באַדעקטע מיט אַ געדיכטער ראָסע?

— נו־נו, דו זאָרג זיך נישט שטאַרק וועגן מײַן כעזשבן, — האָב איך געענטפערט סטעפאַנען. — דו זע נאָר, זאָלסט אַליין נישט אַרײַנפאַלן!

אַ וווּנדערלעכע זאַך, אַף מײַן וואָרט, אַ וווּנדער! איך האָב געוואָלט ענטפערן סטעפאַנען אויך מיט אַ שפּאַס, מיט אַ שמייכל און צאַרט, און איך האָב געענטפערט עפּעס בייז, פאַרביטערט און מיט אַזאַ אומעטיקער שטים, אַז ס'איז מיר אַליין פאַסקודנע געוואָרן. יאָ, כ'האָב אַפילע געפילט, אַז מײַן פּאָנעם האָט זיך אינגאַנצן אָנגעגאָסן מיט בלוט. אַ ווײַלע איז סטעפאַן געשטאַנען לעבן מיר, ער האָט גאָרניט נישט געזאָגט און אַלץ געקוקט אַף מיר מיט אַ פאַרוווּנדערטן בליק. דערנאָך איז ער אַוועקגעגאַן. אים איז געוואָרן אומעטיק דערפון וואָס ער האָט מיך באַליידיקט מיט זײַן שפּאַס. ער האָט מיך אַזוי ליב געהאַט, אָט דער רויִקער שטילער פרײַנטלעכער יאַט. פאַרוואָס האָב איך אים אַזוי בייז אָפּגעענטפערט? פאַרוואָס האָב איך אים געמאַכט אומעטיק? ער האָט דאָך גערעדט צו מיר מיט שפּאַס, און איך האָב קיין סיבע ניט געהאַט צו בייזערן זיך אַף אים!

אַזעלכע געדאַנקען האָבן זיך געדרייט בא מיר אין קאָפּ, ווען סטעפאַן איז אָפּגעגאַן און אַ שווײַגנדיקער זיך אַוועקגעזעצט אַף זײַן אָרט. דאָס איז געווען אַ קליינער בלאָנדער אַכטיעריקער יאַט. זײַן פאָטער, אַן אָרעמער פויער, האָט געווינט בישכיינעס מיט מײַן פעטער, ווו איך האָב זיך געפונען. דערפאַר טאַקע האָבן מיר, יאַטן, זיך געכאַוועוועט. מע דערציילט, אַז אַמאָל איז סטעפאַנס פאָטער געווען אַ רײַכער מענטש, אָבער אַ גרויסע סרייפע און פאַרשיידענע אַנדערע אומגליקן האָבן צערויִנירט זײַן גאַנצע ווירטשאַפט. ער איז געווען אַ הויכער מאַן מיט אַן אומעטיק געזיכט, וואָס איז שטענדיק געווען אַראָפּגעלאָזט צו דער ערד. ער האָט גערעדט מיט אַ גראָבער, שאַרפער שטים. אומווילנדיק האָב איך עפּעס מוירע געהאַט פאַר אים און אים גערעכנט פאַר אַ האַרטן מענטשן. דערפאַר איז דער קליינער סטעפאַן אינגאַנצן געראָטן געווען אין דער מוטער. זי איז געווען אַ שטילע, נאָכגעביקע פרוי, מיט אַ שיין גוט פּאָנעם און קלאָרע גרוילעכע אויגן. איז דערפאַר טאַקע פלעג איך ניט איין מאָל שטיין באַם פּלויט, וואָס צו דער לאָנקע, און אַרויסקוקן, ביז דער אַלטער לעסקיוו גייט אַרויס פון הויז, קעדיי כאָטש אַף אַ ווײַלע אַרײַנלויפן צו סטעפאַנען און מיט אים אַ שטיפּ טון. עמעס, ניט איין מאָל האָבן מיר זיך געקריגט, ווי עס טוען געוויינלעכע קינדער, אָבער קיינמאָל האָט עס לאַנג ניט געדויערט. איך בין געווען אַ היציקער אַף קריגן זיך און שלאָגן זיך און בין אויך געווען דער ערשטער צום איבערבעטן זיך. סטעפאַן פלעג שטענדיק ליב שמייכלען, ווי ער וואָלט געוואָלט זאָגן:

— זעסטו, און איך האָב נאָך פריִער געוווּסט, אז דו וועסט נישט אויסהאלטנ אָנ מיר!

אָבער איצט, פארוואָס האָב איך זיך איצטער צעבייזערט אפ סטעפאנענ? אָבער ניינ, כ'האָב גוט געפילט, אז כ'האָב זיך גאָר ניט צעבייזערט אפ אימ! פארקערט, זיינ נעבעכדיקער, אומעטיקער בליק האָט מיר ווי עפעס וויי געטאָנ, געקלעמט מיינ קינדערש הארצ. כ'האָב זיך עפעס געשעמט און אליינ ניט געוווּסט פארוואָס, און האָב פארגעסנ וועגנ בלייער. אָבער ווענ דער דאָזיקער איינדרוק איז אָפגעקילט געוואָרנ און פארשווונדנ געוואָרנ, האָב איך פאר זיך דערזענ דאָס זעקל, אינ וועלכנ מיינע נערוונ האָבנ ווי פונדערווייטנס דערפילט דעמ ריר פונ בלייער, און מיינ פאנטאזיע האָט זיך ווידער אומגעקערט אהינ, צו אָט דער זאכ, און וועגנ סטעפאנענ און זיינ אומעטיקנ בליק האָב איך אינגאנצנ פארגעסנ.

ווידער איז אריינגעקומענ דער פראָפעסער, ס'האָט זיך אָנגעהויבנ די לערנשאָ, און האָט זיך לאנגזאמ געצויגנ. וועגנ בלייער האָט קיינער נישט דערמאנט.

די דריטע שאָ האָט באדארפט זיינ כעזשבנ. אָטאָ די הויכע און שרעקלעכע לערע פלעג דורכגעפירט ווערנ אפ אזא מינ אויפנ: דער פראָפעסער פלעג ארויסרופנ עמעצנ פונ אונדז צומ טאָוול, פלעג אימ הייסנ, ער זאָל מיטנ קרייד שרייבנ ציפערנ, און די איבעריקע יאטנ האָבנ געמוזט די זעלבע ציפערנ שרייבנ אינ זייערע העפטנ; דער פראָפעסער פלעג, פונ מאָל צו מאָל, גיינ צווישנ די בענק, אריינקוקנ אינ די העפטנ, צי אלע שרייבנ, און צי זיי שרייבנ אזוי ווי מע דארפ.

פאר דער שאָ פונ כעזשבנ האָב איך דערהערט אפ דער לעצטער באנק, ווו עס איז געזעסנ סטעפאנ, עפעס א טומל, עפעס אומרויִקע, קורצע פראגנ און ענטפערנ. נאָר איבער דעמ אלגעמיינעמ טומל האָב איך ניט געקאָנט פארשטיינ, וואָס עס קומט דאָרט פאָר. אָבער עפעס האָט אינ מיר א טיאָכקע געטאָנ, עפעס אנ אומרו האָט זיך אינ מיר א ריר געטאָנ. איך האָב א טראכט געטאָנ: איך וועל איצטער נישט ארויסנעמענ דעמ בלייער, איך וועל שרייבנ, ווי שטענדיק מיט דער פענ, כאָטש זי איז מיר שוינ נימעס געוואָרנ.

אָט איז אריינגעקומענ דער פראָפעסער. א ווײַלע האָט ער אָפגעאָטעמט לעבנ טיש, דערנאָכ האָט ער זיך אופגעהויבנ און ארויסגערופנ מיכ צומ טאָוול. איך בינ ארויסגעגאנ א דערשראָקענער, כ'האָב געציטערט, ווייל אינ אלגעמיינ איז דאָס שרייבנ ציפערנ אָדער בוכשטאבנ פאר מיר געווענ ווי קייענ הארטנ ארבעס. אלע צייכנס פלעגנ פונ אונטער מיינ האנט זיך באקומענ קרומ, מיט האטשיקעס, צעפלאָסנ, אזוי אז זיי האָבנ געוויינלעכ אויסגעזענ, ווי אנ אלטער פלויט, אינ וועלכנ יעדער סלופ סטאָרטשעט אינ אנ אנדער זייט און די קוועריקע שטענגלעכ סטאָרטשענ זיך גלאט אזוי, זיי קאָנענ זיך ניט איינפאסנ אינ די סלופעס. אָבער וואָס האָט מענ געקאָנט טונ — דער פראָפעסער האָט ארויסגערופנ, דארפ מענ גיינ. איך האָב זיך אוועקגעשטעלט נעבנ טאָוול און

געװמען אין דער רעכטער האַנט די שמאַטע, און אין דער לינקער דאָס קרײַד.

— 35! — האָט אויסגעשריגן דער פּראָפעסאָר און האָט זיך אומגעקוקט אַף מיר. — אַך דו, צעדרייטער, וויאַזוי האָלטסטו דאָס קרײַד? װעסט שרײַבן מיט דער לינקער האַנט, הא?

איך האָב איבערגעביטן די דאָזיקע אומגליקלעכע סייכל־מאכשירים, דערנאָך האָב איך אָנגעהויבן די רעכטע האַנט. אַזוי הויך, ווי כ'האָב נאָר געקאָנט, און האָב קאַם דערגרייכט צו דער העלפט פון טאָוול. די אויפגאַבע אָנשרײַבן אַפן טאָוול 35 איז געווען זייער אַ שווערע, ווײַל ס'איז אויסגעקומען צו שרײַבן „די שווערסטע" ציפערן. נעכטן, ווען כ'האָב זיך געלערנט שרײַבן ציפערן אַף די שויבן פון פענצטער, האָב איך לאַנג געטראַכט וויאַזוי שרײַבט מען עס אָן אַ פּאַרפּלוכטע דרײַ, קעדיי זי זאָל זיך באַקומען אַזאַ קײַלעכיקע און מיט אַזאַ צײַנדל אינמיטן? פרעגן איז ניט געווען בײַ וועמען, האָב איך זיך דערטראַכט זי אָנהייבן שרײַבן פון דער מיט פון דעם צײַנדל, פונדאַנען זי אַרויסציִען פריִער אַרופצו און דערנאָך מאַכן דאָס אונטערשטע רייפל. אַזוי האָב איך זיך אויסגעלערנט שרײַבן אינדערהיים, פונקט אַזאַ דרײַ האָב איך איצטער, מיט אַ ציטערדיקער האַנט געגומען שמירן אַפן טאָוול. און ווי אַפצולאָכעס ציטערט די האַנט, דער קנאַפּער קריעכ, וואָס אין איר, איז ווי פאַרגליווערט געוואָרן איך מאַטער זיך, קוועטש דעם קרײַד צום טאָוול, און דאָך באַקומען זיך די פּאַרפּלוכטע שמריכן אויִלכע דאַרע און דינע, אַז מע זעט זיי קאַם. מיט גרויס מאַטערניש האָב איך אָנגעמאָלט אַ דרײַ.

— נו וואָס, שוין? — שרײַט דער פּראָפעסאָר, און קערעוועט זיך אויס צו מיר.

— נאָך... נאָך נישט, — ענטפער איך, און אַ קאַלטער שווייס האָט באַגאָסן מײַן לײַב. איך נעם זיך שרײַבן די פינף, פאַרשטייט זיך, ווידער לויט מײַן אייגענעם מעטאָד, אָנהייבנדיק פון אונטן.

— וואָס, וואָס אַזוינס, וואָס? — האָט אַ געשריי געטאָן דער פּראָפעסאָר און איז צוגעלאָפן נעענטער צו מיר. — וויאַזוי שרײַבסטו, וויאַזוי?

איך האָב געשוויגן. די ציטערדיקע האַנט האָט געצויגן דעם שטריך אַפן טאָוול, די פינף איז מער ענלעך געווען אַף אַ „ר", איידער אַף אַ קײַלעכיק־בײַכיקער „5".

— אַך, דו כאַזער איינער! (דאָס איז געווען דער טיטול, מיט וועלכן דער פּראָפעסאָר האָט געקרוינט די שילער.) ווייסט גאָרנישט. וויאַזוי מע שרײַבט אַ „5"?

און ניט דערוואַרט זיך קיין ענטפער אַף זײַן פראַגע, האָט דער פּראָפעסאָר מיט איין האַנט אַ כאַפּ געטאָן פון טיש די ברייטע ווירע און מיט דער צווייטער אָנגעכאַפּט מײַן האַנט, פון וועלכער ס'איז אַרויסגעפאַלן דאָס קרײַד, און אַ הויכער קלאַפּ האָט זיך דערהערט אין קלאַס. מײַן דלאָניע האָט זיך אָנגעגאָסן מיט בלוט און איז ווי גראָבער געוואָרן, און אונטער דער הויט האָבן

ווי מורעשקעס אָנגעהויבן אומלויפן. פון קלײנװײַז געוווינט צו לײַדן ווײַ־
טעק, האָב איך זיך נישט צעוויינט, כ׳האָב זיך נאָר פארקרימט.

— איז ווייסטו גאָר נישט, וויאַזוי צו שרײַבן א פינף? דו האָסט נישט
געזען, ווי איך האָב געשריבן? איז זע, ווי מע שרײַבט א פינף, אָט אזוי!—
און דער פראָפעסער האָט א כאַפּ געטאָן דעם קרײַד און האָט אין איין אָטעם
אָנגעשריבן אפן טאָוול א שטארק גרויסע פינף, און דערנאָך פונקט אזעלכע
מיט דער ווירע אפ מײַן פּאָנעם (עפשער ניט אזוי בוילעטע).

— שרײַב ווײַטער, — האָט ער א געשריי געטאָן צו מיר, — 48!

כ׳האָב גענומען דעם קרײַד און אָנגעהויבן שרײַבן. א ווײַלע האָט דער
פּראָפעסער געקוקט. די פיר האָט אים באפרידיקט, און ער איז אוועק צווישן
די בענק.

— פארוואָס שרײַבט איר ניט? — האָט ער שטרענג א געשריי געטאָן אפ
די יאטן, וואָס האָבן מיט א שמייכל און מיט שרעק געקוקט אפ דעם, וואָס
עס טוט זיך באם טאָוול. אפן געשריי פון פּראָפעסער האָבן זיך אלע קעפּ אָנגע־
בויגן, ווי דאָס קאָרן בייגט אָן זײַנע שווערע זאנגען בא יערן ריר פון ווינט.

— און דו, סטארעסטע, וויאַזוי האָסטו אָנגעשריבן די דרײַ? — פרעגט
דער פּראָפעסער בא איינעם.

אָנשטאָט אן ענטפער, אָנשטאָט א דערקלערונג א קלאַפּ מיט דער ווירע
איבער דער דאָלאָניע.

— און וואָס איז עס אויבן איבער דער פינף? — פרעגט ער בא א צווייטן.

— ס׳האָט א קאפּע געטאָן פון דער פען.

ווידער א קלאַפּ מיט דער ווירע איבער דער האנט.

— און דו, סוואט, פארוואָס שרײַבסטו נישט? — פרעגט ער בא א דריטן.

— איך... בע... בעט... הער פּראָפעסער, — האָט מיט טרערן אין קאָל גע־
זאָגט סטעפאן לעסקיוו.

— וואָס אזוינס? — שרײַט צאָרנדיק דער פּראָפעסער.

— איך האָב ערגעץ פארלוירן דעם בלײַער.

אין דער זעלבער מינוט איז פון מײַנע הענט, איך ווייס ניט פארוואָס, ארויס־
געפאלן דער קרײַד. איך זאָג נאָכאמאָל: איך ווייס נישט פארוואָס, ווײַל איך
בין געווען זיכער, אז דער בלײַער, וואָס איז איצט רויִק געלעגן בא מיר אין
זעקל, איז געווען נישט סטעפאנס. בעשומויפן ניט! דאָך האָב איך זיך בא די
דאָזיקע ווערטער זײַנע זיך אזוי דערשראָקן, אז דער קרײַד האָט, ווי א גלי־
טשיקער פיש, זיך ארויסגעגליטשט פון מײַנע הענט.

— אזוי, — האָט א געשריי געטאָן דער פּראָפעסער, — פארלוירן? וואַרט
נאָר אויס, כ׳וועל דיך אויסלערנען!

וואָס אייגנטלעך דער פּראָפעסער האָט געוואָלט אויסלערנען סטעפאנען
ווייסט קיינער נישט. מיר, שילער, האָבן נאָר געוווסט, אז צוריק מיט צווי
טעג האָט דער פּראָפעסער זיך שטארק געקריגט מיט סטעפאנס פאָטער און,

האָט, ווײַזט אויס, נאָר געזוכט א סיבע, ער זאָל קאָנען זיכ נויקעמ זײַנ אינ יאט. כוץ דעמ האָבנ מיר געזענ, אז דער פראָפעסער איז הײַנט א ביסל שיקער אונ אז אָנ א געשלעג וועט זיכ עס נישט ענדיקנ.

— גיי ארויס אינ מיט קלאס! — האָט ער א געשריי געטאָנ צו סטעפאנענ.

דער אומגליקלעכער יאט, האָט, ווײַזט אויס געוווסט, וואָס, עס ווארט אפ אימ, אונ האָט זיכ נישט געײַלט. דער פראָפעסער האָט אימ א כאפ געטאָנ פאר די לאנגע בלאָנדע האָר אונ אימ ארויסגעשלעפט אפ דער מיט.

— שטיי דאָ! אונ דו, — האָט ער זיכ אויסגעקערעוועט צו מיר, — האָסט שוינ אָנגעשריבנ?

— אָנגעשריבנ!

— זעצ זיכ! אונ דו גיי צומ טאָוול.

בא די דאָזיקע ווערטער האָט דער פראָפעסער א שטופ געטאָנ סטעפאנענ. איכ האָב עפעס לײַכטער אָפגעאָטעמט: ערשטנס, דערפאר, וואָס איכ אליינ בינ שוינ געזעסנ אפ א זיכער אָרט, אונ צווייטנס, האָב איכ געטראכט, עפשער וועט מענ סטעפאנענ ניט טשעפענ פארנ בלײַער.

דער פראָפעסער האָט אימ געשיקט צומ טאָוול, אונ איכ האָב גוט געוווסט, אז סטעפאנ קאָנ גוט שרײַבנ. אָבער איכ האָב געהערט, מיט וואָס פאר א צאָרנדיק קאָל דער פראָפעסער האָט דיקטירט סטעפאנענ די ציפערנ, געזענ, ווי ער האָט זיכ געבייזערט, זעענדיק, אז סטעפאנ האָט גוט געשריבנ, אונ איכ האָב עפעס מוירע געהאט. ס'איז מיר געווענ אזוי שווער, ווי ס'האָט מיר עמעצער אינעווייניק געשעפטשעט, אז אויב ס'וועט עפעס שלעכטס טרעפנ סטעפאנענ איבערנ בלײַער, וועל איכ זײַנ דערינ שולדיק. וויַארומ אזעלכע מאָדנע געדאנקענ האָבנ זיכ גערייט בא מיר אינ קאָפ, ווייס איכ נישט, אָבער זיכער איז געווענ דאָס, אז איכ האָב געציטערט, ווי א בלעטל אינ הארבסט.

סטעפאנ שרײַבט אונ שרײַבט ציפערנ, ער האָט שוינ פארשריבנ דעמ גאנצנ טאָוול. דער פראָפעסער קוקט פונ מאָל צו מאָל אפ אימ, קעדיי אימ אינ עפעס כאפנ, אָבער אומזיסט.

— גענוג! — שרײַט ער. — אונ איצט לייג זיכ!

— אָבער פארוואָס, זײַט אזוי גוט, הער פראָפעסער? — רופט זיכ אָפ סטעפאנ.

— וואָס? פארוואָס? דו פרעגסט נאָכ? גלײַכ לייג זיכ א זעק.

עפעס האָט מײַנ האלדז צונויפגעפרעסט, ווענ כ'האָב דערהערט די דאָזיקע ווערטער. דער פראָפעסער זוכט אפ דער לעצטער באנק א רוט, אונ דער אומגליקלעכער סטעפאנ איז בלאס אונ ציטערט. ער שטייט לעבנ דעמ טאָוול אונ קנייטשט די שמאטע אינ די הענט.

— אָבער פארוואָס וויל מיכ דער הער פראָפעסער שלאָגנ? — האָט מיט שרעק אינ די אויגנ ווידעראמאָל געפרעגט סטעפאנ. ער האָט געקוקט אפנ פראָפעסער, וואָס האָט זיכ מיט דער רוט אינ דער האנט צו אימ דערנעענטערט.

— לייג זיך! — האָט יענער א געשריי געטאָן, און ניט וואַרטנדיק מער, האָט ער א כאַפּ געטאָן סטעפּאַנען פאַר די האָר, אים איבערגעקערט אַפּ דער באַנק און מיטן גאַנצן קויעך אים גענומען שמײַסן מיט דער רוט. סטעפּאַן האָט א געשריי געטאָן פון ווייטעק, אָבער זײַן געשריי האָט נאָך מער גערייצט דעם שיקערן פּראָפעסער:

— דו זאָלסט וויסן דעם צווייטן מאָל, וויאַזוי פאַרלירן בלײַערס! — האָט ער געשריגן א פאַרסאַפּעטער מיט אן איבערדײַסנדיקער שטים, און די רוט האָט זיך נאָך שטאַרקער צעפּײַפּט און האָט געשמיסן דעם קערפּער פון דעם אומגליקלעכן סטעפּאַן.

וואָס איך האָב איבערגעלעבט אין דער דאָזיקער לאַנגער און שווערער מינוט? דער ערשטער געדאַנק, וואָס איז מיר דורך, איז געווען — אופשטיין און זאָגן, אַז איך בין אין אַלעמען שולדיק, אַז סטעפּאַנס בלײַער איז בא מיר און אַז איך האָב אים געפונען און אים ניט אָפּגעגעבן סטעפּאַנען. אָבער דער שרעק פאַר דעם פּײַפּן פון דער רוט האָט מיך מיט קראַפט צוגעהאַלטן אַפּן אָרט, צוגענומען בא מיר דאָס לשון, צונויפגעדריקט דעם האַלדז, ווי מיט אײַזערנע קלעמען. סטעפּאַנס געשרייען האָבן מיר דורכגענומען דאָס האַרץ. א קאַלטער שווייס האָט מיך באַגאָסן פון אויבן ביז אַראָפּ: איך האָב בוילעט געפילט א ווייטעק, א שטאַרקן ווייטעק פון דער ריט, כ׳האָב אים געפילט איבערן גאַנצן לײַב און אַזוי שטאַרק, אַז אַלע מוסקולן האָבן זיך ניטווילנדיק געקאָרטשעט און געציטערט, און אין האַלדז האָט עפּעס הויך געכליפּעט איבערן גאַנצן קלאַס. אָבער דער שרעק האָט אַלעמען אַזוי פאַרשטיינערט, אַז ניט געקוקט אַפּ דער טויטער שטילקײַט, האָט קיינער אין קלאַס ניט געהערט מײַן כליפּען.

און דער פּראָפעסער האָט ניט אופגעהערט שלאָגן! דער אומגליקלעכער סטעפּאַן איז שוין הייזעריק געוואָרן, זײַן פּאָנעם איז בלאָו געוואָרן פון אָנשטרענגונג, זײַנע פינגער האָבן זיך פיבערדיק אײַנגעשטאָכן אין די קני פון פּראָפעסער, די פיס האָבן זיך געהוידעט אינדערלופטן, אָבער די ריט האָט ניט אופגעהערט צו פּײַפּן אינדערלופטן, און יעדער איר פּײַפּ, יעדער שמיץ אין סטעפּאַנס גראָב לײַוונטן העמד האָט געמאַכט ציטערן און צוגעדריקט דרײַסיק קינדערשע הערצער אין קלאַס, און האָט אַרויסגערופן בא סטעפּאַנען א נײַעם געשריי פון ווייטעק און פאַרצווייפלונג. איך געדענק שוין נישט — אָך, איך וויל זיך אפילע נישט דערמאַנען! — וואָס איז געווען מיט מיר אין אָט די שרעקלעכע מינוטן, וואָס פאַר א געפילן עס זײַנען דורך איבער מײַן לײַב, וואָס פאַר א ווייטעק האָט דורכגענומען מײַן געביין, וואָס פאַר א געדאַנקען עס זײַנען אַרומגעפלויגן אין קאָפּ. אָבער ניין — קיין געדאַנקען איז גאָר ניט געווען. איך בין געזעסן א קאַלטער, א פאַרגליווערטער, ווי א שטיין! און איצט נאָך, דעם ווי ס׳איז אריבער זעכצן יאָר, ווען איך דערמאַן זיך אין יענער מינוט, זע איך, ווי זי האָט מיך אַפּ לאַנג פאַרשמעליעט, ווי א קלאַפּ מיט א שטיין איבערן שאַרבן, און וואָלטן געווען אַסאַך אַזעלכע מינוטן אין מײַנע קינדער־

יאָרן, וואָלט פון מיר ארויסגעקומען פונקט אזא מין פאַרזעעניש, וועלכע מיר געפינען הונדערטער אין יעדער אָנפאנג־שול פון אונדזער געגנט, ווי אָט יענע אומגליקלעכע קינדער, וואָס זיינען דערשלאָגן פיזיש און גייסטיק, קינדער, וואָס זייערע נערוון זיינען פון קינדווייז צוגעשלאָגן געוואָרן דורך שרעקלעכע מיִעסע סצענעס און וועמעס קאָפּ איז פון זעקס יאָר פאַרדולט געוואָרן דורך דעם פּראָפעסערס דיסציפּלין.

ענדלעך האָט די רוט אופגעהערט פייפן. דער פּראָפעסער האָט אָפּגעלאָזט סטעפאנען, און יענער אָן קויכעס, א פארמאטערטער, האָט זיך א קויקל געטאָן אפן דיל. דער פּראָפעסער, רויט, ווי א בורעק, האָט א וואָרף געטאָן די רוט און זיך אוועקגעזעצט אפּ דעם פּאָטעל, פון וועלכן ס'האָט סטעפאן זיך נאָרוואָס אראָפּגעקויקלט. א ווײַלע האָט ער אָפּגעאָטעמט און גאָרניט נישט געזאָגט. אין קלאַס איז געווען שטיל, טויט, אומעטיק. מע האָט נאָר געהערט, ווי ס'האָט געכאָרכלט דער אומגליקלעכער יאט, ער האָט פיבערדיק געכליפּעט.

— דו וועסט אופשטיין? — האָט א שעפּטשע געטאָן דער פּראָפעסער און אים א שטורכע געטאָן מיט דעם פוס אין דער זייט.

אין א ווײַלע ארום האָט זיך סטעפאן קאַם־קאַם אופגעהויבן, געבליבן שטיין און זיך צוגעהאלטן מיט דער האנט אָן דער באנק.

— מארש אפן אָרט! און ווייס, וויאזוי צו פארלירן בלייערס!

סטעפאן איז אוועק צו זיין אָרט. אין קלאַס איז ווידער געוואָרן שטיל. דער פּראָפעסער האָט זיך, ווײַזט אויס, א ביסל דורכגעניכטערט און האָט דערפילט, אז ער האָט אָפּגעטאָן א מיִעסע זאַך, אָנהארגענענדיק דעם יאט. ער האָט געוווסט, אז אָנהייבן זיך מיט לעסקיוון איז ניט גוט. דער געדאנק וועגן דעם האָט אים נאָך מער געררייצט. ער האָט זיך אופגעהויבן און שווייגנדיק אָנגעהויבן לויפן איבערן קלאַס. ער האָט שווער געסאָפּעט.

— אָ, שלעפּערס, מערדערס! — האָט ער, ארומשפאנענדיק, א געשריי געטאָן ניט באוווסט צו וועמען: צו אונדז, קינדער, אָדער צו די יאסענער בירגער

א לאנגע ווײַלע איז דער פּראָפעסער ווידער אומגעלאָפן איבערן קלאַס ווידער געסאָפּעט און געוואָרטשעט זיך אונטער דער נאָז, דערנאָך זיך אומגעקערט צו אונדז און א געשריי געטאָן:

— אהיים!

און אָט דאָס וווּנדערבארע וואָרט, וואָס האָט אונדז מודיִע געווען, אז מיר ווערן כאָטש אפּ א טאָג באפרייט פון דער שול־וויסנשאפט, איז איצט געווען ווי צו טויטע געוועגדעט. דער שרעק און די אומזיכערקייט האָט צוגעלישעט אלע שילער און בא זיי ווי אָפּגענומען אלע געפילן. מע האָט באדארפט נאָך א העכערן אויסגעשריי פון פּראָפעסער, אז אלע זאָלן אופשטיין צו דער טפילע.

ווען נאָך דער טפילע האָבן זיך די שילער א ריר געטאָן פון די בענק, האָט זיך דאָס אלץ געטאָן אָן דעם געוויינלעכן טומל און שטופעריי: אלע

זײַנענ געגאנגענ לײַכט, מיט שרעק געוואָרפֿנ בליקנ אפֿנ פּראָפֿעסער, וואָס איז געשטאנענ לעבנ טישל. אלע יאטנ זײַנענ ארויס פֿונ קלאס. יעדער האָט זיכ געפֿילט ווי פֿריטשמעליעט. סטעפּאנ איז געגאנ אונ האָט געכליפּעט. שוינ לעבנ דער טיר האָט א ער קוק געטאָנ אפֿנ פּראָפֿעסער, האָט יענער אימ א דראָ געטאָנ מיט דעמ פֿויסט. איכ בינ געגאנ קימאט דער לעצטער אונ האָב קאמ געשלעפּט די פֿיס. איכ האָב מוירע געהאט אונ האָב זיכ עפּעס שרעקלעכ גע־שעמט, איכ וואָלט גערנ געווענ אינ דער מינוט ארײַנ אינ דר׳ערד ארײַנ... איכ ווייס נישט, ווײַזט אויס, נאָר א מערדער, נאָכדעמ ווי ער טוט אָפּ זײַנ מערדע־רײַ, פֿילט אזא שווערקײַט אפֿנ הארצנ, ווי איכ האָב דעמלט געפֿילט. דערי־קער, איכ וואָלט דאנ אפּ סטעפּאנענ ניט א קוק געטאָנ, פֿאר קיינ שומ געלט ניט א קוק געטאָנ. איכ האָב אזוי בוילעט זיכ פֿאָרגעשטעלט זײַנ ווייטעק — גיינ, איכ האָב געליטנ ניט ווייניקער פֿונ אימ, — אונ דערצו נאָכ די פֿארפֿלוכ־טע אינעווייניקסטע שטימ האָט מיר אלצ געשעפּטשעט, אז ער האָט איבער מיר געליטנ, אז דער בלײַער איז זײַנער! יאָ, איצט האָט שוינ קלאָר מיר עפּעס געזאָגט, אז דאָס האָב איכ זײַנ בלײַער געפֿונענ! אונ וואָס, דאכט זיכ, וואָלט געווענ איצט נאטירלעכער ווי צוגיינ צו אימ אונ אימ אָפּגעבנ דאָס פֿארלוי־רענע? צי ניט אזוי? אָבער נײנ! נאטירלעכ איז עס טאקע אזוי, אָבער איכ בינ דעמלס געווענ אזוי דערשלאָגנ פֿונ שרעק, ראכמאָנעס אונ בושע, אז איכ האָב עס ניט געקאָנט טונ. אונ ניט דערפֿאר וואָס, איכ וואָלט געוואָלט באַ־האלטנ דעמ בלײַער פֿאר זיכ. ס׳הייבט זיכ ניט אָנ! ער איז איצט געווענ שווער, ווי א שטיינ, געלעגנ אינ מײַנ זעקל אונ געבריט מײַנ האנט פֿונוויַטנס — איכ וואָלט זיכ איצטער בעשומויפֿנ ניט צוגערירט צו אימ, כ׳וואָלט אפּ אימ א קוק ניט געטאָנ! ווענ עמעצער וואָלט מיט קויעכ בא מיר אויסגעריסנ דאָס זעקל אונ וואָלט פֿונ אימ ארויסגעטרייסלט אלצ אזוי, אז דער בלײַער זאָל ארויספֿאלנ אונ סטעפּאנ זאָל אימ דערנאָכ נעמענ! אכ, ווי איכ וואָלט צופֿרידנ געווענ, ווענ עס טרעפֿט זיכ אזוי! אָבער אזוינס איז נישט פֿאָרגעקומענ, אונ די שילער זײַנענ אויכ ווײַט געווענ דערפֿונ.

ווי נאָר מע איז ארויס פֿונ קלאס אונ פֿונ פּראָפֿעסערס הויפֿ, האָבנ אלע ארומגערינגלט דעמ כליפּענדיקנ סטעפּאנ אונ האָבנ גענומענ אויספֿרעגנ, ווו אונ וויאזוי האָט ער פֿארלוירנ דעמ בלײַער, וואָס פֿאר א בלײַער איז עס געווענ. אייניקע האָבנ הויכ געזידלט דעמ פּראָפֿעסער, אנדערע האָבנ ראכמאָ־נעס געהאט אפּ סטעפּאנענ אונ אימ געזאָגט, אז ער זאָל זיכ אומבאדינגט קלאָגנ דעמ טאטנ.

— איכ ווײ־ווייס דענ, ווו כ׳האָב פֿאר־לוי־רנ, — האָט געכליפּעט סטעפּאנ. — אָבער וואָס וועט מיר איצט דער טא־א־טע זאָגנ? ערשט איי־ע־ערנעכטנ מיר געקויפֿט אינ שטאָט א בלײַער, אונ אי־יכ האָב אימ פֿארלוירנ. אוי־אוי־אוי! — האָט זיכ צעוויינט דער אָרעמער יאט, וואָס האָט פֿארנ פֿאָטער מוירע געהאט ניט ווייניקער ווי פֿארנ פּראָפֿעסער.

— דו ווייִנ נישט, נאר איינער, האָב נישט קיינ מוירע, — האָבנ אים געטרייסט די יאטנ, כאָטש קיינער וואָלט זיכער ניט געוואָלט זייַנ אפ זייַנ אָרט.

— אהא, וו־ווייִנ נישט! — האָט אומעטיק געענטפערט סטעפּאנ. — ער וועט מיכ דער־דערהא־הארגענענ פארנ בלייַער! זעקס גריי־ייצערס, זאָגט ער, האָט ער באצאָלט אינ שטאָט פאר אים... אונ אז איכ וועל אים פארלירנ, זאָגט ער, איז געזעגנ זיכ מיטנ לעבנ, דו הערסט... אוי־אוי־אוי!..

איכ האָב ניט געקאָנט הערנ דעם דאָזיקנ שמועס. יעדער וואָרט סטעפּאנס האָט מיכ געשטאָכנ, ווי באָדיקעס. איכ בינ גיכ אהיימ געלאָפנ, כ׳האָב אינגאנצנ געציטערט, כ׳בינ געווענ בלאס אונ פארסאפּעט.

— אָ, דו האָסט זיכ שוינ זיכער ערגעצ געשלאָגנ מיט די יאטנ! — האָט בא מייַנ אריינקומענ א געשריי געטאָנ די מומע. — וואָס ביסטו אזוי פארסאפּעט, ווי א הונט! אכ, דו שלעפּער איינער, דו נישט, דו טעמפּע זאכ, דו אומגליק פינצטערער!

די מומע איז געווענ נאָכ א מיידל פונ עטלעכע אונ צוואנציק יאָר. זי איז געווענ „זייער א גוטע”, אלעווייַ וואָלט מענ עס געקאָנט זאָגנ וועגנ איר צונג, וואָס האָט קיינמאָל ניט ליב געהאט „אומזיסט עסנ ברויט” אונ וועלכנ ס׳האָט קיינמאָל קיינ ווערטער ניט געפעלט.

איכ האָב אופגעהאנגענ דאָס זעקל מיט די ביכער פארנ הענגערל אונ זיכ אוועקגעזעצט עסנ. כ׳האָב קיינ וואָרט ניט ארויסגערעדט. אָפּגעגעסנ, האָב איכ זיכ אוועקגעזעצט לעבנ טיש אונ גענומענ א ביכל, ניט קעדיי לערנענ דאָס פארגעבענע אפ מאָרגנ. ס׳איז מיר אינ קאָפּ ניט געגאנ דאָס לערנענ! איכ בינ געזעסנ איבערנ ביכל, ווי א שטיק האָלצ, אונ שוינ דאָס הונדערטסטע מאָל איבערגעלייענט די זעלבע ווערטער, נישט פארשטייענדיק, וואָס איכ לייענ, אינ צו וואָס האָט דאָס א שייַכעס.

איכ האָב זיכ באמיט ניט טראכטנ וועגנ סטעפּאנענ, וועגנ פּראָפעסער, וועגנ אלטנ לעסקיוו, אָבער זייערע פּענעמער האָבנ זיכ פונ מאָל צו מאָל גערוקט מיר אינ קאָפּ אריינ — דורכגענומענ מיכ מיט קעלט, געריזעט אונ געמאטערט, ווי א זינדיקנ, ווענ ער דערמאנט זיכ וועגנ זייַנע אלטע זינד. איכ האָב אזוי געוואָלט, אז ס׳זאָל קומענ דער אָוונט. אָבער דער אָוונט איז, ווי א פארשאָלטענער, אלצ נישט געקומענ. איכ האָב מוירע געהאט א קוק צו טונ אפנ זעקל ווי ס׳וואָלט געווענ נישט קיינ זעקל, נאָר א שרעקלעכע נאָרע אונ נישט קיינ בלייַער, נאָר א שלאנג.

וויִאזוי איכ האָב זיכ געמאטערט, ביז ס׳איז געקומענ דער אָוונט, וועל איכ שוינ נישט דערציילנ. וואָס פאר א שרעקלעכע כאלוימעס ס׳האָבנ זיכ מיר געכאָלעמט בא נאכט, ווי כ׳האָב געשריגנ, כ׳בינ קלוימערשט אנטלאָפנ, זיכ באהאלטנ, שלאנגענ זייַנענ געלאָפנ אונ געפלויגנ נאָכ מיר, שלאנגענ מיט שפּיצעקע פּענעמער אונ מיט א גרויסנ אופשריפט „Mittel” אפנ רוקנ, ווי ס׳האָבנ מיכ געשטאָכנ די נאָדלענ מיט דער געלער בלישטשענדיקער קאָרע אונ מיט די זעקסקאנטיקע עקנ, וואָס זייַנענ געווענ פארשפּיצט, — דאָס אלצ זאָל דער־

טרונקענ ווערנ אינ דער קרענעצע פונ פארגעסנהײַט. שוינ גענוג ׳איז דאָס, אז אופשטייענדיק אינדערפרי, בינ איכ געווענ ווי צעשלאָגנ אונ אָפּגעקאָכט אינ א טאָפּ, אונ די מומע האָט נאָכ, אלס צוגאָב, אפּ מיר אָנגעשריגנ דערפאר, וואָס איכ האָב א גאנצע נאכט זיכ געדרייט אונ געשריגנ אונ איר געשטערט שלאָפנ.

אינדערפרי, נאָכ אײדער איכ בינ געגאנ אינ שול, איז דער פעטער געקו־מענ פונ דאָרפ, אראָפּגעוואָרפנ די גראָבע קאָרטענע הענטשקעס פונ די הענט אונ אָנגעהויבנ דערציילנ וועגנ פארשיידענע נײַסנ פונ דאָרפ.

— אונ פארוואָס עפּעס האָט דער פּראָפעסער נעכטנ אזוי אָנגעהארגעט לעסקיווס זונ? — פרעגט מיטאמאָל דער פעטער בא מיר. אָט די פראגע האָט מיכ שטארק איבערגעשראָקנ, ווי עמעצער וואָלט מיכ אָפּגעגאָסנ מיט אָקרעפּ.

— ע... ע... ער זאָגט, אז ער האָט ערגעץ פאר... פאר...

— וואָס, דו קאָנסט נישט ריידנ, צי וואָס? — האָט פונ דער זײַט א געשריי געטאָנ די מומע. — נו, וואָס האָט זיכ דאָרט געטראָפנ מיט סטעפּאנענ? — האָט זי געפרעגט באם פעטער.

— דער פּראָפעסער האָט אימ נעכטנ אזוי אָנגעהארגעט פאר עפּעס א בלײַער, אז ער איז קאָמ לעבעדיק אהיימ געקומענ.

— פאר וואָס פאר א בלײַער?

— אָט ווי ס׳איז געשענ. דער פאָטער האָט אימ געקויפט א בלײַער, אונ ער האָט אימ נעכטנ פארלוירנ. דער פּראָפעסער איז געווענ שיקער אונ האָט זיכ גענומענ שלאָגנ דעמ יאט, גלײַכ ווי יענער איז אינ דעמ שולדיק. הערט איר, דער אומגליקלעכער יאט איז קאָמ אהיימ געקומענ. אונ דאָ האָט ער גענומענ דערציילנ, אונ דער אלטער בער איז פונ זינענ אראָפּ אונ האָט גע־נומענ שלאָגנ דאָס קינד! פאר די האָר אימ געכאפּט אונ אונטער די פיס אונ מיט די אָפּצאסנ... גאָטעניו! די אלטע האָט זיכ צעשריגנ, דער יאט איז גע־פאלנ כאלאָשעס, מע האָט אימ קאָמ מיט וואסער אָפּגעמונטערט. איצט, זאָגט מענ, ליגט ער, קאָנ זיכ קיינ ריר ניט טונ! מע זאָל אזוי קאטעווענ א קינד!.

דער פעטער האָט נאָכ ניט געענדיקט, אונ איכ האָב זיכ צעוויינט אפּ א קאָל אונ איבערגעריסנ זײַנע רעד.

— אונ וואָס קער זיכ עס אָנ מיט דיר? — האָט געפרעגט דער פעטער פארוווּנדערט.

— ביסט דול געוואָרנ, צי וואָס? — האָט א געשריי געטאָנ די מומע.

— איכ... איכ... איכ... — האָב איכ קאָמ ארויסגערעדט וויינענדיק, אָבער דאָס כליפּענ האָט מיכ ניט געלאָזט פארענדיקנ די ווערטער.

— נו וואָס, זאָג, זאָג! — האָט דער פעטער ווייכ געזאָגט.

— איכ... האָב געפונענ... סטעפּאנס בלײַער!

— געפונענ? ווו? ווענ?

— נעכטנ נעבנ דער שול אפּנ שניי, — האָב איכ שוינ דרייסטער א זאָג געטאָנ.

— נו, איז פארוואָס האָסטו נישט אָפּגעגעבן סטעפּאַנען?

— איך האָב נישט געוווּסט, אַז דאָס איז זײַנער, און ער האָט נישט געפרעגט.

— און דערנאָך נאָך דער שול?

— איך... איך האָב מוירע געהאַט.

— מוירע געהאַט? פאַר וואָס פאַר אַ טײַוול? — האָט געפרעגט די מומע, אָבער איך האָב גאָרנישט נישט געענטפערט אויף אָט דער פראַגע.

— נו, און ווו איז דער בלײַער?

— אין זעקל.

דער פעטער האָט אַרײַנגעקוקט אין זעקל און האָט אַרויסגענומען דעם אומגליקלעכן בלײַער. איך האָב ניט געוואַגט אַ קוק טאָן אויף אים.

— נו, גיט־זשע אַ קוק, גוטע מענטשן, פאַר וואָס מע האָט אָנגעהאַרגעט דאָס ייִנגל! אַן אומקומעניש אויף אײַך ביידע!

דער פעטער האָט אַ שפּײַ געטאָן און איז אַרויס פון שטוב. דעם בלײַער האָט ער מיטגענומען מיט זיך. מיך האָט די מומע אַרויסגעשטופּט אין שול אַרײַן... איך האָב נאָך געכליפּעט אויפן וועג, און די טרערן האָבן קעגן מײַן ווילן געגאָסן איבער מײַן פּאָנעם, כאָטש ס'איז מיר געוואָרן אַסאַך לײַכטער אויפן האַרצן.

דעם טאָג און אַ גאַנצע וואָך נאָך דעם איז סטעפּאַן ניט געקומען אין שול. ער איז געווען קראַנק. יאָ, אויף דער צווייטער וואָך איז עפּעס פּלוצעם שלאַף געוואָרן אויך דער פּראָפעסער. דער פעטער האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז דאָס האָט אים, ווײַזט אויס, דער לעסקיוו געמוזט גוט „אָנבערעכנ" די ביינער. צי ס'איז געווען אַזוי, צי ניין, בין איך דעם עמעס נישט דערגאַנגען, — ס'איז שוין גענוג, אַז סטעפּאַנען האָב איך ניט געזען גאַנצע צוויי וואָכן. אַך, ווי כ'האָב עס איצט מוירע געהאַט זיך באַגעגענען מיט אים! אָפט האָב איך געזען אין אומרויִקע כאַלוימעס זײַן גוט שטיל פּאָנעם, וואָס איז נאָך געווען בלאָוו פון די קלעפּ, אַן אָנגעוויינטעס און אַ טרויעריקס. מיט אַ וואָס פאַר אַ פאָרוווּרף האָבן געקוקט אויף מיר זײַנע גרויע גוטמוטיקע אויגן! אָבער ווען כ'האָב זיך געזען מיט אים, ווען כ'האָב דערהערט זײַן שטים, זײַנען אַלע מאַטערנישן, דער גאַנצער אומרו, וואָס איך האָב איבערגעלעבט פאַר די לעצטע טעג, מיטאַמאָל אופגעלעבט געוואָרן אין מײַן נעשאָמע, אָבער נאָר אויף אַ ווײַלע. סטעפּאַן איז איצט געווען געזונט און פריילעך, ווי אַמאָל, גוטמוטיק צו מיר אַ רעד געטאָן, ווי ס'וואָלט גאָרנישט פאָרגעקומען צווישן אונדז. וועגן בלײַער ער זאָל עס דערמאַנען. צי ער האָט ניט געוווּסט, אַז איך האָב געהאַט זײַן בלײַער און בין געווען די סיבע פון זײַנע ווייטעקן? איך ווייס נישט. גענוג איז דאָס, אַז וועגן בלײַער איז צווישן אונדז קיינמאָל ניט דערמאַנט געוואָרן.

דער קלײנער מיראָנ

1

דער קלײנער מיראָנ איז א װוּנדערלעכ קינד. דער פאָטער קװיקט זיכ מיט אים, נאָר א פאָטער איז, געװײנטלעכ, אנ אײנזײַטיקער ריכטער. אונ מי־ראָנס פאָטער, א מענטש שוינ אינ די יאָרנ, האָט זיכ קאם דערװאָרט אפ א קינד, אונ דאָס הײסט, אז װאָס פאר א קינד עס זאָל ניט זײַנ, איז עס אלצ בא אים אי א גאָלנדס, אי א פארשטענדלעכס, אי א שײנס. די שכײנים האָבנ שטיל זיכ געשעפטשעט, אז מיראָנ „איז ניט אזא, װי בא לײַטנ" — גײט אונ פאָכעט מיט די הענט, רעדט ספעס צו זיכ אלײנ, נעמט א ריטל אונ פײַפט איבער דער לופט אָדער קלאפט אראָפ די קעפלעכ פונ בודיאקעס אונ פונ שװאלבנ־גראָז. צװישנ אנדערע קינדער איז ער ניטדרײסט אונ אומגעשיקט, אונ אויב ער רופט זיכ יאָ אמאָל אָפ אפ עפעס, רעדט ער אזעלעכס, אז װענ עלטערע דערהערנ עס, קנײַטשנ זײ מיט די אקסלענ.

— װאסיל, — זאָגט דער קלײנער מיראָנ צו דעמ קלײנעמ װאסיל, — ביז װיפל קאָנסטו צײלנ?

— איכ? אונ ביז װיפל דארפ איכ? פינפ, זיבנ, טראָנציק!

— טראָנציק! כא־כא־כא! װיפל מאכט עס טראָנציק?

— נו, װיפל דארפ עס זײַנ? איכ װײס ניט!

— גאָרנישט איז דאָס ניט. זעצ זיכ נאָר צו, װעלנ מיר צײלנ!

װאסיל זעצט זיכ, אונ מיראָנ הײבט אָנ צײלנ, אונ נאָכ יעדנ מאָל קלאפט ער צו מיטנ שטעקעלע אינ דער ערד: אײנס, צװײ, דרײַ, פיר...

װאכיל הערט, הערט אונ דערנאָכ שטײט ער אופ אונ לויפט אװעק. מיראָנ האָט אפילע ניט באמערקט: זיצט, קלאפט אונ צײלט װײַטער אונ װײַטער. ס'איז צוגעקומענ דער אלטער ריאבינע, ער קאכיקעט, שפײַט אונ קרעכצט, — אונ מיראָנ הערט ניט, טוט אלצ זײַנס. דער אלטער האָט זיכ אָפגעשטעלט לעבנ אים, הערט, הערט... מיראָנ האָט אָנגעצײלט שוינ ביז פיר הונדערט.

— ביסט ניט קײנ טאטנס א קינד! — האָט געזאָגט דער אלטער, װי גע־װײנלעכ, א ביסל אונטער דער נאָז. — װאָס טוסטו?

דער קלײנער מיראָנ האָט זיכ אױש צונױפגעדרײט אונ האָט א קער געטאָנ די דערשראָקענע אײגלעכ אפנ אלטנ ריאבינע.

— שלאָגסט גאָר די הייליקע ערד, ע? דו ווייסט ניט, אז די ערד איז די מאמע אונדזערע? גיב אהער דאָס שטעקעלע!

מיראָנ האָט אָפּגעגעבנ, ניט פארשטאנענ גאָר, וואָס וויל פונ אימ דער אלטער. ריאבינע האָט א וואָרפּ געטאָנ דאָס שטעקעלע ווײַט אינ קראָפּעווע. מיראָנ האָט זיכ שיר ניט צעוויינט, ניט אזוי נאָכנ שטעקעלע, ווי דערפאר, וואָס דער אלטער האָט איבערגעשלאָגנ זײַנ רעכענונג.

— גיי אהיימ אונ זאָג „אָטשע נאש“, ע־ע־ע, איידער אועלכע שאָדנס אָנטונ! — האָט דער אלטער געזאָגט מיט א שטרענגנ אויסזעג אונ האָט זיכ ווײַטער אוועקגעשלעפּט. מיראָנ האָט אימ לאנג נאָכגעקוקט אונ האָט נאָכ אלצ ניט געקאָנט פארשטיינ, פארוואָס האָט זיכ דער אלטער צעבייזערט אונ וואָס וויל ער פונ אימ.

2

מער פונ אלצ האָט דער קליינער מיראָנ ליב ארומלויפנ אליינ איבער גריני, מיט קוויטנ באדעקטע, לאָנקעס, צווישנ ברייטבלעטערדיקע לאָפּוכנ אינ שמעקנדיקנ רומיאנעק, האָט ליב זיכ קוויקנ מיט זיסנ גערוכ פונ דעמ כווייקנ קלעווער אונ זיכ באפּוצנ מיט די קלעפּעוודיקע קנעפּעלעכ פונ לאָפּוכ; ער טשעפּעט זיי אָנ אפּ זיכ פונ קאָפּ ביז די פיס. אונ נאָכ האָט ער ליב דאָס טײַכל, איבער וועלכנ מע דארפ גיינ פונ גאָרטנ צו דער פּאשע, א קליינ, רויִק אונטערבערגיק טײַכל, מיט טיפע מעשופּעדיקע אונ הויכע ברעגנ, מיט א ליימיקנ דנאָ, מיט זשורטשענדיקע ניט קיינ טיפע ערטער, בראָדנ, בא וועלכע דער גרונט איז באדעקט מיט דריבנע פליטעס ארומגעוואקסנ מיט ווייכנ גרינעמ וואסערגראָז, לאנג ווי גרינגע זײַדענע פּאסמעס, — אָט דאָס טײַכל, דאָס איז אנ עמעסער לוקסוס אונ א גרויסע צוצי־קראפט פאר מיראָנענ. דאָרט האָט ער ליב זיצנ שאָענווײַז, פארקראָכנ אינ דעמ הויכנ גרינעמ אָטשערעט אָדער צווישנ געדיכטע ברייטצעשפּרייטע בלעטער פונ דעמ בײַברעגעקנ מאטשושניק. ער זיצט אונ קוקט זיכ אײַנ אינ דער קאמ רוישנדיקער וואסער, אינ דעמ גראָז, וואָס הוידעט זיכ אונטער דעמ דרוק פונ די כוואליעס, אינ די קאָוובליקעס *), וואָס קריכנ צײַט צו צײַט ארויס פונ זייערע הוילנ אָדער שווימענ ארויס פונ דעמ טיפערנ אָרט, נישטערנ איבערנ גרונט אונ יאָגנ זיכ נאָכ די וואסערווערעמ, אָדער זיי שטעקנ ווידער ארויס זייערע טעמפּע פּיסקלעכ ביז איבער דער וואסער, גיבנ א כאפּ די לופט אונ לויפנ אוועק וואָס גיכער אינ זייער באהעלטעניש, גלײַכ ווי זיי האָבנ א פּרווו געטאָנ עפּעס אנ אויסערגעוויינלעכע נאשערײַ. אונ די זונ באקט דערווײַל פונ דעמ ריינעמ, טונקל־בלויענ הימל, ווארעמט מיראָנס אקסלענ אונ דאָס גאנצע לײַב, אָבער זי ברימ אימ ניט אונטער דעמ ברייטנ געבלעטער. אינ אימ אנגענעמענ. זײַנע קליי.ע גרויע

* קאָוובליק — א מינ פיש.

אייגלעך לויפן פלינק ארום, דער קינדערשער פּנים ווערט אָנגעשטרענגט — א געדאנק פאלט אים איין.

— אָט, די זון, פארוואָס איז זי אזא קליינע, און דער טאטע האָט געזאָגט, אז זי איז א גרויסע? מיסטאמע איז אינ הימל נאָר אזא קליין לעכעלע דורכגעשניטן, וואָס מע זעט זי נאָר אזויפיל!

נאָר באלד איז אים איינגעפאלן א צווייטער געדאנק.

— שאַ, וויאַזוי־זשע איז עס? זי גייט אוּפ — איז דאָרט א קליינ לעכל, זי פארגייט — איז דאָרט אויך א לעכל. סיידן דאָס לעכל גייט ארום איבערן הימל אינאיינעם מיט דער זון?

דאָס קאָן זיך ניט איינמאָסטען אין זיין קאָפּ, און ער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, וויבאלד ער קומט אהיים, וועט ער פרעגן דעם טאטן: וואָס פאר א לעכל איז דאָס אינ הימל דורכגעשניטן דאָרט, וווּ די זון איז?

— מיראָן! מיראָן! — הערט ער פונווייטן א געשריי. דאָס רופט די מאַמע. מיראָן האָט דערהערט און זיך א כאפּ געטאָן, אראָפּגעלאָפן פון דעם בערגל צום בראָד, קעדיי איבערגיין דאָס טייכל, נאָר באלד זיך אָפּגעשטעלט. שוין אסאך מאָל איז ער איבערגעגאנגען איבער דעם טייכל, און גאָרנישט, און אצינד האָט ער מיטאמאָל דערזען א נייע דערשיינונג. ער איז געשטאנען פונקט אנטקעגן דער זון, און קוקנדיק אינ וואסער האָט ער אָנשטאָט דעם ניט־טיפן גרונט און שטיינדעלעך און ווייכע גרינע פעדעם פון וואסערגעוויקסן מיטאמאָל דערזען בלויז איין אומענדלעך־טיפע בלויקייט. ער האָט נאָך ניט געוווּסט, אז דאָס האָט דער הימל געשמייכלט צו אים פון דער וואסער, און האָט זיך אָפּגעשטעלט. וויאַזוי־זשע קאָן מען גיין אין אזא טיפקייט? און פונוואנען האָט זי זיך פלוצעם גענומען? ער איז אופגעשטאנען און האָט אָנגעהויבן אופמערקזאם באטראכטן די טיפעניש. אלץ דאָס זעלבע. ער האָט זיך צוגעזעצט. ווידער דאָס זעלבע. נאָר באם ברעג זעט מען די באקאנטע שטיינדעלעך און מע הערט דעם שטענדיקן ליבן רויש פון וואסער בא דעם בראָד. ער האָט זיך א קער געטאָן מיטן פּנים אינ אן אנדער זייט, נאָך דער זון: די טיפקייט איז פארשווונדן, דער בראָד איז ניט טיף ווי פריער. די אנטדעקונג האָט אים אי באַרויקט, אי פארוווּנדערט. ער האָט אָנגעהויבן דרייען זיך אינ אלע זייטן, אלץ געפרוווט און זיך געכידעשט מיט דער ווונדערבארער דערשיינונג. און אז די מאמע רופט אים, האָט ער אינגאנצן פארגעסן.

און לאנג איז אזוי געשטאנען דער קליינער מיראָן, אָט געבויגן זיך, אָט זיך אָפּגעקערעוועט איבערן בראָד, אָבער קריכן אינ וואסער האָט ער אלץ עפּעס מוירע געהאט. אלץ האָט זיך אים געדאכט, אז אָט־אָט צווישן דעם ניט־טיפן שטיינערדיקן בראָד וועט די ערד זיך צעשפּאלטן און ס'וועט זיך צעעפענען אן אומענדלעכע בלויע טיפעניש אונטער דעם טייכל, צווישן די הויכע ברעגן, און ער וועט אריינפאלן אין דער טיפעניש ווייט־ווייט, ער וועט פארשווינדן אין איר, ווי א שפּענדעלע, וואָס מ'האָט געוואָרפן אין א טיפער פינצ־

טערער קרענעצע. און ווער ווייסט, ווי לאנג וואָלט ער געשטאַנען אויפן ברעג, ווען ס'זאָל ניט אונטערגיין דער שאָכן מארטין, וואָס האָט זיך מיט די ווילעס און מיט דער הראבליע געיײַלט צום היי.

— וואָס שטייסטו דאָ? אָן רופט דיך דאָרט די מאַמע. פאַרוואָס גייסטו ניט אהיים?

— איך וויל דאָך גיין, נאָר כ'האָב מוירע.

— פאר וואָס?

— אָטאָ, גיט א קוק! — און ער האָט באַוויזן די אומענדלעכע בלויקייט אין וואסער. מארטין האָט ניט פארשטאנען.

— נו, וואָס דארף מען דאָ מוירע האָבן? ס'איז דאָך ניט טיף.

— ניט טיף? — האָט מיט אומצוטרוי געפרעגט מיראָן. — און אָט אזא טיפעניש!

— א טיפעניש? זע נאָר, אז ניין, — האָט געזאָגט מארטין. און ווי ער איז געווען אין די פּאָסטאָלעס, איז ער איבערגעגאנגען איבערן בראָד און קאם זיי פארנעצט. דאָס, וואָס מארטין איז איבערגעגאנגען, האָט איבערצײַגט מיראָנען, און ער איז איבערגעגאנגען איבער דער וואסער און איז אוועקגעלאָפן דורכן גאָרטן אהיים.

— וואָס פאר א נאַריש ייִנגל! פינף יאָר אלט און שרעקט זיך נאָך פארן בראָד, — האָט א בורטשע געטאָן דער שאָכן און איז אוועק צום היי.

3

און אום זומער, ווען די עלטערע פארלאָזן די שטוב און גייען אין פעלד, בלײַבט מיראָן אליין, נאָר ניט אין שטוב. אין שטוב האָט ער מוירע. ער האָט מוירע פאר די „זיידעס אין די ווינקלען", ד. ה. פאר די שאָטנס, פאר דעם בויכיקן קוימען, וואָס איז אינעווייניק שווארץ פון סאַזשע, פאר דעם גראָבן שטעקן, וואָס איז ארײַנגעשלאָגן אין פענצטערל, וואָס אין דער סטעליע — אפּ דורכלאָזן דעם רויך פון די שפענדלעך, מיט וועלכע מע באַלויכט די שטוב אום ווינטער. מיראָן בלײַבט אינדרויסן. דאָרט קאָן ער פארברענגען, רײַסן גרעזלעך און צעשטשיפּען זיי אויף שטיקלעך, בויען שטיבעלעך פון שפענדעלעך און שטעקעלעך, וואָס געפינען זיך ארום דעם האָלץ אָדער ליגן אזוי זיך אויף דער פריזבע, ווארעמען זיך אויף דער זון, הערן, ווי עס צווירטשען די שפערלעך, און קוקן אויפן בלויען הימל. ס'איז אים גוט. און אויף דעם קינדס פּאָנעם לויפט ווידער אָן א וואָלקן — דאָס קומט א געדאנק.

און מיט וואָס זעט עס דער מענטש אלץ: אי דעם הימל, אי די ערד, אי דעם טאטן מיט דער מאמע? — אזא פראגע קומט אים אָן פון ערגעץ. — אָדער מיט וואָס הערט ער? אָט קעווקעט א שפּארבער, די הינער קוואָכטשען, וואָס איז דאָס אזוינס, וואָס איך הער דאָס?

אים דאכט זיך, אז אלץ טוט עס דער מענטש מיטן מויל, אי ער זעט, אי ער הערט. ער צעפּעפּעט דאָס מויל: טאַקע אַזוי, ער זעט אַלץ און הערט אַלץ...

— און עפּשער ניט? עפּשער מיט די אויגן?

ער מאַכט צו די אויגן. מע זעט גאָרנישט. ער עפנט זיי: מע זעט און מע הערט. מאַכט זיי ווידער צו — מע זעט ניט, נאָר מע הערט.

— עהע, אָט ווי עס איז! מיט די אויגן זעט מען, און מיט וואָס־זשע הערט מען? ווידעראַמאָל צעעפנט ער און פאַרמאַכט דאָס מויל — מע הערט! דערנאָך די אויגן — מ׳הערט אַלץ. און אָט איז געקומען א געדאַנק—פאַרמאַכן מיט די פינגער די אויערן. א רויש — א רויש — א רויש. וואָס זשע איז דאָס? מע הערט א רויש, נאָר מע הערט ניט, ניט ווי עס קוואָכטשען די הינער, ניט ווי עס קוואָקעט דער שפּאַרבער. ער נעמט צו די פינגער — מע הערט דאָס קוואָכטשען, נאָר קיין רויש איז ניטאָ. דאָס צווייטע מאָל — דאָס זעלבע.

— וואָס־זשע איז דאָס? —טראַכט זיך מיראָן.—עהע, איך ווייס שוין! מיט די אויערן הער איך דאָס קוואָכטשען און מיט די פינגער דעם רויש! וואָס דען, וואָס דען?

ער פּרוּווט איין מאָל, דאָס צווייטע — אַזוי, פּונקט אַזוי!

און ווען צום מיטיק זיינען געקומען די שניטערס, לויפט ער שפּרינגענדיק צום פאָטער.

— טאַטע, טאַטע! כ׳ווייס עפּעס!

— וואָס אַזוינס, מיין קינד?

— איך ווייס, אַז א מענטש זעט מיט אויגן.

איבער דעם פאָטערס פּאָנעם איז דורך א געלעכטער.

— און מיט די אויערן הערט ער דאָס קוואָכטשען, און מיט די פינגער א רויש.

— וואָס, וואָס?

— אָט אַזוי, אויב ניט פאַרשטעקן די אויערן מיט די פינגער, הערט מען, ווי די הינ קוואָכטשעט, און אויב פאַרשטעקן הערט מען נאָר א רויש.

דער פאָטער האָט זיך צעלאַכט, און די מוטער האָט שאַרף א קוק געטאָן אַף מיראָנען און געזאָגט דראָענדיק מיט דער לעפל:

— גיי, שלעפּער, גיי! אַזא גרויסער באָכער, שוין צייט כאַטשע האָבן, און רעדט אַזעלכע נאַרישקייטן! פאַרוואָס וועסטו קיינמאָל ניט א קלער טון אַפריער, וואָס דו דאַרפסט זאָגן, און שטענדיק עפּעס אַזעלעכס א ליאַפּע טון, כאָטש טראָג ארויס אַף דער לאָפּעטע. א מענטש הערט אַלץ מיט די אויערן, אי דעם רויש, אי דאָס קוואָכטשען.

— און פאַרוואָס הערט ער ניט מיטאַמאָל? נאָר ווען מע פאַרשטעקט ניט די אויערן, הערט מען דאָס קוואָכטשען, און אויב פאַרשטעקן, הערט מען א רויש? — האָט געפרעגט דער קליינער מיראָן. — אָט גיט א פּרוּוו אַליין! — און קעדיי איבערצייגן, האָט ער דאָ אַפן אָרט פאַרשטעקט זיינע אויערן מיט די פינגער.

די מוטער האָט עפּעס א וואָרטעלע געטאָן, נאָר קיין ענטפער אויף דער פראגע האָט זי ניט געפונען.

4

אָבער די גרעסטע צאָרעס האָט מיראָן געהאַט מיט דעם טראַכטן! ער האָט ניט געקאָנט טראַכטן און שווייגן. וואָס ער פלעגט נאָר זאָגן, איז אלץ עפּעס ניט אזוי ווי עס דארף זיין. די מוטער אָדער עמעצער אנדערש פלעגט אים זאָגן:

— פארוואָס זאָלסטו, טיפּעש איינער, אפריִער ניט א טראַכט טון, וואָס דו דארפסט זאָגן, און פּלוידערסט, אזוי ווי דער פישער בוימעט מיטן שטעקן?

און ווי דער אָרעמער מיראָן האָט זיך ניט געמוטשעט אויסצוטראַכטן און דערנאָך זאָגן עפּעס קלוגס, — ניין, ער קאָן ניט און שוין. דער אָרעמער מיראָן האָט זיך איבערצייגט, אז ער איז ניט אימשטאַנד צו טראַכטן!

אָט זיצט איינמאָל די גאַנצע מישפּאָכע באַם וואַרעמעס ארום דעם גרויסן טיש אין מיט שטוב. די מוטער דערלאַנגט קרויט. די קרויט איז א גוטע, מיט פעטס, און נאָך מיט גרויפּן פארשאָטן. אלע עסן זיי און שווייגן. דער קליינער מיראָן האָט א ביס געטאָן א פּאָר מאָל און ווייטער זיך פארטראַכט, פארוואָס איז אזוי שטיל געוואָרן אין שטוב, קיינער זאָגט ניט קיין וואָרט. פּלוצעם דאַכט זיך אים, אז פונקט אצינד דארף ער עפּעס זאָגן. נאָר וואָס זאָגן? מע דארף אפריִער באטראַכטן, אנדערש וועלן אלע לאַכן, און די מאַמע וועט זידלען. וואָס קאָן מען דאָ זאָגן? און דער קליינער מיראָן הייבט אָן טראַכטן. די לעפל, ווי ער האָט זי געטראָגן צום מויל, איז אזוי געבליבן אינדערלופטן איינגענעמ מיט דער האַנט. די אויגן האָבן זיך אומבאַוועגלעך איינגעשטעלט אין דעם פוסטן רוים און האָבן זיך אומווילִיק אָפּגעשטעלט אויף דעם בילד פון דער הייליקער מוטער, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט; די ליפּן באַוועגן זיך נאָר, ווי זיי שעפּטשען עפּעס.

די ארבעטער האָבן עס דערזען, זיך איבערגעקוקט צווישן זיך, א שטורכע געטאָן איינער דעם אנדערן מיט די עלנבויגנס, און דאָס דינסטמיידל האָט אפילו א שעפּטשע געטאָן צום אלטן איוואַן:

— באַלד וועט ער עפּעס א נארישקייט אויסשיסן.

— שאַ, כ'וואָלט געוואָלט וויסן, — האָט פּאַמעלעך אָנגעהויבן מיראָן, — פארוואָס עפּעס קוקט די הייליקע מוטער, זי קוקט, און קיין קרויט עסט זי ניט?..

אָרעמער מיראָן, ווי ער האָט זיך ניט געמוטשעט, האָט ער ניט געקאָנט קיין בעסערס צוטראַכטן, עפּשער דערפאַר, ווייל מ'האָט אים מיט גוואַלד גע־צוווּנגען טראַכטן, „אזוי ווי לייטן“.

א געלעכטער, א געשריי, א געוויינלעכע זידלערייַ פון דער מוטער — „טיפּעש איינער“. דער אָרעמער מיראָן האָט זיך, נעבעך, צעוויינט.

— איז וואָס, אז איך קאָן ניט טראַכטן אזוי ווי לייטן! — האָט ער געזאָגט, אָפּווישנדיק די טרערן.

וואָס וועט פון אים זיין? וואָס פאַר א בלום וועט זיך אַנטוויקלען פון אָט דעם קנאָספּ? דאָס איז ניט שווער פאָרויסזאָגן. אין אונדזערע דערפער טרעפן זיך גאַנץ אָפט אוּעלכע וווּנדערלעכע ברוּים. אַלץ איז בא זיי פון קינדווייז אָן ניט אַזוי ווי בא לייטן: אי דער גאַנג, אי דאָס פּנים, אי די האָר, אי די ווערטער, אי דאָס טון זייערס. און אויב אַזאַ קינד וועט אויסקומען דאָס גאַנצע לעבן וווינען אונטער די ענגע דאָרפישע סטריכעס, אָן א ברייטערער דערפאַרונג, אָן א קלאָרערן וויסן, וועלן פון קליינערהייט וועלן די בלינדע קרוּוים אַלץ שטאָפּן אין אים אַף אַזאַ אופן „ווי געוויינלעך בא לייטן", וועט זיי זיך איינגעבן צודריקן די איינגעבוירענע נייגונג צו דעם אייגנאַרטיקן; אַלע ניטויסגענוצטע און דערשלאָגענע פעיִקייטן וועלן פאַרשטומט ווערן און וועלן פאַרוועלקט ווערן אין די קנאָספּן, און פון דעם קליינעם מיראָן וועט אַרויס א שלעכטער באַלעבאָס, אָדער, וואָס איז נאָך ערגער, דער לעבעדיקער רירעוודיקער כאַראַקטער, וואָס איז ניט מיטאַמאָל צוגעשלאָגן געוואָרן, וועט אים שטויסן צו שלעכטס, אויב ער קאָן זיך ניט אַנטוויקלען צו גוטן — ער וועט ווערן א שלעגער, א טרעפער, וואָס וועט גלויבן אין אייגענע כאַלוימעס, און וועט נאַרן מענטשן, גלייבנדיק אַליין אין זיינע געשפּענסט.

נאָר אויב אַזאַ קינד וועט אַריינפאַלן צו א ליבנדיקן און איבערהויפּט ניט זייער קיין אָרעמען פאָטער, וואָס וועט וועלן און קאָנען אָפּגעבן דאָס לעצטע, קעדיי עפּענען זיין קינד די אויגן און אים באַווייזן די וועלט, איז דעמלט — וואָס־זשע דעמלט? מיינט איר, אַז דעם קינדס גוירל וועט ווערן בעסער, אַזוי ווי עס פאַרשטייען עס געוויינלעכע מענטשן דעם בעסערן גוירל? אָט באַלד! אין שול וועט דאָס קינד זיך כאַפּן צום וויסן אַף כידושים, וועט זיך מיט דעם וויסן קוויקן, ווי א קראַנקער מיט פרישער לופט, און וועט ענדיקן דערמיט, וואָס ער וועט זיך דורכדרינגען מיט די עמעסן פון וויסנשאַפט און וועט זיי וועלן דורכפירן אין לעבן. און דער קליינער מיראָן וועט ווערן א הייסער פריידיקער פון יענע עמעסן און ער וועט זיי פאַנאַנדערטראָגן צווישן פינצטערע און פאַרשקלאַפטע, אונטער די בלוטיק נאָענטע דאָרפישע סטריכעס... איז וואַרט אַף אים א גוירל, וואָס מעקאַנע זיין דאַרף מען אַף אים ניט! ער וועט זיך טרעפן אי מיט די ווענט פון טורמע, אי מיט אַלערליי נאָרעס, מיט ליידן און מיט גוואַלדטאַטן פון מענטשן איבער מענטשן. און ענדיקן וועט ער דערמיט, וואָס ער וועט אָדער פאַרלירן גיין ערגעץ אין אָרעמקייט, אין עלנט און אין פאַרלאָזנקייט אַף עפּעס א פּידאַשעק, אָדער פון די טורמישע ווענט וועט ער אַרויסטראָגן שפּראָצן פון א טויט־קרענק, וואָס וועט פאַרצייטיק אים אַריינטרייבן אין קייווער, אָדער פאַרלירנדיק דעם גלויבן אין הויכן, הייליקן עמעס, וועט ער זיך נעמען צום ביטערן טראָפּן ביז פולשטענדיקער אומבאַוווסטזיניקייט. אָרעמער קליינער מיראָן!

SCHÖN SCHREIBEN

אינ דעמ גערוימענ קלאס נומער 2 פונ דער נאָרמאלער וואסיליאנער *) שול אינ דראָגאָביטש איז שטיל, כאָטש נעמ אונ זיי מאָנ. ס'דערנעענטערט זיכ די שרעקלעכע שאָ פונ „שיינ שרייבנ“. ניט אזוי דער לימעד איז שרעקלעכ, ווי דער לערער. אינ דער וואסיליאנער שול פירנ אלע לימודימ די גאלאָכימ אליינ אונ נאָר פאר „שיינ שרייבנ“ האָבנ זיי געדונגענ א וועלטלעכנ מענטשנ, דעמ הער וואלקאָ, עפעס א געוועזענעמ עקאָנאָמ אָדער אנ אופזייער איבער ארבע־טער. דעמ הער וואלקאָ ווייזט זיכ נאָכ ביז איצט אויס, אז ער איז אנ עקאָ־נאָמ. כאָטש ס'קומט אימ איצט ניט אויס ארומגיינ מיט דער נאהייקע, אָבער ער טאלט בא זיכ ניט אראָפ אונ ער האלט א ריטעלע אונ שעמט זיכ ניט ווי געהעריק עס אויסנוצנ. א קלאָרע זאכ, אז די קינדער, וואָס געפינענ זיכ כאָטש איינ שאָ אונטער דער מאכט פונ אזא לערער, ציטערנ שוינ אפריִער, אונ דאָס „שיינ שרייבנ“ איז פאר זיי דאָס ערגסטע מאטערניש.

דער קליינער מיראָנ נאָר זיצט אפ דער באנק רויִק, קימאט פריילעכ. ער וווּנדערט זיכ, וואָס איז עס מיטאמאָל געוואָרנ אזוי שטיל אינ קלאס, ווענ איינ בעוורעמאנ, ווענ מ'האָט ארויסגעשיקט אינ קאָרידאָר אפ אויסשפיר, איז אריינ אינ קלאס אונ האָט אויסגעשריגנ: וואלקאָ איז געקומענ! אינ דער זעל־בער מינוט איז שטיל געוואָרנ אינ קלאס. דער קליינער מ·ראָנ קענ נאָכ נישט דעמ הער וואלקאָ. ער איז ערשט געקומענ פונ דער דאָרפ־שול. דער פאָטער האָט אימ פארשריבנ אינ דעמ צווייטנ קלאס פונ דער נאָרמאלער וואסיליאנער שול, אונ הייַנט איז דער ערשטער לימעד „שיינ שרייבנ“. אינ דאָרפ איז ער געווענ זייער שוואכ אינ שרייבנ, ער האָט אפילע ניט געקאָנט ווי ס'באדארפ צו זיינ נעמענ די פענ אינ דער האנט, ניט געקאָנט מאכנ קיינ איינ גוטנ אונ גלייכנ שטריכ. אונ דאָכ איז ער נישט מער ווי א קינד, ער דארפ זיכ נישט זאָרגנ אפריִער וועגנ דעמ, וואָס ער קאָנ נישט... ער האָט זיכ געוווּנדערט, וואָס איז עס מיטאמאָל אזוי שטיל געוואָרנ, אָבער דערפרעגנ זיכ וועגנ דער סיבע בא זיינע שכיינימ האָט ער ניט געוואגט. ער איז דאָכ נאָכ זייער ווייניק בא־קאנט מיט זיי. אונ איבעריקנס איז עס אימ נישט שטארק אָנגעגאנ. אינ אָט

*) אָרדענ פונ וואסיליאנער מאָנאכנ.

דער שטילקײַט, וואָס איז געווענ אזוי שרעקלעכ פאר די איבעריקע, האָט זיכ דער קלײנער מיראָנ פארנומענ מיט זײַנ באליבטער ארבעט: ער האָט געטראכט וועגנ זײַנ הײמ. מ'קאָנ נישט זאָגנ, אז ער האָט געבענקט נאָכ איר: ער האָט געוווסט, אז אלע מאָנטיק וועט ער זענ דעמ טאטנ אונ די מאמע. ער האָט נאָר געטראכט, ווי גוט וועט עס זײַנ, אז ער וועט אמאָל זומער אהײמ קומענ, ער וועט ווידער ארומלויפנ איבער די לאָנקעס, אָדער ער וועט זיצנ באמ טײַכל אָדער גאָר שפאנענ אינ טײַכל נאָכנ שווימענדיקנ אָטשערעט. דאָס זײַנענ געווענ געדאנקענ פרײלעכע, קלאָרע אונ בלישטשענדיקע, אונ נישט קײנ שווערע אונ נעבעכדיקע. דער קלײנער מיראָנ האָט ברײט געשוועבט אינ אָט דער שײנקײַט פונ דער נאטור, וואָס האָט זיכ צעבליט אינ זײַנ פאנטאזיע צווישנ די גרויע אונ קאלטע ווענט פונ דער וואסיליאנער שול, אונ ער האָט נישט געטראכט וועגנ דער געזאר, וואָס האָט זיכ דערנעענטערט צומ קלאס.

— זאָג נאָר, אונ פארוואָס גרײטסטו ניט צו די העפט אפ שרײַבנ? — האָט דער שאָכנ שטילערהײט געפרעגט בא מיראָנענ אונ האָט אימ א שטאָרכע געטאָנ אינ דער זײַט.

— הא? — האָט געענטפערט מיראָנ. ער איז געווענ אומצופרידנ, וואָס מע האָט אימ אופגעוועקט פונ זײַנ גאָלדענעמ כאָלעמ.

— די העפט גרײט צו צומ שרײַבנ, — האָט איבערגעכאזערט דער כאווער אונ האָט געוויזנ מיראָנענ, וויאזוי אוועקלײגנ די העפט, אוועקשטעלנ דעמ טינטער אונ די פענ לויט די פאראָרדענונגענ פונ וואלקאָ.

— ער גײט שוינ, ער גײט שוינ! — איז דורכ א שעפטשערײַ איבערנ קלאס, גלײַכ ווי ס'וואָלט זיכ דערנעענטערט עפעס א גרויזאמער קײסער. אינ קאָרידאָר האָבנ זיכ דערהערט די טריט פונעמ לערער פונ „שײנ שרײַבנ". באלד האָבנ זיכ די טירנ פונ קלאס אופגעעפנט, אונ ס'איז ארײַנ וואלקאָ. מיראָנ האָט א קוק געטונ אפ אימ. דער לערער מיט זײַנ אויסזענ איז גאָר נישט ענלעכ געווענ אפ קײנ קײסער. ס'איז געווענ א מיטלוווקסיקער מענטש מיט קורצגעשוירענע האָר אפ דעמ קײַלעכיקנ שאָפענעמ קאָפ, מיט קורצע רויטע וואָנצעס אונ מיט א רויט שפאניש בערדל. זײַנ ברײט פּאָנעמ אונ זײַנע שטארק אנטוויקלטע אנגלענ, זײַנע גרויסע אויסגעבויגענע אויערנ האָבנ אימ צוגעגעבנ אנ אויסזענ פונ א טעמפער אקשאָנעס אונ פונ א מענטשנפרעסער. קלײנע אויגנ פונ א זשאבע זײַנענ געזעסנ טיפ אינ די גריבלעכ אונ האָבנ פונדאָרטנ בײז אונ אומהײמלעכ געפינקלט.

— אגו! — האָט ער שטרענג א געשרײ געטאָנ אונ צוגעמאכט די טיר פונ קלאס, דערבײַ האָט ער געפאָכעט מיט דעמ בויגעוודיקנ ריטעלע. אונ פונ דעמ דאָזיקנ געשרײ האָבנ אלע קעפ פונ די פינפ אונ אכציק שילער זיכ אָנגעבויגנ איבער די בלאָוו אונ רויט געווירעטע שרײַב־העפטנ פונקט אזויווי

אינ א כמארנעם זומער־טאָג בייגנ זיכ פונ ווינט די זאנגענ פונ קאָרנ. אינ האנט פונ יעדנ שילער האָט געציטערט די פען. נאָר איינ מיראָנ, וועמענ ס'איז נאָכ נישט באקאנט געווענ וואלקאָס כאראקטער, איז געזעסנ מיטנ פאָנעם אויסגעקערעוועט צום קלאס אונ האָט זיכ איינגעקוקט אינ נייעם לערער.

— אונ דו וואָס? — האָט וואלקאָ בייז א געשריי געטאָנ אונ זיכ געלאָזט גלייכ צו אים.

דער קליינער מיראָנ איז איבעראשט געוואָרנ פונעם פלוצעמדיקנ געשריי. ער האָט אינסטינקטיוו זיכ אויסגעקערעוועט, אונ זיינ קערפער האָט אָנגענומענ די זעלבע ציטערנדיקע פאָזע, ווי בא זיינע כאווירים.

וואלקאָ האָט גענומענ דעם קרייד אינ דער האנט אונ איז צו צום טאָוול. זיכ אוועקגעשטעלט, זיכ א הוידע געטאָנ אונ גענומענ שרייבנ. אינ אָנהייב האָט ער געשריבנ נאָר בוכשטאבנ: קליינע אונ גרויסע, וואָקאלנ אונ קאָנסאָנאנטנ, אָנ א שום באדייטונג. אָבער וויי̆טער איז ער דערגאנ צו ווערטער אונ דערנאָכ צו גאנצע פראזנ, ווי צום ביישפיל: „גאָט האָט באשאפנ די וועלט", „א מענטש האָט צווי הענט", „די ערד — איז אונדזער מוטער". ער האָט אוויארום אויסגעשעפט זיינ גאנצע טוירע אונ מיט א גרויסער צאָל דריידלעכ אונ ווייִדעלעכ, וואָס זיינענ געווענ לאנג, ווי די וועלט, אונ גלייכ, ווי די קאָלבאסנ, האָט ער געוויזנ אלע זיינע קענטענישנ אינ „שיינ שרייבנ". ער האָט אוועקגעלייגט דעם קרייד אונ איז אָפגעטראָטנ פונ טאָוול, נאָכאמאָל מיט פארגעניגנ א קוק געטאָנ אפ דעם אָנגעשריבענעם, דערנאָכ האָט ער זיכ אויסגעקערעוועט צו דעם ציטערנדיקנ קלאס אונ האָט בייז א געשריי געטאָנ:

— שרייבנ!

זיינ וויסנשאפטלעכע טעטיקייט האָט זיכ אינ דעם מאָמענט געענדיקט. איצט האָט זיכ אָנגעהויבנ זיינ טעטיקייט אלס עקאָנאָם. קעדיי דאָס בוילעט דערוויזנ, האָט ער שטארק א קנאק געטאָנ מיט די פינגער, ער האָט אזויארום אראָפגעבלאָזנ פונ זיי דעם געלערנטנ קרייד־שטויב אונ גענומענ אינ דער האנט דאָס ריטקעלע. אונ ווי אנ אָדלער, וואָס שפירט פונ בארג נאָכ זיינ רויב, האָט ער באטראכט דעם קלאס, דערנאָכ אראָפ פונ גראדוס*) אונ אָנגעהויבנ ארומגיי איבערנ קלאס.

דער ערשטער, אפ וועלכנ ס'האָט זיכ אויסגעגאָסנ זיינ בייזער צאָרנ, איז געווענ א שוואכ אונ דערשראָקנ שילערל. א פארשוויצטער, איינגעבויגנ איבער דער העפט, האָט ער געהאָרעוועט מיטנ גאנצנ קויעכ, קעדיי איינהאלטנ די פען אינ די ציטערדיקע הענט, אונ האָט אלע מאָל געקוקט אפנ טאָוול, באמיִענדיק זיכ מאכנ אפנ פאפיר פונקט אזעלכע דריידלעכ, האטשעקלעכ אונ קאָלבאסלעכ, ווי ס'האָט דעם עקאָנאָמס גענויטע האנט אָנגעצייכנט אפנ טאָוול.

*) גראדוס — אנ העכער אָרט אינ קלאס, ווו ס'שטייט דעם לערערס טיש. פירנ אפנ גראדוס — דאָס הייסט אוועקלייגנ דעם שילער אפנ לערערס טיש אונ אים שלאָגנ.

אָבער זייַנ האנט האָט געציטערט, די האטשעקלעך, דריידעלעך און קאָלבאסלעך האָבנ זיך באקומענ צעבראָכנ, קרום. זייַנ פענ האָט אים נישט געפאָלגט און זיך געדרייט אינ זייַנע הענט, געסקריפעט, געפאָרסקעט, ווי זי וואָלט עפעס בארויגעז געווענ און האָט געוואָלט וואָס גיכער זיך באפרייַענ.

וואלקאָ האָט זיך פאר אים אוועקגעשטעלט, ווי א הענקער איבער דער נעשאָמע. ער האָט בייז געשמייכלט, קיינ וואָרט נישט געזאָגט און גענומענ זיך צוקוקנ צו זייַנ ארבעט. דאָס אָרעמע ייִנגל האָט דערפילט אנ אומגליק און האָט איינגאנצנ פארלוירנ די מאכט איבער זייַנ האנט און איבער דער ניט־געהאָרכזאמער פענ.

— אזוי שרייַבסטו גאָר? — האָט לייַכט א צישע געטאָנ וואלקאָ, און ס׳האָט שטארק א סווישטשע געטאָנ אינדערלופטנ זייַנ ריטעלע, וואָס האָט, ווי א שלאנג, א שנייַר געטאָנ די אקסל פונ יונגנ יאטל.

— אוי, אוי, אוי — האָט ער זיך צעקוויטשעט, אָבער ער איז גלייַך אנ־שוויגנ געוואָרנ, ווייַל ער האָט באגעגנט וואלקאָס גרויזאמענ און גיפטיקנ בליק.

— קאָנסטו, הייסט עס, בעסער נישט שרייַבנ? — האָט וואלקאָ געפרעגט.

— כ׳קאָנ, כ׳קאָנ! — האָט געשטאמלט דאָס יאטל. ער האָט אליינ נישט געוווּסט, וואָס ער שטאמלט.

מעגלעך, אז דער לערער־עקאָנאָם האָט טאקע געגלויבט, אז דאָס ייִנגל קאָנ בעסער שרייַבנ, און נאָר אים אפצולאָכעס באמיט ער זיך שרייַבנ שלעכט, אָדער גאָר פונ גרויס ליבע צו זייַנ שטעקעלע.

— נו, איז זע־זשע! — און וואלקאָ איז אוועק ווייַטער און האָט אפילע נישט געוווּסט, וואָס פאר א ווילע פרוכטנ ס׳האָט געבראכט זייַנ גלענצנדע וויסנ־שאפט. אגעוו זייַנענ אים ניט אָנגעגאנ אָט די פרוכטנ — איצטער איז ער געווענ נאָר אנ עקאָנאָם און מער גאָרנישט. זייַנע אויגנ האָבנ זיך שוינ א קער געטאָנ אינ אנ אנדער זייַט, זיי האָבנ געזוכט אינ א צווייטנ ווינקל פונ קלאס א נייַעם קאָרבנ. דאָרט איז געזעסנ א ייִדיש ייִנגל. לויט דער אלטער געוווינהייַט האָט ער געשריבנ פארקערט, פונ רעכטס אפ לינקס. ער האָט זיך באמיט נאָכמאכנ וואלקאָס דריידלעך פונ רעכטס אפ לינקס, פונ ענדע שורע ביזנ אָנהייב. איינ שורע האָט ער שוינ אפ אזא מינ אויפנ פארענדיקט און האָט פונקט אָנגעהויבנ די צווייטע שורע. די אָנגעשריבענע שורע האָט אויס־געזענ ווי ס׳באדארפ צו זייַנ, אָבער די נייַע האָט א שטאָך געטאָנ וואלקאָ אינ די אויגנ.

— וויִאזוי שרייַבסטו, מוישע! — האָט ער א געשריי געטאָנ און איז צו־געשפרונגענ צום ייִנגל.

וואלקאָ האָט אלע ייִדנ אינ קלאס גערופנ „מוישע“ — סייַדנ דאָס זייַנענ געווענ קינדער פונ רייַכע אָרטיקע „טוזנ“, פאר וועלכע ער האָט געהאט גרויסנ רעשפעקט. דאָס ייִנגל, וואָס האָט געהייסנ יוינע טורטעלטאוב, האָט

דערהערט דעם געשריי און דערזען דעם אָנגרײַפנדיקן סוינע, איז צעטומלט געוואָרן, זיך צונויפגעדרייט, ווי א מושל איז זײַן שטיבל, און אופגעהערט שרײַבן.

— כאַ־כאַ־כא! — האָט געלאכט וואלקאָ, צוקוקנדיק זיך צו זײַן שרײַבן.

— הער פּראָפעסער... — האָט אָנגעהויבן דאָס ייִנגל און זיך פארלוירן.

— קום נאָר אהער!

און נישט דערוואַרטנדיק זיך, ביז יוינע וועט ארויס פון הינטער דער באנק, האָט ער אים אָנגענומען פארן אויער און אים ארויסגעשלעפּט אפ דער מיט קלאס.

קוקנדיק אפן אומגליקלעכן, צונויפגעהויקערטן ייִנגל, וואָס האָט געציטערט און זיך פארסלינעט פון שרעק, האָט דער גאנצער קלאס זיך צעלאכט אפ א קאָל, כאָטש יעדער האָט אליין געציטערט און זיך געהויקערט. אָבער אזא איז שוין די קראפט פון טיראנישן דרוק. ס'איז גאנץ גענוג, אז דער טיראן זאָל א שמייכל טון, אז אלע די, וואָס געפינען זיך אונטער זײַן דרוק, זאָלן נעמען לאכן, ניט געקוקט דערוף, וואָס זיי לאכן, אייגנטלעך, פון זייער אייגענעם גורל.

— גיי צום טאָוול, אנו, שרײַב!

וואלקאָ האָט מיט דער אייגענער האנט אָפּגעווישט א טייל פון דעם, וואָס ער האָט פריער אָנגעשריבן, און האָט יוינען ארײַנגעשטופּט דאָס קרײַד אין דער האנט. דאָס ייִנגל האָט אָנגעהויבן שרײַבן אפ זײַן אויפן פון לינקס אפ רעכטס. ווידער האָט דער קלאס אָנגעהויבן צו קײַכן. וואלקאָ האָט א שמייכל געטאָן, אָבער גלײַך האָט זיך זײַן פּאָנעם אָנגערוּיגעוזט, ער האָט זיך אויסגע־קערעוועט צו דער לעצטער באנק, וווּ ס'זײַנען געזעסן די גרעסטע און געזונטסטע ייִנגלעך, און האָט א געשריי געטאָן:

— אנו, ציילט אים ארײַן!

דאָס ייִנגל האָט אָנגעהויבן ציטערן מיטן גאנצן קערפּער און האָט עפּעס אָנגעהויבן שטאמלען, אָבער גלײַך זײַנען צו אים צוגעלאָפן צוויי כאוויירים — סיפּאקעס און אים א נעם געטאָן אפן גראדוס. אין קלאס איז געוואָרן שטיל. אָנשטאָט א געלעכטער איז א בלייכקײַט ארויסגעטראָטן אפ אלע פּנעמער, — נאָר דאָס ווייטעקדיקע קוויטשען יוינעס האָט זיך געהערט אין די געמויערטע ווענט פון וואסיליאַנער מאָנאסטיר.

— גענוג פון זײַנעט וועגן! — האָט וואלקאָ א זאָג געטאָן, און יוינע איז כליפּענדיק אוועק אפ זײַן אָרט.

נאָך דעם, ווי ער האָט אויסגעפירט זײַן הויך־פּעדאגאָגישע זאך, האָט וואלקאָ ווידער גענומען ארומגיין איבערן קלאס, און ווידער האָבן זיך געשאָטן קלעפּ איבער די אקסל און הענט פון די יאטן.

וואָס פאר אן אײַנדרוק די דאָזיקע לערע האָט געמאכט אפ מיר'אָנען, פאר־שפּאָר מען שוין זאָגן. ער האָט די גאנצע צײַט געציטערט ווי אין א פיבער:

ס'האָט אים געקלונגען אין די אויערן און געשווינדלט אין די אויגן, ווי אין א געוויטער. ער האָט געפילט, אז ס'וועט אים נישט אויסמיידן דער דאָזיקער געוויטער, אז די קלעפּ פון שרעקלעכן לערער וועלן אויך אָפּ אים פאלן. די אָנגעשריבענע ווערטער און שורעס זיינען געשפּרונגען פאר זיינע אויגן, זיך אָנגעבלאָזן און זיך געפּלאָנטעט. זיי האָבן אויסגעזען נאָך אומגעלומפּערטער, ווי זיי זיינען אינדערעמעסן געווען. ער האָט אליין נישט געוווּסט, וועגן ער האָט אופגעהערט שרייבן. א גרויער פּאַרהאנג איז געשטאנען פאר זיינע אויגן.

— אָט אזוי שרייבסטו? — האָט וואלקאָ א געשריי געטאָן איבער זיין קאָפּ.

מיראָן האָט א ציטער געטאָן, א כאַפּ געטאָן די פּען, זי איינגעטונקען אין דעם טינט און האָט זי א שלעפּ געטאָן איבערן פּאַפּיר, ווי אן אָקס פאר די הערנער.

— צי דען ווייסטו נישט, וויאזוי צו האלטן די פּען?

— איך ווייס נישט, — האָט א שעפּטשע געטאָן מיראָן.

— וואָס? — האָט א רעווע געטאָן וואלקאָ. — וויפל מאָל האָב איך דיר געוויזן? אמאָל צען, ניט וויינ‍יקער.

מיראָנס פארוואונדערטע אויגן האָבן געקוקט אפן צעבייזערטן פּאָנעם וואלקאָס. אָבער אָנשטאָט אן ענטפער האָט וואלקאָ מיט א צונויפגעדריקטן פויסט א זעץ געטאָן דעם יאט איבערן פּאָנעם. דער קליינער מיראָן איז א פאל געטאָן אפ דער באנק, פון דער באנק אפן דיל, ווי מיט א קאָסע אונטערגעשניטן.

בלוט האָט פארגאָסן זיין פּאָנעם.

— הייבט אים אוף! — האָט א געשריי געטאָן וואלקאָ. פון די אונטערשטע בענק זיינען צוגעשפּרונגען צוויי, די זעלבע, וואָס האָבן מיט א רעגע פריער געגעריקט יוינען, און האָבן אופגעהויבן דעם פארכאלעשטן מיראָנען. זיין קאָפּ האָט זיך נישט געהאלטן אפ די האלדז-מוסקולן און האָט זיך געבויגן אראָפּ, ווי בא א טויטן.

— לויפט נאָך וואסער! — האָט ווייטער געקאָמאנדעוועט וואלקאָ און האָט נאָכאמאָל א קוק געטאָן אפ מיראָנען.

— וואָס איז דאָס פאר א יינגל? — האָט ער געפרעגט.

— מיראָן, — האָט געענטפערט דער „צענזאָר", דער עלטסטער און דער שטארקסטער אין קלאס, וועמען די גאלאָכים האָבן באשטימט פאר אן אופזעער איבער די כאווירים.

— ווער איז ער? — האָט ווייטער געפרעגט וואלקאָ.

— ס'איז איינעם א כלאָפּס א זון פון נ...

— א כלאָפּס א זון? טפו! וואָס פאר שווארצע יאָר שפּארן זיך אהער די כלאָפּן? — האָט וואלקאָ א ברום געטאָן. פונעם הארצן איז אים שוין אָפּגע-גאנ. ער האָט געהאט אָנגעהויבן א ביסל מוירע האָבן פאר זיין שטיקל ארבעט, אָבער

אויב א כלאָפּס א זונ, הייסט עס, אז מע קאָנ אימ שלאָגנ אונ באליידיקנ, וויפל דו ווילסט,—קיינער וועט פאר קיינ כלאָפּס א זונ זיכ ניט אָנעמענ.

וואלקאָ האָט קיינ טאָעס נישט געהאט אינ זייַנ כעזשבנ. קיינער האָט זיכ נישט אָנגענומענ פארנ כלאָפּס זונ. דער אומענטשלעכער אופּטו פונ דעמ לערער דעמ עקאָנאָמ איז אימ אראָפּגעגאנ גלאטיק, פּונקט אזויווי אסאכ אנדערע זייַנע אומענטשלעכע אופּטוענ. נאָר אינעמ הארצנ פונעמ כלאָפּס זונ איז דער דאָזיקער אופּטו גלאט נישט אראָפּגעגאנ. די געשעעניש איז געוואָרנ דער ערשטער זוימ פונ פּארדרוס, ביטל אונ אייביקער סינע צו יעדער אונטער־דריקונג אונ טיראניע.

וועלדער און פּאַשעס

(אַ דערציילונג פֿון אַ געוועזענעם געסיינדע־באַפֿולמעכטיקטן)

וואָס פֿאַר אַ געשרייען זײַנען עס בײַ אונדז געווען וועגן די וועלדער און די פּאַשעס! אָ, ווי די פּריצים האָבן זיך געדרייט, ווי זיי האָבן זיך געסוידעט און אונטערגעקויפֿט די אינזשעניערן און די אַדוואָקאַטן, כדי זיך צו באַפֿרײַען פֿון אַלע שוועריקײַטן! קלוגע קעפּ! זיי האָבן געוווסט, אַז כאָטש דער קייסער האָט באַפֿרײַט די כלאָפּעס און האָט פֿאַרניכטעט די פּאַנשטשינע, אָבער אויב זיי וועלן ניט אָפּגעבן די פּויערים די וועלדער און די פּאַשעס, מוז טאַקע דער כלאָפּ אָדער פֿאַרפֿאַלן ווערן, אָדער אָנקומען צו זיי זיך בוקן צו די פֿיס, און דעמלט וועט זיך אומקערן די פּאַנשטשינע כאָטש אין אַן אַנדער מאַנטל, אָבער פֿאַר די כלאָפּעס קיין ביסל ניט גרינגער.

און איר מיינט מיסטאָמע, אַז די פּאַנשטשינע האָט זיך ניט אומגעקערט צו אונדז? קומט נאָר און טוט אַ קוק, וואָס טוט זיך בײַ אונדז אין דאָרף, וועט איר זיך אַליין איבערצײַגן. עמעס, די אַטאַמאַנעס און עקאָנאָמעס פֿאָרן שוין ניט אַרום אונטער די פֿענצטער מיט די נאַהײַקעס, אויפֿן פּאָרעצס הויף איז שוין ניטאָ יענע דעמבענע קלאָץ, אויף וועלכער עס פֿלעגט יעדער שאַבעס פֿאָרקומען דאָס „הורטן־שמײַסערײַ״, אָבער טוט נאָר אַ קוק אויף די מענטשן, טוט נאָר אַ רעד מיט זיי — שוואַרץ, ווי די ערד, נעבעך, די כאַטעס אַרומגעריסן, אַלטע, זיך איבערגעבויגן אויף די זײַטן. קיין פּלויטן איז קימאַט ניטאָ, כאָטש נעבן דאָרף איז אַ וואַלד, ווי אַ יאַם; מוזן די מענטשן אַרומגראָבן דאָס גוטס מיט גראָבנס און אַרומזעצן מיט ווערבעס, אַזויווי אויף פּאָדאָליע. די פֿי איז אויס־געמוטשעט באַוואָקסן, און ניט בײַ יעדן באַלעבאָס איז זי פֿאַראַן.

און פֿרעגט בײַ די מענטשן, וואָס גייען מיט סערפּן און מיט קאָסעס: „וווהין גייט איר, מענטשן?״ וועלן זיי געוויס זאָגן: „אויפֿן פּריצישן פֿעלד שנײַדן קאָרן״ אָדער „אויף דער פּריצישער לאָנקע היי קאָסען״. און ווען איר וועט זיך פֿאַרוווּנדערן, פֿאַרוואָס גייען זיי צום פּאָרעץ אויף דער אַרבעט איצט, ווען בײַ זיי איז נאָך גאָרנישט ניט געטאָן געוואָרן, און דאָ וואַרעמט עס, עס שיטן זיך אָפּ די זאַנגען, וועלן זיי אַ שאָקל טון מיט די קעפּ און טרויעריק זאָגן: „וואָס וועסטו טון? מיר זעען עס אַליין, דאָס האַרץ רײַסט, אָבער וואָס וועסטו טון? מיר זײַנען אַרײַן אין כּיוון דעם פּאָרעץ, און בײַ אים איז אַזוי

איינגעשטעלט — פריִער דארפסטו אים אָפּארבעטן, עס זאָל דונערן און בליצן, און ערשט דערנאָך באַ זיך, דאָס איז באַ אונדז יעדער יאָר אזוי: באַם פּאָרעצ מאכן מיר אלצ באַצייַטנס ריין און גוט, און אונדזער אייגנס גייט דער־ווייַל פארפאלן אין פעלד. גוט האָט עס צוגעטראכט אונדזער פּאָרעצ! אים געהער דער וואלד, און מיר האָבן קיין ריטל ניט לעבן שטוב; אים געהער די פּאשע, און באַ אונדז איז א טייל פּי אויסגעפּייגערט געוואָרן און די רעשטלעך גייען ארום ווי פּריטשמעליעט. באַ אים איז דאָס פעלד א ריינס, א באארבעטס, און אונדזער פעלד איז פארוואָקסן מיט בוריאַן און מיט ווילד־גראָזן. קיין מיסט איז ניטאָ, מיט וואָס צו באַגיטיקן, קיין שלעפּ־קראפט איז ניטאָ! און אויב עפּעס וועט שוין יאָ אויסוואקסן, ווערט עס פארפאלן אפן פעלד, ווייַל פריִער מוזן מיר אָפּארבעטן באַם פּאָרעצ, ביז ס'האלט זיך וועטער. און קיינמאָל קאָנען מיר ניט קומען צום שטיקל ברויט, קיינמאָל קאָנען מיר זיך ניט שטעלן אפ די אייגענע פיס, קיינמאָל קאָנען מיר זיך ניט ארויסשלאָגן פון אונטער דעם פּאָרעצס האנט. און דער פּאָרעצ דריקט, אָ, ער דריקט מיט, אלע קויכעס! ער איז באַ אונדז איצט דער נאטשאלניק פון דער געמיינדע זייַנער א טעלערלעקער איז א פּיסאר, און דער גאנצער ראט מוז זיך בייגן לויט זייַן ווילן. קיין אָרעמער פויער וועט ער ניט לאָזן פון דאָרף ניט אפ קיין פארדינסט און ניט אפ קיין שטעלע, דאָס ביכל גיט ער ניט ארויס. „זיצ דאָ און דריי זיך ניט, ארבעט באַ זיך!” און באַ זיך איז דאָך ניטאָ וואָס צו ארבעטן, איז גיי צום פּאָרעצ! און דער פּאָרעצ — גאַ צו צען קרייַצער א טאָג אין דער שווערסטער צייַט, און דו מוזט ארבעטן, ווייַל ס'איז ניטאָ ווו זיך הינצוטון! אָט אזוי האָט ער אונדז צונויפגעדרייט, און יעדער מאָל דרייט ער צונויף שטארקער! זאָגט נאָר אליין, צי דארפן מיר נאָך אכוץ דעם האָבן פּאנשטשינע? איך רעכן, או די אמאָליקע פּאנשטשינע מיט אירע ריטלער און עקאָנאָמעס איז געווען ניט אזא שווערע.

און איצט הערט אויס, וויִאזוי האָט ער זיך אין אונדז אייַנגעקלאמערט, קעדיי אונדז ארויספראָוואדען אין פעלד און אוויארום ארייַנעמען אונדז אין די הענט. איך בין אליין דערבייַ געווען און איך קאָן אייַך שווערן, אז יעדער וואָרט איז ריכטיק. איז הערט אויס!

אונדזער אומגליק האָט זיך אָנגעהויבן פון דער קאָנסקריפּציע, איר ווייסט, מיסטאמע, וואָס איז געווען אין 59־טן יאָר. ביז יענער צייַט האָבן מיר גע־לעבט מיטן פּאָרעצ בעשאָלעם. ער האָט אונדז מוירע געהאט טשעפּען, ווייַל דעמלט האָבן די פּריצים נאָך גוט געדענקט די מאזורסקע שכיטע. און מיר, פון אונדזער זייַט, האָבן אים אויך ניט געפרווט טשעפּען. פּאשע האָבן מיר געהאט. אין וואלד האָלצ געהאקט, ווי אונדזערע עלטערן פון גאָר אמאָל, און אלע האָבן געוויכט, אז דאָס איז אונדזער וואלד. די גע־מיינדע האָט אפילע א לעסגיטשע געהאלטן. און דאָ נאַ דיר — קאָנסקריפּציע. איר ווייסט דאָך — א פינצטער פּאָלק! מע ווייסט ניט וואָס און ווען, מ'האָט זיך

איבערגעשראָקן. אָט ווי אונדזער פויער, ער האָט אלץ מוירע, מע זאָל אים די שטײַערן ניט העכערן. אזוי איז אויך דעמלט געווען — מ'האָט געזאָגט, אז מ'וועט איבערשרײַבן ניט נאָר די מענטשן, נאָר אויך די כודאָבע. הייסט עס, אזוי וועט עס שוין אונדז גיט דורכגיין. איינמאָל, זונטיק איז עס געווען, דער אוילעם, ווי געוויינלעך, גייט ארויס פון קלויסטער און שטעלט זיך אָפּ אפן פלאַץ א שמועס טון. דאָ מעלדעט דער וויט שטענדיק פארשײַדענע נײַסן, מע רעדט וועגן שניט. פלוצעם קומט דער פּאָרעץ. „אזוי און אזוי, געערטע לײַט, א וויכטיקע זאַך—קאָנסקריפּציע. איך בין אײַער פּרײַנט, איך בין איצט פונקט אזא פּויער, ווי איר. איר ווייסט, דער קייסער האָט אונדז אלעמען געמאכט, גלײַך ס'איז איצט ניטאָ שוין מער קיין פּריצים...״ נו, פּאָשעט גערעדט, ער האָט אָנגעהויבן פארעדן די ציין. מיר האָבן צעעפנט די מײַלער, דאָס ערשטע מאָל הערן מיר פון דעם פּאָרעץ א לײַטיש וואָרט. „אזוי און אזוי, רעדט דער פּאָרעץ ווײַטער, א וויכטיקער איניען די קאָנסקריפּציע. ווער עס וויל, קומט אהער, איך וויל עפּעס וויכטיקס זאָגן, ווי איר זאָלט זיך פירן בא דער קאָנסקריפּציע״. און דער פּאָרעץ האָט זיך געלאָזט גיין צו זיך אין הויף, און מיר אלע האָבן זיך געלאָזט נאָך אים. ער האָט זיך געשטעלט אפן גאנעק און אונדז ארומגעקוקט, ארויסגערופן צו זיך עטלעכע עלטסטע און איז מיט זיי אוועק אין שטוב. מיר שטייען און ווארטן, אונדזערע עלטסטע קערן זיך אום. „נו, נו, וואָס האָט דער פּאָרעץ געזאָגט, וואָס פאר א זאך?״ און די עלטסטע אונדזערע שאָקלען מיט די גראָווע קעפּ און מורמלען עפּעס. „אזוי און אזוי, דאָס איז עמעס!״ און ווײַטער צו אונדז: „קומט אין דאָרף, וואָס האָט איר דאָ א געשריי אופגעהויבן אפן פּאָרעצס הויף? דאָ איז דען דאָס אָרט פאר אן אסיפע?״ מיר זײַנען אוועק.

— צי ווייסט איר גוטע לײַט,— האָבן צו אונדז געזאָגט אונדזערע עלטסטע, ווען מיר האָבן זיך אומגעקערט אפן דעם פלאַץ, אז מאָרגן דאַרף צו אונדז קומען די קאָנסקריפּציע? איז אָט, האָט דער פּאָרעץ אונדזערער, זאָל ער געזונט זײַן, געזאָגט אונדז, מיר זאָלן אײַך וואָרענען, גיט אכטונג, זאָגט ער, אפּ די פּי. זיי שרײַבן איבער די פּי און דערנאָך וועלן זיי ארופלייגן א שטײַער צו איין רינסקע פון יעדער שטיק. אויב איר וועט זאָגן, אז איר פּאשעט אין וואלד, וועט איר אויך פארן וואלד מוזן צאָלן א צווייענדיקן שטײַער, ערשטנס פארן וואלד און צווייטנס פאר דעם, וואָס איר פּאשעט אין וואלד. איז אייצעט אונדז דער פּאָרעץ אזוי טון: ניט זאָגן, אז מיר פּאשען די פּי אין וואלד און א טייל פּי אויסבאהאלטן אין וואלד. אזוי, זאָגט ער, טוט מען אין אנדערע דערפער: און דער וואלד, זאָגט ער, ווי ער איז אײַערער געווען, אזוי וועט ער בא אײַך בלײַבן. ווײַל די קאָנסקריפּציע האָט ניט צו כון מיט קיין באָדן.

האָבן מיר זיך אזוי געייצעט און באשטימט פּאָלגן דעם פּאָרעץ. אָט נאראָנים. בּא ווען ס'איז געווען פינפּ שטיק פּי, האָט ער דרײַ באהאלטן אין וואלד און צוויי געלאָזט אפּ באוויַזן. בא וועמען עס זײַנען צען, באהאלט ער זיבן

און ווײַזט דרײַ. א גאנצע טשערעדע פי האָבנ מיר באהאלטנ אינ וואלד צווישנ געדיכטעניש און ווארטנ רויִק אפ דער קאָנסקריפציע. אזוי שווער קומענ אונדז אָנ די שטײַערנ, און דאָ האָט אונדז דער פאָרעצ אָנגעשראָקנ מיט די קלוי־מערשט נײַע העכערונגענ, אז מיר האָבנ זיך ניט געוואקלט פאָשעט אָפּנארנ די קאָנסקריפציע, אבי זיך אויסדריייענ פונ דער צאָרע.

דעם צווייטנ טאָג, אזוי בא ווארמעס־צײַט, איז די קאָנסקריפציע שוינ דאָ. מע שרײַבט איבער. מיר אלע האלטנ זיך, אזויווי מיר האָבנ באשלאָסנ. געבנ אָנ די קלענסטע טייל פי און זאָגנ, אז אינ וואלד פאשענ מיר זי ניט. און פרייענ זיך נאָכ, וואָס עס גייט אזוי גלאט. אזש אָט איז די קאָנסקריפציע איבערגעגאנ צום פאָרעצ. עטלעכע מענטשנ האָבנ זיך פארציקאוועט און אוועק נאָכ איר. אינ א קלײנער צײַט ארום קומענ זיי צו לויפנ אינ דאָרפ פארסאפעטע, דערשראָקענע...

— וואָס האָבנ מיר געטאָנ?—שרײַענ זיי.—דאָ איז עפעס ניט אזוי, דאָ איז עפעס ניט גלאט. צי האָט דער פאָרעצ אונדז ניט אונטערגעפירט אפ עפעס אנ אומזינ? ער האָט פארשריבנ גיט נאָר זײַנע פי נאָר אויכ אונדזערע פי, וואָס איז באהאלטנ אינ וואלד. און די קאָמיסיע איז אוועקגעפאָרנ אהינ. מיר זײַנענ פארכאלעשט געוואָרנ, דערהערנדיק אזא ווונדער: זיך גלײַכ צונויפגע־נומענ אינ א הורט און אוועקגעלאָפנ אינ וואלד. די קאָמיסיע איז שוינ ניט געווענ. פרעגנ מיר בא די פאסטעכער: עס זײַנענ געווענ, זאָגנ זיי, פריצימ און אונדזער דידיטש. עפעס האָבנ זיי געשריבנ, געציילט די פי, אָבער בא אונדז האָבנ זיי גאָרניט געפרעגט. מיר לאָזנ זיך אינ דאָרפ, זאָגט מענ אונדז, אז די קאָמיסיע איז שוינ אוועקגעפאָרנ פונ הויפ מיט א זײַטיקנ וועג. האָבנ מיר זיך געלאָזט נאָכ איר, זי דעריאָגט אזש אינ דעם צווייטנ דאָרפ. אזוי און אזוי, זאָגנ מיר, דאָס האָבנ די פריצימ אונדזער פי גערעכנט אינ וואלד.

— ווי קאָנ עס זײַנ אײַערע, ווענ איר האָט אליינ געזאָגט, אז מער קיינ פי האָט איר ניט און אינ וואלד פאשעט איר ניט?

— מיר האָבנ טאקע אזוי געזאָגט, דאָס האָט דער פאָרעצ אונדז אזוי געהייסט.

— איז וואָס־זשע ווילט איר פונ אונדז? מיר זאָלנ א צווייטע קאָנסקריפ־ציע בא אײַכ מאכנ צי וואָס? זײַט געזונט! וואָס איר האָט געטאָנ, ווענ איר האָבט. וואָס עס איז אָנגעשריבנ, דאָס איז פארפאלנ. אגעוו, ניינ, איר קאָנט רעקורסירנ *), אָבער מיר זאָגנ אײַכ פאָרויס, אז דער רעקורס וועט אײַכ גאָר־ניט העלפנ, איר וועט אליינ זיך פאקנ אינ קרימינאל, דערפאר וואָס איר האָט אָפּגענארט די קעניגלעכע קאָמיסיע.

מיט דעם האָבנ מיר זיך אומגעקערט. ס'איז פארפאלנ, האָבנ מיר געזאָגט, מירנ א קוק טונ, וואָס וועט פונ דעם זײַנ.

ווארטנ מיר א יאָר, צוויי, ניטאָ גאָרניט. דער פאָרעצ איז ווײַטער גוט צו אונדז. און ווענ מע דערמאנט די קאָנסקריפציע, שמייכלט ער און זאָגט: „עט, א

*) רעקורסירנ — אָנקלאָגנ די פאָראָרדענונג פונ די נידעריקערע נאטשאלסטווע.

שפאס". אזוי אָט, אפֿן דריטן יאָר הערן מיר עפּעס א קאָמיסיע פֿאָרט אין דאָרף איבערמעסטן די פּאשעס.

— אָט א נײַע פֿארבלענדעניש,—טראכטן מיר זיך,—די פּאשע איז אונדזערע פֿון אייביק אָן, צוליב וואָס דארף מען זי איבערמעסטן? עמעס, די לעצטע יאָרן האָבן מיר א טײל פּאשע צעטײלט צווישן דער געמיינדע און זי צע־אקערט. טראכטן מיר, עפּשער איז מען געקומען אויסמעסטן, וויפֿל האָבן מיר צעאקערט און וויפֿל איז נאָך געבליבן. און די קאָמיסיע גייט גלײַך אין הויף. איבערגעביסן און אוועק אפֿ דער פּאשע. צעלייגט די מאפּע. דער פּאָרעץ גייט אליין מיט זיי און באווײַזט: עס ציט זיך פֿונדאנען און ביזדאנען, און דאָס האָבן זיי צעאקערט.

זײַנען מיר צוגעגאנגען צו דער קאָמיסיע, בוקן זיך פֿונדערווײַטנס, צו־געגאנגען נאָך נעענטער, בוקן מיר זיך נאָכאמאָל, און די קאָמיסיע קוקט גאָר ניט אין אונדזער זײַט. האָט זיך דער וויט דערוואגט און זאָגט:

— דאָס איז, כ'בעט די פּריצים, אונדזער פּאשע, צוליב וואָס מעסט איר זי און שלאָגט פּלעקלעך.

— און דו ווער ביסט?—פֿרעגן די פּריצים.

— איך בין דער וויט פֿון דער געמיינדע.

— נו, איז גוט,—ענטפֿערן זיי און טוען זייערס ווײַטער. זיי האָבן מיט פּלעקלעך ארומגעגרענעצט דאָס שטיקל, וואָס מיר האָבן צעאקערט, די איבע־ריקע ערד באזונדער. מיר גייען מיטן וויט נאָך זיי, אָבער וואָס זיי רעדן, פֿארשטייען מיר ניט, ווײַל זיי פּלאפּלען אפֿ דײַטש. געענדיקט די ארבעט, זעצן זיי זיך אפֿ דער ברישקע. דער וויט נאָך זיי. שטייט ניט אָפּ און דער־פֿרעגט זיך. דעמלט שטעלט זיך איין פּאָרעץ אין דער ברישקע און זאָגט צו אונדז:

— איר, לײַט, האָט געזען, ווי די קאָמיסיע האָט די פּאשע געמאָסטן?

— יאָ, געזען,—זאָגן מיר.

— און איר האָט געזען, ווי זי האָט פּלעקלעך געקלאפּט?

— דאָס אויך געזען.

— און איר ווייסט, אז אָט דאָרט,—ער האָט באוויזן אפֿן צעאקערטן טייל,— דאָס איז אײַערס, דער געמיינדעס, און יענץ איז דעם פּאָרעצס?

— הא, וואָס, ווי?—האָבן מיר אלע א געשריי געטאָן, ווי אָפּגעפּארעטע, צו דער קאָמיסיע. די קאָמיסיע האָט געמאכט פּלייטע.

דעם צווייטן טאָג יאָגן אונדזערע פּאסטעכער די פֿי אפֿ דער פּאשע און דאָרטן שטייען די פּריצישע דינערס. „מארש פֿונדאנען, דאָס איז דעם פּאָרעצס פּאשע, זאָלסט זיך ניט דערוועגן מיט קיין פֿוס טרעטן אהער." די פּאסטעכער האָבן אויסגעקערעוועט די פֿי און אוועקגעיאָגט זי אין וואלד. און דאָרטן זײַנען די פּריצישע ליעסנימשע און הײַדוקעס: „מארש פֿונדאנען, ס'איז דעם פּאָרעצס וואלד, זאָלסט זיך ניט דערוועגן איבערטרעטן דעם גרענעץ". די פּאסטעכער,

ווי געוויינלעך קינדער, האָבן זיך צעווייגט און יאָגן די פי צוריק אהיים. א גוואלד, א געשריי איז געוואָרן אין דאָרף, ווי מ׳וואָלט עס אונטערגעצונדן פון אלע פיר זייטן.

וואָס טוט מען דאָ? די פרויען שרייען: „מיר וועלן מיט קאָטשערעס גיין און די פריצישע דינערס די קעפ אראָפהאקן״. אָבער די עלטערע מענטשן האָבן זיי איינגעשטילט און גלייך אויסגעקליבן עטלעכע מענטשן, מ׳זאָל פאָרן קיין לוואָוו צו אן אדוואָקאט זיך אייצענען מיט אים. מיך האָט מען אויך אויסגעקליבן. זיינען מיר אוועקגעפאָרן, זיך אָנגעפרעגט וועגן אן אדוואָקאט אן אוקראינער, א פארדינסטפולן און אופריכטיקן. געקומען צו אים און דערציילן די מייסע. „נו, זאָגט ער, מירן אָנהייבן א פראָצעס. סטארעט זיך אויס איידעס, דאָקומענטן, געלט. און דערווייל האלט זיך רויק, ווייל יעדער בונטאציע וועט נאָר קאליע מאכן די זאך״.

— אָדער, פאָרעצל,—זאָגן מיר,—וויאזוי וועלן מיר זיך האלטן רויק, ווען ס׳איז ניטאָ וווהין די פי ארויסטרייבן? אָן פאשע וועט דאָך די פי אויסגייבערן!

— הא, — זאָגט דער אדוואָקאט, — וואָס־זשע קאָן איך אייך אייצענען? אויב מיר וועלן אויסשפילן דעם פראָצעס, וועט דער פאָרעץ מוזן אומקערן אייך דעם גאנצן שאָדן. און איצט ווי איר ווילט.

מיט דעם זיינען מיר אוועק. עס האָט זיך אָנגעהויבן דער פראָצעס. וויפל געלט מיר האָבן אפ אים אויסגעגעבן, ווייסט נאָר גאָט אליין. איך האָב אויסגערעכנט, אז נאָר דעם אדוואָקאט און אפ גערבאָווע מארקעס איז אוועק עפעס העכער זיבן הונדערט רינסקע. די געמיינדע האָט זיך געצויגן פון די לעצטע קויכעס, כאָטש ווי ענג עס איז איר ניט אויסגעקומען. ווייל דער וואלד און די פאשע איז געבליבן באם פאָרעץ, און מיר האָבן געמוזט א גרעסטע טייל פי אויספארקויפן פאר האלבער פרייז, ווייל ס׳איז ניט געווען מיט וואָס צו האָדעווען. און די רעשט פי האָט זיך געטויטשעט און טויטשעט זיך נאָך איצט אויך אפ די גענדזענע ברעגן אָדער אין די טאָלן, אָדער אין די גערטנער. די סעדער אונדזערע זיינען דעריבער צעקאָליטשעט געוואָרן, די פאסיקעס זיינען איבערגעפירט געוואָרן. און די כודאָבע גייט ארום נאָר הויט און ביינער.

זיבן יאָר האָט זיך אונדזער פראָצעס געצויגן, פונקט ווי מ׳וואָלט זיבן יאָר פון דער געמיינדע די אָדערן געצויגן. מיר האָבן זיך אינגאנצן אָפגעלאָזט פאר דער צייט, אָבער צום פאָרעץ ניט געגאנגען, זיך פאראקשנט. דער פאָרעץ טוט זיינס. אין וואָס פאר א געריכטן אין וואָס פאר אן אינסטאנציעס זיינען מיר שוין ניט געווען! אי אין באצירק, אי אין גובערניע, אי אין מיניסטעריום און גאָט ווייסט וווּ נאָך. און אלץ אזוי: אין איינעם פארשפילט — רעקורסירן מיר; אין צווייטן אויסגעשפילט — רעקורסירט דער פאָרעץ. און קיין סאָף איז ניטאָ. סאָפקאָלסאָפ האָבן מיר זיך דערוואַרט! עס קומט דער געריכט־אויספילער און ברענגט א רעזאָליוציע פון דעם העכסטן מיניסטעריום. אזוי און

אזוי, קעדיי צו שאָלעם מאכן צווישן דער געמיינדע און צווישן דעם הויף, ווערט באשטימט א גובערניעלע קאָמיסיע, וואָס דארף אפן אָרט אלץ פאנאנ־דערקלײַבן, איבערקוקן די דאָקומענטן, איבערפרעגן די אײדעס און ארויסטראָגן אן אנטשיידענעם באשלוס. און ביידע צדאָדים מיט אלע מאטעריאלן דארפן יענעם טאָג זײַן אפן אָרט. דער באשלוס פון דער קאָמיסיע וועט זײַן באַ־שטעטיקט אָן אן אפעליאציע און וועט ווערן אויסגעפילט. נו, האָבן מיר זיך א טראכט געטאָן, איצט וועט געוויס אונדזער עמעס זײַן, אויב די קאָמיסיע וועט אפן אָרט באשליסן, ווײַל יעדערער וועט קאָנען זאָגן, וואָס ער ווייסט, יעדן וועט מען אויסהערן, און דעריבער וועלן זיי דאָך מוזן מודיע זײַן, אז מיר זײַנען גערעכט.

דער פּאָרעץ אונדזערער, וואָס האָט די זעלבע רעוואָליוציע באקומען, איז עפּעס אראָפּגעפאלן בא זיך און האָט אראָפּגעלאָזט די נאָז. אָבער גיך האָט ער עפּעס צוגעטראכט, זיך געזעצט אפ דער בריטשקע און אוועק קיין לוואָוו. וואָהין ער איז געפאָרן, ווייסן מיר ניט, אָבער צוויי אונדזערע מענטשן, וואָס זײַנען דענסטמאָל געווען אין לוואָוו, האָבן שפּעטער דערציילט, אז זיי האָבן געזען, ווי דער פּאָרעץ איז ארומגעפאָרן מיט אונדזער אדוואָקאט. פאָרשטענד־לעך, זיי האָבן עס דערציילט שוין נאָך אלעמען. גענוג איז צו וויסן, אז אין צוויי אָדער דרײַ טעג ארום איז אונדזער פּאָרעץ געקומען פון לוואָוו א פריי־לעכער און אפילע אן אופגעריכטער. וווּנדערן מיר זיך, אָבער וואָס הייסט עס, ווייסן מיר ניט.

מיר זײַנען אויך צו אונדזער אדוואָקאט געקומען געוווירע ווערן, האָט ער אונדז בארויקט. „מירן אויסשפּילן", זאָגט ער. „איך אליין", זאָגט ער, „וועל זיך שטעלן אפן אָרט פאר דער קאָמיסיע. אָדער א טאָג פאר דעם קומט צו מיר מיט דעם וויט, מיט די באפולמעכטיקטע, מיט די אײדעס, ברענגט מיט זיך אלע פאפּירן, וואָס איר האָט. מע דארף אלץ דורכקוקן און זיך אויסצייצען. איר ווייסט, ווי צו א שלאכט אפ דער מילכאָמע דארפן מיר זיך צוגרייטן. קומט גאנצפרי, וועל איך יעדן זאָגן, וואָס, און וויאַזוי ער זאָל ריידן, ווײַל די זאך איז, ווי איר זעט, א פארפלאָנטעטע. האלבטאָג וועלן מיר זיך זעצן אפ דער פור און היידא אין דאָרף, קעדיי צום אָנגעמערקטן טאָג זאָלן מיר פרי זײַן אפן אָרט.

האָבן מיר אויסגעהערט זײַן אייצע און דאנקען אים נאָך. זיך צונויפגעקליבן: דער וויט, צוויי באפולמעכטיקטע און דרײַ עלטערע באלעבאטים פון דאָרף אלס אײדעס, צונויפגעקליבן אלע פאפּירן, וואָס זײַנען נאָר געווען, און אוועק־געפאָרן באנאכט קיין לוואָוו, א טאָג פאר דעם, וואָס די קאָמיסיע דארף קו־מען. קומען מיר צום אדוואָקאט, ניטאָ — ערגעץ ארויסגעגאנגען, נאָר ער דארף באלד קומען, מע בעט צוווארטן. ווארטן מיר, ווארטן, ניטאָ דער אדוואָקאט. ס'איז שוין צען, עלף, צוועלף אזייגער — ניטאָ. מיר האָבן זיך אויסגעהונגערט, געגאנגען צום וואָגן עפּעס איבערבײַסן. אין א מינוט ארום קומען מיר צו

לויפֿן — דער אַדוואָקאַט איז נאָך ניטאָ. וואָס פֿאַר אַן אומגליק? ס'איז שוין איינס אַזייגער, ס'איז צוויי, ס'איז דריי — מיר וואָלטן שוין געדאַרפֿט פֿאָרן אַהיים, קעדיי אָפּצודערנאַכט זיין אַפֿן אָרט, און ער איז ניטאָ. ערשט, אַזוי אַרום פֿיר אַזייגער זעען מיר, ער גייט.

— אַך, כ'בעט אייך איבער, — זאָגט ער, — כ'בעט אייך זייער איבער, פּאַני באַלעבאַטים. ס'איז אָבער ניט מיין שולד, וואָס איך האָב פֿאַרשפּעטיקט. כ'בין געווען אין געריכט, האָט זיך די פֿאַרטיידיקונג פֿאַרצויגן ביז איצט, אָבער ס'איז גאָרניט. מירן אַלץ באַוויזן מאַכן, כ'בעט אייך צו מיר אין צימער.

— עפּשער וואָלטן מיר זיך בעסער געזעצט אַפֿן וואָגן און געפֿאָרן אין דאָרף, — האָב איך געזאָגט, — וואָלט דער פּאַן געקאָנט דאָרט איבערקוקן די פּאַפּירן און אונדז אויסלערנען, וואָס מיר דאַרפֿן ריידן.

— ע, ס'איז ניטאָ וואָס זיך צו איילן, — האָט ער געזאָגט, — מיר וועלן באַוויזן פֿאַרפֿאָרן, און דאָס איבערקוקן פֿון די פּאַפּירן וועט לאַנג ניט דויערן.

זיינען מיר מיט אים אַריין אין צימער און זיך אַוועקגעזעצט. פּאַפּירן געבראַכט אַ גאַנצן הויפֿן. נעמט ער זיי, לייענט, לייענט, פּאַוואָליע, אויפֿמערקזאַם, אַמאָל פֿרעגט ער באַ אונדז עפּעס, מיר ענטפֿערן, ער לייענט ווייטער. און דאָ איז שוין אַ האַלבע שאָ אַוועק, אַ שאָ, צוויי, און ער גאָרניט. מיר זיצן דאָ, די הויט ברענט אַף אונדז, מיר דרייען זיך, מיר שוויצן, און ער פֿרעגט אונדז אַלץ אויס, ווי אַף אַ פּראָטאָקאָל, ער לייענט אַלץ די פּאַפּירן, מורמלט זיך, אַ שלאַק אַף אים. מיר האָבן אים שוין עטלעכע מאָל דערמאָנט: ס'איז צייט פֿאָרן, און ער אַלץ זיינס — באַלד, באַלד, און ווייטער צום לייענען, עס האָט זעקס אַזייגער געשלאָגן, ווען ער האָט דערלייענט. נו, טראַכטן מיר, אַ סאָף שוין צום לייענען, מירן פֿאָרן! עהע, ס'הייבט זיך ניט אָן, דער אַדוואָקאַט האָט ערשט אונדז אָנגעהויבן פֿאַרטייטשן דעם גאַנצן פּראָצעס פֿון אָנהייב ביז סאָף, מיט אַלע פּישטשעווקעס, אַזוי ווי מיר וואָלטן גאָרניט געוווּסט. ער רעדט, רעדט, און מיר שפּרינגען שיִער פֿון דער הויט ניט אַרויס. דאָ וואָלט מען געדאַרפֿט זיך אַ כאַפּ טאָן און אָנשפּייען אים אין פּאָנעם און אַוועקגיין. איז ניין. דערנאָך האָט ער אונדז אָנגעהויבן לערנען, ווי מיר זאָלן ריידן פֿאַר דער קאָמיסיע. און אינדערעמעסן האָט ער אונדז גוט געלערנט, אַזוי קלאָר איז פֿאַר אונדז געוואָרן די גאַנצע זאַך, אַזוי גוט האָט יעדערער געוווּסט, וואָס ער דאַרף ריידן, אויסגעצייכנט. אַ שאָד נאָר, וואָס ווען דאָס לערנען האָט זיך געענדיקט, האָט געשלאָגן ניין אַזייגער, ס'איז אָוונט שוין, אין דרויסן איז טונקל געוואָרן. ערשט דאַן האָט ער זיך אַ כאַפּ געטאָן, און דאָ האָט נאָך דונערן אָנגעהויבן.

— אוואַ, וואָס איז עס אַזוינס, ס'איז שוין אָפּדערנאַכט? — האָט ער געזאָגט און זיך אַרומגעקוקט.

— נו, יאָ, אָפּדערנאַכט, — האָבן מיר געענטפֿערט, ווי פֿאַרמישפּעטע.

— וואָס־זשע טוט מען איצט, ווי פֿאָרט מען?

— כ'ווייס דען,—האָב איך געזאָגט,—איצט איז שווער פאָרן, ס'א שלעכטער וועג, און ס'איז טאַקע גאַנץ ווײַט, מיט די וועלדער!

— מיר ווייסן אליין ניט וואָס צו טון!—האָבן אונדזערע מענטשן געזאָגט.

— און אַרום וויפל אַזייגער דאַרף מאָרגן קומען די קאָמיסיע?

— צען אַזייגער אינדערפרי.

— צען אַזייגער? נו איז גאָרניט: נעכטיקט דאָ איבער, און מאָרגן וועלן מיר אופשטיין גאַנצפרי און א יאָג טון אין דאָרף אַזש ס'וועט א רויך גיין. צו אַכט אַזייגער וועלן מיר דאָרט זײַן. גייט אָט דאָ באַלד, נעבן מײַן הויז איז דאָ א שענקל, דאָרט וועט איר איבערנעכטיקן, און מאָרגן, געדענקט, פאַרשפּעטיקט ניט, איך וועל אָפּ אײַך וואַרטן.

וואָס טוט מען? צופרידן ניט צופרידן, זײַנען מיר געגאַנגען. דער שענקער האָט ווי געוואַרט אָפּ אונדז.

— איר זײַנט פון פאַן אַדוואָקאַט?—פרעגט ער.

— יאָ.

— נו, נו, גייט כ'וועל פאַר אײַך אַן אָרט געפינען, נעכטיקט געזונט. און עפּשער ווילט איר נאָך עפּעס?

— גיט אונדז צו א פּאָרציע בראָנפן, ס'וועט זיך בעסער שלאָפן.

— מיר האָבן אויסגעטרונקען, זיך אויסגעלייגט און אַנשלאָפן געוואָרן, ווי העלצער. צי לאַנג זײַנען מיר אַזוי געשלאָפן, איין גאָט ווייסט, וויכטיק איז אָט וואָס: כ'כאַפּ זיך אוף—שוין גרויסער טאָג, כ'טו זיך א ריס צום פענצטער, טו א קוק, אָפּ דער זון—ס'איז שוין בא האַלבן טאָג. כ'קוק זיך אַרום—אַלע אונדזערע באַלעבאַטים שלאָפן, ווי קלעצער. וואָס איז דאָס אַזוינס, צי איז עס א כאָלעם, צי אָפּ דער וואָר? איך האָב א געשריי געטאָן מיט אַלע קוי־כעס—ניין, ס'איז ניט קיין כאָלעם! זיי האָבן זיך אופגעכאַפּט און אויך צום פענצטער. וואָס איז דאָס? ס'איז שוין האַלבער טאָג? צי דען זײַנען מיר אַזוי לאַנג געשלאָפן? א צאָרע האָט אונדז געטראָפן, מיר שלאָגן זיך, ווי פישלעך מיט זאַלץ באַשאָטענע, און אין קאָפּ בא יעדן רוישט, די ביינער ווי צעבראָכענע, טוען וויי! מיר רופן דעם שענקער: וויפל קומט אײַך פאַרן נאַכטלעגער?—ניט קיין סאַך, סאַכאַקל זעקס רינסקע.—וואָס, ווען, וויאַזוי? און ער, גאַזלען, זעענדיק, אַז מיר אײַלן זיך, אַז מיר רײַסן אָפּ זיך די האָר פון אומגעדולד, האָט זיך אַוועקגעשטעלט בא דער טיר און שמייכלט זיך אונטער, גלעטנדיק די באָרד.—אַזוי צאָלן בא מיר אַלע געסט.

אייניקע פון אונדז האָבן זיך מיט אים אָנגעהויבן דינגען. ער לאָזט בּ ער קיין וואָרט ניט זאָגן. האָבן מיר אים אַרײַנגעשטעקט די געלט, וויפל ער האָט געוואָלט, און—צום אַדוואָקאַט. מיר קומען צו לויפן—ניטאָ אינדערהיים. ער האָט אינדערפרי געוואַרט אָפּ אונדז, זיך ניט דערוואַרט, אַוועקגעפאָרן, און האָט געהייסן, מיר זאָלן זיך אײַלן נאָך אים. און אונדזערע פּאַפּירן?—די

פאפירן האָט ער געלאָזט. אָט האָט איר זיי. אָט האָסטו דיר! געפאָרן און די פאפירן ניט גענומען. וואָס עס האָט זיך דעמלט מיט אונדז געטאָן, איז זיך שרעקלעך צו דערמאנען. געוויס, טראכטן מיר זיך, האָט מען דאָרט אָן אונדז דעם איניען באשטימט — די געמיינדע האָט פארשפּילט. וואָס וועלן מענטשן זאָגן? וואָס פאר א נויט וואַרט אפ אונדז ווײַטער? מיר האָבן פאָרויסגעזען, וואָט ס'וואַרט אפ אונדז, ווײַל דעמלט איז שוין ניט שווער געווען עס פאָרויס־צוזען.

האָבן מיר א יאָג געטאָן אהיים, און ניט אין דאָרף, נאָר גלײַך אפ דער פאשע — ניטאָ קיינער. אין וואלד — ניטאָ קיינער. און דאָ איז שוין גיך אָוונט. מיר גייען צום הויף. אין הויף — געזאנגען, געלעכטערן, מוזיק — דער פּאָרעץ איז מעכאבעד די קאָמיסיע. קוקן מיר — אונדזער אדוואָקאט איז אויך אין ציי־מער, א פריילעכער, א רויטער, א רעדעוודיקער. וויפל קלאָלעס עס איז אין דער מינוט אפ אים געפאלן, אזויפיל גלעזלעך ווײַן האָט ער אין זײַן לעבן ניט אויסגעטרונקען. מיר זײַנען פארגליווערט געוואָרן, זאָגן שוין גאָרניט, פרעגן גאָרניט — צוליב וואָס? מיר ווייסן אליין, אז אונדזער אומגליק איז גרויס. ווי סטויפּעס, האָבן מיר זיך געשטעלט אפן גאנעק, שטייען און וואַרטן, און ווייסן אליין ניט אפ וועמען און צוליב וואָס. די פּריצים האָבן אונדז דערזען, אויסגעשאָסן א געלעכטער. אָבער צו אונדז איז קיינער ניט ארויס. די פּריצישע דינערס גייען דורך נעבן אונדז, לאכן, שפּאסן, שטופּן אונדז אונטער, אָבער זאָגן אונדז קיין וואָרט ניט. די פּריצישע הינט קומען, שמעקן אונדז ארום, אייניקע גיבן א בּרום, און אנדערע גייען שטיל אָפּ. און מיר — גאָרניט, שטייען, ווי טויטע.

ס'איז שוין די נאכט צוגעפאלן, אין די צימערן האָט די שײַן אופגעפלאמט, די פּריצים און פּריצעס האָבן עפּעס לידער פארצויגן. ס'האָט א רעגן אָנגע־הויבן גיין, און מיר שטייען אלץ אפן גאנעק, מיט אויגן ארײַנגעקלעפּטע אין די פלאמענדיקע שויבן, מיט א ציטער אין לײַב, מיט פארצווייפלונג אין הארץ.

אזש אָט, שוין שפּעט באנאכט, האָט זיך די טיר געעפנט, און די פּריצים איינס נאָכ'איינס האָבן זיך אָנגעהויבן ארויסקאטשען צו זייערע בריטשקעס. פון אָנהייב די פּריצים פון דער קאָמיסיע. גייענדיק פארבײַ אונדז, האָט דער גרעבסטער פון זיי זיך אָפּגעשטעלט, א קוק געטאָן בייז און געזאָגט:

— ווער זײַנט איר?

— היגע.

— וואָס ווילט איר?

— וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונדזער פּראָצעס?

— אײַער פּראָצעס? ערשט איצט קומט איר זיך וועגן דעם דערוויסן? שיקורים פאסקודנע! איר זײַנט ווערט האָבן וואלד, האָבן פאשעס? און קיין זשעבראצקע טאָרבע ווילט איר ניט? גייט־זשע אהיים, און וועגן דעם זאָלט

איר זיך ניט דערוועגן דערמאָנען. אוועק די יאָרן, ווען איר זײַנט פון גוטס צעשפּאַרט געוואָרן! עס זײַנען פאַרפאַלן, איוואַנע, די געלט!

די גאַנצע קאָמיסיע האָט זיך צעלאַכט, זיך געזעצט אַף די ברישטשקעס און אוועקגעפאָרן.

נאָך דער קאָמיסיע איז אַרויס אונדזער אַדוואָקאַט, געגאַנגען זיך, ווי אַ פאַרברעכער, צעמישט, ווי שיקער.

— הא, איר זײַנט דאָ, איר זײַנט דאָ?—האָט ער געפלאַפּלט,—כ׳האָב אַף אײַך געוואַרט, אַף מײַן וואָרט געוואַרט. פאַרוואָס זײַנט איר ניט געקומען?

— אַסאַך האָט אײַך אונדזער פּאָרעץ באַצאָלט, איר זאָלט אונדז פאַרהאַלטן אין שטאָט, ביז די קאָמיסיע וועט דאָ באַשליסן פון זײַנעט וועגן?

— וואָס? וויאַזוי? הא! באַליידיקט מיך!—האָט ער געפלאַפּלט, זיך געזעצט אַף דער ברישטשקע און אַ יאָג געטאָן פון הויף.

— זאָלסט זיך דעם קאָפּ צעברעכן!—האָבן מיר נאָך אים געזאָגט. אָבער דאָס איז אויך אומזיסט געווען, ער האָט ניט צעבראָכן דעם קאָפּ, דער הונט איינער!

אזש אָט איז דער פּאָרעץ פּלוצעם ווי געבוירן געוואָרן פאַר אונדז, שאָקלענדיק זיך בא דער געעפנטער טיר.

— הע־הע־הע,—האָט ער גערעדט מיט אַ שיקערן געלעכטער,— פּאַני גע־ מיינדע, בירגער, באַפּולמעכטיקטע, וואָס הערט זיך דאָרט? ווי גייט דאָס פּראָ־ צעסל? גאָרניט, גאָרניט! אָבער שטייט נאָר, איך וועל אײַך איצט לערנען סייכל, איצט וועט איר שפּרינגען, ווי איך וועל שפּילן. איך וועל אײַך געבן צו וויסן, איר זאָלט געדענקען.

און ער האָט געהאַלטן וואָרט! צונויפגעדרייט אַלעמען אַזוי, אַז מ׳קאָן קיין אָטעם ניט כאַפּן. עמעס, די געמיינדע האָט ניט גלײַך זיך געלאָזט. מיר האָבן דערלאַנגט אַ קאַסאַציע, האָט מען זי אָפּגעוואָרפן. דעמלט האָבן מיר באַ־ שטימט מיט גוואַלד פאַרטיידיקן אונדזערע רעכט. אָבער דערמיט האָבן מיר זיך נאָך ערגער געמאַכט. די פרויען, קינדער, די מענער און די אַלטע, אַלע זײַנען אַרויס פון דאָרף, קעדיי ניט לאָזן דעם פּאָרעץ פאַרנעמען די פּאַשע. דער פּאָרעץ האָט געבראַכט מיליטער. מיר זײַנען פאַרן מיליטער געפאַלן אַף דער ערד, געשריגן: כאָטש טאָפּטשעט אונדז, כאָטש שיסט אונדז, מירן פון דער ערד ניט אָפּטרעטן, דאָס איז אונדזערס! אָבער דאָס מיליטער האָט ניט געשאָסן, ניט געטאָפּטשעט, נאָר צעטיילט זיך אַף צוויי ראָטעס און רײַטנדיק אוועק אין דאָרף—דורך די פעלדער, דורך דער טוווע, דורך די פּלויטן— איז אונדז אויסגעקומען זיך אומקערן. צוויי כאַדאָשים זײַנען זיי אין דאָרף געשטאַנען. וואָס בעסערס ס׳איז געווען פון פּי, אויסגעשניטן און אופגעגעסן, געמאַכט אַ טעל פון אונדז. און ווען זיי זײַנען אוועקגעפאָרן, האָט דער פּאָרעץ שוין געמעגט זײַן דרוק: די געמיינדע איז געווען צעבראָכן און צערויִנירט ביז דער שפּעטנטע און האָט אַליין געמוזט זיך אָפּגעבן אין זײַנע הענט.

אָט דאָס איז אונדזער גורל. צי וועט אמאָל זײַן בעסער, צי וועלן מיר כאָטש פאר דעם טויט גרינגער אנ אָטעמ טונ? אָבער דער פאָרעצ ארבעט פונ אלע קויכעס, קעדיי אפ אונדז שטארקער ארופצוציען די פענטע. פינפ קאָר־טשמעס איב דאָרפ געעפנט, קיינ שול איז ניטאָ. א גאלעכ האָט ער אויסגעקליבנ אזעלכנ, וואָס האלט זײַנ צאד, אונ בא אונדז איז ניטאָ קיינער, וואָס זאָל אנ אייצע געבנ. מיר לעבנ, ווי יענע אָקסנ אינ יאָכ, אפילע די קינדער אונד־זערע האָבנ שוינ קיינ האָפענונג ניט אפ עפעס בעסערס.

ד ע ר   מ ו ל י ע ר

אכ, דאָס קלאַפּנ, דער האַרמידער, די געשרייענ אַפּנ גאַס פּונקט אַנטקעגנ מײַנ פענצטער יאָגנ אַרויס יעדער געדאַנק פונ מײַנ קאָפּ. זיי גיבּנ מיר קיינ רו ניט אַפּ קיינ מינוט. זיי רײַסנ מיכ אָפּ פונ דער אַרבּעט! און אײַנרעגנ קאָנ איכ זיכ ניט אַהינטונ, אײַנרעגנ זיכ ניט באַהאַלטנ פונ דעם ניט אויפ־הערנדיקנ קלאַפּנ: פונ אינדערפרי ביז אַפּדערנאַכט הערט עס ניט אויפ, און אַז איכ לייג זיכ שלאָפנ, אויסגעמוטשעט פונ דער באַטאָגעדיקער היצ, הער איכ עס אַפילע אינ שלאָפ. און דאָס ציט זיכ שוינ צוויי כאָדאָשימ אַזוי. טויט נאָר אַ טראַכט! פונ זינט מע האָט אָנטקעגנ מײַנ פענצטער אָנגעהויבּנ בויענ אָט דעם אומגליקלעכנ מויער, פונ יענער צײַט האָבּ איכ קיינ שורע ניט אָנגעשריבּנ און דאָס קלאַפּנ, דער האַרמידער האָט ניט אויפגעהערט אָפּהילכנ בּאַ מיר אינ די אויערנ.

ניט קענענדיק אַליינ אַרבּעטנ, זיצ איכ מיר גאַנצענע טעג בּאַמ פענצטער און קוק, ווי עס אַרבּעטנ אַנדערע. די בּאַוועגונגענ, דאָס לויפנ, די אַרבּעט, וואָס עטלעכע צענדליק מענטשנ טוענ, דרייענדיק זיכ און נישטערנדיק אינ יענעמ ענגנ אָרט, ווי מורעשקעס אינ זייער הויפנ, צעיאָגנ מײַנ צעוויצטקײַט. איכ בּאַרויִק זיכ, קוקנדיק, ווי בּיסלעכווײַז, אונטער די הענט פונ דער מאַסע אַרבּעטער וואַקסט דער גרויסער מויער, ווי עס רוקנ זיכ אַרופ זײַנע ווענט, ווי עס שיפּעט און עס רויכערט זיכ דער קאַלכ, וואָס מע לעשט אימ אינ גרויסע הילצערנע קאַסטנס און פונ דאָרטנ לאָזט מענ אימ אַראָפּ אינ־די גריבּער; ווי די מוליערס טעסענ ציגל, צופּאַסנדיק זיי צום געהעריקנ אָרט; ווי פרויענ און מיידלעכ טראָגנ צעמענט אינ צעבּריקעס מיט דורכגערוקטע דרענגלעכ אינ די אויערנ; ווי די געהילפנ, אײַנצווייענ צונויפגעבּויגנ, טראָגנ אַרופ ציגל אַפּ הילצערנע טראָג־בּרעטלעכ, וואָס ליגנ, ווי אַ יאָכ, אַפּ בּיידע אַקסלענ. אָט די גאַנצע שווערע טאָגטעגלעכע אַרבּעט פונ די מענטשנ טראָגט זיכ דורכ פאַר מיר, ווי אַ כמאַרע, און הערנ־דיק זייערע געשרייענ, שפּאַסנ און ריידערײַענ, פאַרגעס איכ וועגנ זיכ, גלײַכ ווי כ׳וואָלט זיכ טרענקענ אינ עפּעס אַנ אומבּרעגיקנ, ניטדורכזיכטיקנ נעפּל, און געשווינד, אומבּאַמערקט שוועבּט אַ שאָ נאָכ אַ שאָ און אַ טאָג נאָכ אַ טאָג.

נאָר די געהילפ־מײַסטערס מיט זייער געשריי, מיט זייערע זידלערײַען, דראָונגען און קלאָלעס, מיט זייער ווילקיר איבער די ארבעטער רײַסנ מיכ ארויס פונ דעם ניטדורכזיכטיקנ נעפל, דערמאנענ מיר די לעבעדיקע מיִעסעווירקלעכקײַט. זיי זײַנענ סאכאקל צווייענ, נאָר אומעטום איז פול מיט זיי. אלע ארבעטער ווערנ אײַשוויגנ און בייגנ זיכ אײַנ, ווענ איינער פונ זיי גייט דורכ. מיט גאָרניט קאָנ מענ פאר זיי ניט יויצע זײַנ, זיי געפעלט גאָרניט. אפ אלצ איז בא זיי דאָ א גרייט זידלערײַ, אפ אלצ איז בא זיי גרייט א בייזנ גײַוועדיק וואָרט. און לאָז עפּעס אנ ארבעטער זיכ נאָר פרווונ אָפּענטפערנ אָדער זיכ פארטיידיקנ, אָדער זיכ אײַנשטעלנ פאר א כאווער — באלד גיסט זיכ אָנ מיט בלוט דאָס פּאָנעם פונ דעם געהילפ־מײַסטער. פונ מויל שפּריצט פּינע. אוי, ווי עס מוטשעט זיכ דערנאָכ דער שולדיקער! און ס׳איז נאָכ גוט, ווענ מע לאָזט אים לײַדנ, ווענ מע טרײַבט אים ניט אוועק פונ דער ארבעט. ווײַל זיי זײַנענ דאָכ פולע באלעבאטים. זייער מאכט איבער די ארבעטער איז אומבאגרענעצט. ווענ זיי יאָגנ אוועק אייג ארבעטער, געפינענ זיי באלד פיר, וואָס בעטנ זיכ נאָכ אפ דעם אָרט פונ דעם אוועקגעיאָגטנ. הײַנטיקער זומער איז פאר די געהילפנ א שניט־צײַט! קלײַב נאָר אויס און רײַס אראָפּ פונ דעם געהאלט, וויפל דו ווילסט. די ארבעטער וועלנ גאָרניט ניט זאָגנ — און אויב איינער וועט וועלנ זיכ קלאָגנ דעם בוי־מײַסטער, איז ארויסגעשמיסנ, לאָז ער אומקומענ פונ הונגער, אויב ער האָט ניט געוואָלט זײַנ אונטערטעניק.

איינמאָל, ווענ איכ בינ, ווי געוויינלעכ, געזעסנ לעבנ פענצטער און גע־קוקט אפ דער ארבעט, האָט זיכ מיטאמאָל אָנגעהויבנ א געשריי סאמע אפ דער פאָרנטיקער וואנט. די סיבע פונ געשריי האָב איכ ניט געזענ. איכ האָב נאָר געהערט, ווי דער געהילפ האָט זיכ א וואָרפ געטאָנ צו איינעם אנ ארבעטער, א פארזאָרגטנ הויכנ מוליער, פונ מיטעלע יאָרנ, און האָט אָנגע־הויבנ זידלענ אים מיט די לעצטע ווערטער. און יענער — גאָרניט. ער האָט זיכ אײַנגעבויגנ און טוט זיכ ווײַטער זײַנ ארבעט. אָבער דאָס פארזאָרגטע, דאָס אײַנגעשפּארטע שווײַגנ האָט נאָכ מער צערייצט דעם געהילפ.

— דו, מערדער, גאנעוו, קרימינאלניק, זאָלסט זיכ באלד אוועקנעמענ פונ־דאנענ! — האָט געשריגנ דער פארפינצטער געהילפ, דערנעענטערנדיק זיכ צום ארבעטער.

איכ האָב געזענ, ווי דאָס פּאָנעם פונ דעם מוליער, וואָס איז אָנגעבויגנ געווענ איבער די ציגל, איז אלצ רויטער געוואָרנ, ווי מיט פלאם זיכ אָנגע־גאָסנ. ער האָט פארקלעמט די ציינ און האָט געשוויגנ.

— איכ דארפ צו דיר הונדערט מאָל ריידנ, דו האָלאָדראנעצ, גאזלענ, הא? מארש פונדאנענ! פארנעמ זיכ באלד! אניט וועל איכ הייסנ דיכ אראָפּ־ווארפנ!

דער ארבעטער האָט, ווײַזט אויס, געקעמפט מיט זיכ אליינ. דאָס פּאָנעם בא אים איז אזש בלאָוו געוואָרנ. צום סאָפ האָט ער, ניט אויסגלײַכנדיק זיכ,

קאָם אופגעהויבן דעם קאָפּ און באַמערקט מיט שטאָלצקייט, וואָס איז שווער איבערצוגעבן, אויסגערעדט:

— א כלאָפּ בלייבט א כלאָפּ! א מודיע בלייבט א מודיע!

דער געהילף איז בא די ווערטער, ווי פארכאלעשט געוואָרן. ווייזט אויס, דעם מוליערס ווערטער האָבן אים געטראָפן אין דעם ווייטעקדיקסטן אָרט: ער איז געווען פון דעם פּאַשעטסטן גראַד. און ווען ער איז געוואָרן „פאַן געהילף־מייסטער", האָט ער זיך זייער געשעמט מיט זיין אָפּשטאמונג. אין א מינוט ארום האָט ער אופגעריסן מיט דער גאנצער קראַפט פון דאמפּ.

— אזוי? דאָס איז צו מיר רעדסטו אזוי? ווארט־זשע, איך וועל דיר באווייזן! איך וועל דיך אָנלערנען. מארש!

דער ארבעטער האָט זיך ניט גערירט פון אָרט און האָט זיך זיינס געטאָן.

— פארנעם זיך פונדאנען, דו באנדיט דו איינער. גיי צו אלדע שווארצע יאָר, אניט וועל איך הייסן רופן א פּאָליציאַנט!

דער ארבעטער האָט איינגעשפּארט געקלאפּט די ציגל מיטן האמער. דעמלט איז דער געהילף צוגעשפרונגען צו אים, ארויסגעכאפּט בא אים דעם האמער פון האנט, און ארויסגעוואָרפן אין גאס. דער צעקאסטער מוליער האָט פארקריצט מיט די ציינ און האָט זיך אויסגעגלייכט.

— וואָס האָסטו זיך צו מיר צוגעטשעפּעט?—האָט ער א געשריי געטאָן.— וואָס ווילסטו פון מיר?

— הא, דו סטראשעסט מיך?—האָט א רעווע געטאָן דער געהילף.— גוואלד, גוואלד, א מערדער!

אף דעם געשריי איז געקומען דער צווייטער געהילף, און ביידע, מיט פארייניקטע קויכעס, האָבן זיי זיך א וואָרף געטאָן אפן מוליער. יענער האָט זיך ניט פארטיידיקט. עס האָבן זיך א שאָט געטאָן פויסטן אף זיין פּלייצע. באגלייט מיט קלעפּ, שטום פון קאס און פארצווייפלונג, איז ער אראָפּ פון דער רעשטאָוואניע און געגומען אפן אקסל דעם זאק מיט געצייג.

די איבעריקע ארבעטער, וואָס האָבן געזען די גאנצע זאך, האָבן שווייגנ־דיק געארבעט, אָנגעבויגן איבער די ציגל און פארביסן די ציינ. קיינער האָט אפילו קיין וואָרט ניט אויסגערעדט.

— זע נאָר, באווייז זיך דאָ ניט, דו באנדיט איינער. קלאָץ דו מיעסע!— האָט דער געהילף א געשריי געטאָן און באוויזן דעם אוועקגייענדיקן מוליער א פויסט.

דעם צווייטן טאָג בין איך פרי אופגעשטאנען און האָב א קוק געטאָן דורכן פענצטער. אין גאס איז נאָך שטיל געווען. די ארבעטער זיינען זיך צונויפגעגאנגען אף דער „פאבריק". איך האָב זיך זייער פארוווּנדערט, ווען כ'האָב דערזען דעם מוליער, וואָס מע האָט אים נעכטן אוועקגעטריבן. מיט נייגיר האָב איך אָנגעהויבן קוקן, וואָס וועט ווייטער זיין, ווען עס וועט קומען דער

געהילפ. די איבעריקע ארבעטער האָבנ צווישנ זיכ וויניק גערעדט, אונ צום ארויסגעטריבענעם איז ביכלאל קיינער ניט צוגעגאנ. אונ אָט איז דער געהילפ געקומענ. אָנגעבלאָזנ זיכ, ווי א בלאָזאק. ער האָט גיכ באקוקט די ארבעטער, זײַנ בייזער בליק האָט זיכ אָפּגעשטעלט אפנ מוליער, וואָס ער האָט אימ נעכטנ דורכגעטריבנ.

— אונ דו, באנדיט, ביסט נאָכאמאָל דאָ? וואָס טוסטו דאָ? ווער דארפ דיכ האָבנ?

— פאנ געהילפ,— רופט זיכ אָפּ דער ארבעטער, צוגייענדיק אפּ צוויי שפּאנ (צווישנ דער אלגעמיינער שטילקײַט איז געווענ צו הערנ, ווי עס ציטערט זײַנ שטימ, וועלכע ער האלט קאמ אײַנ),—פאנ געהילפ, כ'בעט אײַכ איבער, וואָס האָב איכ אײַכ געטאָנ? פארוואָס נעמט איר בא מיר צו דאָס שטיקל ברויט? איר ווייסט דאָכ, אז כ'וועל איצט קיינ ארבעט ניט געפינענ אינדערהיימ...

— מארש פונדאנענ, קרימינאלסקע מאָרדע! — האָט א ברומ געטאָנ דער געהילפ, וועלכנ ס'איז איצט ניט געפעלנ די אונטערטעניקײַט פונ מוליער, פונקט ווי נעכטנ איז אימ ניט געפעלנ געוואָרנ זײַנ אײַנגעשפּארט שווײַגנ.

דער מוליער האָט אראָפּגעלאָזט דעמ קאָפּ, האָט גענומענ דעמ זאק מיט געצײַג אונטער דער האנט אונ איז אוועק.

א גאנצע וואָכ נאָכדעמ האָב איכ יעדנ אינדערפרי געזענ די זעלבע סצענע אינ גאס. דער ארויסגעטריבענער מוליער האָט, ווײַזט אויס, אינערגעצ ניט געקאָנט געפינענ קיינ ארבעט, אונ יעדער אינדערפרי איז ער געקומענ צומ געהילפ אונ האָט אימ געבעטנ, ער זאָל אימ צונעמענ אפּ דער ארבעט. אָבער דער געהילפ איז געווענ הארט, ווי א שטיינ, קיינע ביטעס אונ באקאָשעס האָבנ אימ ניט גערירט, אונ וואָס מער דער מוליער האָט זיכ געבויגנ פאר אימ, וואָס טיפער עס זײַנענ בא אימ אײַנגעפאלנ זײַנע טונקל-געוואָרענע אויגנ, אלצ שטאָלצער האָט זיכ דער געהילפ געהאלטנ, אונ מיט ביטערע גײַוועדיקע ווערטער האָט ער געזידלט דעמ אָרעמענ ארבעטער. אונ דער, נעבעכ, דער ארבעטער, האָט נאָכ יעדער אָפּזאָג צונויפגעקלעמט די ציינ, גענומענ שווײַגנ-דיק דעמ זאק אונטער דער האנט אונ אנטלאָפנ, ניט אומקוקנדיק זיכ, ווי ער וואָלט מוירע געהאט פאר דעמ ניסאָיענ, פאר דעמ רייצ, וואָס האָט געטריבנ צו א בייזנ טאט.

עס איז געווענ שאבעס אפּדערנאכט. אנ אומדערוואַרטעטער רעגנ האָט מיכ פארכאפּט אינמיטנ גאס, אונ איכ האָב זיכ געמוזט באהאלטנ אינ א נאָענטנ שענקל. אינ שענקל איז קיינער ניט געווענ. דער אומריינער פײַכטער צימער איז געווענ שוואכ באלויכטנ מיט איינ לאָמפּ, וואָס האָט זיכ אומעטיק געהוידעט אפּ דער סטעליע. בא דעמ שענק-טישל האָט געדרעמלט אנ אלטע אונ גראָבע שענקערנ. כ'האָב באקוקט דאָס שענקל אונ... אָ, א כידעש, א וווּנדער! אינ א ווינקל, בא איינ טיש האָב איכ דערזענ דעמ באקאנטנ מוליער אונ נעבנ אימ

זײַנ סוינע — דעם געהילפ. נעבנ יעדערנ איז געשטאנענ א גלאָז ביר, ביז האלב אויסגעטרונקענ.

— נו, גיב אונדז גאָט, קום! — האָט געזאָגט דער מוליער, א קלאפּ געבנדיק מיט דער גלאָז אינעם גלאָז פונ דעם געהילפ.

— זאָל גאָט אײַכ געבנ! — האָט יענער געענטפערט מיט א טאָנ, וואָס איז פיל וויכער געווענ, ווי פריִער אינ גאס בא דער ארבעט.

מיכ האָט פארינטערעסירט אָט די וווּנדערלעכע כאווערשאפט. איכ האָב געהייסנ ברענגענ א גלאָז ביר און האָב זיכ געזעצט בא א טיש אינ צווייטנ עק צימער אינ א ווינקל.

— איז וואָס, קום, האָט געזאָגט דער מוליער, זיכ באמיִענדיק אויס־האלטנ א גוטברודערישנ טאָנ. — ניט גוט אזוי, וואָס דו האָסט זיכ אזוי צו מיר גענומענ. ניינ, ס'איז ניט גוט!

אזוי זאָגנדיק, האָט ער א קלאפּ געטאָנ מיט דער גלאָז אינ טיש און האָט באשטעלט נאָכ צוויי גלעזער ביר.

— דו ווייסט דאָכ, קום, וואָס בא מיר אינדערהיים איז, וואָס פאר א נויט. מע דארפ דיר גאָר ניט זאָגנ. דאָס ווײַב איז קראנק, קאָנ ניט פארדינענ, און דאָ בינ איכ אדאנק דיר, א גאנצע וואָכ אָנ א גראָשנ! איכ זאָל זײַנ אליינ, וואָלט איכ נאָכ געליטנ. אָבער זעסטו — א קראנק ווײַב און די נעבעכ־דיקע קינדער, וואָס קריכנ קאָם ארום און פּישטשענ פונ הונגער. דאָס הארצ צערײַסט זיכ. יאָ, יאָ, קום, עס צערײַסט זיכ. איכ בינ דאָכ זיי עפּעס א פאָטער!

דער געהילפ האָט אויסגעהערט אָט דעם שמועס, האָט אָנגעבויגנ דעם קאָפּ און צוגעשאָקלט ווי דרעמלענדיק. און ווענ די שענקערנ האָט געבראכט ביר, האָט ער דער ערשטער גענומענ זײַנ גלאָז, א קלאפּ געטאָנ אינ דעם מוליערס גלאָז און געזאָגט:

— פאר דײַנ פרויס געזונט!

— זאָל גאָט געבנ, דו זאָלסט אויכ ניט קרענקענ! — האָט געזאָגט דער מוליער און האָט אָפּגעטרונקענ א ביסל פונ גלאָז. מע האָט אפ זײַנ פּאָנעם געזענ, ווי אומגערנ האָבנ זיכ זײַנע ליפּנ צוגערירט צום געטראנק. אכ, עפּשער איז אפ דעם געטראנק אוועק דער לעצטער גראָשנ פונ דעם גולדענ, וואָס ער האָט אנטליגנ, אפ וועלכנ זײַנ מישפּאָכע האָט באדארפט דורכלעבנ ביז א בעסערער צײַט, ווײַל גאָט ווייסט, צי ער וואָלט געקאָנט אנטלײַענ א צווייטנ, און איצט האָט ער פארנ לעצטנ גראָשנ גענומענ מעכאבעד זײַנ זײַנ סוינע, קעדיי כאָטש אזויארום אימ פארגיטיקנ.

— און דו, מײַנ ליבער קום, גיב נאָר גוט א טראכט, וואָס האָב איכ דיר אזוינס געטאָנ? וואָס כ'האָב פונ קאס דיר געזאָגט א שלעכט וואָרט? און וויפל האָסטו דאָכ מיר אָנגערעדט? ניינ, ס'איז ניט גוט אזוי קריוודענ אנ אָרעמע מענטשנ.

דער קום האָט אויסגעטרונקען דעם ביר, נאָכאמאָל אײַנגעבויגן דעם קאָפּ און געהוידעט מיט אים, ווי דרעמלענדיק.

— איז אָט,—האָט ניטדרייסט געזאָגט דער מוליער,—זײַ־זשע אזוי גוט, מאָנטיק... ע־ע... זעסט דאָך אליין, ווו קאָן זיך אַן אָרעמער מענטש אהינטון? סײַדן אומקומען אזוי מיט ווײַב און קינדער.

— נו, ווֶעסט הייסן געבן נאָך א גלאָז פון דעם ברויזיקן? — האָט דער געהילף איבערגעריסן זײַן שמועס.

— אוודע, אוודאי! היי, נאָך א גלאָז ביר!

די שענקערן האָט געבראכט נאָך ביר. דער געהילף האָט אויסגעטרונקען און האָט אָפּגעווישט די וואָנצעס.

— נו, וויאַזוי־זשע וועט זײַן? — האָט דער מוליער אומרויִק א פרעג געטאָן, באמיִענדיק זיך נעמען דעם געהילף פאר דער האנט, און געקוקט אים אין די אויגן.

— א, וואָס וועט זײַן? האָט יענער קאלט געענטפערט, ער איז אופגעשטאנען און זיך דערנענטערט צום ארויסגאנג. א דאנק דיר פארן ביר, און צו דער ארבעט מאָנטיק האָסטו ניט וואָס צו קומען, כ'האָב געדונגען א צווייטן. אנעוו (די ווערטער האָט ער שויג געזאָגט בא דער טיר) אזוינע גאזלאָנים, אזוינע שיבעניקעס, ווי דו, דארף איך ניט.—און דער געהילף איז מיט איין שפרונג ארויס אין גאס און האָט פארמאכט נאָך זיך די טיר פון שענקל.

דער אומגליקלעכער מוליער איז געבליבן שטיין, ווי א דונער האָט אים דערשלאָגן.

א היפּשע מינוט איז ער אזוי געשטאנען, ניט ווי סנדיק וואָס צו טראכטן. פּלוצעם האָט ער זיך אופגעכאפּט. עפּעס א ווילדער געדאנק האָט אים א בליץ געטאָן אין קאָפּ. מיט איין האנט האָט ער איבערגעקערט דעם טיש, בא וועלכן ער איז געזעסן, האָט אָפּגעבראָכן פון אים איין פיסל און א שלײַדער געטאָן מיט דעם אָפּגעבראָכענעם פיסל איבערן שענק־טישל. דער טראסק, דער גרילץ, דער ליארעם, דער געפילדער פון דער שענקערן, דער טומל פון אָנלויפנדיקע מענטשן, דער געשריי פון פּאָליציאנט — אלץ האָט זיך אין איין רעגע צונויפגעגאָסן אין איין ווילדער פארטויבנדיקער הארמאָניע. אין א מינוט ארום איז דער אומגליקלעכער מוליער געווען אינמיטן פון א רעוועדיקן און פישטשענדיקן האמוין, וואָס האָט מיט גרויס טומל איבערגעגעבן דעם „דולן און מעשוגענעם גאזלען" אין די הענט פון פּאָליציאנט. דער שטרענגער היטער פון געזעלשאפטלעכער אָרדענונג האָט אים אָנגעכאפּט פאר די אַקסלען און א שטויס געטאָן פאָרויס.

ש ל י מ א ק

פאסירט האָט עס אמאָל, מיט א צוואנציק יאָר צוריק, ווען אפן וועג צווישן דראָהאָביטש און באָריסלאוו האָבן זיך אין א שיינעם זומער־טאָג גע־טראָפן א פאָר יונגעלייַט. כ'ווייס ניט, צי עס קאָן זיך ווען טרעפן, אז צוויי באָכורים, קימאט פון זעלבן עלטער, זאָלן אזוי זייַן ניט־ענלעך איינער צום צווייטן סייַ מיטן כאראקטער און סייַ מיטן אויסערלעכן אויסזען. איי־נער — א הויכער, א פעסטער און א געראָטענער האָט געשפאנט פאָשעט און לייַכט, אָפט געשמייכלט און אָפט געזונגען פריילעכע לידער; זייַנע געמיינע און דאָך ריינע בגאָדים און דאָס סטאָליערשע געצייַג אין קלומעק אף די אקסלען האָבן גלייַך איידעס געזאָגט, אז דאָס גייט א סטאָליערשער געזעל זוכן פארדינסט אין באָריסלאוו — אין א שטאָט, וואָס האָט ערשט ניט לאנג אָנגעהויבן אופלעבן און צוציִען צו זיך אלץ מער ארבעטער און באַלמעלאָ־כעס. דער צווייטער וואנדערער — א מיזערנער, אן אייַנגעהויקערטער און אן אָפגעריסענער יידלעך, מיט אן אָנויסדריקלעכן פאָנעם, קימאט פון א זאָקן, א שווייַ־גער און א מורעשכוירעניק. זייַנע מאָגערע פיס האָבן קאָם באוויזן נאָכשפּא־נען דעם פעסטן סטאָליער, און די קליינע אייַנגעפאלענע אייגעלעך האָבן זיך אומרויִק באוועגט אין די גריבעלעך, גלייַך ווי זיי האָבן זיך פאר עפעס דער־שראָקן און געזוכט ווו זיך באהאלטן. דער דאָזיקער איז דעסגלייַכן געגאנגען קיין באָריסלאוו זוכן גליק. נאָר ער האָט אָבער מיט זיך ניט מיטגעטראָגן קיין שום געצייַג, קיין מאכשירים, וואָס מע זאָל קאָנען מיט זיי עפעס פארדינען.

— פונוואנען קלערסטו עס, יודקע, צו עקזיסטירן אין באָריסלאוו? — פרעגט דער סטאָליער.

— פון וואָס גאָט וועט געבן, — ענטפערט דער סוטולעוואטער יידל.

— יאָ, ס'איז טאקע אזוי, אלץ איז בא גאָט אין די הענט, — רופט זיך אָפּ דער סטאָליער, — בא אונדז זאָגט מען אָבער דאָס ווערטל: „דו טו, און גאָט וועט דיר העלפן.“

— און בא אונדז זאָגט מען אנדערש, — האָט יודל קורץ אָפּגע־ענטפערט.

— ווי'אזוי־זשע זאָגט מען בא אייַך? איך בין טאקע א באַלן צו וויסן.

— באַ אונדז זאָגט מען: „דער, וואָס פאַרלאָזט זיך אַף גאָט, פאַרלאָזט אים גאָט אויך ניט.

— כאַ־כאַ־כאַ! — האָט זיך דער סטאָליער צעלאַכט אַף אַ קאָל און האָט אַ מאַך געטאָן מיט זײַנע פעסטע הענט.

— כ'וואָלט אַ באַלד געוועזן זען, ווען איך פּרוּוו, אַשטייגער, אַ כוידעש ניט אַרבעטן, צי וואָלט זיך גאָט אַראָפּגעלאָזט פון הימל און מיך אָנגעהאָדעוועט!

— זאָג ניט אַזוי, שלימאַק, רעד ניט קעגן גאָט!

— ניט דערצאָרענע גאָט בין איך אויסן. איך דענק פונדעסטוועגן, אַז ניט אומזיסט העלפט גאָט דעם מענטשן!

און ער האָט באַנײַס צעפאָכעט זיך מיט די פעסטע הענט, גלײַך ווי ער וואָלט זיך מיט זיי פאַרמאָסטן האַקן שטיינער.

— אַז גאָט וועט ניט וועלן, וועלן דײַנע הענט, שלימאַק, אויך גאָרניט העלפן!

— טײַדן ס'וועט מיר אָפּנעמען די הענט, נאָר דאַן איז שוין דאָס לעבן אויך אַן איבעריקע זאַך!

— זיי וועלן אַפילע געזונט זײַן און וועלן ניט קאָנען העלפן!

— אָ, דאָס וועט ניט געשען!

— מיר וועלן אַ סימנע האָבן.

— נו־נו, מירן זען.

אַזוי האָבן ביידע כאַווײרים געשמועסט און זײַנען געגאַנגען מיט אַ פאַרלאָזטן וועג איבער די פעלדער. ביז באָריסלאַוו איז נאָך געווען קעגן אַ האַלב מײַל. די זון האָט פון האַלב־טאָג אומבעראַכמאָנעסדיק געבראָטן. שלימאַק האָט שוין לאַנג געוואָלט אַ טרונק, יודל האָט דערסגלײַכן שוין פון לאַנג אָפּטמאָל מיט אַ ראַכמאָנעס־פּאָנעם געכאַפּט אַ קוק צום קלומעקל, וואָס אַף שלימאַקס פּלייצעס: פון דאָרט האָט זיך געלאָזט פילן אַ רייעך פון ברויט און קעז. ער האָט ניט פאַרמאָגט באַ זיך קיין שטיקל ברויט און קיין איינציקן קרײַצער.

מיטאַמאָל האָט זיך שלימאַק אָפּגעקערעוועט פונעם וועג אין אַ זײַט אונטער אַ שפּיציקן מעשופּעדיקן באַרג. יודלען איז געוואָרן קאַלעמוטנע.

— וווהין איז, שלימאַק?

— זע אָט האָסטו אַ קרעניטשקע, און מיר ווילט זיך אַ טרונק.

— עפּשער וואָלט קעדײַ געווען אַ ביסל זיך אָפּרוען אויך?

— געוויס אַזוי! די זון ברים, פּרעגלט, ווי מיט פײַער, און סײַוויסײַ וועלן מיר אַזוי אויך נאָך פאַרפרי אָנקומען קיין באָריסלאַוו.

— ס'שאַט אַזוי אויך ניט.

מ'האָט זיך געזעצט נעבן קוואַל. שלימאַק האָט זיך אָנגעטרונקען, אַרויסגענומען פונעם קלומעקל ברויט און קעז, און אַז ער האָט דערזען, אַז יודל האָט ניט קיין אייגנס גאָרניט, האָט ער אים אויך פאָרגעלייגט עסן.

— עפשער טאָרסטו גאָר ניט עסן, ס'איז דאָך עפּעס טריף?

— ע, — האָט יודל זיך אָפּגערופן, — פאַר א נויט דערלויבט אוגדזער גלויבן עסן טרייפס אויך.

— און גלאט אזוי דערלויבט ער ניט?

— ניין, ער דערלויבט ניט.

— יאָ, ס'איז שוין דאָס עמעסע גלויבן בא אייַך, אז מע קאָן עס אָנציִען, ווי מע דארף נאָר, ווי דער שוסטער ציט אָן דעם לעדער.

— זאָג ניט אזוי, שלימאַק, מע טאָר אזוי ניט זאָגן. אונדזער גלויבן איז אזוי פון גאָט, ווי אייַער גלויבן, — האָט יודל, ווי שעמעוודיק, אָפּגעענטפערט.

אָפּגעגעסן — און אוועק ווייַטער. אָט איז שוין אויך באָריסלאוו. האגאם מ'איז געגאנגען די גאנצע צייַט אף טרוקענער ערד, כאָטש קיין רעגן איז שוין אריבער א וואָך ניט געווען, פונדעסטוועגן איז אף אַלע גאסן פון באָרי־סלאוו געשמאַנען א טיפע זומפּיקע בלאָטע. ייִדן, באָכערים, ריפּניקעס *), ווענגענער און טאטשקעס האָבן זיך געדרייט הין און צוריק. טומל, געזאנג, קוילעס און שיקערע קלאָלעס זייַנען אף קיין רעגע ניט שטיל געבליבן.

— וווהינ־זשע וועסטו אצינד גיין, יודל?

— כ'וועל ערגעץ גיין זוכן א שטעלע. און דו וווהין?

— מ'האָט מיך דאָ באשטעלט אף ארבעט, בא א געבייַדע, אָן דאָרטן זע־סטו? איך דארף דאָרטן מאכן טירן, ראַמען צו פענצטער און די גאנצע סטאָ־ליערשע ארבעט. נו, זייַ מיר געזונט!

— זיי געזונט, שלימאַק! ווייסטו וואָס, אז דו וועסט אמאָל עפּעס דארפן, און איך וועל זייַן בייִכוילעס... דארפסט וויסן, איך בין ניט אזא ייִד... קום דאַן צו מיר! איך וועל אָן דיר ניט פארגעסן.

— איך צו דיר? כא־כא־כא! — האָט זיך שלימאַק צעלאכט. — מיט וואָס וועסטו מיר קאָנען העלפן, אז דו ביסט אַליין אויך א קאפצן!

— ווער ווייסט, שלימאַק, ווער ווייסט, וואָס וועמען ס'איז באשערט. איך זאָג דיר נאָכאמאָל, קום צו גיין. יודל וועט אין דיר ניט פארגעסן!

זיי האָבן זיך צעשיידט.

ס'איז אוועק צען יאָר. נעבן דער באָריסלאַווער הויפּטגאס האָט זיך ערשט ניט לאנג געעפנט א נייַ שענקל. דאָס שענקל איז געשטאַנען אפן ראָג פון צוויי גאסן, אף א גוט אָרט, כאָטש א קנאפּע אייל נידעריקער פון דער גאס־פּלאץ, אזוי אז צו דער טיר האָט מען זיך באדארפט אראָפּלאָזן מיט טרעפּ־לעך. ארבעטער פלעגן טאָג ווי נאכט אָנפילן דאָס גראָמע, ברודיקע און פייַכטע שענקל. געזאנגען, קוילעס, קריגערייַען פלעגן דאָרט קיינמאָל ניט אופ־הערן. דורך די שטענדיק אָפענע פענצטער פלעגן זיי, ווי א טויבער געפּיל־דער, זיך צעטראָגן איבער באָריסלאוו. אף דער טיר פונעם שענקל איז געווען

*) ריפּניק — דער, וואָס ארבעט בא נאפט.

צוגעפעסטיקט א שווארצגעמאָלטער שילד, אונ אפ אימ איז מיט פײַערדיק־רויטע אויסיעס געווענ אופגעשריבנ: Iudas

„Bier und Brantwein - Ausschank das Maultrommel “*).

אונ אינ שענקל צווישנ די שיקערע ארבעטער האָט זיכ, ווי א וויונ, אומ־געדרייט אנ איינגעהויקערט, כאָטש אפילע ניט קיינ זײַער דאר ייִדל: דאָס איז געווענ יודל. אונ בא דעמ שענק־טישל איז געשטאנענ א ייִדענע. מ׳עס, ווי דער טויט, דערפאר רײַכ געקליידעט, מיינסטנ מיט א קינד אָדער מיט צוויי אפ די הענט: דאָס איז געווענ זײַנ ווײַב.

אפדערנאכט. מענגעסווײַז האָבנ די ארבעטער זיכ א לאָז געטאָנ פונ דער ארבעט אונ צעזייט זיכ אינ אלע עקנ, די מערהײַט אינ די שענקענ. בא יודלענ איז פול געפאקט. אָבער זע נאָר, וואָס פאר אנ אומעטיקער, פארטראכטער, דערשלאָגענער פארשוינ שטופט זיכ דורכנ האמוינ צו דעמ שענק־טישל? זײַנ בלאס־אויסגעצערט פּאָנעמ זאָגט א״ידעס, אז ער איז נאָכ א קרענק. אינ די הענט האלט ער צוויי קיליעס, וואָס אפ זיי שפארט ער זיכ אָנ, קאמ שלעפנדיק זײַנע צוויי קראנקע, דארע פיס. אָט האָט ער זיכ קאמ מיט צאָרעס צוגע־שטופט צו דעמ שענק־טישל, איז געבליבנ שטיינ אונ האָט אָנגעהויבנ זיכ ארומ־קוקנ אינ אלע זײַטנ.

— וואָס דארפט איר? — האָט די ייִדענע א פרעג געטאָנ.

— יודלענ דארפ איכ.

— יודלענ? צו וואָס טויג אײַכ יודל? אויב איר ווילט בראָנפנ, וועל איכ אײַכ אליינ געבנ. אונ וויבאלד אפ באָרג, וועט אײַכ יודל אויכ ניט געבנ

— ניינ, איכ דארפ ניט קיינ בראָנפנ, איכ וויל נאָר וועגנ עפּעס ריידנ מיט יודלענ.

— ריידנ? — האָט די ייִדענע איבערגעפרעגט פארוואונדערט אונ האָט פונ אויבנ אראָפ מיטנ בליק אָפּגעמאָסטנ דעמ דאָזיקנ שלעפער, דעמ שלימאזל. — וואָס האָט איר מיט אימ צו ריידנ? זאָגט מיר, וועל איכ אימ איבערגעבנ.

— ניינ, כ׳וואָלט געוואָלט מיט אימ אליינ ריידנ. אָט איז ער דאָ! — אונ דער שלעפער האָט זיכ אויסגעדרייט מיטנ פּאָנעמ צו יודלענ, וועלכער האָט זיכ סאמע דעמלט דורכגעשטופט צומ טיש מיט גלעזער אונ גלעזלעכ אינ ביידע הענט.

— דער גוי וויל שמועסנ מיט דיר, — האָט די ייִדענע געזאָגט יודלענ. יודל האָט זיכ אויסגעדרייט אונ געקוקט א ווײַלע אפ דעמ אָפּגעריסענעמ שלי־מאזל. נאָר ער האָט אימ, ווײַזט אויס, ניט דערקענט.

— איר האָט געוואָלט מיט מיר ריידנ? נו, זאָגט, וואָס ווילט איר?

— איר דערקענט מיכ ניט, יודל?

— ניינ, עפּעס זײַנט איר מיר ניט קאָנטיק, — האָט זיכ יודל אָפּגערופנ אונ האָט נאָכאמאָל אפ אימ א קוק געטאָנ.

*) ביר אונ בראָנפנ־פארקויפ פונ יודע מוילטראָמל.

— עמעס, פארשטייט איר מיך, ניט נעכטן האָט עס פּאסירט, ווען נאָך גאָר יונגעלייט האָבן מיר ביידע געוואנדערט קיין בּאָריסלאוו.

— א, שלימאק? אוי, בין איך עס א זאבודקע! נו, וואָס הערט זיך עפּעס, שלימאק?

— שלעכט, יודל. אן אומגליק האָט מיך געטראָפן.

— מיר איז אדאנקן גאָט גוט, — האָט יודל געזאָגט.

— כ'זע, כ'זע, — האָט שלימאק טרויעריק אָפּגעענטפערט און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.

— ווייסט איר וואָס, שלימאק, איך האָב איצטער קיין צייט ניט צו ריידן מיט אייך. זעצט זיך צו אָט דאָ אפ דער באנק, אזוי... מאלקע, גיב אים א גוט ביסל בראָנפן און אן אָנבייסן, הערסט! שפּעטער אין א פרייערער צייט וועלן מיר שמועסן. א יאָ?

— גוט, — האָט שלימאק געזאָגט און זיך אנידערגעזעצט אין ווינקל נעבן דעם שענק-טישל.

— ס'איז שוין געווען ארום האלבער נאכט, ווען אין שענקל איז שוין שיטער געוואָרן און אפ אזויפיל שטיל, אז יודל האָט געקאָנט געפינען א מינוט פרייע צייט. ער האָט אופגעוועקט שלימאקן, וואָס איז דערווייל אין טומל און דערשטיקעניש געשלאָפן אפ דער באנק.

— נו, שלימאק, דערציילט, וואָס הערט זיך עפּעס בא דיר?

— איר זעט דאָך וואָס, — האָט שלימאק אָן כיישעק אָפּגעענטפערט. — אָט צו וואָס איך בין געקומען פאר די צען יאָר. ס'ווייב האָט אָנגעהויבן שיקערן און איז געשטאָרבן. זי האָט איבערגעפירט מיין גאנץ פארמעגן. איך בין קראנק געוואָרן, אָן פיס געבליבן. וואָס טוט מען איצט? אפ סטאָליארישער ארבעט נעמט מען מיך ניט צו; דאָרט דארף מען שטיין, לויפן, און איך טויג שוין דערצו ניט. ארבעטן באם גרוב *) — קאָן שוין גאָר קיין ריידע ניט זיין. וואָס פאר אן אייצע גיט מען זיך? די הענט זיינען געזונט, און קומען קומט אויס כאָטש לעבעדיקערהייט זיך באגראָבן.

— אָט זעסטו אצינד, שלימאק, האָב איך דיר דען ניט געזאָגט, אז גאָט דארף מען קיין סייכל ניט לערנען, וויאזוי צו שטראָפן א מענטשן? גאָט האָט אפ אלץ א מיטל.

— אוי, כ'זע שוין אליין אויך! — האָט שלימאק מיט א זיפץ זיך אָפּגערופן. — גאָטעניו, וואָס האָב איך שוין ניט איבערגעטראָגן פאר די עטלעכע יאָר! ניט אומזיסט גרוי און האלט געוואָרן!

— וואָס-זשע קלערסטו איצט?

— כ'ווייס אליין ניט וואָס. איך בין צו אייך געקומען, יודל. איך געדענק, איר האָט מיר דענסטמאָל געזאָגט: קום צו גיין! ביזוואנען איך האָב נאָר

*) א גרוב אפ ארויסצובאקומען נאפט.

געקאָנט פאַרדינען, האָב איך מיר אַלץ געקלערט: כ'וועל נאָך מײַנס פאַרדינען. און איצט — אויס. וואָלט געווען אײַנגאַנצן אויס, וואָלט דער פאַרדראָס אַזוי גרויס ניט געווען, אָבער אַזוי: די הענט זײַנען געזונט, אַרום־און־אַרום געזונט, און די פיס — אָט איז זיי שטעקט טאַקע דער גאַנצער אומגליק!

— וואָס־זשע פאַר אַן אייצע קאָן איך דיר געבן צו די פיס?

— ע, מײַן פרײַנט, צו די פיס וועט מיר שוין קיינער קיין אייצע ניט געבן, סײַדן נאָר דער קיוער אַליין, — האָט שלימאַק געזאָגט מיט אַ טרויעריקן שמייכל. — דאָך, עפּשער וואָלט איר פּאָרט געפונען פון מײַנעטוועגן וואָסער ס'ניט איז אַרבעט?

— וואָס, אַרבעט? הם?.. — האָט יודל זיך אָפּגערופן און זיך פאַרקלערט.— פאַר דיר עפּעס אַרבעט? דאָס איז אַ גאַנץ שווערע עניינים, גוטער ברודער, שלימאַק! נאָר פאַרפאַלן, ווײַבאַלד כ'האָב צוגעזאָגט, דאַרף מען עפּעס צו־טראַכטן. ווייסטו וואָס, שלימאַק, לייג זיך צו אָט דאָ, אַף דער באַנק. מאַלקע, גיב אים עפּעס אַ רעדנע אונטערן קאָפּ! נעכטיק איבער, און מאָרגן וועלן מיר זען!

אָפּגעזאָגט זײַנס, איז יודל געגאַנגען שלאָפן, און שלימאַק האָט אָפּגעזיפצט, האָט אָפּגעזאָגט טפילע און זיך צוגעלייגט אַף דער באַנק, צוקאָפּנס אונטער־געלייגט די קויטיקע שמאַטע, וואָס די ייִדענע האָט אים געבראַכט, און ער איז גיך אַזוי אײַנגעשלאָפן געוואָרן.

דעם צווייטן פרימאָרגן האָט יודל לאַנג זיך געייִשעוועט מיט זײַן מאַלקען און ערגעץ צו די שכיינים אומגעלאָפן. און שוין ערשט אַרום האַלבן טאָג האָט ער שלימאַקן אַרײַנגערופן צו זיך אין שלאָפצימער, וואָס איז געווען פאַר־וואַלגערט מיט בעבעכעס און קימאַט אָן שײַן.

— הערסטו, שלימאַק, כ'האָב שוין אַרבעט פונדײַנעטוועגן.

— וואָסער?

— גרינגע אַרבעט, אַ סטאָליערשע. פאַרמאָגסט עפּעס געצײַג?

— אַ ביסל איז פאַראַן: אַ פּאָר הובליעס, אַן עקבויער און אַ האַק.

— נו, גוט. דעם עקבויער קאָנסטו אפילע פאַרקויפן, קיין עקבויער דאַרפסטו ניט. מע דאַרף נאָר אַ הובל, אַ האַק און אַ זעג.

— וואָס־זשע קאָן עס זײַן פאַר אַן אַרבעט נאָר מיט אַ הובל, מיט אַ האַק און מיט אַ זעג?

— אַז מע שמועסט אַ גרינגע, שלימאַק. דו וועסט נאָר דאַרפן הובליעווען הענטלעך צו קאָרבעס און צו ווייעלקעס, בלעטלעך, פלעקלעך, אַלץ קליינינקײַטן אַזעלכע, פאַרשטייסטו? פאַרשפּאָרסט אפילע אַ וואַרשטאַט האָבן. דאַרפסט נאָר אַן אַקס־טישל; דו וועסט זיך אַזוי זיצן און טון דײַן גאַנצע אַרבעט.

— און ווײַטער? וואָס וועט איר מיר צאָלן?

— פון צאָלן רעדסטו גאָר, שלימאַק? פאַר וואָס איז דאָ פאַראַן צו צאָלן? הער נאָר בעסער, וואָס איך וועל דיר זאָגן! קיין דירע האָסטו ניט, עמעס?

— כ'האָב ניט.

— איז אָט, וועל איכ דיר געבנ א דירע, טאקע דאָ, אפנ הויפ. ס'וועט דיר זײַנ שטיל, רויִק, נאָר זיצ אונ ארבעט. הערסט, צי ניינ? עסנ וועסטו אויכ באקר־מענ, אונ די סטרוזשקעס זײַנענ דײַנע. זעלבסטפארשטענדלעכ, נאָר די סטרוזש־קעס! וויבאלד נאָר א גרעבער שפּענדל, געהער עס שוינ צו מיר. נו, אונ עפּעס גרעט איז פאראנ בא דיר, א?

— יאָ, עפּעס איז פאראנ.

— נו, איז רעכט. אז מירנ דארפנ, וועלנ מיר דאָס אויכ קריגנ. איכ וועל דיר שענקענ א לײַלעכ אפנ בעט, דערצו נאָכ א פּאָר פּעקלעכ טאבאק א וואָכ אונ יעדנ שאבעס צוויי קעלישקעלעכ בראָנפנ. באשטייסט אפ דערופ, שלימאק?

— מיילע, א בדיירע האָב איכ? זאָל זײַנ אזוי, — האָט שלימאק נאָכגע־ביק זיכ אָפּגערופנ אונ האָט אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט אזא אומעטיקער מינע, גלײַכ ווי ער זאָל אפנ קאָפּ האָבנ ארופנעמענ עפּעס א שווערנ יאָכ, פונ וועלכנ קיינ שום קראפט אפ דער וועלט וועט נישט אימשטאנד זײַנ אים צו באפרײַענ.

נאָכ א צענדליק יאָר איז פארבײַ. דעם קייסערס אָנקום זומער 1880 יאָר האָט צונויפגענומענ קיינ באָריסלאוו טויזנטער מענטשנ פונעם גאנצנ אונטער־בערגיקנ קאנט. איכ בינ אויכ געגאנ. ס'איז געווענ א מעכײַעדיקער וועטער; געגאנ בינ איכ אזוי זיכ, פריידיק געשמועסט מיט עטלעכע באקאנטע פויערים, געשעפּט פארגעניגנ פונ דעם ווונדערלעכ־שיינעם ארום אונ פונ די געדיכטע שאָקנ האָבער, וואָס האָבנ געשײַנט פונ אלע זײַטנ, ווי שטערנ אינ הימל. ניט ווײַט שוינ פונ באָריסלאוו איז אונדז דאָכ באפאלנ א רעגנ, א גאנצ געדיכטער אונ אנ אײַנגעגעסענער, אזוי אז ב'יז מיר זײַנענ פארגאנגענ קיינ באָריסלאוו, זײַנענ מיר אלע נאס געוואָרנ ביזנ העמד. דעריקער האָב איכ געציטערט פונ קעלט, ווײַל איכ האָב זיכ געלאָזט אינ וועג ארײַנ בלויז אינ א זומער־דיקער בלוזע פונ גרויער לײַוונט. ס'איז גאנצ פארשטענדלעכ, אז בא אזעלכע ניטגינסטיקע אומשטענדנ איז מיר ניט געלעגנ אינ זינענ פארקוקנ זיכ אפ די קרענצ, אפ די טריִומפאלע טויערנ מיט אויפשריפטנ, אפ די טויזנטער פענ־דלעכ אונ אפ די טויזנטער יאָנטעוודיק אויסגעפּוצטע ייִדנ. ניט געקוקט אפ דער בלאָטע, האָבנ זיי פארפלייצט די גאסנ, שטאָלצ געשמייכלט אונ אלצ גע־האט טײַנעס צום ריבוינעשעלוילעם, וואָס האָט זיי פארשטערט „זייער יאָנ־טעוו", וואָס האָט זיי אזויפיל אָפּגעקאָסט. איכ מיט מײַנע כאווירים האָבנ גאָר ווייניק געשפּאצירט איבער די בלאָטיקע גאסנ; די קעלט אונ דער רעגנ האָבנ אונדז געצווונגענ זוכנ זיכ א טרוקענעם מיקלעט. מיר האָבנ פארקערעוועט אינ ערשטנ טראקטיר, באלד טאקע נאָכנ טריִומפאלנ טויער. דאָס איז געווענ יודל מוילטראָמלס שענק.

א ייִדענע, מיט ווי דער טויט, מיט א געקנייטשט פּנים איז געשטאַנען הינטער דעם שענק־טישל, האָגאַם הײַנט, צוליבן יאָנטעוו איז אין שענקל ניט געווען קיינער, אויסער אונדז. און איבערן שענקל האָט אַרומגעשפּרייזט א שוין באַיאָרטער ייִד מיט א פּיינע בײַכל, אין אַן אַטלאַסענער קאַפּאָטע אונטערגעגאַרטלט מיט א יאָנטעוודיקן זײַדענעם גאַרטל, מיט א ווידרענעם שטרײַמל אויפן קאָפּ. אויף זײַנע גלאַטע לויטערע באַקן האָט זיך פּנים האָט זיך אָפּגעשפּיגלט רויִקייט און צופרידנקייט. דאָס איז געווען יודל.

איך האָב מיך א ביסל אָנגעוואַרעמט און אַרויסגעגאַנגען אין הויף אַרײַן.

פון אַלע זײַטן האָבן זיך צום הויף געטוליעט בלינדע ווענט פון שכיינעסדיקע הײַזער און שטאַלן, געטינקעוועט מיט געלער ליים. דער הויף איז געווען ענלעך צו עפּעס א גרויסער שטײַג, א שמוציקער, א פאַרלאָזטער, פויל און פאַרפּעשט ניט אויסצומאָלן. אינמיטן איז געשטאַנען א גרויסער מיסט־הויפן פול מיט פאַרשיידענעם אָפּפאַל. אויף רעכטס, באַם סאַמע ראָג פונעם טראַקטיר איז געווען א שמאָלער דורכגאַנג אויף דער גאַס אַרויס, און אַהינצו טאַקע פלעגן אָפּרינען די וואַסער פון די שכיינעסדיקע רינוועס און פון נידעריקן הויף, ווי אין א גרוב אַרײַן. אין אַנדערן עק הויף איז קיין אויסוועג פאַר דער וואַסער ניט געווען. צוגעשפּאַרט צו עפּעס א בלינדער וואַנט פון א גאַנץ לאַנגער געבײַדע, איז געשטאַנען עפּעס א צאָרעדיקע שטאַל צי א מין בודקע מיט א פוילן דאַך און מיט טונקעלע, ניטגעוואַלקעוועטע ווענט, ערטערווײַז מיט לעכער. צווישן דעם טראַקטיר און דער בודקע איז געווען א שמאָלער רינשטאָק פאַר דער וואַסער. דער צוגעקומענער צופּלוס האָט אָבער ניט געקאָנט אַרײַן אין אים און האָט פאַרפלייצט קימאַט א האַלבן הויף מיט א ברייטן טײַכל זומפּיקער, ברוינער וואַסער. באַזונדערס לעם דער בודקע, וואָס געפינט זיך אין דעם נידעריקסטן אָרט פון הויף, האָט זיך אָנגעזאַמלט וואַסער מער ווי אומעטום, און א גרויסער שטראָם האָט אַרײַנגערונען אין שטוב אַרײַן דורך די שפּאַרונעס, דורך דער אומגעלומפּערטער טיר און פון אונטער דער פאַרפוילטער שוועל. דאָס אייג און איינציקע שמאָלע פענצטערל מיט די שויבן פון לאַנגאָנען אויסגעזעצטע שויבן, איז געווען אײַנגאַנצן פאַרקלעפּט מיט פּאַפּיר, פאַרגעלט פון זון און פון רעגן. אין בודקע איז געווען שטיל, ווי אין א קייווער. דער רעגן, ניט נאָר ער האָט ניט אויפגעהערט, ער האָט אַפילע שטאַרקער געגאָסן. טויבע געשרייען און געדויש האָבן זיך פון דרויסן אַרײַנגעריסן אין דער דאָזיקער שטײַג אַרײַן, נאָר קיין איינציקער שפּור אויף דעם דאָזיקן אָפּשטויסנדיקן הויף האָט ניט באַוויזן, אַז אין באָריסלאַוו איז יאָנטעוו, אַז דער גאַנצער אוילעם אין דעם דאָזיקן ייִשעוו האָט זיך יאָנטעוודיק אויסגעפּוצט צום קאַבאָלעס־פּנים פונעם אַלערהעכסטן גאַסט. א גרויע פוילע און מענוווּלדיקע וואָכעדיקייט האָט דאָ געהערשט גאַנץ רויִק און ניט גערירט.

איך בין געשטאַנען א ווײַלע אויפן גאַנעק, געקוקט אין אַלע זײַטן. פון דער רעכטער זײַט הויף, דורך א שמאָל ליקל, האָט זיך פּלוצעם דורכגערוקט א

מיידעלע עפּעס פון אַ יאָר אַכט און האָט ניטדרייסט אַ קוק געטאָן אַף מיר מיט אַ פאַרוואונדערטן בליק.

— וואָס דאַרפסטו, קינד מײַנס? — האָב איך אַ פרעג געטאָן.

— כ׳בין דאָ געקומען צום זיידן.

— צו וואָסער זיידן?

— אָט דאָ, — און האָט אַ ווײַז געטאָן אַף דער כוואַליע. — אָט דאָ געפינט זיך דער זיידע שלימאַק. איך רוף אים אָן זיידע גלאַט אַזוי. איך בין געקומען זיך זען מיט אים. קאָנט איר מיר ניט זאָגן, צי ער איז אינדערהיים?

— כ׳ווייס ניט, קינד מײַנס. ער גייט דען וועגן ערגעץ?

— גייען גייט ער ניט אין ערגעץ. נאָר דער זיידע האָט געזאָגט אײַער־נעכטן, בײַס איך בין געווען בײַ אים, אַז יודל וויל אים אַרויסוואַרפן פון דער דירע.

— אַרויסוואַרפן גאָר? פאַרוואָס?

— דערפאַר, פאַרשטייט איר, וואָס דער זיידע איז שוין אַן אַלטער, ער קאָן שוין ניט אַרבעטן.

— און וואָס טוט ער דען, דער זיידע?

— אַזוי זיך: העכטלעך צו קאָרבעס, בלעטלעך, פּלעקלעך. זינט איך לעב, טוט ער די אַרבעט. די מאַמע זאָגט, אַז ס׳איז שוין צען יאָר.

— און פון אײַערנעכטן ביסטו ניט געווען בײַ אים?

— איך בין ניט געווען, וואָרעם מײַן מאַמע איז אויך געווען קראַנק, האָב איך געמוזט זיצן נעבן איר. ערשט אַצינד, אַז ס׳איז איר געוואָרן אַ ביסל גרינגער, האָב איך זיך אויסגעבעטן צום זיידן. די מאַמע אַליין האָט מיר אויך געראָטן גיין, עפּשער דאַרף מען דעם זיידן עפּעס אַרײַנטראָגן, וואָרעם דער זיידע האָט קראַנקע פיס און קאָן ניט גיין. און אויב ס׳פעלט אים גאָרניט אויס, זאָל איך זיך באַלד אומקערן אַהיים.

— נו, רעכט. גיי־זשע טאַקע און ווער געוווירע.

דאָס קינד האָט זיך געלאָזט גיין, נאָר זי איז שטיין געבליבן — דערזען די גרויסע קאַליוזשע פאַר דער טיר.

— אוי־אוי־אוי! ווי גייט מען דאָ אַריבער? זעט נאָר, ס׳אַ וואַסער, אַ גאַנצער דונײַ!

— שטיי נאָר אַ ווײַלע, איך וועל דיך אַריבערטראָגן, — האָב איך געזאָגט, און מיטן מיידעלע אַף די הענט האָב איך מיר אַ לאָז געטאָן אין קאַליוזשע אַרײַן. שפּאַנענדיק קימאַט איבער די קני עס אין וואַסער, האָב איך דערגרייכט ביז צום טירל און האָב עס געעפנט. אַ ווונדערלעך שווידער־בילד איז אַנטשטאַנען פאַר אונדזערע אויגן. די גאַנצע בודקע איז געשטאַנען אין וואַסער. אַרום — שוואַרצע הוילע ווענט, ערטערווײַז האָט זיך אַרײַנגעריסן ברוינע שײַן פון טאָג, לעם דער טיר איז געשטאַנען אַן אַלט אַקס־טישל. אַפן טישל — אַ

הובל, א זעג, א האק און א הויפנ ניטדערהובליעוועטע שטיקלעכ ברעטער. און אינ ווינקל, אויכ קימאט אינגאנצנ אינ וואסער, איז געלעגנ א הויפנ שפענדלעכ, סטרוזשקעס אינגאנצנ איבערגעפוילטע, ווי מיסט, הויכ אָנגעלעגט א שיכט אפ א שיכט, און אפ דעמ דאָזיקנ הויפנ, האלב פארגראָבנ אינ מיסט, איז געלעגנ א מענטש, קאמ אייַנגעדעקט מיט אלטע שווארצע שמאטעס. בלוי איז ער געווענ, ווי בעז, און דאר, ווי א שפענדל, מיט אנ אויסדרוק פונ שרעקלעכנ ווייטעק און אויסערגעוויינלעכנ צאאר אפ זייַנ געקנייטשטנ פּאָנעמ. דאָס איז געווענ שלימאק, פאקטיש — בלויז שלימאקס טויטער קערפער...

א גרויל איז מיר דורכ איבערנ לייַב. צענ יאָר אינ אזא געהענעמ! און דאָ האָט עס געלעבט א מענטש!.. — האָבנ געעקבערט צעשפליטערטע געדאנקענ אינ מייַנ מויעכ. דאָס קינד האָט זיכ דערוויַיל א וואָרפ געטאָנ וועקנ דעמ זיידנ, און אז עס האָט דערזענ, אז דער זיידע איז אייַז־קאלט און פארגליווערט און דערצו נאָכ עפעס אזא שרעקלעכער, האָט עס א הויכנ געשריי געטאָנ און איז ארויס פונ שטוב. איכ האָב מיכ אויכ געלאָזט גייג נאָכ דעמ. דעמ קינדס געשריי האָט פונדעסטוועגנ קיינעמ ניט געבראכט צומ קאלטנ בארמינענ. אינ דער זעלבער צייַט האָט א געדיכטער האמוינ אפ דער גאס געשאלט מיט טויבנדיקע אויסגעשרייענ:

— וויוואט! זאָל לעבנ אונדזער פאָטער! לעבנ זאָל ער!

דאָס איז געווענ א באווייַז, אז דער כאָשעווסטער גאסט איז געקומענ אפ באָריסלאווער גאסנ.

דער הימל האָט זיכ אויסגעלייַטערט, צעפליקט די טונקעלע כמארעס און זיי אראָפגעשלייַדערט פונ זיכ אינ א ווינקל ארייַנ, ווי אָפּגעריסענע בעטלערישע שמאטעס, קעדיי פונ אונטער זיי ארויסצווייַזנ זייַנ בלוי, יאָנטעווודיק אָנטונ.

— וויוואט! וויוואט! — האָט געהילכט איבער גאנצ באָריסלאוו, געקלונגענ פונ טויזנטער מייַלער. און דער זיידע שלימאק איז געלעגנ אינ זייַנ איפּעשדיקנ נעסט, שטומ, אייַנגעשרומפּנ מיט אנ אויסגעגליווערטנ געזיכט, אינ יענער מיעסער שאָלעכצ, וווּהינ די מענטשלעכע גירעקייַט האָט אימ פארטריבנ און פונוואנענ ס'האָט אימ באפרייַט דער איינציקער איבערגעבליבענער פרייַנט זייַנער — דער טויט.

א גוטער פארדינסט

איך בין א מענטש אן אָרעמער. קיין ברעקעלע פֿעלד האָב איך ניט. נאָר א כאטע, אי דאָס אן אלטע. און דאָ האָסטו דיר א ווײַב, צוויי קינדער, געזונט זאָלן זיי זײַן. מע דארף פון עפעס לעבן, מע דארף ווי ס'ניט איז אף דער וועלט זיך האלטן. צוויי ייִנגעלעך בא מיר — איינעם איז פערצן, דעם צווייטן צוועלף יאָר — זיי פאסטוכעווען בא גוטע לײַט, און פאר דעם האָבן זיי קעסט און אוועלכן ס'ניט איז אָנטון. דאָס ווײַב שפינט, פארדינט זיך אויך עפעס. און איך, דער אלטער, וואָס פאר א פארדינסט קאָן איך האָבן? כ'גיי ווען־ניט־ווען צום נאָענטן סרוב *), שנײַד אָן בערעזענע ריטער, און פאר דער וואָך מאך איך מיר בעזעמער. עס קומט מאָנטיק, נעמען מיר מיט דעם ווײַב ד' קלומקעס אף די פלייצעס און גייען אפן מארק אין דראָגאָביטש. קיין גרויסן פארדינסט קאָן מען פון דעם ניט האָבן — דרײַ פיר קרייצער פאר א בעזעם, און דעם פאָרעץ דארף מען נאָך באצאָלן פאר די ריטער. אזוי אז עס בלײַבט ווייניק. אָבער, וואָס וועסטו טון, מע דארף פארדינען, מע דארף דאָך עפעס באשטיין דאָס אייגענע וועלטל.

און וואָס פאר א לעבן איז בא אונדז! בולבע און באָרשטש, אמאָל אוועלכע ס'ניט איז גריפן און א ברויטל, אוועלכס ס'וועט זיך טרעפן: א קאָרנס איז א קאָרנס, און אויב פון גערשטן אָדער פון האָבער, איז אדאנק אויך דער־פאר. זומערצײַט איז נאָך ווי צו דערלײַדן, אן אָרעמער מענטש פארדינט נאָך עפעס בא א רײַכערן, דאָ א רוי בינען אין פאסיקע צוהיטן, דאָ היטן בא־נאכט א סאָד, לעבן היי און לעבן סנאָפעס א ביסל אן ארבעט טון, אניט גייסטו מיט א סאק צום טײַך, כאפסט עפעס א פישל, אָדער ביז פארטאָג וועסטו פון וואלד שווּעמלעך ברענגען. נו, און ווינטער איז דאָס אלץ ניטאָ, וואָס מיר קריגן בא מענטשן פאר דער ארבעט, דערמיט באגייען מיר זיך, און ניט איין מאָל פוכנען מיר פון הונגער. אָט ווי עס לעבן אָרעמע כאלופניקעס!

אָט זעט איר, האָט זיך אָבער נאָך געפונען א גוטער מענטש, וואָס פארגינט ניט אויך אונדזער פארמעגן, ד. ה. צופיל גוטס איז בא דיר, אלטער, וועסט נאָך פעט ווערן, וועסט זיך צעהוליען, איז אָט האָסטו דיר! און האָט ארײַנגעשאָטן אזעלכס, אז איין גאָט ווייסט וואָס וועט זײַן.

*) אן אָרט, ווו מע האָט דעם וואלד אויסגעהאקט.

הערט נאָר, וואָס עס איז געווען.

גיי איך זיך איינמאָל דורך דער שטאָט, און אַפ דער פּלייצע טראָג איך מיר א פּעקל בעזעמער אַפ א שטעקן, איך גיי זיך אַזוי און קוק זיך אום ארום־און־ארום, צי ווינקט ניט עמעצער צו מיר, אָדער צי רופט מען מיך ניט: „טשאַלאָוויטשע, טשאַלאָוויטשע, ווי טײַער זײַנען די בעזעמער?" און דאָ ארום איז א מענגע מענטשן, ווי שטענדיק אין א האנדל־טאָג. קוק איך זיך אום און זע: עס גייט נאָך מיר עפּעס א פּאָרעצל, א האָרבאַטער מיט א גרויסער קאָפּ, ווי א סאָווע. די אויגן זײַנען בא אים גרויע און שלעכטע, ווי בא א זשאַבע. גייט ער זיך אזוי און קוקט אלץ אַפ מיר. איך שטעל זיך אָפּ, כ'טראַכט: עפּשער דאַרף ער עפּעס. און ער ווי גאָרניט, האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט און קוקט אין אן אנדער זײַט, ווי ער האָט צו מיר גאָר־ניט. גיי איך ווײַטער. ער נאָך מיר. איך האָב זיך עפּעס ניט גוט דערפילט — וואָס פאר א שוואַרץ יאָר! — טראַכט איך זיך. — וואָס הייסט עס? און דאָ שרײַט צו מיר א פּרוי פון דער זײַט:

— טשאַלאָוויטשע, טשאַלאָוויטשע, ווי טײַער זײַנען די בעזעמער?

— צו פינף, — זאָג איך.

— וואָס הייסט צו פינף? נאַט אײַך דרײַ.

— גיב פיר!

— ניין, דרײַ.

— ניין, פיר.

מיר האָבן זיך אויסגעדונגען אַפ דרײַ מיט א האַלבן קרייצער. נעם איך מיר אראָפּ דאָס פּעקל פון דער פּלייצע, צעבינד עס פּאַוואָליע, גיב דער פרוי אָפּ דעם בעזעם, אז דאָ גייט צו דאָס האָרבאַטע פּאָרעצל.

— ווי טײַער פאַרקויפט איר די בעזעמער? — פרעגט ער בא מיר.

— צו פינף קרייצערס, פּאָרעצל, — זאָג איך אים. — קויפט, גוטע בעזעמער. ער האָט גענומען איינעם, א פרווו געטאָן.

— אזוי, אזוי, — זאָגט ער, — ניטאָ וואָס צו זאָגן, גוטע בעזעמער. און פונוואַנען זײַנט איר?

— פון מאָנאַסטירעץ.

— אזוי, אזוי, פון מאָנאַסטירעץ. און בעזעמער פאַרקויפט איר אָפט?

— ניין, ניט אָפט. איין מאָל אין וואָך. מאָנטיק.

— אהא, אהא, יעדער מאָנטיק! און אַסאַך פאַרקויפט איר אין איין טאָג?

— אָ, ווי סע טרעפט זיך, פּאָרעצל. עס טרעפט, אז מיר מיט דעם ווײַב פאַרקויפן, וואָס מיר טראָגן ארויס, און עס טרעפט, אז מיר פאַר־קויפן ניט אַלע.

— המ... זײַנט איר מיט דער ווײַב, ביידע, הייסט עס, טראָגט איר ארויס צו אַזא פּעקל בעזעמער?

— יאָ, יאָ, פּראָשו פּאַנאַ. אַמאָל אַזעלכע, אַמאָל גרעסערע.

— אהא, אהא! און אסאך בעזעמער קאָנט איר אזוי פאר א וואָך מאכן?

— דאָס איז, פּראָשו פּאַנאַ, ווי סע פּאָדערט זיך. זומער פארקויפט זיך ווייני־קער, ארבעט איך אויס ווייניקער. און אין הארבסט און ווינטער גייט אזא סכוירע בעסער.

— אזוי, אזוי פארשטענדלעך! איר זעט, איך בין א פּאָדריאַדטשיק צו די מעלוכישע מאגאזינען. אזוי אז איך דארף אזעלכע בעזעמער אסאך, אזוי א הונדערט שטיק. וואָלט איר געקאָנט אין א וואָך ארום מיר מאכן הונדערט בעזעמער?

איך האָב א טראכט געטאָן און זאָג:

— פארוואָס ניט, כ'וועל מאכן. ווו זאָל איך עס אייַך צושטעלן?

— אָט דאָ, — זאָגט ער און האָט מיר אָנגעוויזן אף א הויז. — אָבער גע־דענקט, איר זאָלט ברענגען, איך וועל אייַך אפן אָרט גלייַך באצאָלן. יאָ, ווי טייַער, זאָגט איר, איז איינער?

— נו, אז איר נעמט אזויפיל אין הורט, וועל איך אייַך אראָפּלאָזן פאר פיר.

— ניין, ניין, ניין. מע דארף ניט, לאָזט ניט אראָפּ! איך וועל אייַך צו פינף באצאָלן.

— זאָל אייַך גאָט געזונט געבן, פּאַנע.

— נו, זייַט מיר געזונט, אָבער געדענקט. איבער א וואָך פון היינטיקן טאָג זאָלט איר קומען. — און מיט די ווערטער האָט זיך דאָס פּאָרעצל ערגעץ אוועקגערוקט, און איך בין געבליבן. אָט, טראכט איך זיך, עפּעס א גוט פּאָרעצל, ער זאָגט אפילע ניט, מע זאָל אראָפּלאָזן א פּרייַז, און אף אזא סומע באשטעלט ער בעזעמער. ס'וועט דאָך אף א גאנץ פינפערל זייַן. גאָטעניו! און איך האָב שוין אף אים א שלעכט אויג געהאט, ווען ער האָט אזוי נאָך מיר געשפּירט. נו, שענק אים, גאָטעניו, לאנגע יאָרן. דאָך האָט זיך מיר איינמאָל א גוטער פארדינסט געטראָפן.

געשווינד האָב איך זיך א לאָז געטאָן נאָך מייַן אלטער, שוין ניט געשוקט, פארקויפט צי ניט פארקויפט אונדזער סכוירע — געקויפט זאלץ, שוועבעלעך און וואָס מיר האָבן נאָר באדארפט, און געלאָזט זיך אהיים. זאָג איך צו דער אלטער: אזוי און אזוי, ס'האָט זיך א גוטער פארדינסט געטראָפן, ס'וועט זייַן מיט וואָס דעם צינש באצאָלן, און פאר דיר וועט אף ווינטער אונטערגעניי זייַן. זי האָט זיך אויך געפרייט.

— מע וועט דארפן, — זאָגט זי, — זיך נעמען אינייַנעם. אניט וועסטו אליין די גאנצע ארבעט פאר א וואָך ניט מאכן. איך וועל מייַן ארבעט דערווייַל אָפּלייגן.

גוט. אזוי פלאפלענדיק, האָבן מיר זיך געאייַלט, קימאט געלאָפן אהיים, קעדיי, זעט איר, קיין צייַט ניט פּאטערן.

באלד, דעם זעלבן טאָג טאַקע, האָבן מיר זיך צוגעכאַפּט ביידע, אַזוי־ווי צו אַ הייסן באָרשטש. ריטער אָנגעטראָגן אַ גאַנצע סטירטע — אַ פאַבריק אין כאַטע! איך ברעך אַרום די צווייַגלעך, זי רייַסט אַרום די בלעטער, די הויט איז איר אַזש פון די דאָלאָניעס אַראָפּ. און איך שנייַד אַזוי אַרום די גרעבע־רע עקן, לייג צונויף. שנייַד אַרום די הענטלעך — די אַרבעט זידט. עס איז געקומען זונטיק, און הונדערט בעזעמער זייַנען גרייט און אין פּעקלעך צו פינף און צוואַנציק צונויפגעבונדן און אַזוי צוגעפּאַסט, אַז יעדער פון אונדז נעמט צוויי פּעקלעך אַריבערגעהאַנגען, איינס פון פאָרנט און איינס פון הינטן, און דער שטריק אויף דעם אַקסל. ס׳איז געקומען מאָנטיק, נעמען מיר גוטע שטעקנס אין די הענט, די פּעקלעך אויף זיך און אַוועק אין שטאָט. ס׳איז אַזאַ היץ, אַזאַ ספּעקע, גאָט זאָל אָפּהיטן. דער שווייס רינט פון אונדז ריטשקעסווייַז, אין האַלדז איז טרוקן. נאָר וואָס וועסטו טון — אַ פאַרדינסט, איז אַ פאַרדינסט.

קומען מיר אין שטאָט, האָבן אַלע אויף אונדז די אויגן אויסגעסטאָרטשעט. מע האָט קיינמאָל ניט געזען, מע זאָל אַזעלכע גרויסע פּעקלעך טראָגן.

— הערט נאָר, טשאָלאָוויטשע, — מאַכט מען פון אונדז כויזעק, — ווו האָט איר די פערד פאַרקויפט, וואָס איר רוקט אַליין אַ פור ריטער?

— טשאָלאָוויטשע, טשאָלאָוויטשע, — שרייַען אַנדערע, — בא וועמען האָט איר עס אַ בערעזענע וועלדל געקויפט? צי האָט איר דאָס בערעזענע וועלדל געבראַכט מיט דער באַבע אין שטאָט פאַרקויפן? וואָס ווילט איר פאַר דעם בערעזענעם וועלדל?

און מיר גאָרניט. קאַם וואָס מיר כאַפּן דעם אָטעם. און גייען גייען מיר, אַזש די אויגן קריכן פון קאָפּ אַרויס. אַ דאַנק גאָט, קאַם דערקראָכן צום הויז, ווו דער פּאָרעץ האָט געהייסן וואַרטן. צוגעגאַנגען צום גאַנעק און אַ וואָרף די פּעקלעך אויף דר׳ערד. און אַליין אויף די פּעקלעך, קאַם לעבעדיק, אַנידער־געפאַלן. און סאָפּען אַזוי, אַזש די צינגער פון די מייַלער אַרויסגעשטעקט. ניטאָ, ניטאָ. פּלוצעם האָט אַ פענצטער אַ סקריפּע געטאָן, און דער פּאָרעץ קוקט אַרויס.

— אַהאַ, — זאָגט ער, — דאָס זייַנט איר, טשאָלאָוויטשקו?

— אַזוי, פּראָשו פּאַנאַ. דאָס בין איך מיט די בעזעמער.

— גוט, גוט, כוועל באַלד צו אייַך אַרויסגיין.

ער האָט פאַרשלאָסן דעם פענצטער, מיר וואַרטן. נאָך אַ היפּשער מינוט איז ער אַרויסגעגאַנגען.

— נו, וואָס, האָט איר געבראַכט די בעזעמער?

— יאָ, פּראָשו פּאַנאַ. הונדערט, ווי איר האָט געזאָגט.

— אַהאַ! איז גוט. אָדער איך דאַרף זיי איצט ניט. נעמט זיי, לאָזן זיי בא אייַך זייַן אַ צייַט, אָדער איר קאָנט זיי פאַרקויפן. און אַז איך וועל זיי דאַרפן, וועל איך אייַך איבערגעבן, און איצט נאָט אייַך דאָס קוויטל, וועט איר עס באַווייַזן דעם וויט. ער וועט אייַך שוין זאָגן וואָס צו טון.

— באַ, באַ, וואָס איז דאָס? פריִער האָט איר באַשטעלט און איצט נעמט איר ניט?

— ניין, אַכ נעם ניט, — זאָגט ער זיך אַזוי איידל, — דערפאַר וואָס איך דאַרף זיי איצט ניט. אָדער איר האָט קיין מוירע ניט, איך וועל אײַך ניט פאַרגעסן. אָט האָט איר דאָס קוויטל, נעמט!

— אַף וואָס דאַרף איך אײַער קוויטל? וואָס וועל איך מיט אים מאַכן?

— נעמט, נעמט, — זאָגט ער, — אַניט טוט אײַך, ווי איר ווילט, און איצט גייט זיך געזונטערהייט.

איך האָב זיך שוין, דעם עמעס זאָגנדיק, געוואָלט צו אים אַנטקעגנשטעלן, אָבער ער האָט זיך אויסגעקערעוועט און אַפגיך אַרײַן אין הויז. מיר זײַנען געבליבן, ווי מיט וואַסער אָפּגעגאָסן. אָבער וואָס וועסטו ווײַטער טון? גענומען די בעזעמער און אוועק אין מאַרק, קעדיי כאָטש עפּעס פאַרקויפן.

אַזש אָט, אַזוי אין אַ וואָכ אַרום, רופט מיך דער וויט. — וואָס פאַר אַ צאָרע? — טראַכט איך מיר און קום צו. און דער וויט לאַכט זיך אַזוי און זאָגט:

— נו, אַלטער פאַנקע (אַלע רופן מיך אַלטער, כאָטש כ'בין נאָכ ניט אַזוי אַלט) האָסט אַ מייליץ.

— וואָס פאַר אַ מייליץ? — זאָג איך און וווּנדער זיך.

— אָט אַוועלכן, קוק! — און נעמט אַרויס אַ פּאַפּירל, דאָס זעלבע, וואָס יענער פּאָרעץ האָט מיר אַנומלטן געגעבן, צעוויקלט עס און האָט אָנגעהויבן לייענען עפּעס אַזוינס, וואָס איך האָב קיין קאַפּעלע ניט פאַרשטאַנען, אַכוץ מײַן אייגענעם נאָמען.

— באַ, וואָס אַזוינס איז דאָרט געזאָגט? — פרעג איך.

— ס'איז געזאָגט, אַלטער, אַז דו ביסט אַ גרויסער נאָגיד, צו הונדערט בעזעמער פאַרקויפסטו יעדע וואָכ, געלט שאַרסטו מיט לאָפּעטעס, און מע הייסט דיר אָט די פּיאַווקע צושטעלן.

— וואָס פאַר אַ פּיאַווקע? — פרעג איך און גלייב מײַנע אייגענע אויערן ניט.

— אַ בייגעלע, פרײַנטל.

— אַ בייגעלע? באַ, וואָס פאַר אַ בייגע ע? פאַר ווענען?

— היי, אַלטער, מאַכ זיך ניט טויב, אויב עס טויג דיר ניט. ס'איז דאָכ ניט פאַר מיר, נאָר פאַר דיר! דאַרפסט צאָלן אַכוץ די הויז־שטײַערן אויכ אַ האַכנאָסע־שטײַער. 15 רינסקע אַ יאָר.

— פופצן רינסקע אַ יאָר? גאָטעניו! באַ, און פאַרוואָס?

— פאַר די בעזעמער! דו הערסט דאָכ, אַז דער פאַן, דער שטײַער־קאָמיסאַר האָט אַף דיר אײַנגעגעבן אַ פאַפּירל און זאָגט, אַז דו פאַרקויפסט צו הונדערט בעזעמער אַ וואָכ.

איך בין געבליבן שטיין, ווי יענער, מע זאָגט, הייליקער סעמען דער

סטויפּנער, וואָס איז פּופּציק יאָר אַף איין אָרט געשטאַנען, ווי א סטויפּ. אזוי־ווי כ'וואָלט זיך מיט טשעמעריצע אָנגעגעסן.

— פאַנע וויט! — זאָג איך אין א צײַט ארום. — איך וועל ניט צאָלן.

— דו מוזט!

— ניין, כ'וועל טאַקע ניט צאָלן. וואָס וועט איר מיר טון? וואָס קאָן א נאַקעטער באַהאַלטן אין פּאַזוכע? איר ווייסט דאָך, אז פאַר די בעזעמער וועל איך פאַר א גאַנץ יאָר קאַם פּופּצן רינסקע אָפּלייזן.

— וואָס קאָן איך וויסן? דער פּאַן קאָמיסאַר דאַרף דאָס בעסער וויסן! — זאָגט דער וויט. — מײַן זאַך איז צונויפנעמען דעם שטײַער, אז דו ווילסט ניט געבן, וועל איך דעם עקזעקוטניק *) ארויסשיקן.

— אָוואַ! שיקט אפילו באַלד, דער עקזעקוטניק וועט בא מיר פייגערן, ביז ער וועט עפּעס געפינען.

— נו, וועלן מיר פאַרקויפן די כאַטע און די בייטן, און אײַך — אַף אלע פיר זײַטן. דאָס מעלוכישע טאָר ניט פאַרפאַלן ווערן!

איך האָב א קרעכץ געטאָן, ווי אונטערגעשניטן.

אָ, זעסט, — זאָגט דער וויט, — נו, וואָס, וועסט צאָלן?

— כ'וועל צאָלן, — זאָג איך. — און אליין טראַכט איך זיך עפּעס מײַנס.

דרײַ יאָר זײַנען אוועק. איך האָב ניט געצאָלט אפילו קיין קרייצער, ווען עס פלעגן קומען די עקזעקוציע, האָב איך זיך מיט מײַן ווײַב באַהאַלטן אין די אָטשערעטן, ווי פון די טאָטערן, און די כאַטע פאַרשלאָסן. פלעגן די עקזעקוטניקעס קומען, קלאַפּן אין טיר, שרײַען, רופן און זיך אָפּשאַרן ווײַטער. צוויי מאָל האָבן זיי געוואָלט זיך אין כאַטע מיט גוואַלד דערשלאָגן, נאָר גוטע לײַט האָבן זיי אָפּגעבעטן. אָבער אַפן פערטן יאָר האָט עס ניט אויסגעהאַלטן. קיין באַקאָשעס, קיין געוויינען האָבן ניט געהאָלפן, די רעשטאַנציע *) האָט זיך אַף מיר אָנגעקליבן בא זעכציק רינסקע. פון שטאָט האָט מען אָנגעזאָגט, איך זאָל באַלד ארויסלייגן די געלט, און אויב ניט — איז די כאַטע אַפן אאוקציאָן. איך בין שוין אינערגעץ ניט אנטלאָפן. איך זע, ס'וועט גאָרניט העלפן. נו, איז וואָס? מע האָט באַשטימט אן אאוקציאָן. מע האָט איבערגעשריבן דאָס גאַנצע גוטס אַף זעכציק רינסקע. עס איז געקומען יענער טאָג, מע טאַראַבאַנעט, מע רופט סאָחרים... „ווער גיט מער?“ עהע, קיינער וויל אפילו אזויפיל ניט געבן. צען... צוועלף... קאַם צו פּופּצן רינסקע דערצויגן און פאַר די פּופּצן פאַרקויפט. און איך זאָג אזוי אַף געלעכטער צום וויט:

— הא, איר זעט, איך האָב אײַך טאַקע אָפּגענאַרט! איך האָב דען אײַך ניט געזאָגט, אז פון א נאַקעטן קאָן מען גאָרניט נעמען?

*) עקזעקוטניק — דער, וואָס קלײַבט צונויף די שטײַערן.

**) רעשטאַנציע — אן אלטער שטײַער און די פען אַף אים.

— זאָל דיך, אלטער, דער רועך נעמען. פאר וואָס פאר א מיטל דו האָסט זיך גענומען!

אונדזער כאטע האָט געקויפט יוינע אפּ א שטאל פאר קעלבלעך, און מיר מיט דער באבע זייַנען אוועק אינ שכיינעס. מיר לעבנ ווייַטער, ווי פריִער, ביז גאָט וועט דאָס לעבנ שענקען. זי שפּינט, די ייִנגלעך פּאשען פרעמדע פי, און איך מאך בעזעמער. און אָט אזוי שטורכענ מיר אָפּ אונדזער וועלט, כאָטש אָנ דעם שטייַער־בייגעלע.

מ ײַ נ פ א ר ב ר ע כ נ

ניין, כ׳וועל ניט אויסהאלטן! איך קאָן ניט מער אויסהאלטן! איך מוז זיך עפּנטלעך מודה זײַן אין מײַן זינד, כאָטש איך ווייס, אז אַפֿ דער נעשאָמע וועט מיר דערפֿון גרינגער ניט ווערן. אזוי אז קיין אָפּצאָל איז דאָ ניט מעגלעך. ווײַל וואָס פאר אן אָפּצאָל קאָן אויסקויפֿן אומשולדיק פארגאָסן בלוט, קאָן באלוינען א פארמוטשעט לעבן?

שרעקלעך ווערט מיר, ווען די דאָזיקע גאנצע אומגליקלעכע געשעעניש מיט אלע קלייניקײַטן שווימט אוף אין מײַן זיקאָרן. פֿון יענער צײַט זײַנען אסאך יאָרן אוועק, מיסטאמע שוין מער פֿון דרײַסיק. איך בין דעמלט געווען א קליין דאָרפיש ייִנגל, און כ׳בין ארומגעלאָפֿן און זיך געשפּילט איבער די וועלדער און פעלדער פֿון מײַן אייגן דאָרף.

נאָר אָט איז געקומען פרילינג, איינער פֿון די ערשטע ווארעמע טעג. דאָס ערשטע מאָל נאָך דער לאנגער ווינטערדיקער פארשפארטקײַט אין ענגע שטיקנדיקע שטיבער האָבן מיר, דאָרפישע קינדער, געקאָנט פרײַ ארומלויפֿן. מיר זײַנען ארויסגעלאָפֿן אַפֿ דער לאָנקע, וואָס איז נאָך געווען הויל און גרוי פֿון דער ניט־אראָפּגעוואָרפענער ווינטערדיקער איבערבעט. ווו־ניט־ווו נאָר האָבן פֿון דער ערד ארויסגעשפּראָצט פרישע גראָזן: ציטעריקע שארפע בלעטעלעך אָטשערעט נאָך ניט צעלאָזט און שארף, ווי אן אָל, בלעטער פֿון כריין און פֿון לאָפּוכן באַם טײַכל. אין דעם נאָענטן וואלד איז ד׳ ערד אינגאנצן געווען פארווײַסט פֿון ווילדן קנאָבל, וואָס האָט שוין אָנגעהויבן אָפּבליִען, פֿון ווײַסע און בלאָווע וואלד־פיִאלקעס.

איבער אונדז האָט זיך צונויפגערוקט דער טונקל־בלויער קײַלעך פֿון הימל, די זון האָט געשמייכלט, און אַפֿ די ווײַסע שפּיצן פֿון די קארפּאטער בערג האָבן, ווי דימענטענע קרוינען, געבלישטשעט נאָך פעסטע שניי־היטלען. אָבער זייער שיינקײַט האָט אונדז ווייניק וואָס גערירט, ווײַל יעדער רעגע האָבן מיר געפילט א קאלטן ווינטערדיקן ווינט, וואָס פלעג זיך פֿון זיי אראָפּלאָזן צו מיזרעך־צו. דאָס טײַכל האָט עס געפילט: גאנצפרי איז עס געווען קלאָר און ריין און האָט זיך שטיל געפּליוסקעט, ווי זומער־צײַט, און אצינד האָט עס ביז געראשט אין זײַנע ענגע ברעגן און האָט זיך דורכגעשטופּט אראָפּצו מיט זײַנע געלבלעך־שמוציקע, צעבושעוועטע וואסערן. דאָס זײַנען געווען פּונקט

יענע בלישטשענדיקע דימענטן, וואָס זייַנען צעשמאָלצן געוואָרן פון דער פרילינגדיקער זון.

אָבער דאָס אַלץ איז ניט אימשטאַנד געווען צעשטערן אונדזער פרילינגדיקע פרייד. מיר זייַנען געגאַנגען, געשפּרונגען, אונטערגעשפּרונגען און געלאָפן אַרום־און־אַרום און האָבן באַזוכט אַלע אונדזערע באַקאַנטע: דעם אַלטן מעכטיקן דעמב באַם עק וואַלד, וואָס אויף זייַנע פעסטע צווייַגן זייַנען מיר זומערצייַט געקראָכן, ווי אין געווען מיט די וועווערקעס; די הויכע אָנגעבויגענע בערעזע מיט טרויעריק־אַראָפּגעהאַנגענע דינע צווייַגעלעך, וועלכע מיר האָבן, פאַרשטייט זיך, אויסגענוצט, ווי אַ הוידעלקע אויף צעפּיקעניש דעם פּאַן, דעם וואַלד־היטער; די שטילע קרענעצעס אין דער טיף פון וואַלד, וווּ מיר פלעגן, זיצנדיק אונטער די ביימער, אונטער די יאַוואָרן און וויאַזן, ניט איין מאָל שפּירן נאָך פוקסן, נאָך באַרסוקעס און ווילדע כאַזיירים, וואָס פלעגן קומען אַהער אַ טרונק טון; און ענדלעך די טיפע ריינע טייַכלעך, וווּ מיר האָבן יעדן זומער מיט האַטשעקעס געטשאַטעוועט אויף העכט, און ווען די זון פלעג אָנהייבן באַקן, האָבן מיר מיט אַ געשריי און געפילדער זיך אָפּגעפרישט אין דער ריינער קאַלטער וואַסער זייערער.

יעדער אָרט אַרום יענע טייַכלעך איז געווען דער באַליבטער פּלאַץ פאַר אונדזערע שפּילערייַען, און מיר האָבן אים באַקוקט און אַרומגעזוכט גאָר אויפמערקזאַם. דאָס איז געווען דער רעשט פון אַן אַמאָליקער סאַזשאַלקע. קווער דעם טאָל, פון וואַלד צו וואַלד, האָט זיך געהויבן אַ שטאַרק־גרויסע הרעבליע, וואָס איז איצט אויסגעגלייַכט מיט דער ערד און פון לאַנג צעאַקערט מיטן אַקער. זי האָט אויסגעזען ווי אַ לאַנג גלייַך בערגל, וואָס איז געווען איבערגעשניטן בלויז אין דרייַ ערטער: איינמאָל האָט זי דורכגעשניטן דער טייַך, וואָס האָט זיך דאָ אַ נעם געטאָן אויף צום וואַלד צו און האָט בייַז געבושעוועט, געריסן און אונטערגעשווענקט דעם הויכן אָפּגעהאַקטן ברעג, און נאָך צוויי מאָל איז די הרעבליע געווען דורכגעשניטן מיט די שוין דערמאָנטע טייַכלעך, די איינציקע שפּורן פון דער געוועזענער פּריצישער סאַזשאַלקע. די טייַכלעך זייַנען געווען ניט זייער ברייט, אָ קלאָפּטער די טיף. ערטערווייַז באַוואַקסן מיט אָלכעס, ווערבעס און לאָזעווע פּענקעס. זומערצייַט פלעג געדיכט שמעקעוודיק גראָז און קווייטן פון ווייַסער קאָניושינע אַראָפּהענגען פון די ברעגן קימאַט ביז צום וואַסער־שפּיגל. עמעס, אַצינד איז דאָ געווען גאַנץ הויל און טרויעריק. די וואַסער, וואָס פלעג אום זומער אָפּט באַלעבט ווערן מיט דעם פּלעסקען פון העכט און פון מענגעס רויטויגיקע פּלאָטיצעס, וועלכע פלעגן געוויינלעך אַרומשווימען הויפנסווייַז אונטער דער אָנפירונג פון איינער אַ גרעסערער, איז איצט געווען שטיל. נאָר מיר האָבן פונדעסטוועגן וואָס אַ טריט אַרייַנגעקוקט מיט נייַגיר אין וואַסער. באַטראַכט יעדער שטענגל, יעדער פאַרוויאַנעטן לאָפּוך, יעדער קאָרטש, צי האָט זיך דאָרט אונטערן אייַז ניט פאַרשטעקט איינער פון אונדזערע באַקאַנטע העכטן אָדער

צי איז די פּאַני ווידרע ניט געווען אַזוי גוט און איז ניט געקומען מיט אַ וויזיט צו אונדזערע פיש.

— פּסס! פּסס! — האָבן מיטאמאָל אַ צישע געטאָן צוויי אָדער דריי יינגלעך, וואָס זײַנען געגאַנגען פאָרויס. זיי האָבן זיך אָנגעבויגן צו דער ערד און אָנגעהויבן שטיל פּויזען, באַמיִענדיק זיך אַרומרינגלען אַ קאָרטש.

— וואָס איז דאָרט בײַ אײַך? וואָס איז דאָרט? — האָב איך ניט ווילנדיק געפרעגט מיט אַ שעפּטשענדיקער שטים.

— אַ פויגל, אַ פויגל! דו זעסט אים דען ניט?

— ווו איז ער? ווו?

— אָט דאָ אין קאָרטש. ער איז אַוועקגעלאָפן. מיר האָבן נאָך אַזוינעם ניט געזען. מיסטאמע פליט ער ניט, נאָר ער לויפט.

ביזוואַנען די יינגלעך האָבן אַרומגערינגלט דעם קאָרטש, בין איך אַוועק צו דער מיט זײַנער פּאָרזיכטיק פּאַנאַנדערגענומענע די געדיכטע צווײַגע־לעך און האָב ווירקלעך דערזען אַ קלײנינק פייגעלע, וואָס האָט זיך באַהאַלטן אין דעם פּאַראיאָריקן געדיכטן טרוקענעם גראָז. כ׳ווייס ניט, צי ס׳איז געווען אָפּגעשוואַכט, צי איבערגעשראָקן, נאָר ווען ס׳האָט מיך דערזען, איז עס ניט אַוועקגעפלויגן און ניט אַוועקגעלאָפן, און אין איין אויגנבליק האָב איך עס געהאַט אין דער האַנט. אַלע יינגלעך זײַנען זיך צונויפגעלאָפן, קעדיי אַ קוק טון אַף מײַן געפאַנגענער.

— אַך, וואָס פאַר אַ שיין פייגעלע!

— אַזאַ פייגעלע האָב איך נאָך קיינמאָל ניט געזען.

— גיט נאָר אַ קוק אַף זײַנע אויגן!

— און די פעדערלעך זײַנע!

דאָס איז געווען אַ קליין זומפּ־פייגעלע, וואָס באַווײַזט זיך אין אונדזער אונטערבאַרגיקער געגנט זייער זעלטן. די פעדערן זײַנע זײַנען געווען אַש־גרויע מיט אַ לײַכטן פּערל־אָפּשײַן, דאָס פּיסקל אַ דינינקס, אַ טונקל־גרינס און פּונקט אַזעלכע לאַנגע דינינקע פיסלעך. ס׳איז געזעסן שטיל, צוגעדעקט מיט מײַן דלאָניע, זיך ניט געריסן, ניט געדראַפּעט און ניט געפּיקט, ווי עס טוען עס געוויינלעך אַנדערע ווילדע פייגעלעך, ווען מע כאַפּט זיי מיט דער האַנט.

— וואָס וועסטו דערמיט טון? — האָבן מיך געפרעגט אייניקע יינגלעך. זיי האָבן מיט ניט פאַרגינענדיקע אויגן באַקוקט די שיינע רויב אין מײַן האַנט.

— כ׳וועל עס אַוועקטראָגן אַהיים.

— וועסט עס אָפּבראָטן?

— פונוואַנען ווייס איך? איך וועל עס האָדעווען.

— און דו ווייסט, וואָס עס עסט?

— כ׳וועל זען. אויב ס׳וועט ניט וועלן עסן קיין ברויט, וועט עס עפּשער עסן פליגן, און אויב ניט קיין פליגן, איז רויפּעס, און אויב ניט קיין רויפּעס,

איז שנעקלעך אָדער זוימען, אָדער הירזש. כ'וועל שוין עפּעס געפֿינען פֿאַר דעם.

און איך האָב טאַקע אוועקגעטראָגן דאָס קליינע שיינע פֿייגעלע אַהיים און כ'האָב עס אוועקגעזעצט ניט אין קיין שטײַג, נאָר אין מיט פֿון אַ צווייען־דיקן פֿענצטער; דאָרט האָט עס געהאַט מער אָרט אַרומצולויפֿן און אַרומפֿליִען, ס'איז דאָרט אויך געווען מער ליכט און לופֿט. דאָס פֿייגעלע איז ניט געפֿלויגן און ניט געפֿאָכעט מיט די פֿליגעלעך, נאָר ס'איז געלאָפֿן לענגאויס די טאַפּליעס, פֿון מאָל צו מאָל געקלאַפּט מיט זײַן דינינק פּיסקל אין די שויבן. און יעדער מאָל פֿלעג עס, ווי ס'האָט זיך מיר געדאַכט, מיט טרויער קוקן אויף דער פֿרײַער וועלט. אַמאָל פֿלעג זיך עס אָפּשטעלן, אָנבייגן דאָס קעפּל און ווידער עס אונטערוואַרפֿן מיט אַ שנעלן פֿויגלשן ריר, אָדער עס אָנגעבויגן אויף אַ זײַט אַזוי, אַז איינס אויג זײַנס, ווי ס'האָט זיך געדאַכט, האָט געבלאָנדזשעט איבער די צווײַגן פֿון דעם נאָענטן עפּלבוים, דערנאָך נאָכאַמאָל צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ אַזוי טרויעריק און האָפֿנונגלאָז, ווי ס'וואָלט געוואָלט זאָגן:

— אַך, דאָרט אינדרויסן איז אַזוי גוט און וואַרעם, נאָר מײַן פֿרילינג איז פֿאַרפֿאַלן! איך בין אין געפֿענגעניש!

מיך האָט עפּעס אַ שטאָך געטאָן אין האַרצן, ווען כ'האָב עטלעכע רעגעס נאָכגעשפּירט נאָך דעם פֿייגעלע, ס'איז מיר געוואָרן טרויעריק.

— לאָז עס אָפּ! צוליב וואָס ווילסטו עס דאָ האַלטן? — האָט עפּעס אין מיר געשעפּטשעט.

— נאָר ס'איז דאָך אַזאַ מין שיינינקס! און איך האָב דאָך עס געכאַפּט, — האָב איך זיך אַליין מיט אַקשאָנעס אָפּגעענטפֿערט. — עפּשער וועט עס זיך צוגעוווינען. ווען איך ווייס נאָר, מיט וואָס עס צו האָדעווען!

מיטן האָדעווען האָב איך געהאַט אַסאַך דײַגעס. איך האָב דעם אוועקגע־לייגט אַ שטיקעלע ברויט, עטלעכע זוימען הירזש און עטלעכע שטוב־פֿליגן, יעדער מין עסנוואַרג באַזונדער אין אַ ריינינקן מושעלע, כ'האָב אוועקגעשטעלט אַ שערבל מיט וואַסער, און כ'בין אַוועק, כדי עס לאָזן צורו. ווען כ'האָב זיך פֿאַרנאַכט אומגעקערט אַהיים און כ'האָב אַ קוק געטאָן אויף מײַן פֿייגעלע, האָב איך דערזען, אַז ס'האָט זיך ניט צוגערירט צום עסן, נאָר ס'איז געזעסן אין ווינקעלע אויסגעצויגן דאָס דינינקע העלדזל אַרויפֿצו און מיט דעם ניט־פֿינטלדיקן אויג געקוקט דורכן פֿענצטער אינדרויסן אַרויס. דאָרט איז אין אַ בלוט־רויטער סרייפֿע פֿאַרגאַנגען די זון, הינטער דעם שניי־היטל פֿון דעם כרעבטאַ־באַרג, און פֿון צײַט צו צײַט צוגעשאָקלט מיטן קעפּל, אַזוי טרויעריק און האָפֿנונגלאָז, אַז כ'האָב מער ניט געקאָנט קוקן אויף דעם.

— עפּשער איז דאָס אַ נאַכט־פֿייגעלע? — האָב איך אַ קלער געטאָן, — און ס'וועט עסן ערשט באַנאַכט.

דער געדאַנק האָט מיך אַ ביסל באַרויִקט, און איך בין גוט געשלאָפֿן און ניט געקלערט וועגן פֿייגעלע. גאַנצפֿרי, נאָך פֿאַרן זון־אויפֿגאַנג, בין איך ווידער

אוועקגעלאָפּנ אינ צימער אונ האָב א קוק געטאָנ אינ פענצטער. דאָס פייגעלע איז נאָכ אלצ געזעסנ אפ דעם זעלבנ אָרט, ווו כ'האָב עס געזענ נעכטנ, נאָכ אלצ אויסגעצויגנ דאָס העלדזל הויכ ארופ אונ נאָכ אלצ געקוקט מיט דעם ניט פינטלדיקנ אויג אפ דער ברייטער פרייַער וועלט דאָרט הינטער, די גלעזערנע שויבנ, אונ צייַטנווייַז צוגעשאָקלט מיטנ קעפל. צום עסנ האָט זיכ עס אפילע ניט צוגערירט.

— לאָז עס אָפ! לאָז עס אָפ! — האָט עפּעס אינ מיר א געשריי געטאָנ. — צוליב וואָס דארפסטו עס מוטשענ? עס וועט דאָכ אויסגייג פונ הונגער.

— ניינ, — האָט זיכ אינ מיר אָפּגערופנ אנ אנדער, אייַנגעשפּארט קאָל, — איכ מוז זיכ דערוויסנ, מיט וואָס עס האָדעוועט זיכ! כ'וועל דעם ברענגענ שנעקלעכ, רויפּעס אונ רויג פונ זשאבעס.

איכ ווייס ניט פונוואנענ איז מיר אינ קאָפּ ארייַנגעפאלנ א געדאנק, אז עס קאָנ עסנ רויג פונ זשאבעס. נאָר איכ בינ אוועקגעלאָפנ צום וויהאָנ, אָנגעקליבנ פארשיידענע קליינע שנעקלעכ, אָנגעגראָבנ רויפּעלעכ אונ ארויסגעכאפּט פונ וואסער א פּאָר זשמעניעס רויג פונ זשאבעס, אונ דאָס אלצ געבראכט מייַנ געפאנגענעם. עס האָט אפילע קיינ אכט ניט געלייגט, ווענ כ'האָב דאָס גאנצע גוטס געלייגט פאר דעם. ניט ארויסגעוויזנ ניט קיינ שרעק, ניט קיינ מינדסטנ אינטערעס, ניט קיינ ביסל אפּעטיט צו די אלע נאשערייַענ. ס'האָט זיכ געדאכט, אז נאָר די זונ, די ווארעמקייַט אונ דער פרילינג דאָרט אפ דער ברייטער פרייַער וועלט האָבנ פארנומענ זייַנ גאנצע אכטונג.

יענעם טאָג האָב איכ געהאט עפּעס אנ ארבעט. איכ בינ אוועק אונ זיכ אומגעקערט שוינ פארנאכט. כ'האָב זיכ געכאפּט א קוק טונ צום פייגעלע. עס איז ארומגעלאָפנ קאמ שאָקלנדיק מיטנ קאָפּ לענגויס די שויבנ אונ זיכ אפילע ניט צוגערירט צום עסנ.

— אָט א ווונדער! — האָב איכ א קלער געטאָנ אונ האָב געוואָלט באלד ארויסלאָזנ עס אפ דער פרייַהייַט. נאָר ס'איז מיר געקומענ אינ קאָפּ, אז אצינד איז עס מיסטאמע אָפּגעשוואכט אונ ניט פייִק צום פליִענ, אונ אויב כ'וועל עס באלד פארנאכט דאָ אפנ אָרט ארויסלאָזנ, וועט עס פאר אונדזער קעצל זייַנ א זייער גרינגע אונ געווונטשענע רויב. ס'וועט זייַנ בעסער, ווענ ס'וועט נאָכ הייַנט איבערנעכטיקנ בא מיר. אונ מאָרגנ גאנצפרי וועל איכ עס אָפּטראָגנ אפנ זעלבנ אָרט, ווו כ'האָב עס געכאפּט, אונ עס ארויסלאָזנ.

אפנ צווייטנ טאָג האָב איכ זיכ גאנצפרי אראָפּגעכאפּט פונ דער שטרוי אונ אוועקגעלאָפנ צו מייַנ געפאנגענעם. ס'האָט זיכ נאָכ אלצ ניט צוגערירט צו קיינ שום שפּייַז אונ געזעסנ אנ אָפּגעשוואכטס אונ א מידס אינ א ווינקעלע, אונ נאָכ אלצ ארויסגעקוקט דורכנ פענצטער אפ דער פרייַהייַט. עס האָט זיכ רויִק געלאָזט נעמענ אינ האנט, א קוק געטאָנ אפ מיר מיט די זעלבע, ניט איבערצוגעבנ־טרויעריקע אייגעלעכ, מיט וועלכע ס'האָט ארויסגעקוקט דורכ

די שויבן אַף דער זון, און אַף די צוויַיגלעך פֿון עפּלבוים. איינמאָל האָט עס אַפּילו אַ שאָקל געטאָן מיטן קעפּל, ווי ס׳וואָלט געוואָלט זאָגן:

— אַזוי, אַזוי, איך ווייס שוין, וווּ מע טראָגט מיך. כ׳האָב שוין לאַנג געווּסט, אַז ס׳וועט דערגיין צו דעם.

איך האָב עס אַרויסגעטראָגן אין הויף. ס׳איז געזעסן רויִק אין מײַן דלאָניע און ס׳האָט זיך ניט געדרייט. איך האָב געפֿילט זײַנע ווייכע פֿעדערלעך און זײַן וואַרעם לײַב.

— זײַן פֿלייש דאַרף זײַן געשמאַק! — איז בײַ מיר אין קאָפּ פּלוצעם דורכגעפֿלויגן אַ געדאַנק. — און וואָס וואָלט געווען, ווען מע זאָל עס קוילען און אָפּבראָטן?

— לאָז עס אָפּ! לאָז עס אָפּ! — שעפּטשעט עפּעס אין מיר, ווי אַ גוטער מאַלעך. — ס׳איז דאָך אַזאַ מין קליינינקס, ס׳לוינט ניט זיך פֿאַרנעמען דערמיט און עס בראָטן.

— ס׳איז דאָך אַ שאָד עס אָפּלאָזן. כ׳האָב דאָך עס געכאַפּט! — האָט זיך אין מיר געבונטעוועט די קינדערשע אײַנגעשפּאַרטקײַט.

— לאָז עס אָפּ! לאָז עס אָפּ! — האָט עפּעס שטיל־שטיל געזאָגט אין דער טיפֿסטער טיפֿעניש פֿון מײַן נעשאָמע. און דאָס פֿייגעלע איז שטיל און מיד געזעסן אין מײַן פֿויסט. איך האָב צעעפֿנט די דלאָניע — ס׳איז ניט אַוועקגעפֿלויגן. עפּעס אַ מיִעסער געדאַנק האָט מיט ניצאָכן אַ רעד געטאָן אין מיר.

— זעסט! ס׳וויל אַליין ניט. דו האָסט דעם געגעבן די מעגלעכקײַט אַנטלויפֿן, פֿאַרוואָס־זשע אַנטלויפֿט עס ניט?

— עס איז דאָך אַ שוואַכס און אַן אויסגעהונגערטס! — האָט עפּעס שטיל־שטיל געפֿליסטערט אין טיף פֿון מײַן נעשאָמע.

— עט, וואָס טראַכט איך דאָ! — האָט אַ געשריי געטאָן די קינדערשע אײַנגעשפּאַרטקײַט, און באַלד טאַקע האָב איך דעם קליינעם שיינעם פֿייגעלע אַראָפּגעדרייט דאָס קעפּל. עס האָט איין מאָל צי צוויי מאָל אַ ציטער געטאָן מיט זײַנע דינינקע פֿיסלעך, פֿון העלדזל זײַנען אַרויסגעשווומען צוויי צי דרײַ טראָפּנדלעך בלוט, און דאָס קליינע שיינע פֿייגעלע איז ניט געוואָרן. אין מײַן דלאָניע איז געלעגן אַ קאַלטער טויטער קערפּער.

און מיטאַמאָל איז פֿאַרשווּנדן מײַן גאַנצע אײַנגעשפּאַרטקײַט, מײַן פֿאַרײַסערישקײַט, מײַן זעלבסטליבע. איך האָב קלאָר דערפֿילט, אַז כ׳האָב אָפּגעטאָן עפּעס אַן אומזיניקע, מיִעסע זאַך, אַז כ׳בין דערגאַנגען ביז אַכזאָריעסדיקער מערדערײַ, אַז כ׳האָב אַרופֿגעוואַלגערט אַף זיך אַ שולד, וועלכע כ׳וועל קיינמאָל ניט אויסקויפֿן און ניט אויסבעטן. כ׳האָב דאָך אָן אַ ציל פֿאַרמאָרדעט אַזאַ שיין, אומשולדיק לעבן! אָט דאָ אַף דער פֿרײַער וועלט, אַנטקעגן דער קלאָרער וואַרעמער פֿרילינגדיקער זון האָב איך אַרויסגעגעבן און אויסגעפֿילט אַ מיט־גאַרניט מאָטיווירטן טויט־אורטייל. איצט האָב איך זייער קלאָר און דײַטלעך געפֿילט, אַז דער מאָרד איז געווען אינגאַנצן אָן אַ זין.

איך וועל דאָך דאָס אָרעמע קערפּערל ניט קאָנען ניט אָפּפליקן און ניט עסן. ניין, כ׳האָב ניט געהאַט קיין קויעך אפילו נאָך איין מאָל א קוק טון אף דעם. כ׳האָב ארויסגעלאָזט דאָס טויטע פייגעלע פון די הענט און א צעמישטער, א פארשעמטער, אן אופגערעגטער און א דערנידעריקטער בין איך אוועק־געלאָפן ווייט־ווייט פון דעם, קעדיי עס ניט זען, קעדיי פארווישן בא זיך יעדן זייכער וועגן דעם. ס׳האָט זיך מיר זייער געוואָלט וויינען, נאָר כ׳האָב ניט געקאָנט. עפּעס האָט ווי מיט צוואנגען געדריקט מיין נעשאָמע, און זי האָט ניט געקאָנט אינן טרערן אויסגיסן איר ווייטעק. דאָס קליינע שיינע פייגעלע איז געלעגן אין מיין נעשאָמע, כ׳האָב עס אוועקגעטראָגן מיט זיך, און ס׳האָט זיך מיר שטענדיק געדאכט, אז עס קוקט אף מיר מיט זיינע ניט איבערצער־געבנ־טרויעריקע אויגן, קוקט מיט א שטילער פארצווייפלטקייט שאָקלט מיטן קעפּל און שעפּטשעט שטיל־שטיל:

— אך, איך האָב עס געוווסט, אז מיין פרילינג איז פארפאלן, אז די געפענגעניש וועט שפּעטער זיין אויך מיין טויט!

אין דעם ווייכן, פּילבארן, קינדערשן הארץ האָבן ניט לאנג זיך געהאלטן די דייגעס. אין צוויי־דריי טעג האָב איך שוין פארגעסן וועגן דעם פייגעלע און וועגן זיין אומגליקלעכן גורל. פארגעסן, האָט זיך מיר געדאכט, אפשטענדיק. דער איינדרוק פון מיין פארברעכן האָט זיך איינגעלייגט ערגעץ אין א פינצטערן ווינקל פון מיין נעשאָמע, און ביסלעכווייז האָבן אים פאר־שאָטן, פארדעקט און באגראָבן אנדערע איינדרוקן, אנדערע זיכרוינעס.

נאָר ער איז פאָרט ניט פארשטאָרבן. ס׳זיינען דורך גאנצע צוואנציק יאָר, און ווען אף מיר האָט זיך אומגעוואלגערט דער ערשטער גרויסער קלאַפּ פון מיין אומגליקלעכן גורל, ווען כ׳האָב א יונגער מיט א הארץ פול מיט דאָרשט און ווילן צו לעבן און ליבן, אין א זעלטענעם זומער געוואיאגעט אין טפיסע און געמוזט פילן, ווי עס ברעכן זיך אלע מיינע טרוימען, ווי אומבאראכמאָנעס־דיק איז צעטאָלאָטשעט, צעטאָפּטשעט, אָן ציל און געדאנק פארניכטעט און צערויבירט געוואָרן אלץ, וואָס כ׳האָב גערעכנט פאר דעם טייערסטן אויצער פון מיין נעשאָמע, דעמלט, אינמיטן א שלאָפלאָזער, אומרויקער נאכט, איז פאר מיר דערשינען יענץ קליינינק שיין פייגעלע. זיינע טרויעריקע אייגעלעך, פול מיט שטילער פארצווייפלונג, האָבן א שטאָך געטאָן אין מיין הארצן. ס׳האָבן א שעפּטשע געטאָן זיינע פאמעלעכדיקע באוועגונגען און די עלנטע שרעקלעכע ווערטער:

— אך, מיין פרילינג איז פארפאלן! איך בין אין געפענגעניש! איך ווייס שוין, איך ווייס שוין, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן.

און פון דענסטמאָל אָן קאָן איך ניט פּאָטער ווערן פון יענער דערמאנונג. זי פארגיפטיקט מיר יעדער רעגע פון גליק, צעקלאפּט מיין קויעך, מיין מוטי־קייט בייס אן אומגליק. זי מוטשעט מיין באוווסטזיין מיט געוויסנביסן, און עס דאכט זיך מיר, אז אלץ דאָס שלעכטע, אומזיניקע, אכזאָריעסדיקע און

מיִעסע, וואָס כ׳האָב ווענ געמאכט אפ מײַנ לעבנ, האָט זיכ אויסגעקריסטאַ־ ליזירט אינ א קאָנקרעטנ בילד פונ אָט דעם קליינעם אומשולדיקנ פארמאָרדעטנ פייגעלע, קעדיי מיכ מער מאטערנ און מוטשענ. אינ שטילע נעכט הער איכ, ווי יענצ פייגעלע קלאפט שטיל־שטיל מיטנ פיסקל אינ דער שויב, אונ איכ כאפ זיכ אופ פונ שלאָפ. אונ אינ רעגעס פונ אומרו אונ פארצווייפלונג — ווענ דער צאָרנדיקער ווייטעק לאָזט אריינ זײַנע נעגל אינ מײַנ הארצ אונ דראָט, אז אָט וועט ער צעברעכנ די קראפט פונ מײַנ ווילנ — דאנ דאכט זיכ מיר, אז איכ אליינ בינ יענצ קליינינק, אָנמעכטיק, הונגעריק פייגעלע. איכ פיל, אז עפעס אנ אײַנגעשפארטע אומזיניקע און אומפארשטענדלעכע קראפט האלט מיכ אינ פויסט, באווײַזט מיר די גיט־באגרײַפלעכע בילדער פונ פרײַהײַט אונ גליק, אונ אז עפשער אינ דער נאָענטסטער רעגע אָנ א סיבע, אָנ א ציל וועט זי מיר אָפדרייענ דעם קאָפ.

ד ע ר ש יי פ ע ר

הונדערט מעטער אונטער דער ערד, אינ דער טיפ פונ דער צענמעטערדיקער שטאָלניע אינ דער דערשטיקעניש אונ אינ דעם גאפט־געדוכ ארבעט אנ ארבעטער. א קלאפ נאָכ א קלאפ דערלאנגט ער דעמ שלאמיקנ ליאָס מיטנ דזיובאק אונ רײַסט פונעמ ליאָס שטיקער. אָבער דער ליאָס איז הארט אונ קארג, נאָר קליינע שטיקלעכ לאָזט ער אָפּרײַסנ פונ זײַנ לײַב... ער הודעט טויב אונ קרעכצט אונטער די קלעפּ פונעמ דזיובאק, ווי ער וואָלט געוויינט אָדער עמעצנ געשראָקנ. עס באשלאָגט אימ א שטיקנדיקער שווייס, אָבער ער גיט זיכ ניט אונטער: אײַנגעשפּארט האלט ער באהאלטנ זײַנע סוידעסדיקע אויצרעס. דער ארבעטער, א געזונטער באָכער, וואָס איז ניט לאנג געקומענ פונ די בערג קיינ באָריסלאוו, הייבט אָנ זיכ בייזערנ.

— ה־הע!—גיט ער צו, אונ מיט אלע קויכעס קלאפּט ער אינ א גריבל, וווהינ ער האָט שוינ דרײַ מאָל געקלאפּט אונ ניט געקאָנט אָפּרײַסנ קיינ שטיקל. — ביזוואנענ ווּעסטו שטיינ? לאָז אָפּ!

אונ ער האָט מיט אלע קויכעס א דריי געטאָנ אינ גריבל מיטנ דזיובאק, קעדיי צו אָפּקאלופּענ די שטיק. די שטיק האָט סאָפּקאָלסאָפּ זיכ אונטערגעגעבנ. ער האָט גענומענ זי מיט ביידע הענט אונ זי ארײַנגעוואָרפנ אינ קיבעל [1].

— א, הונט אײנער! גיי אפּ דער ליכט! פארזוכ א ביסל די זונ!—האָט ער צוגעגעבנ.—האָ־האָ, נעבעכ אײנער! איכ שפּאס ניט, מיט מיר הייב זיכ ניט אָנ, איכ קאָנ דערלאנגענ ניט אזא ווי דו! דו ווייסט ניט, וואָס עס הייסט זיבנ הונדערט שעפּסנ? דאָס איז דיר ניט קיינ פּאָר שטיקלעכ ערד, אונ אויכ מיט זיי האָב איכ זיכ געקאָנט אײַנראָמענ.

אונ ער נעמט דעמ פולנ קיבעל פארנ אויער, טראָגט אימ אָפּ צו דער שאכטע, בינדט אימ צו צו דער לינווע אונ קלינגט אָנ, מע זאָל שלעפּנ, אונ אליינ קערט ער זיכ אומ מיטנ ליידיקנ קיבעל צוריק אינ שטאָלניע אונ נעמט זיכ ווײַטער דזיובענ די ערד. די געדאנקענ זײַנע לויפנ דאָרט ערגעצ אינ פעלד נאָכ די שעפּסנ, אונ קעדיי צעשטרײַענ אונ צעזייענ דעמ אומעט אונ די פינצטערניש, קוויקט ער זיכ מיט די געדאנקענ, רעדט וועגנ זיי מיטנ דזיובאק,

---

[1]) קיבעל — א בלעכענער עמער.

מיטנ ליידיקנ קיבעל און מיט דער האק — ווײַל דאָס זײַנענ אלע זײַנע כאַווירימ דאָ, אינ דעמ טיפנ אָפּגרונט.

— דו מיינסט, נעבעכ, אז דאָס איז א גרינגע ארבעט זיבנ הונדערט שעפּסנ? יעדע לעבט דאָכ, יעדע האָט איר סייכל, ניט קיינ גרויסנ סייכל, פארשטענדלעכ, א שטומע בריִע. ווענ זיי קומענ אינ פעלד אָדער אינ וואלד, צעלויפנ זיי זיכ ניט איינע אהער, איינע אהינ, ווי די הערנער־פי, נאָר זיי האלטנ זיכ אינ א קופּקע... ה־הע!

און דער בער, דער מערדער, ווארט נאָר אפ דעמ. אָ, ער האָט אויכ סייכל, און נאָכ אוועלכנ! ניט אומזיסט הייסט ער פאנ קולאקאָווסקי! ער זיצט זיכ אונטער א קלאָץ און ווארט, ביז די גאנצע טשערעדע וועט ניט ארײַנגייננ צווישנ די אָנגעוואלגערטע קלעצער, און דעמלט א שפרונג, און האָט זיי אלעמענ, ווי אינ א שטאל. און ער דישעט זיי אלע אויס. און זיי, אָרעמע, מעקענ אפילע ניט, שלאָגנ זיכ צונויפ אינ א קוטשקע און ווארטנ שטיל אפנ טויט... ה־הע!

א שטעקנ אינ האנט, די ביקס איבערנ אקסל, דאָס פײַפל אונטערנ גארטל — אזוי, נעבעכ, גיי איכ. מיר יעדנ פרימאָרגנ נאָכ די שעפּסנ. דרײַ הינט, אייער פאר דער טשערעדע, צוויי בא די זײַטנ, און איכ פונהינטנ. גיי איכ מיר אזוי און שטעל זיכ אָפּ. די שעפּסנ, ווי א פאסיקע, האָבנ זיכ צעשאָטנ איבערנ גרינעמ פעלד. א שווארצע קופּקע, א ווײַסע קופּקע, א שווארצע קופּקע, א ווײַסע קופּקע. דאָ א ציפּ א גרעזל, דאָרט א ציפּ, און ווײַטער און ווײַטער. עס פאסעט זיכ ניט, ווי א הערנער־פי, נאָר עס טשיפּעט, ווי א קינד, ווי עס וואָלט זיכ שפּילנ, ווי עס אײַלט זיכ ערגעצוווּ. און פונפאָרנט די באראנעס, די קאָמענדאנטנ. די טשערעדע דארפ מענ ניט קערעווענ, נאָר זיי. א ביר־ביר! א דריא־או!

די שייפערישע געשרייענ הילכנ אינ דער פינצטערער שטאָלניע, מישנ זיכ צונויפ מיט די טויבע קלעפּ פונעמ דזיובעק.

— שיינ איז דאָרט בא אונדז אינ די בערג, אפ די לאָנקעס, אוי, שיינ! דעליקאט! ניט אזויווי דאָ בא אײַכ, דער רועכ זאָל אײַכ...

ער האָט געוואָלט פארשעלטנ, אָבער ער האָט זיכ א קלאפּ געטאָנ מיט דער דאָלאָניע איבערנ מויל. זײַנ נעשאָמע איז איצט געווענ אינ דער אטמאָספער פונ פּאָעזיע, צווישנ דער לעבעדיקער נאטור, דער פילבארער און דער זעעוורדיקער, און ער האָט מוירע געהאט באליידיקנ זי, ווײַל ער איז געווענ בא איר אינ די הענט.

— ס׳איז שיינ בא אונדז! אוי, ווי שיינ! כ׳האָב גענוג געארבעט בא יעגעמ, גענוג געבידעוועט, אפ פרעמדע געארבעט, פונדעסטוועגנ איז קעדײַ צו דערמאנענ זיכ. גייסט ארויס אפ דער בארג־לאָנקע — ארומ איז גרינ, נאָר די האָלאָוואטניעס [1]) טוליענ צו דר׳ערד זייערע ווײַסע קעפּלעכ, ווי ציקאָווע אויגנ

1) האָלאָוואטניע — א מינ בארג־בלומ.

וואָלטן ארויסגעקוקט פון גראָז און מאָך. ס'איז קאַלט, עס בלאָזט א ווינט. דו אָטעמסט מיט דער פולער ברוסט. אלץ ארום שמעקט. אלץ ארום אָטעמט אַפ דיר מיט געזונט און קראַפט. דער וואַלד גאַרטלט ארום די לאַנקע פונהינטן, ווי א שווארצע וואַנט. און איבער דיר הייבט זיך אויף דער קײַלעכיקער שפּיץ־באַרג. ארום איז שטיל, עס הערט זיך נאָר א שאָרך פון שעפּסן, וואָס פּאַשען זיך אין פּאַפּאָראָט. א הונט גיט וועג־ניט־וועג א ביל, דער גרינער פּיקהאָלץ הייבט אָן קלאַפּן אין וואַלד, אָדער א ווערוועריקע טוט א געשריי. און איך גיי זיך פּאַמעלעך, שטעל זיך אָפּ, נעם ארויס דאָס פֿײַפעלע פון היגטערן גאַרטל און איך גיב עס א שפּיל, און איך גיב עס א טראַכט, אז דאָס האַרץ שפּרינגט אונטער אין ברוסט, אָדער טרערן שטעלן זיך אין די אויגן. ה־הע! ריר זיך נאָר! לאָז אָפּ! ה־הע!

א קלינג פון אויבן. עס איז געקומען א ליידיקער קיבעל. דער ארבעטער נעמט זײַן פולן קיבעל, טראָגט ארויס צו דער שאַכטע און שיקט אים ארויף. און אליין קערט ער זיך אום מיטן ליידיקן. ער קערט זיך אום קריגעריש געשטימט, ווײַל ער איז שוין הונגעריק. צאָרנדיק קלאַפּט ער מיטן דזיובאַק, קלאַפּט אָפּ גרויסע שטיקער ליים — אין די געדאַנקען שלאָגט ער זיך מיט א בער.

— האָ־האָ! הער נאָר, פעטער, אזוי טויג עס ניט! איין שאָפּ איז נאָך ווי גאָרניט, אָבער הײַנט שעכטסטו איינע, מאָרגן צוויי און איבערמאָרגן וועסטו מיר אויסדישען א האַלבע טשערעדע. ניין, פעטער, אזוי האָבן מיר זיך ניט צונויפגערעדט! דו מיינסט עפּשער, אז די ביקס טראָג איך נאָר, קעדיי שרעקן עמעצן? האַ־האַ! איך וועל שוין פּאַטערן א נאַכט, איך וועל זיך שוין דער־וואַרטן אַפ דיר אין יענעם וויוואַרט *). מיר איז אַלציינס: טויט אָדער לעבן; אָבער מיט דיר מוז איך זיך צערעכענען!

א פּאָר מאָל האָט ער א קלאַפּ געטאָן און זיך אָפּגעשטעלט. ער רוט אָפּ, אָנגעשפּאַרט אַפן הענטל פון דזיובאַק.

— א בער א גאַזלען! דרײַ נעכט האָט ער מיך געמוטשעט! ער האָט, ווײַזט אויס, דערשמעקט מיט דער נאָז א יעדיע און איז ניט געקומען. אָבער ניט מיך נאַרט מען; אויב איך האָב זיך אונטערגענומען, וועל איך שוין ניט דורכלאָזן. אַפ דער פערטער נאַכט איז ער טאַקע געקומען. ס'איז פינצטער, כאָטש אַן אויג נעם ארויס. דער ווינט קרעכצט אין די שפּיצן פון די פיכטעס; דער שטראָם רוישט פון אונטן. און איך האָב זיך צונויפגעקאָרטשעט צווישן די וואָרצלען פון גרויסן אומגעוואַלגערטן בוים. די ביקס באַם אויג. איך זיץ און וואַרט און הער זיך צו. איך הער, אז ער גייט שוין, איך פיל אז ער אַרפּ דורכגיין לעבן מיר. זיץ איך און האַלט אײַן דעם אָטעם. כרוס־כרוס שוין נאָענט. איך טאַראַשטשע אויס די אויגן — ער רוקט זיך, מײַן בער, ווי א קאָפּיצע היי, די מאָרדע אופגעהויבן ארויף, פּאַמעלעך, פּאָרזיכטיק. די

*) וויוואַרט — אַן אָרט אין וואַלד, וווּ עס ליגן קלעצער צעוואָגענע אפצווייען.

אויגן שפּרינגען שיר באַ מיר פון קאָפּ ניט אַרויס, אַזוי קוק איך זיך איַין, קעדיי צו צילען אים גלײַך אונטער דער לינקער לאָפּעטקע. מיטאַמאָל שטעלט ער זיך אָפּ, דעם קאָפּ אַף אַ זײַט, אַ פורקע געטאָן — ער דערשמעקט עפּעס, ער קערעוועט זיך אויס, קעדיי צו אַנטלויפן, און אין דער רעגע — בוך־בוך! פון ביידע רערן. דער בער האָט קיין זיפץ ניט געטאָן, ווי פון אַ דונער, איז ער געפאַלן אַף דער ערד. ער איז אָבער נאָר איין רעגע אַזוי געלעגן, דער־נאָך האָט ער אַ ברום געטאָן, זיך אויפגעשטעלט אַף די הינטערשטע פיס און זיך געלאָזט גלײַך אַף מיר. ווײַזט אויס, כ׳האָב אים ניט געטראָפן אין סאַמע הארץ. איך זיץ שוין און ריר זיך ניט — ס׳איז ניטאָ וווהין צו אַנטלויפן, ניטאָ קיין צײַט אָנלאָדן די ביקס. „נו, טראַכט איך מיר, אויב כ׳האָב שלעכט געטראָפן, נאָר אים אַ דראַפּע געטאָן, איז שוין נאָך מיר. אַזאַ גורל האָב איך שוין. איינ־מאָל האָט מיך די מוטער געבוירן...״ אָבער ביז עפּעס וואָס האָב איך נאָך אַ האַק אין גאַרטל. כ׳האָב אַ שפּײַ געטאָן אין די הענט, געכאַפּט די האַק, זיך אײַ־בערגעציילעמט, זיך פעסט געשטעלט מיט די פיס אַף צוויי וואָרצלען, מיטן אַקסל זיך אָנגעשפּאַרט אין די צונויפגעפלאָכטענע וואָרצלען פון דעם אומגע־פאַלענעם בוים, וואָס זײַנען געשטאַנען, ווי אַ וואַנט, צונויפגעקלעמט די ציין, אָנגעבויגן דעם קאָפּ, קעדיי בעסער צו זען, און וואַרט אַף דעם בער. אָט־אָט איז ער שוין, ער כאַפּט זיך מיט די לאַפּעס פאַר די וואָרצלען, שמעקט און ברומט, ברומט, אַזויווי אַ צעקאַסטער שיקאָרניק, וואָס קאָן קיין גלײַך וואָרט ניט זאָגן. ער פילט נאָר, אַז ער איז אין כּעס, ברומט ער און רײַסט זיך פאָרויס. אָט האָט ער דערשמעקט מײַן פוס און דערלאַנגט זי מיט דער לאַפּע, ווי ער וואָלט מיך מיט קראָפּיווע אָפּגעבריט, ניט שטאַרקער. אָבער אין דער רעגע האָט זיך מײַן האַק, אַזש ביזן אָבוך, אַרײַנגעהאַקט אין דעם בערס קאָפּ, זי צעשמעטערט ביזן גרונט. ער האָט נאָכאַמאָל אַ קרעכץ געטאָן — אַזוי שווער, אַזוי יאָמערדיק, ווי אַ זינדיקע נעשאָמע אין גענעם, און איז אַנידער־געפאַלן, פאַרשווונדן אין דער פינצטערניש, אין דער גרוב אונטערן קאָרטש. איך האָב די האַק ניט באַוויזן אַרויסצושלעפּן, מיט איר האָט ער זיך טאַקע אַראָפּגעקאַטשעט. און דעמלט שפּרינג איך אַרויס פון אונטערן קאָרטש און דורך דער געדיכטעניש אַרויף אַף דער באַרג־סטעזשקע, און מיטן וואַלד, און אַף דער לאָנקע, און לענגויס דעם יאַר, דורכן סאָסנע וואַלד. אין איינ אימפּעט בין איך שוין געווען אַף דער לאָנקע, נעבן דעם פּאַסטעכ־הײַזל. כ׳האָב אַ קלאַפּ געטאָן. „דאָס ביסטו, פּאַנקע?״ פרעגט דער באַץ *) פון אײַ־נעווייניק. „איך, איך, עפן.״ איז ער אויפגעשטאַנען, אָנגעצונדן דעם לאַמטערן און אָפּגעשלאָסן. „נו, וואָס?״ „גאָרניט,״ זאָג איך. „געווען דער בער?״ „יאָ, געווען.״ „און איז אַוועק?״ „ניין, ניט אַוועק״ „וווּ־זשע איז ער?״ „ער ליגט״. „וואָס זאָג...״ דער באַץ האָט ניט דערעדט. „אוי, ליבינקער, וואָס איז באַ דיר אַף דער פוס?״ האָט ער אויסגעשריגן, אַף דער פוס?״ איך האָב אַליין ניט

*) באַץ — דער סטאַרשינאַ פון די שייפערס.

געוווסט, וואָס איז בא מיר אפ דער פוס. ערשט איצט האָב איך א קוק געטאָן און דערזען, אז די גאנצע פוס איז אין בלוט און די טרעט מײַנע זײַנען מיט בלוט פארגאָסן. איין מאָל, נאָר איין מאָל האָט דער בער מיטן נאָגל מיך א טאפּ געטאָן און דורכגעריסן די אָנוטשע און די פוס אוש ביזן ביין! אז האָט צעוויקלט די פוס, ביז איך פארכאלעשט געוואָרן — אסאך בלוט איז ארויסגערונען. אָבער דער באָצ, א דאנק אים, האָט געקאָנט פארשפּרעכן, ער אָט אָפּגעשטעלט דאָס בלוט, צוגעלייגט עפּעס א שמירעכץ. און אין א וואָכ רום ביז איך געווען געזונט. און דעם בער האָט מען אפ מאָרגן געפונען א טויטן מיט מײַן האק אין קאָפּ...

ווידער א קלונג. דער ארבעטער רוקט ווײַטער א פולן קיבעל מיט ערד צו דער שאכטע און ברענגט א נײַעם, און גראָבנדיק רעדט ער ווײַטער מיט זיך. ער פילט אָן דעם שטומען אונטערערד ניט נאָר מיט דעם קלאַפּן פונעם דזיובאק, נאָר אויך מיטן רויש פון זײַנע ווערטער, מיט דער פּאָעזיע פון זײַנע וועלדער און לאָנקעס. און אזויווי ער ווערט מיט דער צײַט שוואכער פון הונגער און שטיקעניש, ווערן זײַנע געדאנקען אלץ טרויעריקער און טרויעריקער. ער דערמאָנט זיך אין דעם שווערן ווינטער־לעבן פון א שייפער, וועגן דעם האָבער־קאָרזש, וועגן דער בולבע און דער פיסנער לעמעשקע, וואָס ווינטער־צײַט זײַנען זיי דאָס איינציקע געריכט זײַנס, וועגן דער גודנער דרעש־צײַט, וועגן דעם נאָך מער גודנעם ליידיקגייערשאפט אין דעם גרויסן פּאָסט, וועגן דער שווערער צײַט פאר שניט, וועגן קרענק און קריגערײַען איבער א שטיקל ברויט, אָדער איבער א ניטדערבראָטענער קארטאָפליע. ער דערמאָנט זיך אין דעם, אז די שעפּסנצוכט פאלט, ווײַל מ׳האָט אויסגעקויפט די לאָנקעס, און עס לוינט בעסער פּאשען אָקסן, איידער שעפּסן. און בא די אָקסן איז שוין ניט די דינסט, ווי בא די שעפּסן. אָ, דאָ איז א שווערע, א שלעכטע ארבעט! דאָ וועסטו שוין ניט עסן קיין שעפּסענע סיראָוועטקע, ניט קיין שעפּסענעם קעז, ניט קיין ברינזע, ניט קיין קוליש פון שעפּסן־פּוטער. לעב, ווי א הונט, און היט, ווי א הונט...
האָט ער טאקע איינגיכן געוואָרפן זײַן ארבעט, געפּאָלגט איינעם, וואָס האָט אים געזעצט גיין קיין באָריסלאוו פארדינען געלט און דיגען ערד (מיט געלט נעמט מען איצט אומעטום צו) און באלעבאטעווען. ער האָט אפילע דערמאָנט דאָס לידל, וואָס יענער כאוועך האָט אים אויסגעלערנט:

כ׳וועל אוועק אין באָריסלאווקע,
געלט וועל איך פארדינען.
כ׳קום צוריק פון באָריסלאווקע,
וועל איך ערד זיך דינגען.

ער האָט געפּרוווט א זינג טון דאָס לידל מיט זײַן געזונטער שייפערישער שטים, אָבער ניין, עס גייט עפּעס ניט, וואָס־וואָס, נאָר געזאנג אין שטאָלניע הונדערט מעטער אונטער דער ערד גיט זיך ניט אײַן.

און פארצאָרנט קלאַפּט ער ווײַטער די ערד. ער הייבט אָן האסן אָט די טונקלע, שווערע, אָנבעראכמאָנעס־הארטע ערד, וואָס גיט זיך אײַנגעשפּארט ניט אונטער זײַן דזיובאק.

— הארט ביסטו, מײַן הייליקע, — זאָגט ער, — און ווער ווייסט, צי ביסטו א הייליקע צי ניין?

ער שטעלט זיך אָפּ און הייבט אָן באטראכטן די פראגע, ווי ס'וואָלט זײַן עפּעס א וויכטיקס.

— אפּדערעמעסן, צי איז זי הייליק אָט דאָ? דאָרט פון אויבן איז דאָס געוויס אזוי — אָבער דאָ? פונזינט די וועלט איז אנטשטאנען, איז געוויס אהער קיין טראָפּן הייליקע וואסער ניט דערגאנגען, ניט אומזיסט איז דאָ אזא גערוך, ס'איז געוויס ניט פון קיין הייליקן, נאָר פון א פארשאָלטענעם. און אין אזא אָרטשטופּט זיך דער מענטש, נעמט אָפּ די אויצרעס פון דעם ניט־גוטן. צי דען קאָן דאָס ־ ברענגען גוטס? אוי, ניין, ליבינקע, ניין! ניט צו גוטס וועט עס ברענגען! און דער כאווער, וואָס האָט מיך אהער געשיקט, איז דען ניט אומגעקומען פונקט אין אזאמין שטאָלניע? עס האָט אים פארשאָטן, דערשטיקט, מ'האָט אפילו זײַן קערפּער ניט געפונען... אוי, אוי!..

און ער הייבט אָן נאָך פארביסענער קלאַפּן. לויטן בורטשען אין בויך פילט ער, אז גיך איז שוין די צײַט פון וואַרמעס, און ער ווארט אָפּ דעם גלאָק, אָפּ דער מינוט, ווען מע הייסט אים ארויסקריכן ארויף. און אין דער צײַט ארבעט אָן אופהער זײַן פאָרשטעלונג, צעוויקלט פאר אים אלץ נײַע געשטאלטן, טײַערע, שטילע און לויטערע בילדער פון לאָנקעס, פון וועלדער, פון דער שעפּסן־סטאדע און פון אלע פּאַשעטע פאסירונגען פון דעם שייפערישן לעבן. ארײַנגעוואָרפן דורכן גורל אין דער טיפער אונטערערדישער שטאָלניע, פילט ער אליין, אז די פריערדיקע טעג זײַנען אוועק אף אייביק, אז זײַן וועג האָט פארקערעוועט אין אן אנדער זײַט, אז ער איז פון אמאָליקן פּאסטעך־אר־כאלן לעבן איבערגעגאנגען צו אן אנדערן, וואָס זײַנע זיידעס און עלטערזיידעס האָבן עס ניט געוווסט. פון אָנהייב איז עס שרעקלעך און וווּנדערלעך, אָבער אין אסאך הינזיכטן איז עס בעסער, פרײַער און ברייטער פון דעם פריער־דיקן. אָבער דאָס פריערדיקע לעבט אין זײַנע זיכרוינעס, פון דעם אלטן לעבן איז געבליבן אזויפיל, וויפל עס איז נייטיק, קעדיי מיט א פּאָעטישן צויבער צו פארפילן און באלעבן די פינצטערקײַט און דעם אומעט פון דעם נײַעם לעבן. אזוי גייט ניט איין מאָל די זון ארײַן הינטער א כמארע, און פון דער גאנצער פרעכטיקײַט פון זומער־טאָג, פון דער גאנצער רײַכקײַט פון שײַן און פון קאָ־לירן בלײַבט נאָר אזויפיל, קעדיי באגיסן מיט א גאָלדענעם גלאנץ די ראנדן פון די שווערע וואָלקנס, וואָס האָבן זיך אָנגערוקט אף דעם זון־פארגאנג...

דער האָז און דער שטעכלער

(א מײַסעלע)

ס'איז געווען א ליכטיקער זונטיק שוין צו הארבסט־צו, ווען די גרי־קעס האָבן זיך צעבליט. די זון איז הויך געשטאנען אין לויטערן הימל, פייגעלעך האָבן געזונגען הויך־הויך אין דער לופט, בינען האָבן געזשומעט אין די בליטן פון דער גריקע, און פויערים אין יאָנטעוודיקע קליידער זײַנען געגאנגען אין קלויסטער. פון צײַט צו צײַט האָט א ווארעם ווינטל פון פעלד צו פעלד זיך אריבערגעכאפט און אין די ארומיקע קוסטעס זיך באהאלטן. אלץ, וואָס לעבט, איז געווען צופרידן מיטן ליבן שיינעם טאָג, און דער שטעכלער אויך.

ער איז זיך געשטאנען פאר דער טיר פון זײַן נאָרע, די הענט פארלייגט אין גארטל, און זיך שטיל א לידל געמורמלט.

האָט ער זיך אזוי געמורמלט און א טראכט געטאָן:

— ביז מײַן ווײַב וואשט דאָרט די קינדערלעך און טוט זיי אָן פרישע העמדעלעך, לאָמיך זיך א ביסל דורכגיין און כאפן א קוק אף מײַנע בורעקעס, צי זײַנען זיי שוין אויסגעוואקסן.

די בורעקעס זײַנען געוואקסן ניט ווײַט פון זײַן שטיבעלע. דער שטעכ־לער האָט זיי געגומען, וויפל ער האָט באדארפט פאר זײַן געזינדל, און דער־פאר פלעג ער טאָמעד זאָגן אף זיי „מײַנע בורעקעס".

ער האָט שטיל פארמאכט נאָך זיך די טיר און זיך אוועקגעשלעפט מיט דער סטעזשקע אין פעלד ארײַן.

ניט ווײַט אָפּגעגאנגען, האָט ער געוואָלט פארקערעווען און גלײַך אוועק־גיין צו די בורעקעס, קומט אים אָן א האָז אנטקעגן.

דער האָז איז אויך ארויס שפאצירן און דערבײַ געוואָרע ווערן, וואָס מאכט עפעס זײַן קרויט.

ווען דער שטעכלער האָט דערזען דעם האָז, האָט ער זיך אים א נויג געטאָן און אים א גוטמאָרגן אָפּגעגעבן. דער האָז אָבער איז געווען בא זיך א גרוי־סער פּאָרעץ און א שטיק גאדלען, האָט ער דעם שטעכלער אפן נויג ניט געענט־פערט. ער האָט א קוק געטאָן אף אים פון אויבן אראָפּ און זיך אָנגערופן:

— אַ־אָ, אזוי פרי שלעפסטו זיך שוין ארום איבערן פעלד!

— איך גיי זיך דורך א ביסל,—האָט געזאָגט דער שטעכלער.

— דו גייסט זיך דורך?—האָט דער האָז זיך הילכיק צעלאַכט,—און מיר דאַכט זיך, אַז פאַר דײַנע פיס וואָלט בעסער געווען, זיי זאָלן ליגן, איידער אַזוי פּרי ארומצוקריכן.

אָט דאָס אָפּלאַכן האָט זייער טיף באַרירט דעם שטעכלער. אַלצדינג קאָן ער מוחל זײַן, נאָר לאַכן פון זײַנע פיס, קאָן ער קיינמאָל ניט דערלאָזן, ווײַל ער האָט טאַקע, צווישן אונדז רעדנדיק, קרומע פיסלעך.

— דו מיינסט, ווײַזט אויס,—האָט דער שטעכלער אָפּגעענטפערט דעם האָז, אַז מיט דײַנע לאַנגע פיסלעך וועסטו מיר עפּעס דערווײַזן?

— איך מיין אוודאי,—האָט דער האָז מיט א שמייכל געענטפערט.

— אנו, לאָמיר מאַכן א פּרוּוו,—האָט דער שטעכלער מיט היץ אויסגע־שריגן,—לאָמיר זיך וועטן: וועסט זען, צי כ'וועל דיר ניט איבעריאָגן.

— אוי, א לײַטיש געלעכטער! דו מיט דײַנע קרומע פיסלעך ווילסט מיך איבעריאָגן?—האָט דער האָז געלאַכט.—פונמײַנעטוועגן לאָמיר פּרוּוון, אויב עס גלוסט זיך דיר אַזוי! אָפּ וואָס וועלן מיר זיך וועטן?

— אָפּ א רענדל און א בוטל ווײַן.

— גוט, ווײַז אַהער די האַנט, און געגומען לויפן.

— נו־נו, כאַפּן זיך האָבן מיר ניט וואָס,—האָט דער שטעכלער געענט־פערט.—איך בין נאָך אָפּן ניכטערן האַרצן! איך מוז פריִער גיין אַהיים און עפּעס איבערבײַסן. אין א האַלבער שאָ אַרום וועל איך זיך אַהער אומקערן.

דער האָז האָט גאָרנישט ניט געהאַט קעגן דעם: אים אַליין האָט זיך גע־גלוסט א ביסל א כראָמקע טון די פרישע קרויט. האָט דער שטעכלער זיך דער־ווײַל אוועקגעלאָזט אַהיים.

— וואַרט־זשע האָזעלע,—האָט ער אינמיטן וועג געטראַכט,—דו פאַר־לאָזסט זיך אָפּ דײַנע לאַנגע פיס, אָבער איך וועל דיר שוין באַווײַזן! עמעס, דו ביסט טאַקע א גרויסער פּאָרעץ. נאָר סייכל האָסטו ווייניק: א קעפּעלע, ווי אַן עפּעלע. וועסטו באַצאָלן פאַרן געוועט, אַז ס'וועט גיין א רויך!

און דער שטעכלער איז געקומען אַהיים און געזאָגט צו זײַן ווײַב:

— נו, מײַן ווײַב, קלויב זיך אין וועג, מיר וועלן גיין אין פעלד אַרײַן.

— וואָס האָב איך דאַרפט צו טון אין פעלד?—האָט זי אים א פרעג געטאָן.

— פאַרשטייסטו, כ'האָב זיך מיטן האָז געוועט, ווער וועמען וועט איבער־יאָגן: ווער ס'וועט פאַרשפּילן, דער באַצאָלט א רענדל מיט א בוטל ווײַן.

— וואָס, דו ביסט פון זינען אַראָפּ? ווילסט איבעריאָגן דעם האָז?

— אוודאי וויל איך! און דו מוזסט מיר העלפן,—זאָגט ער צו איר.

די שטעכלערן האָט עפּעס געוואָלט זאָגן, נאָר דער שטעכלער האָט זיך אָנגערופן:

— מאַך ניט קיין טײַנעס, מײַן ווײַב, איך וועל דיר שוין זאָגן, וואָס צו טון. טראַכט נישט קיין סאַך. און קום אין פעלד אַרײַן.

וואָס האָט זי געקאָנט טון? זי האָט זיך אפגיך אָפּגעפּאָרעט און איז מיטן מאַן אוועק אינ פעלד.

— הער נאַר, מײַנ ווײַב, וואָס כ'וועל דיר זאָגן. זעסט דאָרטנ דאָס קאָרנ־פעלד? דאָרט דארפנ מיר לויפנ. דער האָז וועט לויפנ אינ איינ בייט, און איך אינ דער צווייטער. אָנ־אָנ פונ יענעם בארג וועלנ מיר אָנהייבנ לויפנ. שטעל־זשע זיך דאָרט אינ דער בייט, און אז דער האָז וועט קומענ צו לויפנ, הייב אופ דעם קאָפּ און שרײַ אויס:

— איך בינ שוינ דאָ!

אזוי זײַנען זיי אָנגעקומענ צום באשטימטנ אָרט. דער שטעכלער האָט אוועקגעשטעלט זײַנ ווײַב אפ איר אָרט, און אליינ איז ער אוועקגעגאנגענ מיט דער בייט צום בארג. ער קומט צו גיינ, און דער האָז איז שוינ דאָ.

— נו, וואָס, לויפנ מיר? — פרעגט דער האָז.

— וואָס דענ? — ענטפערט דער שטעכלער.

— נו, איינס, צוויי, דרײַ! — איינער איז געשטאנענ אינ איינ בייט, דער אנדערער אינ דער צווייטער, און אז דער האָז האָט א געשריי געטאָנ: „דרײַ", האָט ער זיך אליינ, ווי א ווינט, א לאָז געטאָנ מיטנ קאָרנ־פעלד בארג־אראָפּ. דער שטעכלער איז עפּשער דרײַ שפאנ אָפּגעלאָפנ, האָט זיך אײַנגעהויקערט און זיך צוריק אומגעקערט אפנ אייגענעם אָרט.

און דער האָז איז דערווײַל מיט אלע קויכעס געלאָפנ, נאָר ווי ער איז נאָר צוגעלאָפנ ביזנ עק פעלד, האָט אים דעם שטעכלערס ווײַב פונ דער אנ־דערער זײַט א געשריי געטאָנ:

— איך בינ שוינ דאָ!

דער האָז האָט די אויגנ אויסגעגלאָצט. ס'איז אים אפילע אפנ געדאנק ניט געקומענ, אז דאָס איז נים דער שטעכלער.

— וואָס קאָנ דאָס זײַנ? — האָט דער האָז אויסגעשריגנ. — לאָמיר נאָכאמאָל לויפנ ביזנ ערשטנ צייכנ! — און אפילע ניט אָפּגעעטעמט גוט, האָט ער די אויערנ אפנ רוקנ פארלייגט, און ווי א פײַל, א פלי געטאָנ מיטנ פעלד בארג־ארופּ.

דעם שטעכלערס ווײַב איז זיך רויִק געלעגנ אפ איר אָרט. אז דער האָז איז צום אנדערנ עק פעלד צוגעלאָפנ, האָט דער שטעכלער אים אנטקעגנ א געשריי געטאָנ:

— איך בינ שוינ דאָ!

דער האָז איז אינ כאַס געוואָרנ.

— וואָס איז דאָס פאר אנ אָנשיקעניש? אזא קרום פיסל, ווי דער שטעכ־לער, זאָל מיך איבעריאָגנ! און אויסער זיך פונ כאַס האָט ער אויסגעשריגנ:

— נאָכאמאָל לאָמיר לויפנ, ביזנ אונטערשטנ צייכנ!

— פונ מײַנעטוועגנ, — האָט דער שטעכלער געענטפערט, — אפילע צענ מאָל: בא מיר איז דאָס א קלייניקײַט.

דער האָז איז אוועקגעלאָפֿן, און אונטן האָט ער ווידער דערהערט:

— איך בין שוין דאָ!

לויפֿט ער ווידער ארופֿ — ווידער דאָס זעלבע. און אזוי איז ער, נעבעך, געלאָפֿן הין און צוריק, און דער שטעכלער האָט אים אַלעמאָל אַנטקעגן געטראָגן:

— איך בין שוין דאָ!

דער האָז איז געלאָפֿן, געלאָפֿן, אָן קויכעס געבליבן און א טויט-מידער אפֿ דער ערד א וואלגער זיך געטאָן און געבליבן ליגן.

און דער שטעכלער האָט צוגענומען דאָס רענדל מיטן בוטל וויַין, האָט א הוק געטאָן זיַין וויַיב און צופֿרידן אהיים אוועק.

און דער האָז איז פֿון דעמלט א לאנגע צייַט קראַנק געלעגן, און זיַין מיש־פּאָכע האָט פֿארזאָגט דעם צענטן מיט קיין שטעכלער מער ניט גיין אין געוועט.

דער בער אונ דאָס מײלעכל

(א מײַסעלע)

גײענ זיכ אײנמאָל דער בער מיטנ וואָלפ דורכנ וואלד שפאצירנ אונ דערהערנ, ווי ס'האָט עפּעס א טרילער געטאָנ אינ די קוסטעס. זײַנענ זײ נעענטער צוגעגאנגענ אונ האָבנ דערזענ, אז א קלײנ פײגעלע מיט א פאריסנ עקעלע שפרינגט ארומ פונ אײנ צװײַגעלע אפ דעמ אנדערנ אונ צוויטשערט זיכ...

— וועלפעלע, ברודערל, וואָס פאר א פײגעלע זינגט דאָס אזוי שײנ? — האָט דער בער געפרעגט.

— שא, בער, ס'איז דאָס מײלעכל [1]! — האָט דער וואָלפ אימ אײַנגערוימט.

— דאָס מײלעכל, — האָט דער בער א ברומ געטאָנ א דערשראָקענער. אויב אזוי, דארפ מענ זיכ בוקנ צו אימ.

— אוודאי, — זאָגט דער וואָלפ, — אונ בײדע האָבנ זײ זיכ ביז דער ערד געבוקט פארנ מײלעכל.

אונ דאָס מײלעכל קוקט אפילע ניט אפ זײ, שפרינגט זיכ פונ צװײַג אפ צװײַג, צוויטשערט זיכ אונ דרײט מיטנ פאריסענעמ עקעלע.

— זעסטו, אזא קלײנס אונ אזא גאדלעסדיקס! — האָט א ברומ געטאָנ דער בער. — עס טוט אפילע קײנ קוק ניט אפ אונדז. כ'וואָלט א באלנ געוועזנ, וואָס איז דאָרט בא אימ אינ פאלאצ פאראנ.

— וואָס ס'איז דאָרט, ווײס איכ ניט, — האָט געזאָגט דער וואָלפ. — כ'ווײס אפילע יאָ, ווו זײַנ פאלאצ איז, נאָר כ'האָב ניט ארײַנגעקוקט אהינצו:

— וואָס איז, אזוי מוירעדיק איז דאָרט?

— ס'קאָנ זײַנ.

— נו, טאָ קומ, איכ מוז א קוק טונ! — האָט דער בער געזאָגט. זײ זײַנענ אוועקגעגאנגענ אונ געקומענ צומ אלטנ בוימ.

— זעסט דאָרטנ די לאָכ אינ בוימ? — האָט דער וואָלפ אָנגעוויזנ. — דאָס איז דעמ מײלעכלס נעסט.

ווי נאָר דער בער האָט געוואָלט א קוק טונ אינעווײניק, גיט אימ דער וואָלפ א שלעפ פארנ פעלצ.

---

1) אפ לאטײַנ — רעגולוס; אפ דײַטש — גאָלדהענכענ, צאורקעניג, רוסיש — קאָראָליאָק; אוקראיִניש—קאראָליק; א קלײנער שפאצ—(שפערלינג) פונ דער מישפּאָכע נאכטיגאלס.

— בערעלע, שטיי!
— וואָס איז אזוינס?
— דו זעסט ניט? דאָס מיילעכל איז געקומען צו פליִען, און אָט איז זײַן מאלקעלע. ס'פאסט ניט צו קוקן, בעשאס זיי זײַנען דאָ.

דער בער מיטן וואָלף זײַנען אָפּגעגאנגען צו די קוסטעס, און דאָס מיילעכל מיט זײַן פרוי זײַנען אַרײַן אין זייער הייל אָנהאָדעווען זייערע קינדערלעך.

אָנגעהאָדעוועט — און אוועקגעפלויגן.

איז דער בער צוגעגאנגען צום בוים און האָט א קוק געטאָן אין הייל אַרײַן. אין הייל איז געווען, ווי אין א הייל: צעפּוילט האָלץ, א ביסל פעדערן אויסגעשפּרייט, און אָפּ די פעדערן פינף קליינינקע מיילעכלעך.

— וואָס, אָט דאָס איז דעם מיילעכס פאלאץ? — האָט דער בער אויסגעשריגן. — ס'איז דאָך גאָר א בעטלערישע נאָרע! און אָט די הוילע פּוזעלעך? דאָס זײַנען זיי דעם מיילעכלס קינדער? פע, עפעס גאָר מיִעסע נעפּאשעסלעך.

— אזוי, פּאני בער, דו שפּײַסט אָפּ אונדז! וואָס פאר א מיִעסע נעפּאשעסלעך זײַנען מיר דיר? מיר זײַנען שיינע לײַטישע קינדער פון שיינע לײַטישע עלטערן. דײַנע ווערטער וועלן דיר טײַער קאָסטן!

דעם בער איז איבערגעגאנגען אזש א פראָסט איבערן לײַב פון אָט דעם געשריי. ער האָט זיך א וואָרף געטאָן און איז אוועק פונעם נעסט.

ער איז אַרײַן אין זײַן נאָרע, זיך אוועקגעזעצט און זיצט.

און די קליינע מיילעכלעך האָבן געשריגן אזוי לאנג, ביז זייער טאטע־מאמע זײַנען געקומען צו פליִען.

— וואָס איז דאָ אזוינס? וואָס איז דאָ געשען? — פרעגן די אַלטע און ווילן די קינדער צעטיילן די פליגעלעך און די ווערעמלעך, וואָס זיי האָבן אָנגעקליבן.

— מיר דאַרפן ניט קיין פליגעלעך, מיר דאַרפן ניט קיין ווערעמלעך, מיר וועלן פון הונגער אויסגיין און וועלן ניט עסן גאָרניט, ביז מיר וועלן ניט וויסן, צי זײַנען מיר מיִעסע נעפּאשעסלעך, צי שיינע קינדער פון שיינע עלטערן.

— אָבער וואָס איז דאָ מיט אײַך געשען? — פרעגן די אַלטע.

— דאָ איז געווען דער בער און האָט אונדז געזידלט און האָט אונדז אין נעסט אַרײַן אָנגעשפּיגן!

— טאקע אַן עמעס? — האָט א געשריי געטאָן דאָס אַלטע מיילעכל, און ניט קלערנדיק לאנג, האָט ער זיך א הויב געטאָן און איז אוועק צום בערס נאָרע.

— דו, אַלטער בורמילע! — האָט דאָס מיילעכל אָנגעהויבן, אוועקזעצנדיק זיך אָפּ א צווײַג איבערן בערס קאָפּ, — וואָס טראַכסטו זיך? פארוואָס רופסטו עפעס אָן מײַנע קינדער מיִעסע נעפּאשעסלעך און שפּײַסט נאָך אין מײַן נעסט אַרײַן? דו ווייסט מיר דערפאר טײַער באצאָלן. מאָרגן גאנצפרי רופ איך דיך אַרויס אָפּ א מילכאָמע.

וואָס זאָל ער טון דער בער? מילכאָמע — איז מילכאָמע. איז ער אוועק און האָט אַלע כײַעס גערופן זיך צו הילף: דעם וואָלף, דעם ווילדן כאַזער, דעם פוקס, דעם האָז און אַלע, וואָס לויפן ארום אין וואַלד אף פיר פיס.

דאָס מיילעכל האָט אויך צונויפגערופן די גאַנצע פויגל־וועלט און דעם דרויב פון וואַלד; אַלע פליגן, ווילדע בינען און קאָמאַרעס און האָט זיי אָנגעזאָגט, זיי זאָלן זיך גרייטן מאָרגן צו דער גרויסער מילכאָמע.

פאַרנאַכט האָבן זיי זיך צונויפגעקליבן אף אַן אָסיפע צו באַטראַכטן, ווי אַזוי מילכאָמע האַלטן מיט די כײַעס.

— הערט, — זאָגט דאָס מיילעכל, — מיר דאַרפן אײַנעם אַרויסשיקן צום סוינעס לאַגער פאַר אַן אויסקוקער; ער דאַרף זיך דערוויסן, ווער איז בא זיי גענעראַל און וואָסערע קריגס־צייכנס מאַכן זיי זיך.

אַן אײַצע אַהער, אַן אײַצע אַהין — מ'האָט אַרויסגעשיקט דעם קאָמאַר, ווײַל ער איז דער קלענסטער.

דער קאָמאַר איז ניט קיין נאַר, פליט ער אוועק צום בערס לאַגער און קומט אָן אַהין פונקט, ווען ס'הייבט זיך אָן די אָסיפע בא די כײַעס.

— פון וואָס זאָלן מיר אָנהייבן? — זאָגט דער בער פאַרטראַכט. — דו פוקס, ביסט דער קלוגסטער פון אַלע כײַעס, זײַ דו אונדזער גענעראַל.

— גוט, — זאָגט דער פוקס. — זעט איר, ווען כײַעס וואָלטן געהאַט צווישן זיך אַן אײַסעק, וואָלט בעסער פון אַלץ געווען מאַכן דעם בער פאַר אַ גענעראַל. אָבער איצט, אַז מיר האָבן צו טון מיט אָט דעם באַפליגלטן דרויב, עפשער וועל איך טאַקע קאָנען עפּעס העלפן. ריישיס דאַרף מען דאָ האָבן אַ שאַרפן אויג און אַן איידעלן סייכל. הערט־זשע אויס, וואָס פאַר אַ פּלאַן איך האָב. דעם סוינעס כאַיל וועט צו אַלדע רוכעס פליִען, דאָס איז עמעס. מיר אָבער, לאָמיר פון אים גאָרנישט ניט טראַכטן, מיר גייען גלײַך צום מיילעכלס נעסט און נעמען אין געפענקעניש זײַנע קינדער. וויבאַלד מיר וועלן זיי נאָר האָבן אין די הענט, וועלן מיר שוין נייטן דאָס אַלטע מיילעכל, עס זאָל מאַכן אויס מילכאָמע און זאָל זיך אונטערגעבן.

— קונציק, קונציק! — האָבן געשריגן אַלע כײַס.

— אַזוי, הייסט עס, — האָט ווײַטער געזאָגט דער פוקס, — דאַרפן מיר גיין בעדיכעט, זיך האַלטן אינײנעם, ווײַל דאָרט, באַם סוינע זײַנען פאַראַן אָדלערס, שפּאַרבערס און נאָך אַזעלכע מיִעסע פויגלען. אַז מיר וועלן גיין אײנציקווײַז, קאָנען זיי אונדז נאָך די אויגן אויספּיקן, און אינײנעם איז פאָרט זיכערער.

— עמעס, עמעס, — האָט אַ געשריי געטאָן דער האָז. בא אים האָבן נעבעך די פיסלעך אָנגעהויבן ציטערן, אַז ער האָט דערהערט דאָס וואָרט אָדלער.

— איך וועל גיין אַפריִער, און איר אַלע נאָך מיר, — האָט ווײַטער געזאָגט דער פוקס. — איר זעט דאָ מײַן עק? אָט דאָס וועט זײַן אײַך אַ פאָן בייס

דער שלאכט. איר דארפט אלע גוט קוקנ אפ אים; ביז כ'וועל אים האלטנ גלײַכ אינדערהייכ, איז דאָס א סימענ, אז ס'איז אלצדינג רויִק אונ איר מעגט גיינ גלײַכ אונ דרייסט. טאָמער וועל איכ אָבער דערשמעקנ ערגעצ א לאָקער, וועל איכ באלד דעמ עק ביז האלב אראָפלאָזנ, דאָס איז אײַכ א סימענ, אז איר דארפט גיינ א ביסל פאמעלעכער אונ זיכ היטנ. אונ אויב עס וועט שוינ אינגאנצנ זײַנ שלעכט, וועל איכ דעמ עק צווישנ די פיס באהאלטנ, אונ דעמלט, ברידער, אנטלויפט, וווהינ די פיס טראָגנ.

— קונציק, קונציק! — האָבנ אלע כײַעס געשריגנ אונ האָבנ זייער געלויבט דעמ פוקס פאר זײַנ סייכל.

דער קאָמאר האָט דערווײַל אויסגעהערט אינגאנצנ דעמ פלאנ, איז אוועקגעפלויגנ צומ מיילעכל אונ האָט אימ אלצדינג אויסגעדערציילט.

אפ דעמ אנדערנ טאָג מיט דעמ באגינענ האָבנ זיכ די כײַעס אָנגעהויבנ צונויפנעמענ אינ איינ מאכנע. ס'איז געוואָרנ אנ ערדציטערניש; דיביימער האָבנ געקנאקט, א געשריי, א ברומערײַ, אז דאָס לײַב האָט געגרוילט.

פונ דער אנדערער זײַט האָבנ זיכ די פויגל אָנגעהויבנ צונויפליִענ מיט א געפילדער, הארמידער אונ קראקערײַ, אז א גוואלד!

ווי א געדיכטע מאכנע, גייענ די כײַעס צומ מיילעכלס נעסט...

ווי א שווערער וואָלקנ, פליִענ איבער זיי די פייגל — אָבער אָפשטעלנ די כײַעס קאָנענ זיי נית.

נאָר דאָס אלטע מיילעכל הייבט זיכ אפילע נית אָנ זאָרגנ. דאָס מיילעכל האָט א קוק געטאָנ אפנ פוקס, ווי גאדלעסדיק ער מארשירט פאר זײַנ כאיל אונ דער עק זײַנער, שטייט ווי א ליכט, אינדערהייכ אופגעהויבנ, האָט ער די ווילדע בינ צו זיכ א רופ געטאָנ.

— הער נאָר אויס, שוועסטערל, — האָט דאָס מיילעכל געזאָגט, — זעסט דאָרט דעמ פוקס? דאָס איז דעמ סוינעס גענעראל. פלי געשווינד אונ זעצ זיכ אימ אפנ בויכ, אונ וויפל קויעכ דו האָסט, לאָז אימ ארײַנ דײַנ גיפט.

די בינ איז אוועק גלײַכ צומ פוקס אפנ בויכ.

דער פוקס האָט דערפילט, אז עמעצ פאָרעט זיכ בא אימ אפנ בויכ, וואָלט ער דעמ עק אראָפגעלאָזט, קעדיי עס אוועקטרײַבנ, איז אָבער זײַנ עק איצט קיינ עק נית געוועני, נאָר א קריגס־צייכנ.

אונ די בינ האָט דערווײַל אויסגעקליבנ א גוט אָרט אונ האָט א שטאָכ געטאָנ מיטנ גיפט.

— אוי, א צאָרע איז מיר! — האָט דער פוקס א געשריי געטאָנ אונ האָט בינ האלב דעמ עק אראָפגעלאָזט.

— וואָס איז דאָרט? וואָס איז דאָרט? — האָט זיכ אָנגעהויבנ א גערודער צווישנ די כײַעס.

— דאכט זיכ... עפעס... א לאָקער, — האָט דער פוקס דורכ די ציינ דורכגעזײַעט, אונ אלײנ האָט ער פונ ווייטעק אזש געציטערט.

— א לאָקער, א לאָקער!—איז אוועק א קלאנג צווישן די כּיַעס.—שטילער א ביסל גייט. שטילער...

אין דער רעגע גיט די בין א לאָז דעם גיפּט מיט איר גאנצן קויעך. דער פוקס האָט די שיַין ניט דערזען פאר ווייטעק און האָט דעם עק צווישן די פיס באהאלטן.

די כּיַעס האָבן שוין גאָרנישט געפרעגט — זיי האָבן זיך א וואָרף געטאָן וווהין די פיס טראָגן. און די פייגל, די בינען און די קאָמארעס האָבן זיך א לאָז געטאָן נאָך זיי און זיי געריסן און געביסן אַף וואָס די וועלט שטייט!

ס'איז א מוירעדיקע מילכאָמע געווען!

די כּיַעס זיַינען זיך צעלאָפן און האָבן זיך אין די גריבער באהאלטן.

דאָס מיילעכל איז פריילעך צוגעפלויגן צו זיַין נעסט און האָט די בסורע די קינדער אָנגעזאָגט:

— נו, קינדער, איצט מעגט איר שוין עסן, מיר האָבן די כּיַעס פארטריבן.

— ניין, — זאָגן די קליינע מיילעכלעך, — מיר וועלן ניט עסן, ביז דער בער וועט ניט קומען און וועט אונדז ניט איבערבעטן.

נו, וואָס קאָן מען דאָ טון? איז דאָס מיילעכל אוועקגעפלויגן צום בערס גאָרע, האָט זיך אַף א צוויַיגעלע אוועקגעזעצט איבער זיַין קאָפּ און געזאָגט:

— נו, בורמילע, ס'איז געשמאק מילכאָמע צו האלטן מיט דעם מיי־לעכל, הא?

— לאָז מיך צורו, — האָט דער בער א ברום געטאָן,—כ'וועל דעם צענטן פארזאָגן, ער זאָל זיך מיט דיר ניט אָנהייבן.

— ניין, גוטער ברודער, דאָס איז נאָך ווינציק,—זאָגט דאָס מיילעכל, — דו מוזסט נאָך גיין צו מיַין נעסט און מיַינע קינדער איבערבעטן, אויב ניט, וועסטו ערשט זען!

דער בער האָט טאקע געמוזט גיין און איבערבעטן דעם מיילעכלס קינדער, און זיך מוידע זיַין, אז זיי זיַינען ניט קיין מיִעסע נעפאשעסלעך, נאָר שיינע ליַיטישע קינדער פון שיינע ליַיטישע עלטערן.

דעמלט האָבן די קליינע מיילעכלעך זיך איבערגעבעטן און אָנגעהויבן עסן און טרינקען.

אינהאלט

פאָרוואָרט 5
1. שטיינבערכער 13
2. אייביקער רעוואָליוציאָנער 15
3. אינ טאָל א דערפל ליגט 17
4. סאָרקע (יידיש ל. קוויטקאָ) 18
5. ברויט אפ פאנשטשינע 28
6. צו שיינ 36
7. דער בליער 58
8. דער קליינער מיראָנ 72
9. Schön schreiben 79
10. וועלדער אונ פאשעס 86
11. דער מולער 98
12. שלימאק 104
13. א גוטער פארדינסט 114
14. מיינ פארברעכנ 121
15. דער שייפער 129
16. דער האָז אונ דער שטעכלער 135
17. דער בער אונ דאָס מיילעכל 139

צום לייענער:

איבער טעכנישע סיבעס איז דער טעקסט פונ די זײַטלעכ 14 אונ 16 פארביטנ מיט די ערטער. דער טעקסט, וואָס אפנ 16 זײַטל, איז די פאָרזעצונג פונ דער ליד „שטיינבערכער“, דער טעקסט, וואָס אפנ 14 זײַטל, איז די פאָרזעצונג פונ דער ליד „אייביקער רעוואָליוציאָנער“.